

زندگی با آرزوهای

ستاره‌های زمین

زندگی با آیه‌ها

ستاره‌های زمین

۳۰ درسنامه جلسات قرآن کریم

نویسنده: دکتر محسن قربانیان

طراح جلد: سید محمد موسوی

صفحه‌آرا: علی عبادی فرد

ناشر: انتشارات تلاوت

چاپ و صحافی: واژه‌پرداز اندیشه

نوبت و سال چاپ: اول / بهمن‌ماه ۱۴۰۳

تیراژ: ۱۰٬۰۰۰ جلد | قیمت: ۱۴۰٬۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۱۷۲-۹۸-۷

شماره مرکز پخش (فروشگاه بصائر)

۰۹۱۲۸۰۸۸۱۲۴ _ ۰۲۱۶۶۹۵۶۰۹۵

۱۵

درس اول: دشمنت را بشناس

﴿وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ﴾

۲۵

درس دوم: به خدا اعتماد کن

﴿وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ﴾

۳۵

درس سوم: از دوست داشتنی‌ها ببخش

﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّىٰ تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾

۴۵

درس چهارم: همه با هم پیروزیم

﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا﴾

درس پنجم: در راه خدا نبرد کن

۵۵

﴿وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ
مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ﴾

درس ششم: با هم، برای خدا

۶۷

﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ ۗ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾

درس هفتم: سرسخت‌ترین دشمن کیست؟

۷۷

﴿لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ ءَامَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا﴾

درس هشتم: همیشه حق را بگو

۸۷

﴿وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ﴾

درس نهم: به خوبی‌ها دعوت کن

۹۹

﴿خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾

درس دهم: اختلاف آفت پیروزی است

۱۰۹

﴿وَلَا تَنزَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ﴾

درس یازدهم: الگوی محبت و همدلی

۱۲۱

﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ
حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾

درس دوازدهم: رمز پیروزی‌های پی‌درپی

۱۳۱

﴿فَأَسْتَقِمَّ كَمَا أَمَرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ﴾

۱۴۱

درس سیزدهم: شکر نعمت، نعمتت افزون کند

﴿لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ﴾

۱۵۱

درس چهاردهم: عدالت و احسان؛ همیشه و همه جا

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ﴾

۱۶۱

درس پانزدهم: آیین مهرورزی

﴿وَأَتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا﴾

۱۷۱

درس شانزدهم: راز دوست داشتنی بودن

﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا﴾

۱۸۱

درس هفدهم: با خدا باشیم، پیروزیم

﴿وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾

۱۹۱

درس هجدهم: ازدواج و استحکام جامعه

﴿وَأَنكِحُوا الْأَيْمَىٰ مِنكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ
وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُعْزِمِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾

۲۰۱

درس نوزدهم: خانواده الگوی همدلی

﴿رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا﴾

۲۱۱

درس بیستم: افتادگی بلندت می‌کند

﴿تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا
فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾

درس بیست و یکم: پای عهدت بمان

۲۲۱

﴿مَنْ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَلُوا تَبْدِيلًا﴾

درس بیست و دوم: حجاب حفظت می‌کند

۲۳۱

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلْبَابٍ مِمَّنْ ذَلِكُمْ أَذْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذِنَنَّ﴾

درس بیست و سوم: بهترین را انتخاب کن

۲۴۱

﴿فَبَشِّرْ عِبَادِ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ﴾

درس بیست و چهارم: از محبت خاها گل می‌شود

۲۵۱

﴿أَدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ﴾

درس بیست و پنجم: عقل را با عقل دیگر یار کن

۲۶۱

﴿وَأْمُرْهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ﴾

درس بیست و ششم: سرسخت با دشمن، مهربان با یکدیگر

۲۷۳

﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ﴾

درس بیست و هفتم: برای عدالت قیام کن

۲۸۵

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ﴾

درس بیست و هشتم: صف به صف برای خدا

۲۹۷

﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَانَهُم بُنْيَانٌ مَّرْصُورٌ﴾

درس بیست و نهم: پاداش ایستادگی

۳۰۷

﴿وَأَلُو اسْتَقْلَمُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً عَذَقًا﴾

درس سی ام: زبانت را حفظ کن

۳۱۷

﴿وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ﴾

نظام مفهومی سی آیه

۳۲۷

منابع

۳۳۵

برای شروع

﴿كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾. (ابراهیم، ۱)

به منظور زمینه‌سازی ظهور و تحقق تمدن نوین اسلامی، هیچ راهی مؤثرتر از ایجاد حرکتی عمومی و جبهه‌سازی نیست؛ و چه محوری استوارتر و روشن‌تر از قرآن کریم - کتاب هدایت و راهنمای جاودانه بشر - برای این نهضت؟ در سال‌های اخیر، تأکید رهبر معظم انقلاب بر احیای جلسات و دوره‌های خانگی قرآن، دریچه‌ای تازه به روی جامعه گشوده است. پرواضح است که وقتی انس با قرآن کریم از دل خانه‌ها و محافل مردمی جان بگیرد، نورش در قلوب جاری می‌شود و انسان‌هایی پولادین، استوار و آگاه را برای افق فردای نظام و جامعه اسلامی می‌پروراند.

انتخاب تبلیغ و ترویج جلسات قرآن کریم به عنوان محور این حرکت، نه یک تصمیم اتفاقی، که ثمره سال‌ها اندیشه و کار کارشناسی است؛ اندیشه‌ای که شرح آن در این مجال نمی‌گنجد.

آنچه پیش روی شماست، یکی از کتب محتوایی این جلسات است که در همراهی با «نهضت ملی زندگی با آیه‌ها» به رشته تحریر درآمده است. امید که این اثر مورد توجه اهالی قرآن و شبکه مخلص فعالان جلسات قرآنی در سراسر ایران عزیز قرار گیرد.

در سایه سار قرآن

سیدمصطفی حسینی

۲۷ رجب، ۱۴۴۶

مقدمه

ماه مبارک رمضان گذشته، در نخستین گام از نهضت «زندگی با آیه‌ها»، مفاهیم کلیدی و بنیادین زندگی، همچون ایمان، توحید، نبوت، ولایت و معاد، بر مبنای کتاب ارزشمند طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن، که دربرگیرنده بیانات گهربار رهبر معظم انقلاب حضرت آیت الله العظمی امام خامنه‌ای است، درسی آیه تبیین شد.

اینک در ماه رمضان سال جاری، این حرکت مبارک با تمرکز ویژه بر مفهوم ولایت ادامه می‌یابد؛ ولایتی که این بار بر ولایت عرضی میان مؤمنان و نفی ولایت طاغوت تأکید بیشتری دارد. در این مسیر، اصلاح سبک زندگی مؤمنان در روابط اجتماعی شاه‌کلید دستیابی به امت اسلامی متحد، قوی و پیروز است.

این کتاب شامل سی درس تفسیری با محوریت سی آیه، به ترتیب از سی جزء قرآن کریم است که ویژه جلسات خانگی قرآن و سایر جلسات و محافل قرآنی تهیه و تدوین شده است. هر درس از بخش‌های مختلفی به این شرح تشکیل شده است:

۱. سخنی با مربی: این بخش برای استحضار مربیان گرامی طراحی شده است تا با بیان برخی نکات ضروری راجع به درس، درباره اهمیت موضوع و نظام محتوایی آیات توضیحاتی ارائه شود؛

۲. اهداف آموزشی: در این بخش برخی اهداف مهم آموزشی هر درس

ذکر می‌شود؛

۳. آیه محوری درس: هر درس بر مبنای یک آیه محوری، تدوین و سامان یافته است. پیشنهاد می‌شود مربیان محترم قرآن‌آموزان را به حفظ و به خاطر سپاری این آیات مهم و کاربردی ترغیب کنند تا مبنای تفکر قرآنی با استناد به آیات، در ذهن آنان تثبیت شود؛

۴. متن جذاب و مصداقی: در این قسمت، با نثری صمیمانه و امروزی، آیه به زندگی روزمره ما پیوند می‌خورد و مصداق کاربردی آن در قالب مثال‌ها و روایت‌های ملموس مطرح می‌شود؛

۵. تبیین آیه: این بخش محتوای آیه را به اختصار و روان با استناد به بیانات مقام معظم رهبری تبیین می‌کند. این متن مختصر در کنار محتوای رمزینه («سوژه‌های سخن») می‌تواند در جلسات قرآن به ویژه جزءخوانی‌ها، منابر و دیگر فضاهای تبلیغی استفاده شود؛

۶. نکته‌ها: در این بخش، نکات تکمیلی درباره موضوع درس و پاسخ به برخی شبهات ذکر می‌شود؛

۷. جمع‌بندی: در پایان هر درس، نکات و پیام‌های کاربردی درس به اختصار فهرست شده است تا قرآن‌آموز بتواند با مطالعه آن، اهم مباحث درس را به اجمال مرور کند؛

۸. پرسش‌های درس: در پایان هر درس، تعدادی سؤال طرح شده است که مربیان می‌توانند از آن برای ارزیابی قرآن‌آموزان استفاده کنند؛

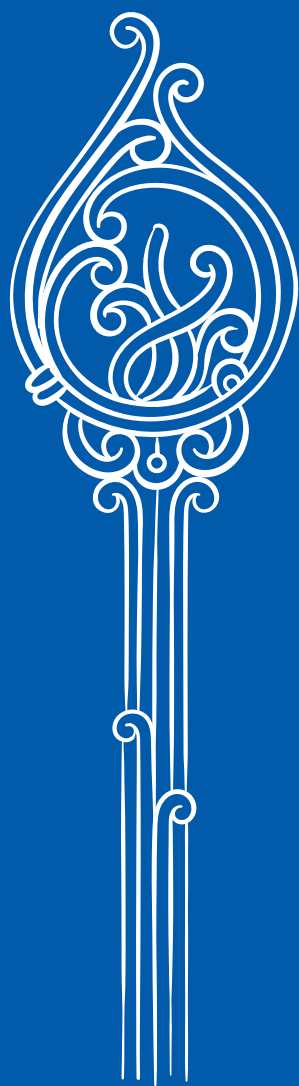
۹. عهد با آیه: در این بخش، با بیان غرض و دستور خداوند از آیه محوری درس، چند پیشنهاد عملیاتی و تمرین کاربردی مرتبط با آیه ذکر شده است که زمینه‌ساز عمل به قرآن و تحقق سبک زندگی قرآنی خواهد بود.

همچنین، برای بهره‌گیری بهتر از محتوای کتاب، رمزینه‌های متعددی تعبیه شده که به مجموعه‌ای غنی از محتواهای چندرسانه‌ای شامل پویانمایی‌های جذاب، کلیپ‌های تبیینی، تلاوت‌های ویژه، آموزش‌های حفظ آیات و روایت‌های ارزشمندی از سیره شهدا و سوژه‌های سخن (شامل

آیات و روایات مرتبط، کلام مفسران، کلام امام و رهبری، نمونه منبرک و...)
دسترسی می‌دهد تا مسیر تبیین آیات و تدبر در آنها برای شما عزیزان
هموارتر شود.

در صفحات انتهایی کتاب نیز می‌توانید «نظام مفهومی امت پیروز»
در کنار آیات سی‌گانه را به صورت بسیار موجز و مختصر مطالعه فرمایید.

درس اول

دشمنت را بشناس

﴿وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا
النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ﴾

سوره بقره، آیه ۱۲۰

یهودیان و مسیحیان (منحرف) هیچ وقت از تو
راضی نمی شوند؛ مگر اینکه دنباله رو دین شان و
به طور کامل تسلیم خواسته های شان شوی!

سُورَةُ الْبَقَرَةِ

وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ
 إِنَّ هُدَىٰ اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي
 جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٦٠﴾ الَّذِينَ
 آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ
 يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٦١﴾ بَيْنِي إِسْرَائِيلَ أَذْكَرُونَ أُنْعِمْتِي
 أَلَيْسَ أُنْعِمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٦٢﴾ وَأَتَقُوا أَيَّامًا
 لَا تَجْرِي فِيهَا نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يَقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنْفَعُهَا
 شَفْعَةٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿١٦٣﴾ وَإِذْ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ
 فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ
 لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿١٦٤﴾ وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ
 وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ
 وَإِسْمَاعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ
 ﴿١٦٥﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ
 مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ
 فَأَمَّتَّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦٦﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی با مربی

«دشمن‌شناسی» موضوع اصلی این درس است. آیه محوری درس، علاوه بر معرفی دشمن، به تحلیل شخصیت او نیز پرداخته است. از نظر قرآن، یهودیان و مسیحیان (منحرف و سلطه‌جو) دشمن اصلی اسلام‌اند که مصداق آن در عصر ما «صهیونیسم جهانی» است. (درباره صهیونیسم جهانی در درس هفتم بیشتر سخن خواهیم گفت.)

اما چرا دشمن‌شناسی مهم است؟ وقتی جامعه ولایی با اتحاد و پیوستگی به قدرت می‌رسد، دو مأموریت عمده دارد: برای برپایی «قسط و عدل» به پا خیزد و با «نفی طاغوت»، در برابر دشمنی آنها بایستد. در این مسیر، ابتدا باید دشمنان سرسخت خود را بشناسد و با روحیات آنها آشنا باشد.

پیام آیه این است: دشمن اصلی هیچ‌گاه از دشمنی دست برنمی‌دارد و تا شما را تسلیم خواسته‌های خود نکند، کوتاه نمی‌آید. شما هم از اصول خود کوتاه نیابید و در برابر زیاده‌خواهی‌های او مقاومت کنید و به جای تلاش بیهوده برای راضی کردن آنها، به دنبال رضایت الهی باشید. چاره همین است و بس.

از قرآن آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. دشمنان اسلام را به صورت مصداقی بشناسد؛
۲. با برخی ویژگی‌های بارز دشمنان اسلام آشنا شود؛
۳. راهکار قرآن در مقابله با دشمن زیاده‌خواه را بشناسد؛
۴. بر عواقب کوتاه آمدن در برابر دشمن آگاهی یابد.

دشمنت را بشناس

شاید ادایش را در بیاورند، اما هیچ وقت واقعاً کوتاه نمی‌آیند. از بده و بستان دم می‌زنند، اما در عمل فقط برای خودشان امتیاز می‌گیرند. از گفت و شنود می‌گویند، اما تاب پاسخی به جز «بله قربان» را ندارند. امروز هسته‌ای را بهانه می‌کنند و فردا موشک را و پس فردا تمامیت ارضی ایران را. نه تنها در حرف، که در عمل هم نشان داده‌اند به هیچ مرزی قانع نیستند. هر قدمی که به عقب برداریم، ده قدم جلوتر می‌آیند، تا روزی که نشانی از ما باقی نماند، تا روزی که یکه‌تاز جهان خودشان باشند و بس. این خاصیت زیاده‌خواهان عالم است. قرآن کریم می‌فرماید:

﴿وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ﴾^۱

یهودیان و مسیحیان [منحرف] هیچ وقت از تو راضی نمی‌شوند، مگر اینکه دنباله‌رو دینشان و به طور کامل تسلیم خواسته‌هایشان شوی.

لازم نیست راضی‌شان کنی

«یک عده کوهنوردی که از یک راه صعب‌العبور کوهستانی دارند عبور می‌کنند، در میان برف‌ها، عصابه‌دست، در این راه باریک و پُراز‌خطر، باید این

۱. سوره مبارکه بقره، آیه ۱۲۰.

راه را، این پیچ و خم را، این گردنه را، طی کنند تا برسند به قله کوه. به اینها گفته می‌شود به همدیگر بچسبید، کمربندهایتان را هم ببندید، جدا جدا و تک تک حرکت نکنید که اگر تنها ماندید، خطر لغزیدن هست. ... این پیوستگی مسلمانان که به همدیگر جوشیدند، به همدیگر گره خوردند، از هم جدایی پذیر نیستند، با دیگر جبهه‌ها به کلی منقطع‌اند، ... آیا در قرآن و حدیث نامی دارد یا نه؟ بله؛ این نام ولایت است.^۱

اما چرا چنین تأکیدی بر ولایت و هم‌بستگی میان مؤمنان وجود دارد؟ زیرا بدون این پیوستگی، هر گروهی در برابر طاغوت و قدرت‌های سلطه‌گر، به سادگی شکست می‌خورد. خداوند در این آیه می‌فرماید: ﴿وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ﴾. این آیه فقط یک روایت تاریخی نیست، بلکه حقیقتی جاری در زندگی امروز ماست. «تا وقتی کمند آنها را به گردن نیندازید، دنباله‌رو آنها نشوید، همین آتش است و همین کاسه. خودت را قوی کن که کمندش در گردن تو تأثیر نگذارد. یک تکان بدهی، کمندش پاره شود. خودت را قوی کن. چرا خودت را ضعیف می‌کنی تا در مقابل او تسلیم شوی؟»^۲

می‌خواهند مقاومت‌مان را بشکنند

اما چرا دشمنان چنین سیاستی دارند؟ زیرا جهان بینی اهل کتاب تحریف‌شده بر محور سلطه و برتری است. هر چیزی که مقابل این برتری بایستد، باید حذف شود. پیامبر اسلام ﷺ که پرچم استقلال و حق‌گرایی را بلند کردند، بزرگ‌ترین مانع بر سر راه آنان شدند. امروز نیز وقتی ملت ایران شعار «نه شرقی، نه غربی» را بلند کرد، دشمنی‌ها آغاز شد. تحریم‌ها، جنگ‌ها و فشارهای اقتصادی، همه، برای شکستن مقاومت ملتی است که

۱. حسینی خامنه‌ای، طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن، فصل ولایت، جلسه ۲۳.

۲. بیانات امام خامنه‌ای در دیدار علما و روحانیون خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۷/۱۹.

می خواهد مستقل و آزاد باشد. خداوند می فرماید: «فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنَ»؛
(از دشمنان نترسید؛ فقط از من بترسید.)

ساده لوحی خطاست

این دشمنی از زمان خلقت حضرت آدم علیه السلام وجود داشته است. اولین درسی که خداوند به آدم علیه السلام داد، شناخت دشمن بود.^۱ عجیب است که برخی هنوز نمی خواهند این دشمنی را باور کنند. امروز نیز قدرت های سلطه گر با تغییر سبک زندگی در غذا، لباس و فرهنگ تلاش می کنند ملت ها را به بردگی بکشانند؛ چنان که در پروتکل های دانشوران صهیون آمده است: «ما کاری می کنیم که مردم این گونه زندگی کنند... تا همگی برده ما شوند.» اما مؤمنان می دانند که آنان تا همه چیز ما را نگیرند، راضی نمی شوند و رضایتشان نه تنها دست یافتنی نیست، بلکه راهی است به سوی ذلت و بدبختی.

۱. دشمن چه می خواهد؟

رفتار با دشمنی که سلطه جو و زیاده خواه است، نیازمند هوشیاری و اراده ای قوی است. چنین دشمنی می خواهد ما را تضعیف کند و این کار را با شکستن مقاومت ما انجام می دهد تا در نهایت بر ما مسلط شود. در چنین شرایطی، مقاومت و ایستادگی راهکار قرآن است.

چنین دشمنی برایش سؤال یا سوء تفاهمی پیش نیامده است

۱. «فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ هَذَا عَدُوُّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكَمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْتَبِي» (سوره مبارکه طه، آیه ۱۱۷).

که بخواهد با مذاکره یا هر چیز دیگری، آن را حل کند. این دشمن خوب می‌داند چه می‌خواهد. او می‌خواهد تو را که مانع شده‌ای از سر راه خود بردارد. وقتی هم دستش را برای مذاکره دراز می‌کند، قصد صلح و دوستی ندارد، بلکه می‌خواهد به تو نزدیک شود و زیر یک خم تو را بگیرد و تو را زمین بزند.

این جمله مشهور مختار را در سریال تاریخی «مختارنامه» همه به یاد داریم: «تزویر به تو امان می‌دهد تا مقاومتتان را بشکنند. پس از غلبه، شک نکنید گردنتان را خواهد شکست.»

۲. مقاومت راه چاره است

کشتی در برابر امواج خروشان می‌ایستد و هرگز مسیر خود را برای جلب رضایت آنها تغییر نمی‌دهد. در غیر این صورت، هیچ‌وقت به مقصد نخواهد رسید. تسلیم شدن در برابر خواسته‌های دشمن و تلاش بیهوده برای راضی کردن او، ما را از مسیر اصلی و اهدافمان منحرف می‌کند.

در برابر دشمن زیاده‌خواه، سازش و تسلیم راه چاره نیست. تاریخ نشان داده است اگر در برابر چنین دشمنانی ایستادگی نکنیم، نه تنها استقلال و عزت خود را از دست می‌دهیم، بلکه ظلم و فساد و بی‌عدالتی دامن‌گیرمان خواهد شد؛ زیرا کوتاه آمدن دشمن را به زیاده‌خواهی بیشتر تشویق می‌کند. او کوتاه آمدن‌های ما را ضعف تلقی می‌کند و به فشار خود برای تسلط ادامه می‌دهد و این می‌تواند به چرخه بی‌پایانی از فشار و تسلیم منجر شود که هیچ بهره‌ای، جز ذلت و امتیازدهی برای ما ندارد.

در عوض، مقاومت در برابر زیاده‌خواهی دشمن نه تنها به حفظ هویت، استقلال و کرامت انسانی‌مان کمک می‌کند، بلکه اتحاد و هم‌بستگی ما را نیز افزایش می‌دهد. در این صورت، ما به جامعه‌ای قوی تبدیل می‌شویم که در برابر چالش‌ها و تهدیدات، به راحتی توان ایستادگی دارد.

۳. حفظ هویت اسلامی

یکی از پیام‌های آیه محوری درس این است که به مسلمانان تأکید می‌کند به هویت اسلامی خود پایبند باشند و از پیروی سبک زندگی بیگانه بپرهیزند. پیروی کورکورانه از سبک زندگی غربی نه تنها ما را از ارزش‌های اصیل خود دور می‌کند، بلکه آسیب‌ها و ناهنجاری‌های فراوانی را بر جامعه ما وارد می‌سازد. برای مثال، پذیرش بی‌چون و چرای مدل‌های اقتصادی سرمایه‌داری لیبرال، بدون توجه به تناسب آن با بافت اجتماعی و فرهنگی جامعه اسلامی یا تقلید صرف از سبک زندگی غربی در پوشش، روابط اجتماعی و تفکر، بدون توجه به ارزش‌های دینی و قرآنی، می‌تواند مصداق تبعیت از ملت آنها «حَتَّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ» و انحراف از مسیر حق باشد.

این امر ممکن است به قیمت از دست دادن هویت فرهنگی و دینی جامعه تمام شود، بدون آنکه رضایت کامل غرب را به همراه داشته باشد. عدم مقاومت در برابر تهاجم فرهنگی دشمن عواقب جبران‌ناپذیری دارد. از دست رفتن هویت، ضعف اخلاقی و فکری، افزایش ناهنجاری‌های اجتماعی و ازهم‌پاشیدگی خانواده برخی از این عواقب‌اند.

جمع‌بندی

۱. یهودیان و مسیحیان (سلطه‌جو) دشمن اسلام‌اند.
۲. مصداق یهودیان و مسیحان اشاره شده در آیه در عصر ما («صهیونیسم جهانی») است.
۳. تسلیم شدن در برابر دشمن زیاده‌خواه خسارت محض است. تنها راه چاره مقاومت و کوتاه نیامدن از اصول است.
۴. منظور از ملت یهود و نصارا در «حَتَّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ» فرهنگ و عقاید آنهاست که امروزه در «سبک زندگی غربی») ظهور یافته است.
۵. خانواده و جامعه خود را از تهاجم فرهنگ غرب دور نگه داریم و در برابر آن مقاومت کنیم.

پرسش‌های درس

۱. مصداق یهود و نصارای مورد اشاره آیه در عصر ما چه کسانی هستند؟
۲. در برابر دشمنی که هرگز راضی نمی‌شود چه رفتاری باید داشت؟
۳. چرا دشمن می‌خواهد مقاومت ما را بشکند؟
۴. پیروی از سبک زندگی غربی چه تبعاتی دارد؟

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

بدانیم دشمنان به هیچ وجه از ما راضی نمی شوند و به تلاش های شبانه روزی آنان برای تحمیل صد درصدی خواسته و فرهنگ و ارزش های خود آگاه باشیم و هویت دینی و فرهنگی خود را حفظ کنیم.

برای عمل به این آیه در زندگی می توانیم:

❁ به پیشنهادهای غربی برای سبک رفتار و پوشش و غذا و تفریح که در فیلم ها به ما القا می شود حساس باشیم؛

❁ خوش خیالی را کنار بگذاریم و به وعده های توخالی دشمن دل خوش نکنیم؛

❁ الگوی زندگی پیامبران و اهل بیت علیهم السلام را بهترین مسیر زندگی بدانیم؛ حتی اگر جریان های مخالف آن را تأیید نکنند.

..... ❁

..... ❁

..... ❁

..... ❁

سوژه های سخن

خاطره شهید

پویانمایی

یادکست صوتی

تبیین آیه

درس دوم

به خدا اعتماد کن

﴿وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ
وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ﴾

سوره بقره، آیه ۲۱۶

چه بسا چیزی را دوست نداشته باشید، اما
به نفعتان باشد. چه بسا هم چیزی را دوست
داشته باشید، اما به ضررتان باشد.

سُورَةُ الْبَقَرَةِ

كَتَبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهُ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا
 شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ
 لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٦٦﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ
 الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَن سَبِيلِ
 اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ
 أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ
 يَقْتُلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَنْ
 يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَن دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَئِكَ
 حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ
 النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٦٧﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ
 هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ
 اللَّهِ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٦٨﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ
 قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ
 مِنْ نَّفْعِهِمَا أَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَكَذَلِكَ
 يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿١٦٩﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی با مربی

«علم و آگاهی خدا از ما بیشتر است و او بهترین تصمیمات را برای ما می‌گیرد. پس، باید به او اعتماد کنیم و در شرایطی که حتی ممکن است حکمت انجام کاری را ندانیم، به تکلیف الهی خود عمل کنیم.» این خلاصه پیام آیه امروز است برای تمام مراحل زندگی که لازم است به درستی برای قرآن‌آموزان تبیین شود.

البته مربیان گرامی دقت فرمایند که زمینه اصلی آیه درباره جنگ است. به طور قطع، یکی از چالش‌های بزرگ جامعه ولایی نفی طاغوت و جنگ با دشمنان خداست. آیه می‌گوید نباید از دشمن بترسید و بدانید که مقاومت اگرچه سخت است، خیرات و برکات فراوانی به دنبال خواهد داشت. امروز مبارزه با صهیونیست‌ها از این قبیل است؛ اگرچه امت اسلام در راه مقابله با صهیونیسم خسارت‌هایی می‌بیند، چنانچه در این امر کوتاهی کند، خسارت‌های بسیار بزرگ‌تری در انتظار اوست.

از قرآن‌آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. با راهکار کلیدی قرآن در چالش‌های زندگی آشنا شود؛
۲. حس اعتماد به خداوند در او تقویت شود؛
۳. مهم‌ترین مانع بروز جنگ را بشناسد؛
۴. با برخی برکات جنگ در راه خدا آشنا شود.

به خدا اعتماد کن

در آن با چنگ و دندان دفاع کردن‌های چسبیده به دقیقه نود، در آن نفس نفس زدن‌های چند متر مانده به خط پایان، در آن واپسین تاریکی‌های قبل از دمیدن روشنائی، نشانه‌هایی هست برای آنها که فکر می‌کنند تا فراموش نکنند که راه پیروزی همیشه قرار نیست از دوست داشتنی‌ها بگذرد؛ تا یادشان نرود که گاهی برای چشیدن شیرینی، راهی به جز مزه کردن تلخی‌ها نداری. شاهد حق و حاضرش همین قدرت نظامی‌ای است که مایه چشم روشنی این روزهایمان اند. اگر نبود آن هشت سال پراشک و خون، اگر نبود آن ایستادگی باشکوه، کی خودمان را باور می‌کردیم؟ کی به فکر فتح این قله‌ها می‌افتادیم؟

یک قاعده کلیدی برای زندگی بهتر

زندگی پر از حسرت‌ها و ناکامی‌هایی است که گاهی دل شکسته‌مان می‌کند. اما خداوند مهربان در آیه ارزشمندی از یک قاعده کلیدی زندگی پرده برمی‌دارد؛ قاعده‌ای که اگر آن را به درستی درک کنیم، می‌توانیم آسان‌تر با چالش‌های زندگی کنار بیاییم و از حسرت‌ها رهایی یابیم. قرآن می‌فرماید:

﴿وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾^۱

۱. سوره مبارکه بقره، آیه ۲۱۶.

چه بسا چیزی را دوست نداشته باشید، اما به نفعتان باشد. چه بسا هم چیزی را دوست داشته باشید، اما به ضررتان باشد. سود و زیان واقعی تان را خدا می‌داند؛ شما نمی‌دانید. تا به حال برایتان پیش آمده که چیزی را دوست داشته باشید، اما بعدها متوجه شوید به ضررتان بوده است؟ یا از چیزی بیزار باشید و در نهایت، ببینید که خیری در آن بوده است؟ این آیه نگاه ما را به حقیقتی مهم جلب می‌کند: آنچه در ظاهر ناخوشایند است، ممکن است سرشار از خیر و برکت باشد و برعکس. پس، نگاه سطحی کافی نیست؛ باید به حکمت و علم الهی اعتماد کرد.

برکات ایستادگی در راه خدا

این آیات علاوه بر هدایت فردی، به ما درس ایستادگی اجتماعی نیز می‌دهند. خداوند جنگ با دشمنان را واجب کرده است؛ هرچند انسان‌ها از آن گریزان‌اند. اما آیا بدون مبارزه و مقاومت می‌توان امنیت و عدالت را محقق کرد؟ ما صلح طلبیم، اما صلح با شعارهای سطحی و بدون اقدام عملی، هرگز محقق نخواهد شد. راه رسیدن به صلح جنگ با دشمنان صلح است. رهبر معظم انقلاب فرموده‌اند: «هزینه تسلیم در برابر قدرت‌های زورگو به مراتب بیشتر از هزینه ایستادگی در مقابل آنهاست»؛^۱ مثل امروز که مبارزه در برابر صهیونیست‌ها نه تنها راهی برای دفاع از مظلومان، بلکه مسیری برای حفظ هویت و عزت و پیشرفت ملت‌های مسلمان است.

امام خمینی رحمته‌الله علیه با بینشی قرآنی، جنگ تحمیلی را نه تهدید، بلکه فرصتی برای انقلاب و پیشرفت آن می‌دانستند^۲ و می‌فرمودند: «هر روز

۱. بیانات امام خامنه‌ای در مراسم تنفیذ حکم دوازدهمین دوره ریاست جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۶/۵/۱۲.

۲. حضرت امام خمینی رحمته‌الله علیه در حدود پنجاه سخنرانی و پیام به برکات بی‌شمار جنگ و جهاد از ابعاد مختلف پرداخته‌اند.

ما در جنگ، برکتی داشته‌ایم که در همه صحنه‌ها از آن بهره‌جسته‌ایم. ما مظلومیت خویش و ستم متجاوزان را در جنگ ثابت نمودیم. ما پرده از چهره تزویر جهان‌خواران کنار زدیم، ابهت دو ابرقدرت شرق و غرب را شکستیم و به این نتیجه رسیدیم که باید روی پای خودمان بایستیم. جنگ ما فتح فلسطین را به دنبال خواهد داشت، و از همه اینها مهم‌تر استمرار روح اسلام انقلابی در پرتو جنگ تحقق یافت.^۱

خدا خیر ما را می‌خواهد

در پایان، خداوند به ما اطمینان می‌دهد: «وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»؛ گویا خداوند می‌فرماید: به من اعتماد کنید، حتی اگر چیزی به ظاهر ناخوشایند باشد. شما از اسرار پشت پرده آگاه نیستید، اما من که خالق شما هستم، می‌دانم چه چیزی خیر و صلاح شماست.

۱. چه وقت جنگ می‌شود؟

کشاورزی که مزرعه‌اش را حصارکشی می‌کند و برای حفاظت از احشام خود، وسیله دفاعی و سگ نگهبان تهیه می‌بیند، از دستبرد دزدان و حیوانات وحشی، مثل گرگ و روباه و شغال در امان خواهد ماند. در واقع، او با این آمادگی، برای خودش بازدارندگی ایجاد کرده است.

تاریخ نشان داده است که تهاجم‌ها موقعی آغاز می‌شوند که دشمن طرف مقابلش را آماده جنگ نبیند. اگر ملتی جنگ را ناخوشایند بداند و از آن در هر شرایطی پرهیز کند و دشمن به این نکته پی‌برد، قطعاً مورد هجوم قرار خواهد گرفت. سستی در راه مبارزه، بهترین تشویق دشمن به

۱. موسوی خمینی، صحیفه امام، ج ۲۰، ص ۳۲۵.

جنگ است. اگر دشمن عزم ملتی را برای دفاع راسخ ببیند، از تصمیم خود صرف نظر می‌کند.

یادمان باشد قوی‌ترین مانع جنگ این است که خود را برای جنگ آماده کنیم، هرچند ناخوشایندمان باشد.

۲. از جنگ نترسید

ابتدای آیه محوری درس، سخن درباره فریضه جنگ با دشمنان خداست: ﴿كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كَرْهٌ لَّكُمْ﴾؛ جنگی که به طور طبیعی برای انسان ناخوشایند است، اما فرصت‌های بی‌نظیری در اختیار ما می‌گذارد. جنگ توانمان را مضاعف می‌کند و به ما عزم و اراده می‌دهد تا بر مشکلات پیروز شویم؛ جنگ روح تعهد و ایثار را در افراد جامعه افزایش می‌دهد؛ جنگ امدادهای غیبی را بر ما سرازیر می‌کند و...^۲

باید بدانیم که امت پیروزی امتی است که فرصت‌ها را در دل بحران‌ها دریابد و از سختی‌ها نترسد؛ چراکه پیروزی از دل همین سختی‌ها به دست می‌آید. به قول سردار شهید حاج قاسم سلیمانی رضی الله عنه، «میزان فرصتی که در بحران‌ها وجود دارد، در خود فرصت‌ها نیست، اما شرطش این است که نترسید و نترسیم و نترسانیم.»

۳. پیروزی در دل سختی‌هاست

زندگی پر از فراز و نشیب‌هایی است که مواجهه با آنها ممکن است در ابتدا ترسناک و ناامیدکننده باشد، اما این چالش‌ها هستند که با توکل به خدا می‌توانند در ما تحول ایجاد کنند و ما را رشد دهند و مقاوم‌تر سازند. برای مثال، کارگر درستکاری را تصور کنید که به دلیل اعتراض به کارفرمای کلاهبردارش، از کار اخراج می‌شود. شاید اول کار، بی‌پولی و مشکلات

۱. «جنگ با دشمن بر شما واجب شده است؛ هرچند برایتان ناخوشایند است.»

۲. درباره برکات جنگ در راه خدا، در درس پنجم بیشتر سخن خواهیم گفت.

مالی برای او دلهره‌آور به نظر برسد، اما مدتی بعد، شغل بهتری برایش فراهم می‌شود و خداوند مسیر جدیدی از رشد و رضایت شغلی را برایش رقم می‌زند. یا والدینی را در نظر بگیرید که برای محافظت از فرزندان خود، محدودیت‌هایی را به‌ویژه در فضای مجازی قائل می‌شوند. فرزندان ممکن است از این محدودیت‌ها ناراحت شوند، اما به‌زودی خواهند دانست که این محدودیت‌ها درحقیقت، مراقبت‌هایی بوده که آنها را از خطرهای آسیب‌های فراوانی دور نگاه داشته است.

در چنین لحظاتی است که باید به خدا اعتماد کرد و حکمت‌های او را باور داشت و یقین کرد که او پشت هر امتحان سخت، برای ما خیری نهفته دارد.

جمع‌بندی

۱. گاهی حکمت‌های خدا پنهان است. باید به خدا اعتماد داشته باشیم.
۲. به تکلیف الهی خود عمل کنیم، هرچند برای ما ناخوشایند باشد؛ زیرا قطعاً خیری در آن نهفته است.
۳. بزرگ‌ترین مانع جنگ این است که خود را برای جنگ آماده کنیم.
۴. جنگ پدیده ناخوشایندی است، اما در راه خدا برکات فراوانی دارد.
۵. پیروزی از دل سختی‌ها به دست می‌آید. پس، از مشکلات نباید ترسید.

پرسش‌های درس

۱. راهکار قرآن برای آرامش روانی انسان در چالش‌های زندگی چیست؟
۲. چرا هزینه سازش با دشمنان خدا از هزینه مقاومت در برابر آنان بیشتر است؟
۳. بزرگ‌ترین مانع بروز جنگ چیست؟
۴. چهار مورد از برکات جنگ تحمیلی را از منظر امام خمینی رحمه‌الله‌علیه نام ببرید.

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

به حکمت الهی در حوادث زندگی و احکام دینی اعتماد کنیم، حتی اگر در ظاهر خوشایندمان نباشد.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

- ❁ در مواجهه با وظایف دشوار و لحظات سخت زندگی، ناامید نشویم و به یاد آوریم که خداوند همیشه خیر و صلاح ما را می‌خواهد؛ حتی اگر ما به طور موقت متوجه آن نباشیم؛
- ❁ اهل مبارزه باشیم و نگاهمان را به جنگ با دشمن خدا تغییر دهیم؛
- ❁ تمرین کنیم که در انتخاب‌های سخت، به جای تسلیم در برابر آسان‌ترین مسیر، به آنچه درست است پایبند باشیم؛
- ❁ فهرستی از اتفاقات سخت گذشته تهیه کنیم و به یاد آوریم که چگونه این دشواری‌ها در نهایت، به نفع ما تمام شده‌اند.

..... ❁

..... ❁

..... ❁

..... ❁

درس سوم

از دوست داشتنی‌ها بخش

﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾

سوره آل عمران، آیه ۹۲

فقط وقتی به مقامِ خوبان می‌رسید که از چیزهای
دوست داشتنی‌تان در راه خدا هزینه کنید.

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ۚ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ
فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿٩٢﴾ * كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلالًا لِبَنِي
إِسْرَائِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَى نَفْسِهِ ۚ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنزَلَ
الْتَّوْرَةُ ۚ قُلْ فَأَتُوا بِالتَّوْرَةِ فَاتْلُوهَا ۚ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
﴿٩٣﴾ فَمَنْ أَفْتَرَى عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ
هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٩٤﴾ قُلْ صَدَقَ اللَّهُ ۖ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا
وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٥﴾ إِنْ أَوْلَيْتَ وَضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي
بِبَكَّةٍ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ ﴿٩٦﴾ فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ
إِبْرَاهِيمَ ۖ وَمَنْ دَخَلَهُ ۖ كَانَ آمِنًا ۗ وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حُجُّ الْبَيْتِ
مَنِ اسْتَطَاعَ ۖ إِلَيْهِ سَبِيلًا ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ
﴿٩٧﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ شَهِيدٌ
عَلَىٰ مَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٨﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَنِ
سَبِيلِ اللَّهِ ۖ مَنْ ءَامَنَ تَبِعُونَهَا ۖ عَوجًا وَأَنْتُمْ شُهَدَاءُ ۗ وَمَا اللَّهُ
بِغَفِلٍ ۖ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٩﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا ۖ إِنْ تَطِيعُوا فَرِيقًا
مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ ﴿١٠٠﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی با مربی

«انفاق» از مؤلفه‌های اصلی سبک زندگی اجتماعی در اسلام است که با ایجاد همدلی و محبت، انسجام و پیوستگی هرچه بیشتر جامعه را رقم می‌زند. آیه محوری درس از آیات درخشان در این موضوع است که عمل به آن، حس مسئولیت اجتماعی را تقویت می‌کند و موجب گسترش روحیه ایثار و فداکاری در جامعه می‌شود.

این آیه در سیر نظام محتوایی آیات از آیاتی است که به رعایت حقوق و وظایف مؤمنان در برابر یکدیگر می‌پردازد و می‌گوید: در جامعه ولایی، مؤمنان چون اعضای یک پیکر، در خوشی‌ها و ناخوشی‌های یکدیگر شریک‌اند و رفتارشان با هم مهربانانه و دلسوزانه است و برای هم از هیچ ایثار و فداکاری‌ای فروگذار نمی‌کنند و حتی از عزیزترین دارایی‌های خود نیز می‌گذرند.

نکته دیگر اینکه در بحث انفاق، عموماً به آثار اجتماعی آن توجه می‌شود، در حالی که انفاق آثار و برکات فردی و خانوادگی فراوانی نیز دارد که لازم است برای قرآن‌آموزان تبیین شود. بسیاری از اوقات، تأثیری که انفاق بر روحیه فرد انفاق‌کننده یا خانواده او می‌گذارد، کمتر از تأثیر اجتماعی آن نیست.

از قرآن‌آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. با مفهوم انفاق از منظر قرآن آشنا شود؛
۲. آثار فردی، خانوادگی و اجتماعی انفاق را بشناسد؛
۳. با برخی مصادیق روزمره انفاق در زندگی آشنا شود؛
۴. به انفاق و ترویج فرهنگ آن در جامعه ترغیب شود.

از دوست‌داشتنی‌ها ببخش

کوچک شروع کن؛ مثلاً از بخشیدن ته‌دیگ سیب‌زمینی‌ات به خواهرت یا تقسیم گل هندوانه‌ای که حتی از دیدنش دهانت آب می‌افتد یا دادن صندلی‌ات در اتوبوس به آدمی که خستگی از سر و رویش می‌بارد. آن وقت، خودت آرام آرام احساس می‌کنی که چطور مرزهای روحت وسیع و وسیع‌تر می‌شوند، که چطور در دلت حتی برای آدم‌های آن سر دنیا هم جا باز می‌کنی، که چطور دیگر نمی‌توانی از تماشای رنج مردم آن نوار باریک ایستادگی ساده بگذری. کوچک شروع کن تا بتوانی برای فداکاری‌های بزرگ‌تر آماده شوی، تا بتوانی از دوست‌داشتنی‌های بیشتری دل بگنی. قرآن کریم می‌فرماید:

﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا حُبُّونَ﴾^۱

فقط وقتی به مقامِ خوبان می‌رسید که از چیزهای دوست‌داشتنی‌تان در راه خدا هزینه کنید.

انفاق بزرگت می‌کند

دیدنی بچه‌های کوچک حاضر نیستند اسباب‌بازی‌شان را به بچه‌های دیگر بدهند؟ برخی افراد، و حتی جوامع، در همین عالمِ کودکی باقی می‌مانند. زندگی غربی آدم‌ها را کوچک تربیت می‌کند؛ چون همه دعوت می‌شوند به

۱. سوره مبارکه آل عمران، آیه ۹۲.

فردیت و حفظ آنچه دوست دارند. اما چگونه می‌توان از دوست‌داشتنی‌ها گذشت؟ وقتی بزرگ شویم و به علاقه‌ای بزرگ‌تر برسیم. بچه هیچ‌وقت از اسباب‌بازی‌اش دست نمی‌کشد، اما اگر اسباب‌بازی بهتری را که به آن علاقه بیشتری دارد به او بدهی، حاضر است از این علاقه کوچک‌تر بگذرد. برای رسیدن به مقام نیکان و ابرار، باید از علاقه‌های کوچک گذشت و به عشقی بزرگ‌تر دل بست؛ عشق به خدا و خَلق او: «لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا حُبُّونَ»؛ «هرگز به نیکی دست پیدا نمی‌کنید مگر اینکه از آنچه دوستش دارید انفاق کنید.» (اگر در جامعه اسلامی نیازی وجود داشت، همه افراد جامعه بدون استثنا موظف‌اند برحسب اختلاف تمکن خودشان آن خلأ را پر کنند. ... اسلام می‌گوید مردم تحصیل مال نکنند و از آن مالی که تحصیل کرده‌اند، حوایج معمولی زندگی و نیاز خود را برآورده نکنند و مابقی آن را در راه خدا انفاق نکنند. ... «لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا حُبُّونَ»؛ آن عزیزتره‌ایش را در راه خدا بده؛ آنچه که بیشتر به آن علاقه داری.)^۱

تربیت ولایی بر پایه گذشت

مادری که در خانه از دوست‌داشتنی‌های خود می‌گذرد، بچه‌هایش را برای یک زندگی جمعی و ولایی تربیت کرده است؛ دقیقاً مانند حضرت زهرا علیها السلام که از لباس عروسی‌شان گذشتند؛ یتیم و اسیر و فقیر آمدند و از غذای دوست‌داشتنی‌شان گذشتند: «وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا»^۲. اما خانه‌ای که والدین در آن از خواسته‌هایشان نگذشته‌اند، نمی‌تواند فرزندان خوبی پرورش دهد. این نگاه ایثارگرانه نه تنها در خانواده، بلکه در جامعه نیز نتایج شگرفی به همراه دارد.

۱. بیانات امام خامنه‌ای در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۶۶/۸/۲۹.

۲. سوره مبارکه انسان، آیه ۸.

مقام نیکوکاران

گذشت در نگاه مؤمن، از دست دادن نیست؛ به دست آوردن است؛ به دست آوردن چیز بهتر و بالاتر. خداوند متعال در موضوع جهاد و جان دادن، از ادبیات بازار استفاده می‌کند و می‌فرماید من از مؤمنان جان و مالشان را می‌خرم؛ یعنی حواست باشد اگر از چیزی گذشتی، من چند برابرش را به تو می‌دهم و تو را به مقام نیکوکاران می‌رسانم. «مصدق اتم و اکمل ﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا﴾ پدران شهدا، مادران شهدا، همسران شهدا هستند.»^۱ امروز نیز مجاهدان غزه و لبنان از همه هستی خود به عشق خدا گذشته‌اند. حالا نوبت ماست که این آیه را در زندگی خود به عمل درآوریم. اگر امروز از علاقه‌هایمان نگذریم، کی می‌خواهیم این وظیفه را ادا کنیم؟ چنان‌که رهبر انقلاب می‌فرماید: «بر همه مسلمانان فرض است که با امکانات خود در کنار مردم لبنان و حزب الله سرافراز بایستند.»^۲

۱. برای خدا بخش

«انفاق» از منظر قرآن، بخشش مال به نیازمندان برای کسب رضای خداست. علامه طباطبایی رحمته‌الله‌علیه دلیل اصلی تأکید قرآن بر انفاق را تعدیل ثروت‌ها، کم کردن فاصله طبقاتی و ایجاد برادری بین مسلمانان می‌داند.^۳ بر اساس آیات قرآن، بخشش انسان را به مقام نیکوکاران می‌رساند به شرط آنکه حداقل دارای دو شرط اساسی باشد: برای خدا باشد؛ از دوست داشتنی‌ها باشد؛ یعنی باید برای خدا ببخشی، نه برای فخرفروشی

۱. بیانات امام خامنه‌ای در دیدار خانواده‌های شهدا، ۱۴۰۲/۴/۴.

۲. پیام امام خامنه‌ای درباره قضایای لبنان، ۱۴۰۳/۷/۷.

۳. طباطبایی، ترجمه تفسیر المیزان، ج ۲، ص ۵۸۴.

یا چیزهای دیگر؛ و البته بعد هم با منت و آزار، آن را پایمال نکنی؛ دوم اینکه به قول معروف، باید چیزی را در راه خدا ببخشی که دردت بیاید؛ یعنی از آنچه خودت دوست داری و برای به دست آوردنش زحمت کشیده‌ای.

۲. انفاق برکت زندگی است

انفاق، علاوه بر آثار اجتماعی، آثار و برکات فراوانی برای فرد و خانواده اش دارد:

اول آنکه باعث تقویت ایمان و اعتقاد انسان می‌شود. وقتی به دیگران کمک می‌کنیم و برای خشنودی خداوند از دوست داشتنی‌هایمان می‌گذریم، احساس نزدیکی بیشتری به خدا می‌کنیم و ایمانمان مستحکم می‌شود؛

دیگر اینکه انفاق به ما یاد می‌دهد که به جای تمرکز بر نیازهای خود، به یاد دیگران هم باشیم. این حس مسئولیت خودخواهی را در ما از بین می‌برد و روحیه همکاری و خیرخواهی را در ما شکوفا می‌سازد. ایجاد حس شکرگزاری از دیگر برکات انفاق در راه خداست؛ چون بخشش در حقیقت، شکرگزاری عملی در برابر نعمت‌هایی است که خدا در اختیارمان قرار داده است.

انفاق همچنین باعث افزایش برکت در زندگی خانوادگی است. مشارکت اعضای خانواده برای انجام یک کار خیرخواهانه، علاوه بر رفع نیاز اجتماعی، همدلی و محبت را بین خودشان گسترش می‌دهد و روابط خانوادگی‌شان را تقویت می‌کند.

۳. فقر مانع انفاق نیست

بارها این جمله را شنیده‌ایم که «ما که هشتمان گرو نُه‌مان است، چطور به دیگران کمک کنیم؟»

پاسخ این است: انفاق در هر شرایطی ارزشمند و خداپسندانه است، و حتی اگر انسان از لحاظ مالی محدودیت‌هایی دارد، نباید از فضیلت آن بی‌بهره بماند. در چنین شرایطی، توصیه می‌شود از همان چیزی که داریم انفاق کنیم، هرچند کوچک باشد؛ یعنی انفاق به وسع خودمان؛ کمک‌های کوچک مثل واریز مقداری پول به حساب خیریه، خرید یک وعده غذا برای نیازمند یا کمک به همسایه در کارهای روزمره‌اش.

البته علاوه بر انفاق مالی، شیوه‌های دیگری هم وجود دارد که انسان می‌تواند انفاق کند. مثل اینکه از زمان و مهارت خود برای یاری نیازمندان انفاق کنیم. مثلاً با شرکت در کارهای خیرخواهانه به صورت داوطلبانه، وقت و انرژی خود را برای کمک به نیازمندان صرف کنیم.

راه دیگر انفاق غیرمالی تشویق دیگران به انفاق است. می‌توانیم با صحبت کردن درباره اهمیت انفاق و تشویق دیگران به انجام آن، در این کار نیک مشارکت کنیم. حتی می‌توانیم حمایت عاطفی داشته باشیم. گاهی حمایت عاطفی و روحی از نیازمندان، مثل گوش دادن به مشکلاتشان یا همدلی و ارائه مشاوره به آنها می‌تواند به اندازه کمک مالی ارزشمند و مؤثر باشد.

جمع‌بندی

۱. انفاق بخشش مال به نیازمندان برای کسب رضای خداست.
۲. بخشش از دوست‌داشتنی‌ها در راه خدا انسان را به مقام نیکوکاران می‌رساند.
۳. انفاق همدلی و هم‌بستگی اجتماعی را افزایش می‌دهد و جامعه را سالم و قوی می‌کند.
۴. انفاق علاوه بر نتایج اجتماعی، آثار و برکات فردی و خانوادگی هم دارد.
۵. با هر شرایط مالی می‌توان انفاق کرد و حتی می‌توان از شیوه‌های انفاق غیرمالی بهره برد.

پرسش‌های درس

۱. از منظر قرآن، چه کاری انسان را به مقام نیکوکاری می‌رساند؟
۲. انفاق از نظر اجتماعی چه آثار و برکاتی دارد؟
۳. آثار و برکات فردی و خانوادگی انفاق را نام ببرید.
۴. برای افرادی که از نظر مالی در مضیقه هستند، برای آنکه از برکات انفاق بی‌بهره نمانند، چه توصیه‌ای دارید؟

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

برای رسیدن به نیکی و تقرب به او، از آنچه دوست داریم انفاق کنیم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

❁ فهرستی از چیزهایی که به آنها علاقه داریم (مانند زمان، توانایی‌ها، اموال یا حتی تعلقات عاطفی) و خلأهایی که اطرافمان هست تهیه کنیم و ببینیم که چگونه می‌توانیم بخشی از آنها را در راه خدا انفاق کنیم؛

❁ در کنار بخشیدن چیزهایی که نیاز نداریم، از چیزهایی که به آنها علاقه داریم و برایمان ارزشمندند، انفاق کنیم. گاهی باید از خوابت بزنی تا با بچجات بازی کنی؛ گاهی باید از آبرویت خرج کنی تا برای کسی آبرو دست و پا کنی.

..... ❁

.....

..... ❁

.....

سوژه‌های سخن

خاطره شهید

پویانمایی

پادکست صوتی

تیین آیه

درس چهارم

همه با هم پیروزیم

﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا﴾

سوره آل عمران، آیه ۱۰۳

وهمگی به ریسمان خدا [قرآن، وهرگونه وسیله
وحدت الهی]، چنگ زنید، وپراکنده نشوید.

وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنْتُمْ تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللَّهِ وَفِيكُمْ
 رَسُولُهُ، وَمَنْ يَعْتَصِمِ بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١١٤﴾
 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ، وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ
 مُسْلِمُونَ ﴿١١٥﴾ وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا
 نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ
 فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ
 النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ
 تَهْتَدُونَ ﴿١١٦﴾ وَلَتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ
 بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١١٧﴾
 وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ
 وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١٨﴾ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ
 وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكْفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ
 فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١١٩﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ أَبْيَضَّتْ
 وُجُوهُهُمْ فَمِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٢٠﴾ تِلْكَ آيَاتُ
 اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعَالَمِينَ ﴿١٢١﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی با مربی

«حیل الله» را در یک کلمه می توان «ولایت» معنا کرد که نخ تسبیح وحدت است. این ولایت در وجود مبارک قرآن، رسول اکرم ﷺ و اهل بیت علیهم السلام و نایبان برحقشان تجلی یافته است. جامعه ولایی جامعه ای متمسک به ولایت است؛ زنجیره ای منسجم از مؤمنانی که زیر پرچم الله، دست در دست هم، هر نیروی بیگانه ای را در هم می شکنند.

مأموریت این درس تبیین ضرورت اتحاد در جهان امروز است و اینکه قرآن آموزان تفرقه را به عنوان مادر دردها و مشکلات جامعه بشناسند. نکته مهمی که لازم است بر آن تأکید کنیم این استدلال عقلی است که وجود دشمنی واحد، حتی اگر مسلمان نباشیم، کافی است که با یکدیگر متحد باشیم و نیروهایمان را روی هم بگذاریم.

پیام اصلی آیه این است که اتحاد رمز قوی شدن ماست. اتحاد قدرتی به ما می دهد که می توانیم دشمن را سر جای خود بنشانیم و با همدلی و برادری اهداف اسلامی را با قوت در جهان محقق کنیم. به امید آن روز.

از قرآن آموز انتظار می رود پس از مطالعه این درس:

۱. ضرورت اتحاد را به عنوان تنها راه نجات امت اسلام درک کند؛
۲. منظور از ریسمان الهی را فراگیرد؛
۳. با برخی آثار اتحاد در جامعه آشنا شود؛
۴. رمز اتحاد و برادری بین امت اسلام را بشناسد.

همه با هم پیروزیم

کمی دورتر که بایستیم، قدری که از میدان‌های کوچک و پست ارتفاع بگیریم، در تصویر بزرگ‌تر متوجه حقیقت‌های تازه‌ای می‌شویم. مثلاً می‌فهمیم در چشم کسی که قبله اول ما را به آتش می‌کشد، تفاوتی ندارد که ما با دست باز نماز بخوانیم یا دست بسته، که سر روی مهر بگذاریم یا روی فرش، که اهل غزه و لبنان و سوریه باشیم یا ایران، که حتی در کدام دسته‌بندی‌های سیاسی جا گرفته باشیم، که حتی در انتخابات رأیمان را به اسم چه کسی در صندوق انداخته باشیم. در نگاه دشمن، همه ما مسلمانیم و به یک اندازه سزاوار دشمنی. پس، چرا ما در دوستی و محبت پراکنده باشیم؟

تنها راه نجات

تصور کنید گروهی از انسان‌ها در حادثه سختی با اتوبوس به اعماق دره‌ای افتاده‌اند و اتوبوس در حال سقوط به مانعی گیر کرده و توقف کرده است. حالا طنابی از بالای دره به سویشان انداخته شده است. این طناب، تنها راه نجات است، اما مشروط به اینکه همه با هم متحد بمانند و با آرامش و بدون درگیری با یکدیگر به آن ریسمان چنگ بزنند. این تصویر مصداق روشنی از پیام قرآن در آیه ۱۰۳ سوره آل عمران است که می‌فرماید:

﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا﴾.

و همگی به ریسمان خدا (قرآن) [و هرگونه وسیله

وحدت الهی] چنگ زنید و پراکنده نشوید.

خداوند ما را به چنگ زدن به ریسمان نجات بخش خود دعوت می‌کند؛

آن هم به صورت جمعی و بدون هرگونه درگیری و تفرقه.

اما این ریسمان چیست؟ اشتراکات ما مثل قرآن، رهبری الهی و

آموزه‌های پیامبر و خاندان مطهر ایشان علیهم‌السلام همان طنابی است که دل‌های

پراکنده را به هم گره می‌زند و مسیری به سوی نجات می‌گشاید. خداوند در

ادامه این آیه به مؤمنان یادآوری می‌کند: ﴿وَأذْكُرُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ

أَعْدَاءً﴾؛ «(به یاد بیاورید زمانی را که دشمن هم بودید و خداوند دل‌هایتان

را به هم نزدیک کرد.)» با نعمت الهی، دشمنی‌ها به برادری تبدیل شد و

قلب‌ها به هم پیوستند. قدر این نعمت را بدانید و حفظش کنید.

ما یکی شدیم

این آیه حقیقتی فراتر از تاریخ صدر اسلام را بیان می‌کند؛ حقیقتی که در

طول تاریخ همواره جاری بوده است. تجربه انقلاب اسلامی ایران نمونه‌ای

روشن از این نعمت است. مردم با اختلاف نظرها و گرایش‌های گوناگون،

حول محور رهبری الهی و ارزش‌های اسلام متحد شدند و بزرگ‌ترین

پیروزی‌ها را رقم زدند.

اگر به ریسمان خدا چنگ زنیم و دچار تفرقه شویم، به دره نابودی

سقوط خواهیم کرد. «امروز در میان دردهای گوناگون مسلمان‌ها، آنچه

که بزرگ‌تر از همه و ام‌الامراض دیگر دردهاست تفرق مسلمان‌هاست.»^۱

تصور کنید اگر نزدیک دویلیارد مسلمان جهان با هم متحد بودند، چه

خیرات بی‌شماری نصیب کشورهای اسلامی می‌شد.

۱. بیانات امام خامنه‌ای در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۸۳/۸/۲۴.

وقت برادری است

اما اشکال کار کجاست؟ «این دستور قرآن است دیگر. چرا عمل نمی‌کنیم؟ اشکال کار کجاست؟ اشکال کار همین است. اگر دل‌هایمان را ظرف پذیرنده باران رحمت قرآن و باران هدایت قرآن قرار بدهیم، اگر دل را به قرآن بسپریم، برایمان راحت می‌شود. مقاصد شخصی، اغراض شخصی، منافع مادی، قدرت طلبی، پول طلبی، رفیق بازی، اینها، موجب نخواهد شد که انسان این توصیه قرآنی و هدایت قرآنی را فراموش کند و پشت سر بیندازد.»^۱

امروز، بیش از هر زمان دیگری، به اتحاد و برادری نیاز داریم؛ اتحادی که فراتر از قومیت نژاد یا زبان، حول محور ارزش‌های الهی شکل بگیرد. حالا نوبت ماست که به یاد آوریم چه نعمتی نصیبمان شده است و چگونه می‌توانیم با چنگ زدن به ریسمان الهی، بر طوفان‌های زمانه غلبه کنیم و آینده‌ای روشن برای خود و امت اسلامی رقم بزنیم.

۱. راه قوی شدن

اگر چند رشته نخ را کنار هم قرار دهیم و آنها را به هم ببافیم، طناب مقاومی به دست می‌آید که کسی نمی‌تواند آن را پاره کند؛ اما اگر هر رشته تنها بماند، مقاومتش می‌شکند و به راحتی پاره می‌شود. اتحاد بین افراد همدلی و انسجام ایجاد می‌کند و همین باعث قوی شدن آنها می‌شود.

اتحاد فواید گوناگونی دارد: اتحاد به ما کمک می‌کند که از ایده‌ها، منابع و توانایی‌های یکدیگر بهره ببریم. اتحاد به ما احساس امنیت و

۱. بیانات امام خامنه‌ای در جمع قاریان قرآن در روز اول ماه رمضان، ۱۳۸۸/۵/۳۱.

حمایت می‌دهد؛ یعنی وقتی افراد ببینند که تنها نیستند، دل‌گرم می‌شوند و با چالش‌ها بهتر مقابله می‌کنند. اتحاد کارایی جمع را افزایش می‌دهد. یک گروه متحد می‌تواند با تقسیم وظایف، کارها را سریع‌تر و مؤثرتر به نتیجه برساند و....

در تیم ورزشی، این همکاری بین بازیکنان است که پیروزی را برای تیم رقم می‌زند. اگر هر بازیکن فقط به فکر خودش باشد، تیم ضعیف می‌شود و نتیجه مطلوب حاصل نخواهد شد. آن وقت، همه تیم طعم شکست را خواهند چشید.

اتحاد راه قوی شدن ماست. امتی پیروز است که با اتحاد، قوی شده باشد.

۲. ایمان رمز برادری است

ایمان به عنوان نیروی قدرتمند، رمز اتحاد و برادری میان مسلمانان است. ایمان به خداوند، ایمان به اصول مشترک و ایمان به دشمنی واحد، می‌تواند هر دلی را به هم نزدیک کند؛ به‌ویژه امروز که صهیونیسم جهانی بر اساس آیات قرآن و شواهد عقلی و عینی دشمنی‌اش برای امت اسلام عیان شده است؛ دشمنی درنده‌خو که جلو چشم میلیاردها انسان، و قیحانه به جنایت در برابر مردم غزه، لبنان، یمن، سوریه و... می‌پردازد و روزانه پرده‌های مختلفی از این خوی وحشیگری خود را به نمایش می‌گذارد. این دشمن غدار و مستکبر چرا نباید عامل وحدت ما باشد؟

امروز بیش از هر زمان دیگری، وقت پناه آوردن به قرآن است؛ قرآنی که ما را به ایمان فرامی‌خواند، اشتراکاتمان را یادآوری می‌کند و دشمن اصلی‌مان را به ما می‌شناساند.

شک نکنیم که قرآن ما را متحد می‌کند.

۳. طعم شیرین اتحاد

هرقدر تفرقه تلخ و دردناک است، اتحاد طعمی شیرین و خواستنی دارد. خانواده‌ای را در نظر بگیرید: وقتی یکی از اعضا بیمار می‌شود، سایر اعضای خانواده به او کمک می‌کنند. برایش غذای مناسب می‌پزند و او را در انجام کارهای روزمره‌اش یاری می‌رسانند یا وقتی اعضای یک خانواده برای برگزاری مراسم و جشن‌های خانوادگی با هم همکاری می‌کنند، این همدلی‌ها و مشارکت‌ها، ضمن آنکه باعث تقویت پیوندهای خانوادگی‌شان می‌شود، بسیار شیرین و لذت‌بخش است.

از منظر قرآن، امت اسلام خانواده بزرگ ایمانی است که همه اعضا با هم برادرند. همه باید همدل و یک‌صدا، در غم و شادی کنار هم باشند و دلسوزانه برای هم کار کنند. تنها در این شرایط است که می‌توانیم با قدرت و اطمینان بگوییم:

غزه - تنها - نیست ...

لبنان - تنها - نیست ...

یمن - تنها - نیست ...

و ...

جمع‌بندی

۱. از منظر قرآن، تنها راه نجات امت اسلام اتحاد و برادری است.
۲. اتحاد و برادری نعمت بزرگ خداست.
۳. منظور از ریسمان الهی قرآن و آموزه‌های پیامبر و اهل بیت ایشان علیهم‌السلام است.
۴. تفرقه مادر همه دردهای امت اسلام است.
۵. اتحاد با ایجاد همدلی و انسجام بین افراد، باعث قوی شدن جامعه می‌شود.
۶. ایمان به خدا، اصول مشترک و دشمنی واحد رمز اتحاد و برادری مسلمانان است.

پرسش‌های درس

۱. از منظر قرآن، تنها راه نجات امت اسلام چیست؟
۲. منظور از «حبل‌الله» در آیه محوری درس را ذکر کنید.
۳. از نظر مقام معظم رهبری، چه چیزی مانع اتحاد در جامعه است؟
۴. رمز اتحاد و برادری بین مسلمانان چیست؟

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

همگی به قرآن و پیامبر و... چنگ بزنیم و از تفرقه دوری کنیم و شکرگزار نعمت بزرگ وحدت و برادری باشیم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

- در محیط خانواده یا اجتماع، مراقب باشیم با غیبت و تهمت و قضاوت عجولانه تخم دشمنی نکاریم؛
- اختلافها و سوء تفاهمها را با گفت‌وگو و محبت رفع کنیم؛
- در فضای مجازی، پیش از نشر هر مطلبی، به تأثیر آن بر وحدت و انسجام جامعه فکر کنیم؛
- همین الان بین دو دوست یا فامیلی که چند وقتی است میانشان شکرآب شده است آشتی برقرار کنیم.

.....

.....

.....

.....

سوژه‌های سخن

خاطره شهید

پویانمایی

پادکست صوتی

تبیین آیه

درس پنجم

دراهِ خدا نبردکن

﴿وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ﴾

سوره نساء، آیه ۷۵

شمارا چه شده که در راه خدا و نجات مردان
و زنان و کودکان مستضعفین که زیر سلطه
دشمنند، نمی جنگید؟!

سُورَةُ النَّبَاِ

وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ
 وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ
 الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا وَاجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ نَصِيرًا
 ﴿٧٥﴾ الَّذِينَ ءَامَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي
 سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ
 كَانَ ضَعِيفًا ﴿٧٦﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ وَأَقِيمُوا
 الصَّلَاةَ وَءَاتُوا الزَّكَاةَ فَمَا كَتَبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَافِرِقُ مِنْهُمْ
 يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ
 عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ
 وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ اتَّقَى وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧٧﴾ أَيِنَّمَاتُكُونُوا
 يُدْرِكُكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُّشِيدَةٍ وَإِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ
 يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ
 عِنْدِكَ قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ فَمَالِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَفْقَهُونَ
 حَدِيثًا ﴿٧٨﴾ مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ
 فَمِنَ نَفْسِكَ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿٧٩﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی با مربی

این درس در پاسخ به کسانی است که می‌گویند: «فلسطین و غزه و لبنان و... به ما چه ربطی دارد؟» و این شبهه قدیمی که «چرا با آمریکا درافتادید؟» آیات قرآن به صراحت، ما را به حمایت از مظلوم و قیام در برابر ظالم دعوت می‌کنند. منطق قرآن دفاع از مظلوم است و روشن است که برای این کار، باید با ظالمان و مستکبران عالم مبارزه کرد. جالب است که آیه برای ترغیب به مبارزه، از غیرت و عواطف انسانی در برابر کودکان و زنان ستم‌دیده استفاده کرده است و می‌گوید: اگر ایمانتان به خدا ضعیف است، حداقل غیرت و تعصب که دارید. پس، از جا برخیزید و شر دشمن را از سرزن و بچه و مردان مستضعف کوتاه کنید. این شیوه‌ای برای تبلیغ است.

از قرآن آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. با منطق قرآن در دفاع از مظلوم آشنا شود؛
۲. دلیل مقابله نظام اسلامی با ظالمان و مستکبران را دریابد؛
۳. آثار و برکات جنگ در راه خدا را بشناسد؛
۴. با برخی آثار سوء بی‌توجهی به مظلومان آشنا شود.

دراهِ خدا نبرد کن

نه که مبارزه را بلد نباشد. اتفاقاً خیلی هم خوب بلد بود. وگرنه، چطور از پس آن شب‌بیداری‌ها برای کنکور و آن بدوبیراه شنیدن‌ها برای خواستگاری و آن دوندگی‌ها برای استخدام در فلان شرکت دولتی برآمده بود؟ فقط مشکل این بود که دوست نداشت کسی غیر خودش را ببیند؛ فقط مشکل این بود که میدان مبارزه‌اش را زیادی کوچک انتخاب کرده بود. قیصر امین‌پور جایی با همان زبان تند و تیزش انگار در توبیخ همین‌ها گفته بود:

ما که این همه برای عشق

آه و ناله دروغ می‌کنیم

راستی چرا

در رثای بی‌شمار عاشقان

که بی‌دریغ

خون خویش را نثار عشق می‌کنند

از نثار یک دریغ هم

دریغ می‌کنیم؟

برای چه منتظرید؟

تصور کنید خانه‌ای در آتش می‌سوزد و درون آن، خانواده‌ای گرفتار شعله‌ها

هستند. فریاد کمک می‌زنند، اما کسانی که در اطراف ایستاده‌اند، بی‌توجه نظاره می‌کنند. آیا می‌توان این بی‌توجهی را پذیرفت؟ خداوند در آیه ۷۵ سوره نساء همین را از مؤمنان می‌پرسد:

﴿وَمَا لَكُمْ لَا تَقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ﴾

شما را چه شده است که برای نجات مردان، زنان و کودکان

مستضعف نمی‌جنگید؟

این آیه خطاب مستقیم خداوند به همه مؤمنانی است که خود را به ارزش‌های الهی پایبند می‌دانند. جنگیدن برای آزادی مستضعفان صرفاً وظیفه انسانی نیست، بلکه عبادتی در راه خداست؛ همان‌طور که رهبر معظم انقلاب اسلامی فرموده‌اند: «باید دنبال عدالت اجتماعی بود، دنبال حمایت از محرومین بود، دنبال حمایت از مظلوم بود، با ظالم و مستکبر باید مقابله کرد، زیر بار او نرفت. اینها همه مطالبات اسلامی است؛ اسلام اینها را از ما خواسته است. این جور نیست که فقط یک محاسبه عقلائی و انسانی باشد؛ تکلیف دینی است.»^۱

دفاع از مظلوم وظیفه است

اما چرا برخی مؤمنان به این مسئولیت بی‌توجه هستند؟ پاسخ را باید در وابستگی به دنیا و غفلت از اولویت‌های الهی جست‌وجو کرد. این بی‌توجهی نشانه‌ای از فراموش کردن ارزش‌های الهی و گرفتار شدن در چنگال منافع شخصی است. امام علی علیه السلام در توصیف این حالت می‌فرماید: «اگر کسی فریاد مظلومی را بشنود و به کمک او نشتابد، مسلمان نیست.»^۲

اگر امروز ما از مستضعفان مظلوم حمایت نکنیم، چه کسی حمایت

۱. بیانات امام خامنه‌ای در مراسم بیست‌وهفتمین سالگرد رحلت امام خمینی رضی الله عنه،

۱۳۹۵/۳/۱۴

۲. کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۱۶۴.

می‌کند؟ ما تربیت شدگان مکتب امیرالمؤمنین علیه السلام هستیم که فرمودند: **كُونَا لِلظَّالِمِ حَصْمًا وَلِلْمَظْلُومِ عَوْنًا!** همان آقایی که وقتی خلخال از پای زن یهودی درآوردند، فرمودند: «اگر مردی بشنود که چنین اتفاقی افتاده، ولی کسی به حمایت از او برنخاسته است، جا دارد بمیرد.»^۲ رهبر انقلاب در این باره می‌فرماید: «ببینید؛ نسبت به دفاع از حقوق ضعفا یک چنین احساس عجیب و شگفت‌آوری را انسان از امیرالمؤمنین علیه السلام مشاهده می‌کند.»^۳

امروز روز رستاخیز امت اسلامی است. خدا از ما توقع دارد که این وظیفه الهی را انجام دهیم.

با هم قیام کنیم

آیه کریمه نه تنها پرسشی توبیخ‌آمیز، بلکه دعوتی برای قیام در برابر ظلم و حمایت از مظلوم است. امروز، جهان پر از صحنه‌هایی است که این آیه را به یاد می‌آورد. از فلسطین و یمن تا میانمار و سوریه، مردان، زنان و کودکان مستضعف در زیر چکمه‌های ظلم و استکبار له می‌شوند و فریادشان گوش عالم را پر کرده است. اما آیا ما این فریادها را می‌شنویم؟ آیا ما همانند کسانی که در کنار خانه در حال سوختن فقط نظاره‌گر بودند عمل می‌کنیم؟ یا آماده‌ایم که با اعتقاد به خدا و مسئولیت در برابر خلق او، در برابر ظلم قیام کنیم؟ امروز، جهان منتظر کسانی است که این پرسش الهی را با عمل پاسخ دهند.

۱. نهج البلاغه، خطبه ۴۷.
 ۲. همان، نامه ۲۷.
 ۳. بیانات امام خامنه‌ای در مراسم بیست‌ونهمین سالگرد رحلت امام خمینی رضی الله عنه، ۱۳۹۷/۳/۱۴.

۱. چرا با آمریکا درافتادید؟

اسلام دین صلح و تسلیم در برابر حق است و با خشونت و درگیری مخالف است؛ اما روشن است که صلح واقعی زمانی اتفاق می‌افتد که ظالمان دست از ظلم و ستم بردارند. برای همین، خداوند در قرآن به صراحت، بر ضد ظالمان و مستکبران عالم اعلان جنگ می‌کند و به مؤمنان دستور می‌دهد که به عنوان تکلیف الهی، با آنان به مقابله برخیزند و در برابر جنایت‌هایشان سکوت نکنند. بر اساس همین منطق قرآنی است که موسی عَلَيْهِ السَّلَام با فرعون درافتادند؛ ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام تبر به دست گرفتند و با نمرود و نمرودیان مبارزه کردند؛ و محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یک تنه با بزرگان قریش به مقابله برخاستند....

سال‌ها پیش هم امام خمینی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ، بنیان‌گذار کبیر انقلاب اسلامی، در پاسخ به این سؤال که عده‌ای می‌گفتند: «چرا باید با آمریکا درافتاد؟» فرمودند: «آنهایی که می‌گویند چرا با آمریکا درافتادید، باید به پیغمبر اشکال کنند که چرا با ابوسفیان‌ها درافتاد. اگر انبیا عَلَيْهِمُ السَّلَام اشتباه کردند که با قلدرها درافتادند، ما هم اشتباه کرده‌ایم.»

۲. جنگ چه برکاتی دارد؟

جنگ در راه خدا، یا به تعبیری «جهاد فی سبیل الله»^۱ در اسلام به عنوان دفاع از مظلوم و برقراری عدالت تعریف می‌شود. از منظر قرآن، جنگ در

۱. درباره تفاوت دوواژه «قتال» (جنگ) و «جهاد» در قرآن باید گفت: «قتال» از ریشه «قتل» به معنای جنگ در میدان رزم است. جنگ را از آن جهت قتال گویند که به کشتن یا کشته شدن در میدان نبرد منجر می‌شود، اما «جهاد» مفهومی فراتر از قتال دارد. جهاد به هرگونه تلاش و مبارزه نظامی، علمی، فرهنگی و... در برابر دشمن گفته می‌شود. در واقع، قتال (جنگ در میدان نبرد) یکی از مصادیق بارز جهاد در راه خداست.

راه خدا به شرط رعایت احکام شرعی،^۱ آثار و برکات مادی و معنوی فراوانی دارد که برخی از مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از:

الف) کسب رضایت الهی: جنگ در راه خدا به شرط خلوص نیت و رعایت شرایط شرعی، موجب کسب رضایت خداوند و پاداش اخروی می‌شود؛

ب) تقویت ایمان و تقوا: مبارزه در راه خدا و دفاع از حق، ایمان فرد را تقویت می‌کند و او را به خداوند نزدیک‌تر می‌سازد؛

ج) ارتقای روحیه ایثار و فداکاری: جهاد روحیه ایثار و فداکاری را در افراد افزایش می‌دهد و آنها را از خودخواهی و دنیاگرایی دور می‌کند؛

د) نزول امدادهای غیبی: جنگ روحیه استمداد از خداوند را تقویت می‌کند و موجب سرازیر شدن امدادهای غیبی می‌شود؛

ه) افزایش قدرت و عزت اسلام: مقابله با دشمنان اسلام موجب گسترش وحدت و هم‌بستگی در میان مسلمانان می‌شود و قدرت و اقتدار اسلام را در دنیا افزایش می‌دهد؛

و) برقراری عدالت و امنیت: جنگ در راه خدا عدالت و امنیت را در جامعه برقرار می‌کند و موجب دفع ظلم و ستم می‌شود؛

ز) رشد و شکوفایی جامعه: در نتیجه برقراری امنیت و عدالت، زمینه برای رشد و شکوفایی جامعه و پیشرفت مادی و معنوی آن فراهم می‌شود و روحیه ابداع و اختراع و ابتکار افزایش می‌یابد.

وجود این آثار و برکات است که «جنگ» در راه خدا را «گنج» می‌کند.

۳. عواقب بی‌توجهی به مظلومان

سکوت در برابر ظلم خشم خدا را در پی دارد. خدا بی‌توجهان را دوست ندارد؛ وگرنه، این‌همه دستور به امر به معروف و نهی از منکر و قیام برای عدالت و... چه می‌شود؟

۱. درباره برخی احکام شرعی جنگ در درس بیست‌وهشتم سخن گفته‌ایم.

از طرفی، سکوت در برابر ظلم تشویق ظالمان است برای ظلم بیشتر. ظالم با دیدن بی‌توجهی مردم، به ستم خود ادامه می‌دهد و حتی جرئت می‌کند بر شدت آن بیفزاید؛ تا جایی که ظلم گسترش می‌یابد و چه بسا دامن ساکتان و بی‌توجهان را نیز بگیرد.

یکی دیگر از عواقب بی‌توجهی به مظلومان این است که وجدان انسان را لگدمال و او را از ارزش‌های اخلاقی دور می‌کند؛ تا جایی که به مرور زمان، این بی‌توجهی به قساوت منجر می‌شود. ظلم و بی‌عدالتی همچنین به ایجاد شکاف‌های عمیق اجتماعی و افزایش اختلاف و درگیری بین گروه‌های مختلف جامعه منجر می‌شود و سکوت در برابر ظالم این اختلافات را تشدید می‌کند.

روشن است که این شرایط مانع اصلی رشد و پیشرفت جوامع است و ناامنی و بی‌ثباتی را در جهان گسترش می‌دهد و عواقب جبران‌ناپذیری برای ملت‌ها دارد.

جمع‌بندی

۱. اسلام دین صلح است. برای همین، بر ضد ظالمان اعلان جنگ کرده است.
۲. جنگ برای دفاع از مظلوم، صرفاً وظیفه انسانی نیست، بلکه تکلیفی الهی و عبادتی در راه خداست.
۳. وابستگی به دنیا، توجه به منافع شخصی و غفلت از ارزش‌های الهی دلیل بی‌توجهی به حمایت از مظلومان است.
۴. جنگ در راه خدا آثار و برکات مادی و معنوی فراوانی دارد.
۵. سکوت در برابر ظلم خیانت به مظلوم است؛ زیرا ظالم را برای ظلم بیشتر تشویق می‌کند.

پرسش‌های درس

۱. از نگاه رهبر معظم انقلاب، عدالت اجتماعی چگونه محقق می‌شود؟
۲. آیا جنگیدن برای آزادی مستضعفان، از نظر قرآن صرفاً وظیفه انسانی نیست؟
۳. دلیل بی‌توجهی برخی مؤمنان به دفاع از مظلومان چیست؟
۴. پنج مورد از برکات جنگ در راه خدا را نام ببرید.
۵. بی‌توجهی به مظلومان چه عواقبی دارد؟

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

به مظلومان و مستضعفان جامعه بی توجه نباشیم و برای حمایت از آنها، سنگ تمام بگذاریم و حتی وارد مبارزه و جنگ شویم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

- ❁ حواسمان را به اطرافمان بیشتر جمع کنیم و خودمان را در برابر ظلم‌های اطرافمان مسئول بدانیم؛
- ❁ در برابر بی‌عدالتی‌ها، از درون خانواده و فامیل و محله خودمان گرفته تا ظلم‌های کلان بین‌المللی، سکوت نکنیم؛
- ❁ توانمندی‌های خودمان را ارتقا دهیم تا بتوانیم در عرصه‌های مختلف با ظلم مبارزه کنیم؛
- ❁ همین امروز برای کمک به مظلومان فلسطین و لبنان از دارایی، توانایی یا زمان خود استفاده کنیم.

..... ❁

..... ❁

..... ❁

..... ❁

سوزده‌های سخن

خاطره شهید

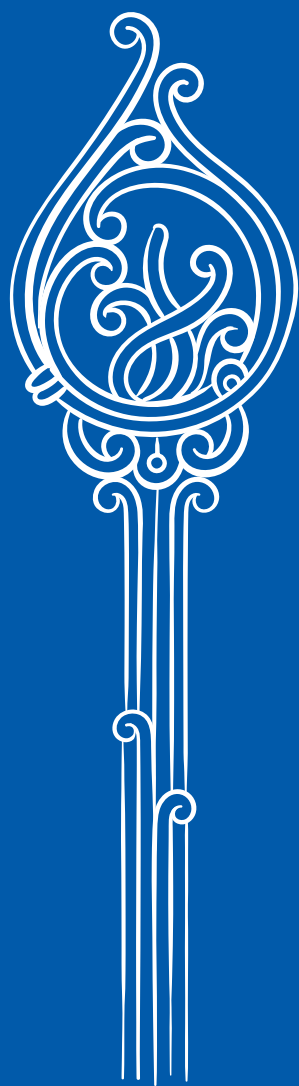
پویانمایی

پادکست صوتی

تبیین آیه

درس ششم

باهم، برای خدا

﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا
تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾

سوره مائده، آیه ۲

و یکدیگر را بر انجام کارهای خیر و پرهیزکاری یاری
نمایید، و یکدیگر را بر گناه و تجاوز یاری ندهید.

سُورَةُ الْمَائِدَةِ

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَلَةِ إِنِ امْرُؤٌ هَلَكَ
لِيسَرَةٍ، وَوَلَدٌ لَهُ، وَوَلَةٌ لَهُ، وَأُخْتُ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ رِثَةٌ إِنْ
لَمْ يَكُنْ لَهَا وَوَلَدٌ فَإِنْ كَانَتْ أَثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الشُّلْثَانِ مِمَّا تَرَكَ
وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلَّذَكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ
يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧٦﴾

سُورَةُ الْمَائِدَةِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ
إِلَّا مَا تَلَىٰ عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ إِنْ أَلَّاهُ
يُحْكُمُ مَا يُرِيدُ ﴿١﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَحْلُوا شَعِيرُ اللَّهِ
وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا ءَامِينَ الْبَيْتِ
الْحَرَامِ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّن رَّبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا
وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ أَن صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَن
تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ
وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی با مربی

این درس اهمیت همیاری در مسیر نیکی و تقوا را یادآور می‌شود، ضمن اینکه بر عدم همکاری در امور ناپسند تأکید دارد. همکاری و همیاری در جامعه ولایی، به هم‌بستگی بیشتر میان مؤمنان می‌انجامد که این هم‌بستگی قدرت اجتماعی آنان را افزایش می‌دهد. کارهای بزرگ به نیروی اجتماعی عظیم نیاز دارد و دستور قرآن در نهایت برای افزایش قدرت جامعه ولایی است.

تبیین فرهنگ تعاون از مصادیق جهاد تبیین است که به ترویج فرهنگ نیکوکاری و گسترش اخلاق پسندیده و پرهیزکاری در جامعه می‌انجامد. پیشنهاد می‌شود مربیان گران قدر به آثار و برکات فردی، خانوادگی و اجتماعی («تعاون») تأکید داشته باشند. آیه محوری درس در تمام شئون زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی انسان قابل گسترش است و آثار و برکات فراوانی در ساحت‌های مختلف زندگی دارد.

نکته دیگر اینکه مربیان عزیز می‌توانند با ایجاد گروه‌های کوچک از اعضای جلسه و مشارکت گروهی در برخی کارهای خیر، به طور عملی این درس را به قرآن‌آموزان خود بیاموزند، که البته آثار تربیتی فراوانی دارد.

از قرآن‌آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. مفهوم تعاون را از منظر قرآن درک کند؛
۲. بر ضرورت همکاری و همیاری خداپسندانه آگاهی یابد؛
۳. با آثار و برکات فردی، خانوادگی و اجتماعی تعاون آشنا شود؛
۴. مصادیق همکاری و اولویت‌های آن در عرصه بین‌المللی را بشناسد.

با هم، برای خدا

خوشا مرام بچه محل‌های پاکار؛ همان‌ها که وقت چراغانی نیمه شعبان و ایستگاه صلواتی محرم و هم زدن دیگ سمنوی نذری پای کارند؛ همان جوان‌های شوخ‌وشنگی که امروز شانه به شانه هم برای فقرای محله عرق می‌ریزند و فردا چراغ موکب‌های اربعین را روشن نگه می‌دارند و روز دیگر برای دفاع از این آب و خاک سینه سپر می‌کنند؛ همان سربازهای بی‌نام‌ونشانی که هزار سازمان و نهاد و وزارتخانه را انگشت به دهان گذاشته‌اند؛ که غیرت و همت و همدلی‌شان می‌تواند کوه‌ها را هم جابه‌جا کند.

قرآن کریم می‌فرماید:

﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾^۱

و یکدیگر را بر انجام کارهای خیر و پرهیزکاری یاری کنید و یکدیگر را بر گناه و تجاوز یاری ندهید.

مظلوم تنها نیست

سرزمینی مظلوم زیر بار آتش و ظلم دشمنان قرار گرفته است. مردمان غزه در محاصره نیروهای ستمگر اسرائیل، روزها را با صدای انفجار و شب‌ها را در دل تاریکی بمباران سپری می‌کنند. اما در این سرزمین کوچک، هزاران

۱. سوره مبارکه مائده، آیه ۲.

دست به یاری برخاسته است؛ جوانی با دوربینش تصویرگری می‌کند تا صدای این مظلومیت را به جهانیان برساند؛ مادری با دستان خسته غذایی ساده آماده می‌کند و به دست همسایه‌ای می‌دهد که خانه‌اش زیر آوار مانده است؛ دانشجویی در کشور دیگری، هشتگ #غزه_تنها_ نیست را داغ می‌کند و دیگری مقاله‌ای در یک رسانه معتبر می‌نویسد؛ یک بازرگان بخش بزرگی از سود خود را برای برآوردن نیازهای حیاتی این مردم می‌فرستد؛ و پزشکی از هزاران کیلومتر دورتر، با جان و دل، خود را به خط مقدم می‌رساند تا جان کودکان زخمی را نجات دهد.

این هم‌بستگی مصداق زنده‌ای از پیام الهی در آیه کریمه ﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾ است. خداوند ما را دعوت می‌کند که در مسیر «نیکی» و «تقوا» همیار یکدیگر باشیم؛ یعنی در مسیر خیر، نیکوکاری و حفظ حقوق الهی و انسانی، دست در دست هم دهیم؛ اما درمقابل، از همکاری در گناه و تجاوز نهی می‌کند.

همکاری ما را قوی می‌کند

این آیه در نظام مفهومی «ولایت» جایگاه ویژه‌ای دارد. همان‌گونه که ولایت میان مؤمنان به پیوستگی و برادری می‌انجامد، همکاری در مسیر «نیکی» و «تقوا» به تقویت این پیوندها کمک می‌کند و جامعه‌ای مستحکم و مقاوم می‌سازد. «سیاست قرآن برای مسلمان‌ها این است که ملت‌های مسلمان، گروه‌های مسلمان، با یکدیگر هم‌بستگی داشته باشند و کآئه وعده می‌دهد که اگر شما ملت‌های مسلمان این هم‌بستگی را با هم داشته باشید، این موجب آن است که عزت خداوند پشت سر شما باشد؛ یعنی بر همه موانع غلبه پیدا می‌کنید؛ بر همه دشمنان پیروز می‌شوید؛ حکمت الهی پشتیبان شماست؛ یعنی همه قوانین آفرینش در جهت پیشرفت شما به کار خواهد افتاد. این، منطق قرآن و سیاست قرآن است.»^۱

۱. بیانات امام خامنه‌ای در خطبه نماز جمعه نصر، ۱۴۰۳/۷/۱۳.

از سوی دیگر، اگر این همکاری، آن طور که رسانه‌ها و قدرت‌های جهانی تلاش می‌کنند، در مسیر گناه و تجاوز قرار گیرد، نه تنها جامعه‌ای از هم گسیخته ایجاد می‌شود، بلکه به تباهی ارزش‌ها و سقوط تمدن‌ها می‌انجامد.

نقشه راه امت

امروز، جهان اسلام در آزمونی بزرگ قرار دارد. این آیه نقشه راهی برای امت اسلامی است: با هم، برای خدا. از توانایی‌های خود برای گسترش خیر و تقوا استفاده کنیم و از هرگونه همکاری در مسیر ظلم و تجاوز بپرهیزیم. این مسیر راه عزت است؛ مسیری که غزه و لبنان و همه مظلومان جهان را به پیروزی نزدیک‌تر می‌کند.

۱. بی‌توجهی ممنوع

تعاون از ریشه «عون» به معنای کمک کردن و یاری رساندن به یکدیگر است. قرآن کریم در آیه «وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى» مسئولیت‌های اجتماعی ما را در قبال دیگران، اعم از خانواده و جامعه، یادآور می‌شود. از نگاه قرآن، بی‌توجهی ممنوع است. در منطق قرآن، فرهنگ «به من چه؟» و «به تو چه؟» جایگاهی ندارد. هر فرد باید در تلاش باشد تا در کارهای نیک و پرهیزکاری مشارکت کند و به دیگران یاری رساند. این مسئله روحیه همدلی و همیاری در جامعه را افزایش می‌دهد و باعث آرامش و بهبود شرایط جامعه می‌شود.

۲. تأثیر همکاری در رشد شخصیت ما

روحیه همکاری، علاوه بر آثار اجتماعی، بر رشد شخصیت فردی نیز اثرگذار است. همکاری در کارهای نیک و خداپسندانه می‌تواند به رشد معنوی

ما کمک کند و ما را به سمت ارزش‌های اخلاقی و معنوی سوق دهد. از طرفی، مشارکت در کارهای نیک می‌تواند به بهبود سلامت روانی فرد کمک کند. احساس مفید بودن و کمک به دیگران می‌تواند به افزایش رضایت و خوشحالی در زندگی منجر شود.

یکی دیگر از آثار همکاری با دیگران تقویت اعتماد به نفس است. وقتی شخص در کارهای نیک مشارکت می‌کند و تأثیر مثبتی بر زندگی دیگران می‌گذارد، اعتماد به نفسش افزایش می‌یابد. این احساس می‌تواند به او امید و انگیزه بیشتری برای زندگی و ادامه فعالیت‌های اجتماعی بدهد.

۳. فرهنگ همیاری در خانواده

همکاری در عرصه خانواده یکی دیگر از پیامدهای مثبت آیه درس است که می‌تواند به ایجاد محبت و تقویت روابط خانوادگی کمک کند. با همکاری در کارهای نیک، اعضای خانواده حس همدلی و همدردی را در خود تقویت می‌کنند. این حس می‌تواند به ایجاد ارتباطات عمیق‌تر و محبت‌آمیزتر منجر شود.

همکاری در کارهای نیک، محیطی امن و حمایتگر در خانواده ایجاد می‌کند و این محیط می‌تواند به اعضای خانواده احساس راحتی و امنیت بدهد و روابط عاطفی در خانواده را تقویت کند. از سوی دیگر، مشارکت می‌تواند به بهبود سلامت روانی اعضای خانواده کمک کند. احساس مفید بودن و کمک به دیگران افزایش رضایت و خوشحالی در زندگی خانوادگی را به دنبال دارد.

جمع‌بندی

۱. سیاست قرآن این است که مسلمانان با یکدیگر هم‌بستگی داشته باشند.
۲. همکاری در مسیر «نیکی» و «تقوا» هم‌بستگی میان مؤمنان را افزایش می‌دهد.
۳. افزایش هم‌بستگی میان مردم جامعه را مستحکم، مقاوم و قوی می‌سازد.
۴. قدرت‌های جهانی در مسیر گناه و تجاوز، یکدیگر را یاری و پشتیبانی می‌کنند. چرا ما در مسیر حق و یاری مظلومان، با هم همدل و همیار نباشیم؟
۵. بی‌توجهی به امور جامعه در فرهنگ قرآن جایی ندارد.
۶. گسترش فرهنگ تعاون و نیکوکاری، علاوه بر آثار اجتماعی، برکات فردی و خانوادگی فراوانی دارد.

پرسش‌های درس

۱. همکاری در مسیر «نیکی» و «تقوا» چه برکاتی برای جامعه دارد؟
۲. هم‌بستگی میان ملت‌های مسلمان چه ارمغانی دارد؟
۳. همکاری در چه محورهایی از نظریه مذموم و ممنوع دانسته شده است؟
۴. چهار مورد از آثار و برکات فردی و خانوادگی همکاری را نام ببرید.

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

در کارهای نیک و پرهیزکاری با دیگران همکاری کنیم و از یاری رساندن به گناه و دشمنی پرهیزیم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

- در برابر کارهای خوبی که اطرافمان انجام می‌شود بی‌توجه نباشیم. وقتی می‌بینیم عده‌ای برای تهیه جهیزیه پول جمع می‌کنند، وظیفه‌مان بدانیم که در این کار خیر حتماً سهیم شویم؛
- از همراهی با جمع‌هایی که به غیبت، تهمت یا تخریب دیگران می‌پردازند، پرهیزیم. مثلاً وقتی دیدیم در فضای مجازی پیامی آبروی شخصی را می‌برد و دست به دست می‌شود، از بازارسال آن به گروه‌های دیگر خودداری کنیم؛
- گروه‌های کوچک خانوادگی یا دوستانه برای انجام کارهای خیر مثل بازدید از بیمارستان یا کمک به محیط زیست تشکیل دهیم.

.....

.....

.....

.....

سوزدهای سخن

خاطره شهید

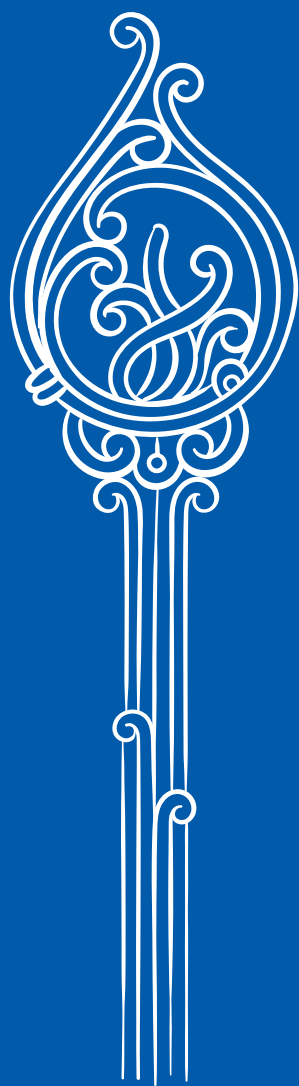
پویانمایی

پادکست صوتی

تبیین آیه

درس هفتم

سرسخت‌ترین دشمن کیست؟

﴿لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ
ءَامَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا﴾

سوره مائده، آیه ۸۲

یقیناً سرسخت‌ترین مردم را در کینه و
دشمنی نسبت به مؤمنان، یهودیان
و مشرکان خواهی یافت.

سُورَةُ الْمَلِكِ آيَاتٌ

لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ
 دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا
 يَعْتَدُونَ ﴿٧٨﴾ كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ
 لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧٩﴾ تَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ
 يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ
 أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ
 خَالِدُونَ ﴿٨٠﴾ وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا
 أُنزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوا آلِيَاءَ وَلَا كُنَّ كَثِيرًا
 مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨١﴾ *لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً
 لِلَّذِينَ ءَامَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا وَلَتَجِدَنَّ
 أَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِينَ ءَامَنُوا الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصْرِيُّ
 ذَلِكَ يَأْتِيهِمْ مِنْهُمْ قَسِيسِينَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ
 لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٨٢﴾ وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنزِلَ إِلَى
 الرَّسُولِ تَرَى أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا
 مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا ءَامَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ﴿٨٣﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی با مربی

آیه امروز از آیات مهم «دشمن شناسی» در قرآن است که اصلی ترین دشمن اسلام را معرفی می کند: یهودیان و مشرکان مستکبر. آنها سخت ترین کینه و دشمنی را در برابر اهل ایمان دارند و به هیچ وجه از خواسته های زیاده خواهانه خود کوتاه نمی آیند. بنابراین، طرح دوستی و سازش با چنین دشمنان سرسختی خیال باطل و سم مهلک است و در صورتی که لازم باشد با چنین دشمنی بر سر مسائلی مذاکره کرد، باید بسیار هوشیار بود؛ باید از قرآن درس گرفت و روحیات مستکبران آنها را شناخت و در برابر زیاده خواهی آنان کوتاه نیامد.

مربیان گرامی توجه بفرمایید که مصداق امروزین آیه، به استناد بیانات بنیان گذار کبیر انقلاب اسلامی، حضرت امام خمینی رحمته الله علیه و فرمایش های رهبر معظم انقلاب، «صهیونیسم جهانی» است که روحیه سرسخت استکباری دارد. روشن است که حساب ملت ها از دولت ها جداست؛ ما با ملت ها دشمنی نداریم؛ ما با استکبار دشمنی داریم؛ آن هم دشمنی ذاتی؛ زیرا ایمان ممکن است با کفر و شرک همزیستی داشته باشد، اما با استکبار، هرگز نه.

از قرآن آموز انتظار می رود پس از مطالعه این درس:

۱. سرسخت ترین دشمن اسلام را از منظر قرآن بشناسد؛
۲. با مفهوم و مصداق استکبار و ویژگی های آن آشنا شود؛
۳. صهیونیسم جهانی را دشمن اصلی اسلام و قرآن بداند؛
۴. راهکارهای قرآن برای مقابله با دشمن سرسخت و مستکبر را فراگیرد.

سرسخت‌ترین دشمن کیست؟

دل موسی علیه السلام از گوساله‌پرستی‌شان خون بود و دل محمد صلی الله علیه و آله از عهدشکنی‌های تمام‌نشدنی‌شان. قومی بودند که خدا از چنگ اسارت فرعون‌ی نجاتشان داد و در روزگاری دیگر خود به فرعون‌هایی تازه تبدیل شدند. حساب آنها که گوشه برای شنیدن حق و قلبی برای پذیرش ایمان دارند، جداست، اما تا بوده بیهود چشم دیدن هیچ‌کس را در این جهان نداشته است. زمانی هفتاد پیامبر هم عصر را در یک روز به خاک و خون کشیده‌اند و زمانی دیگر چندده‌هزار کودک را در غزه به قتل رسانده‌اند. با چنین دشمن کینه‌توزی جز از راه مبارزه نمی‌توان سخن گفت؛ بر چنین اهریمن‌هایی جز با باطل‌السحر یکدلی و یکرنگی نمی‌توان پیروز شد.

دشمنی آشکار؛ حقیقتی ماندگار

تصور کنید ناخدای یک کشتی در دریایی طوفانی هستید. اگر ندانید کدام صخره‌ها تا نزدیک سطح آب ارتفاع دارند یا جریان‌های مخالف از کدام سمت می‌آیند، احتمال غرق شدن کشتی بسیار زیاد است. شناخت این موانع نخستین گام برای مدیریت درست مسیر است. حال اگر کشتی را به جامعه مؤمنان تشبیه کنیم، دشمنانی که قصد ضربه زدن دارند همان صخره‌های پنهان و جریان‌های مخرب‌اند که باید آنها را شناخت. قرآن این حقیقت را با صراحت بیان می‌کند:

﴿لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا﴾^۱.

یقیناً سرسخت‌ترین مردم را در کینه و دشمنی نسبت به مؤمنان، یهودیان و مشرکان خواهی یافت.

خداوند به ما هشدار می‌دهد که در مسیر ایمان، دشمنانی هستند که با تمام توان بر ضد شما اقدام خواهند کرد؛ دشمنانی که نه تنها با شما سازش نمی‌کنند، بلکه با تمام قوا برای از بین بردنتان می‌کوشند.

استکبار دشمن اصلی ماست

سرسخت‌ترین دشمن مؤمنان یهودیان تحریف‌گر و مشرکان اند. یهودیان صهیونیست، با تکیه بر جهان‌بینی استکباری خود، هیچ‌یک از حرکاتی را که سلطه‌گری‌شان را به چالش می‌کشد تحمل نمی‌کنند. آنها به شدت دنیاطلب‌اند و از مرگ می‌ترسند و حاضرند برای مدت کوتاهی زنده ماندن، هر جنایتی را انجام دهند. از نگاه آنان هیچ‌کس بر یهود برتری ندارد و هر جنایتی در حق غیر یهودیان مجاز است. مشرکان نیز که مسیر زندگی‌شان بر پایه هوای نفس و مادی‌گرایی بنا شده است، نمی‌توانند حقیقت ایمان و عدالت را بپذیرند. این تقابل، تقابلی تاریخی است که تا امروز ادامه دارد. رهبر معظم انقلاب اسلامی فرموده‌اند: «امروز، دشمن اسلام و آن دشمن اصلی، آن ﴿أَيُّمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى التَّارِ﴾^۲ همین استکبار و صهیونیسم است؛ اینها هستند که در واقع دارند با اسلام با همه وجود خودشان مقابله و معارضه می‌کنند.»^۳

نشانه مؤمن واقعی

از این آیه شریفه فهمیده می‌شود که نشانه مؤمنان واقعی آن است

۱. سوره مبارکه مائده، آیه ۸۲.

۲. سوره مبارکه قصص، آیه ۴۱: «پیشوایانی که مردم را به آتش دعوت می‌کنند.»

۳. بیانات امام خامنه‌ای در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سالروز ولادت پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله

و امام صادق علیه السلام، ۱۳/۸/۱۳۹۹.

که یهودیان مستکبر با آنان دشمنی می‌کنند و اگر این گروه از یهودیان مستکبر با کسی رابطه دوستی برقرار کنند، معلوم می‌شود که او مؤمن نیست؛ اگرچه مدعی ایمان باشد. «آن روزی که آمریکا از ما تعریف کند باید عزا گرفت. آن روز که کارتر و ریگان از ما تعریف کنند معلوم می‌شود در ما اشکالی پیدا شده است.»^۱ خداوندی که ﴿وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾^۲ است وعده می‌دهد که اگر با تمام توان خود در برابر این دشمنان بایستیم، ﴿إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ﴾؛ پیروزی قطعی خواهد بود.

۱. استکبار چیست؟

استکبار از ریشه «کبر» به معنای خود را از دیگران بزرگ‌تر و برتر دیدن است.^۳ مستکبر در منطق قرآن، فردی است که خدا را نافرمانی می‌کند و به ظلم و فساد در زمین می‌پردازد.

از مجموع آیات قرآن می‌توان دیگر ویژگی‌های مستکبران را چنین برشمرد: تکبر و خودبزرگ‌بینی از خصوصیات آنان است؛ به آیات خدا بی‌اعتنا هستند و به آن ایمان نمی‌آورند؛ از دعوت پیامبران و منادیان حق سر باز می‌زنند و به جای پذیرش حق و هدایت، به انکار آن و مخالفت با آن می‌پردازند؛ تفرقه افکنی از سیاست‌های بارز مستکبران است و از این طریق، قدرت خود را حفظ می‌کنند؛ همواره دنبال منافع خود هستند و برای کسب منفعت، از هیچ اقدام و جنایتی دریغ نمی‌کنند؛ از فریب‌کاری و نیرنگ برای رسیدن به اهداف خود بهره می‌برند و با ابزارهایی که در اختیار

۱. موسوی خمینی، صحیفه امام، ج ۱۸، ص ۲۴۲.

۲. سوره مبارکه فتح، آیه ۷.

۳. راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، ص ۲۴۱، ذیل واژه «کبر».

دارند، از جمله رسانه، ملت‌ها را تحقیر می‌کنند و به استضعاف می‌کشند. در دنیا چه کسانی را سراغ دارید که این ویژگی‌ها را داشته باشند؟

۲. صهیونیسم جهانی را بشناسیم

سؤال مهم این است که مصداق بارز استکبار در جهان امروز ما چه کسی است؟ مصداق بارز «استکبار» در جهان کنونی، «صهیونیسم جهانی» است. صهیونیسم تفکری یهودی است که خواستار بازگشت یهودیان به سرزمین فلسطین و تشکیل حکومت موعود برای تسلط بر جهان است. این تفکر علاوه بر یهودیان افراطی، برخی مسیحیان موسوم به مسیحیان صهیونیسم را نیز با خود همراه کرده است.

امروزه، تفکر حاکم بر دولت‌های غربی به سردمداری آمریکا و برخی کشورهای اروپایی صهیونیستی است و رژیم کودک‌کش صهیونیستی (اسرائیل) نماینده این تفکر در منطقه ماست.

قرآن چنین افرادی را دشمن اصلی ما معرفی کرده است. بنابراین، امت پیروز امتی است که دشمن اصلی‌اش را بشناسد و جهت‌گیری‌های سیاسی‌اش را در مسیر مقابله با آن برنامه‌ریزی کند. باید هوشیار باشیم که مشغول دشمنان فرعی و دست‌چندم نشویم و نیرو و توانمان را هدر ندهیم؛ چراکه جامعه ولایی بر اساس رسالت الهی، باید قوايش را برای مقابله با دشمن اصلی ذخیره و متمرکز سازد.

۳. راه مقابله با دشمن مستکبر

قرآن سه راه عمده برای مقابله با دشمن مستکبر و سرسخت پیشنهاد می‌دهد:

الف) هم‌بستگی؛

ب) آمادگی نظامی؛

ج) استقامت.

قرآن عزیز همیشه بر اهمیت اتحاد و هم‌بستگی امت اسلامی تأکید داشته است؛ آن‌هم هم‌بستگی حول محور «ولایت» و اطاعت از قرآن و عترت: «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا»؛ و به صبر و استقامت در برابر چالش‌ها و سختی‌ها فرمان داده: «فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ» و فرموده در مواجهه با دشمنی که با تمام توان به دشمنی قیام کرده است، با حکمت و تدبیر عمل کنیم و ما نیز با تمام قوا آماده باشیم: «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ».

منطق قرآن این است که با این سه راهکار، به همراه توکل به خدا و درخواست یاری از او، می‌توان چالش‌ها را پشت سر گذاشت و سرسخت‌ترین دشمنان را نیز جای خود نشاند و پیروزی را برای جامعه اسلامی رقم زد.

جمع‌بندی

۱. پیروزی بدون شناخت دشمن ممکن نیست و قرآن بهترین کتاب دشمن‌شناسی است.
۲. از نظر قرآن، هر ملتی در مسیر ایمان گام بردارد دشمن دارد و بدترین دشمن، دشمنی است که روحیه استکباری دارد.
۳. نشانه مؤمنان واقعی این است که مستکبران با آنان دشمنی می‌کنند.
۴. قرآن دشمنان اصلی اسلام را «یهودیان» و «مشرکان» مستکبر معرفی می‌کند که مصداق آن در زمان ما «صهیونیسم جهانی» است.
۵. دولت استکباری آمریکا پایگاه اصلی صهیونیسم در جهان است. (اسرائیل پایگاه صهیونیسم در منطقه ماست.)
۶. «هم‌بستگی»، «آمادگی نظامی» و «استقامت» چاره کار مقابله با دشمن مستکبر است.

پرسش‌های درس

۱. قرآن چه کسانی را به عنوان سخت‌ترین دشمنان اسلام معرفی می‌کند؟
۲. مصداق یهودیان و مشرکان اشاره شده در آیه درس در زمان ما چه کسانی هستند؟
۳. چهار مورد از ویژگی‌های فکری صهیونیسم را ذکر کنید.
۴. استکبار را از منظر قرآن تعریف کنید و سه مورد از ویژگی‌های مستکبران را نام ببرید.
۵. راه‌های مقابله با دشمن مستکبر از منظر قرآن چیست؟

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

دشمن اصلی و دیرینه خود را بشناسیم و خود را برای مقابله با او آماده کنیم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

- درباره نقشه‌ها و روش‌های این دشمن اصلی و ابزارهایش برای تضعیف جامعه مطالعه کنیم و آگاهی یابیم؛
- در برابر تبلیغات منفی دشمن، محتوای مثبت و مفید تولید کنیم و به گسترش ارزش‌های اسلامی در فضای مجازی کمک کنیم؛
- در زندگی روزمره، از مصرف کالاها و محتواهایی خودداری کنیم که دشمنان برای تخریب فرهنگ و اعتقادات ما طراحی کرده‌اند.

.....

.....

.....

.....

سوژه‌های سخن

خاطره شهید

پویانمایی

پادکست صوتی

تبیین آیه

درس هشتم

همیشه حق را بگو

﴿وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ﴾

سوره انعام، آیه ۱۵۲

ووقتی نظر خود را می‌گویید و حرف می‌زنید،
عدالت و انصاف را رعایت کنید، هرچند درباره
نزدیکانتان باشد.

سُورَةُ الْأَنْعَامِ

وَلَا تَقْرُبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ
 وَأَوْفُوا بِالْكَيْلِ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَأَنكِفُ نَفْسًا إِلَّا
 وَسْعَهَا وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَبِعَهْدِ
 اللَّهِ أَوْفُوا ذَٰلِكُمْ وَصَدِّكُمْ بِهِ لَعَدَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٢﴾
 وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السَّبِيلَ
 فَتَفْرَقَ بَكُمُ عَنْ سَبِيلِهِ ذَٰلِكُمْ وَصَدِّكُمْ بِهِ لَعَدَّكُمْ
 تَتَّقُونَ ﴿١٥٣﴾ ثُمَّ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذِي
 أَحْسَنَ وَتَفْصِيلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّعَلَّهُمْ يَلْقَاءُ
 رَبَّهُمْ يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٤﴾ وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مَبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ
 وَاتَّقُوا لَعَدَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٥٥﴾ أَنْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَنْزَلَ الْكِتَابَ
 عَلَي طَائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا وَإِنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ
 ﴿١٥٦﴾ أَوْ تَقُولُوا لَوْلَا أَنْزَلَ عَلَيْنَا الْكِتَابَ لَكُنَّا أَهْدَىٰ
 مِنْهُمْ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ
 فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَصَدَفَ عَنْهَا سَنَجِرِي الَّذِينَ
 يَصْدِفُونَ عَنْ آيَاتِنَا سُوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ ﴿١٥٧﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی با مربی

((عدالت در گفتار)) پیام اصلی درس امروز است؛ اینکه مؤمن باید حق گو باشد و جانب انصاف را چه در گفتار و چه در رفتار رعایت کند، حتی اگر بر ضد خود یا نزدیکانش باشد. اهمیت این موضوع برای آن است که لغزش‌های زبان ریشه بسیاری از اختلافات است. اگر انسان عدالت را در گفتار و رفتار خود رعایت کند، بسیاری از کدورت‌های خانوادگی و اجتماعی از میان می‌رود. حق‌گویی و حق‌مداری از ارکان مهم سبک زندگی اجتماعی در اسلام است که رواج آن به سالم‌سازی جامعه و تقویت ارتباطات اجتماعی کمک می‌کند؛ یعنی همان چیزی که جامعه ایمانی، برای اینکه پر از شور اعتماد و همدلی شود، به شدت به آن نیاز دارد.

از آنجا که بسیاری از سخنان ناعادلانه از سوءتفاهم‌ها و قضاوت‌های عجولانه ریشه می‌گیرد، گوش کردن فعال و پرهیز از قضاوت عجولانه می‌تواند از لغزش‌های زبان در این حوزه به نحو چشمگیری جلوگیری کند.

از قرآن‌آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. با مفهوم عدالت در گفتار از منظر قرآن آشنا شود؛
۲. بر ضرورت حفظ زبان و نقش آن در پیوستگی اجتماعی واقف شود؛
۳. مصادیق بی‌انصافی در کلام را بشناسد؛
۴. راهکارهای رعایت عدالت در گفتار را فراگیرد.

همیشه حق را بگو

یاد گرفته بود که در تمجید از آدم‌ها زیاده‌روی نکند، که وقت انتقاد، به شخصیت آدم‌ها کاری نداشته باشد، که در گفتن حرف‌هایش صادق باشد حتی اگر به مذاق بسیاری خوش نیاید، که گستاخی و بی‌ادبی را با صداقت اشتباه نگیرد، که نیت خوانی نکند و فکر آدم‌ها را از خودشان بپرسد، که با چند رفتار موقتی به آنان برچسب‌های دائمی نزند، که وقت نقل قول رعایت امانت‌داری را بکند و وقت قضاوت رعایت بی‌طرفی را. یاد گرفته بود که زبانش را به بند بکشد، که به عادلانه چرخیدن عادتش بدهد، که افسار این چموش ناآرام را حتی برای لحظه‌ای رها نکند.

عدالت در سخن استواری جامعه

همه ما تجربه شنیدن سخنانی را داریم که بی‌انصافی در آنها موج می‌زند؛ حرف‌هایی که شاید در ظاهر ساده به نظر برسند، اما در دل خود ظلمی بزرگ نهفته دارند؛ مثلاً زمانی که کسی برای حمایت از دوستی نزدیک، واقعیتی را تحریف می‌کند یا حقی را ناحق جلوه می‌دهد؛ یا وقتی مدیری در یک جلسه، از فردی ستایش می‌کند که تنها به دلیل روابط نزدیکش با او تأیید شده است، نه به سبب شایستگی واقعی‌اش. این بی‌عدالتی‌های کوچک در کلام، گاه به اختلاف‌های بزرگ در جامعه منجر می‌شود. حتی ممکن است خود

ما در مکالمات روزمره، به دلیل تعصب به خانواده یا دوستان، به ناحق از کسی دفاع کرده باشیم. شاید در یک بحث ساده، به سبب علاقه شخصی، حقیقت را نادیده گرفته و قضاوتی ناعادلانه کرده ایم. حال تصور کنید اگر این بی‌عدالتی‌ها در سطح جامعه گسترش پیدا کند، چه بر سر اعتماد و هم‌بستگی آن خواهد آمد؟

خداوند در آیه ۱۵۲ سوره انعام به ما یادآور می‌شود که حتی در سخن گفتن درباره نزدیک‌ترین افراد خود نیز باید انصاف را رعایت کنیم:

﴿وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ﴾^۱.

و وقتی نظر خود را می‌گویید، عدالت و انصاف را رعایت کنید؛ هرچند درباره نزدیکانتان باشد.

جامعه حق‌مدار

زبان ابزاری قدرتمند است که می‌تواند پیوندها را مستحکم کند یا آنها را از هم بگسلد. خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ بَيْنَهُمْ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا مُّبِينًا»^۲. شیطان از همین لغزش‌های کوچک در سخن بهره می‌گیرد تا میان مردم دشمنی ایجاد کند. هر کلامی که از سر بی‌عدالتی یا بی‌انصافی گفته شود، فرصتی برای شیطان است تا در میان دل‌ها شکاف ایجاد کند و پیوندها را از بین ببرد. جامعه‌ای که در آن سخن از انصاف و عدالت دور شود، به سرعت دچار شکاف و تفرقه می‌شود. امام خمینی رحمته‌الله علیه می‌فرماید: «ما قدرت داریم که جلو زبانمان را بگیریم؛ نمی‌توانیم بگوییم زبانمان اختیار ندارد. ما قدرت داریم که جلو قلممان را بگیریم؛ نمی‌توانیم بگوییم قلم من اختیار ندارد.»

۱. سوره مبارکه انعام، آیه ۱۵۲.

۲. سوره مبارکه اسراء، آیه ۵۳.

... هرچه هم انسان حُبِّ به یک کسی داشته باشد یا بُغض به یک کسی داشته باشد، قلمش را نگه دارد.»^۱

دل‌ها را پیوند بزنیم

امروز که فضای اجتماعی و رسانه‌ای گاه به عرصه انتشار سخنان ناعادلانه و قضاوت‌های بی‌پایه تبدیل شده است، مؤمنان باید با مراقبت از زبان خود، الگویی از انصاف و حق‌گویی باشند. این آیه ما را به تفکری عمیق و عملی جدی در مسیر عدالت دعوت می‌کند: سخن شما می‌تواند نوری باشد که دل‌ها را به هم نزدیک‌تر کند یا تیغی که آنها را از هم جدا سازد. پس، با دقت و انصاف سخن بگوییم که خداوند ناظر بر زبان‌ها و دل‌هاست.

۱. ضرورت مراقبت از زبان

همیشه موقع بیرون آمدن از خانه، مراقب ظاهرمان هستیم؛ اینکه مرتب باشیم و لباس آراسته بر تن داشته باشیم تا شخصیتمان در نظر دیگران بد جلوه نکند؛ اما حقیقت آن است که نقش زبان در بروز شخصیت انسان از توجه به لباس و چهره و وضع ظاهری اهمیت بیشتری دارد. اوج شخصیت انسان در کلام او آشکار می‌شود. زبان نمودار حقیقی شخصیت انسان است و به فرموده حضرت امیر علیه السلام، «آدمی زیر زبانش پنهان است»^۲.
زبان یکی از اعضای مهم بدن است که می‌تواند جامعه‌ای را به هم بریزد، یا برعکس، مردم دو کشور را به هم پیوند دهد. این تکه گوشت با جثه کوچک خود می‌تواند سرنوشت انسان را رقم بزند و او را بهشتی کند یا جهنمی.

۱. موسوی خمینی، صحیفه امام، ج ۱۴، ص ۱۵.

۲. الْمَرْءُ مَحْبُوءٌ تَحْتَ لِسَانِهِ (نهج البلاغه، حکمت ۱۴۰).

وقتی با همین زبان کوچک، به جای دروغ، غیبت، تفرقه، تهمت، ناسزا، زخم‌زبان و... می‌توانیم دل‌ها را پیوند بزنیم، آشتی بیندازیم، شکرگزار باشیم، دیگران را شاد کنیم، قرآن بخوانیم، امر به معروف و نهی از منکر کنیم و صدها کار خیر دیگر... چرا چنین نکنیم؟

۲. منصفانه سخن بگوییم

واژه «عدالت» در آیه «وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا» از ریشه «عدل» به معنای هر چیزی را سر جای خود قرار دادن است. وقتی قرآن از عدالت در گفتار سخن می‌گوید، منظورش رعایت جانب حق در سخن گفتن است. بی‌انصافی در گفتار مقابل حق‌گویی است، که دل‌ها را از هم دور می‌کند و جامعه را دچار هرج و مرج می‌سازد.

در اینجا برخی مصادیق بی‌انصافی در کلام را ذکر می‌کنیم تا با شناخت بیشتر، بتوانیم خود را از آن دور نگه داریم:

الف) قضاوت نادرست: قضاوت کردن درباره دیگران بدون داشتن اطلاعات کافی یا بر اساس پیش‌داوری‌ها؛

ب) انتقاد غیرسازنده: انتقادهایی که به جای کمک به بهبود و ارتقای کار، فقط به تخریب شخصیت یا تلاش‌های دیگران می‌انجامد؛

ج) تعمیم نادرست: تعمیم دادن یک رفتار یا ویژگی به کل شخصیت فرد یا جامعه؛ مثل اینکه درباره یک رفتار نادرست بگوییم همه مردها این‌طور هستند؛ همه زن‌ها این‌گونه فکر می‌کنند؛

د) دروغ و شایعه: پخش شایعات یا اطلاعات نادرست درباره دیگران، که ممکن است به آبرو و شخصیت آنها آسیب برساند؛

ه) پارتی‌بازی: اینکه بستگان، دوستان یا آشنایان خودت را بدون شایستگی بر دیگری ترجیح بدهی و از او تعریف کنی؛

و) توهین و تمسخر: به کاربردن کلمات یا عباراتی که به دیگران توهین می‌کند یا باعث تحقیر و تمسخر آنها می‌شود؛
ز) مقایسه‌های ناعادلانه: مقایسه کردن فردی با دیگران به گونه‌ای که او را در موقعیت نامناسبی قرار دهد؛
ح) تهدید و ارباب: به کار بردن تهدید و ارباب برای کنترل یا تحت فشار قرار دادن دیگران.

۳. راهکارهای منصفانه سخن گفتن

برای اینکه عدالت در گفتار را رعایت کنیم و منصفانه سخن بگوییم، راهکارهای مختلفی وجود دارد، اما سه راهکار در این زمینه کاربردی‌اند و تأثیرات شگرفی دارند:

الف) تفکر پیش از سخن گفتن

اندکی تفکر و تأمل پیش از صحبت کردن می‌تواند ما را از گفتن سخن ناعادلانه دور نگه دارد. پیش از اینکه چیزی بگوییم، چند لحظه تأمل کنیم و از خود بپرسیم: «آیا این حرف منصفانه است یا نه؟»
یکی از بزرگان در دستورالعملی می‌گوید: من خود را عادت داده‌ام که همیشه پیش از آنکه سخنی بر زبان بیاورم، چند ثانیه‌ای روی آن فکر کنم. اگر دیدم آن سخن مورد رضای خداست، آن را بگویم، وگرنه، از گفتنش پرهیز کنم.

ب) گوش کردن فعال

بسیاری از لغزش‌ها و سخنان ناعادلانه، ناخواسته است و ریشه در سوءتفاهم و قضاوت‌های عجولانه دارد. از این رو، بهتر است پیش از اینکه نظر خود را بیان کنید، به دقت به حرف دیگران گوش دهید و از قضاوت کردن پیش از کسب آگاهی کامل، پرهیزید.

بهترین راهکار در این زمینه، گوش کردن فعال است؛ گوش کردن فعال، به ویژه در روابط خانوادگی، به شما کمک می‌کند درک بهتری از دیدگاه‌های دیگران بیابید و از قضاوت‌های نادرست خودداری کنید.

گوش کردن فعال به معنای توجه کامل به سخنان دیگران و درک عمیق آنهاست. برای گوش کردن فعال باید با دقت به صحبت‌های طرف مقابل گوش دهیم و برای درک بهتر منظور گوینده، از اوسؤالاتی بکنیم. مثلاً اینکه «منظورت از این حرف چه بود؟» گاهی هم لازم است نکات مهم سخن گوینده را خلاصه‌سازی و تکرار کنیم تا مطمئن شویم منظور او را به درستی متوجه شده‌ایم؛ مثل اینکه بگوییم: «آیا منظورت این است که...؟»

ج) توجه به عواقب سوء گفتار

آگاهی از تأثیرات منفی گفتار غیرمنصفانه و قضاوت‌های نادرست می‌تواند به افراد کمک کند در انتخاب کلمات و نحوه بیان خود دقت بیشتری داشته باشند. این آگاهی می‌تواند از طریق آموزش و رسانه‌ها به دست آید.

جمع‌بندی

۱. قرآن دستور می‌دهد در سخن گفتن، جانب حق را رعایت کنیم و از بی‌انصافی در گفتار بپرهیزیم.
۲. رواج بی‌عدالتی در گفتار و رفتار، اعتماد و هم‌بستگی جامعه را از بین می‌برد.
۳. مراقبت از زبان ضروری است؛ زیرا زبان سرنوشت انسان را تعیین می‌کند.
۴. تفکر پیش از سخن گفتن، گوش کردن فعال و توجه به عواقب سوء گفتار از راهکارهای رعایت عدالت در کلام است.

پرسش‌های درس

۱. رواج بی‌عدالتی در گفتار چه تأثیری بر جامعه دارد؟
۲. پنج مورد از مصادیق بی‌انصافی در کلام را نام ببرید.
۳. سه راهکار منصفانه سخن گفتن را ذکر کنید.
۴. گوش کردن فعال به چه معنایی است؟

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

در گفتارمان عدالت را رعایت کنیم؛ حتی اگر درباره نزدیکانمان سخن می‌گوییم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

❁ با خود قرار بگذاریم همیشه هنگام داوری یا بیان نظر درباره دیگران، حقایق را بی‌طرفانه و با دقت بیان کنیم و از تعصب به نفع یا ضرر کسی بپرهیزیم؛

❁ اگر در میان نزدیکان یا دوستانمان اختلافی پیش آمد، به جای حمایت بی‌چون و چرا از یکی، به قضاوت عادلانه فکر کنیم؛

❁ اگر کسی از ما خواست درباره دیگری نظر بدهیم، قبل از سخن گفتن از خود پرسیم: آیا این سخن عادلانه و مبتنی بر حق است؟

..... ❁

.....

..... ❁

.....

سوژه‌های سخن

خاطره شهید

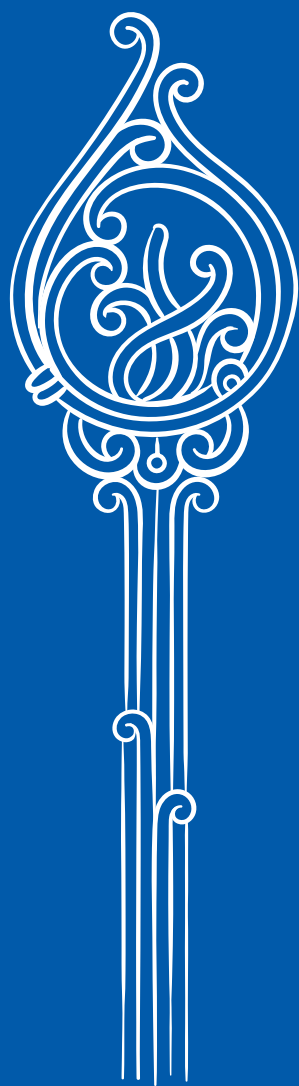
پویانمایی

پادکست صوتی

تبیین آیه

درس نهم

به خوبی‌ها دعوت کن

﴿خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾

سوره اعراف، آیه ۱۹۹

پیامبر! در برخورد با مردم از حقوق شخصیات
بگذر و به کارهای پسندیده دعوت کن و به نادانها
بی‌اعتنا باش.

سُورَةُ الْأَعْرَافِ

إِنَّ وَحْيَ اللَّهِ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ
 ﴿١٩٦﴾ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ نَصَرَكُمْ
 وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٧﴾ وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَسْمَعُوا
 وَتَرَاهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٩٨﴾ خُذِ الْعَفْوَ
 وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴿١٩٩﴾ وَإِنَّمَا يَنْزَعُكَ
 مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٠٠﴾ إِنَّ
 الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَافٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا
 فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ ﴿٢٠١﴾ وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغِيْثِ ثُمَّ
 لَا يَقْصِرُونَ ﴿٢٠٢﴾ وَإِذْ أَلَمْ تَأْتِهِمْ بَيِّنَةٌ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا
 قُلْ إِنَّمَا اتَّبَعْتُ مَا نُوحِيَ إِلَيَّ مِنْ رَبِّيَ هَذَا بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ
 وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠٣﴾ وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ
 فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٠٤﴾ وَادْكُرْ رَبَّكَ
 فِي نَفْسِكَ تَضَرَّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ
 وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٢٠٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ
 لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ ﴿٢٠٦﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی با مربی

آیه امروز از آیات مهم مربوط به حوزه سبک زندگی اجتماعی در اسلام است که اهمیت فرهنگ مدارا، عفو و گذشت، امر به معروف و لزوم بی‌اعتنایی به افراد نادان را یادآور می‌شود. گسترش فضایل اخلاقی پیوند میان افراد را تقویت می‌کند و امنیت و آرامش مردم را افزایش می‌دهد و در یک کلام، پایه‌های بنیادین جامعه ولایی را مستحکم می‌سازد.

آیه درس می‌تواند برای تحقق راهبرد رهبر در «جذب حداکثری و دفع حداقلی» دست‌مایه عمل قرار گیرد. ایشان فرمودند: «جبهه انقلاب را گسترش دهید؛ یارگیری کنید؛ حذف نکنید.» روشن است که گسترش فرهنگ مدارا و عفو و گذشت، به همراه دعوت به خوبی‌ها، از الزامات «جذب حداکثری» است؛ ضمن آنکه بی‌اعتنایی به نادان و واکنش سخت نشان ندادن به افراد جاهل، «دفع حداقلی» را در جامعه رقم می‌زند.

از قرآن آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. با دستورهای کلیدی قرآن در تعاملات اجتماعی آشنا شود؛
۲. تأثیر فرهنگ مدارا و گذشت را بر هم‌بستگی اجتماعی درک کند؛
۳. بر نقش خانواده در نشر ارزش‌های اخلاقی در جامعه آگاهی یابد؛
۴. برخی الزامات جذب حداکثری و دفع حداقلی را بشناسد.

به خوبی‌ها دعوت کن

از کتاب‌های زبان بدن و مذاکره هزار قاعده عجیب برای معاشرت‌هایش درآورده بود. می‌گفت جلو آدم‌ها دست به سینه ننشین، چون خیال می‌کنند گاردت را بسته‌ای. می‌گفت موقع حرف زدن بینی‌ات را نخاران، چون گمان می‌کنند مثل پینوکیو دروغ می‌گویی. آن قدر در قانون‌های من درآوردی مذاکره و زبان بدن غرق شده بود که قاعده‌های ساده را فراموش کرده بود. مردی که از مکه ظهور کرد و صدایش را به تمام دنیا رساند، نه زبان بدن عجیب و غریبی داشت و نه کسی را با فنون مذاکره فریب می‌داد. قاعده‌هایش ساده بودند: از بدی‌های مردم بگذر، به خوبی‌ها دعوتشان کن و از آدم‌های خرده‌شیشه‌دار عبور کن.

مدارای پیامبرانه؛ راهی برای ساختن جامعه

زندگی عرصه‌ای پر از تعاملات گوناگون است. گاهی با کسانی مواجه می‌شویم که رفتار یا گفتارشان دور از ادب، عقلانیت یا انصاف است. ممکن است حرف‌هایی بزنند که دلگیرمان کند یا کارهایی کنند که خلاف شأن انسانی باشد. در چنین موقعیت‌هایی چگونه باید رفتار کنیم؟ آیا مقابله به مثل کنیم یا با گذشت و مدارا، راهی به سوی اصلاح بگشاییم؟

خداوند در آیه ۱۹۹ سوره اعراف سه دستور مهم به پیامبر اکرم ﷺ می‌دهد:

﴿حُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾

پیامبر، در برخورد با مردم از حقوق شخصی‌ات بگذر و به کارهای پسندیده دعوت کن و به نادان‌ها بی‌اعتنا باش. هر یک از این سه دستور کلیدی برای تعاملات اجتماعی و فردی هستند: گذشت از حقوق شخصی؛ در مواجهه با خطاها و رفتارهای ناشایست دیگران، بهترین راه عفو و گذشت است. این گذشت نه تنها آرامش روحی می‌آورد، بلکه فضای جامعه را نیز از تنش و دشمنی پاک می‌کند؛ امر به معروف: گذشت به معنای بی‌توجهی نیست. در عین عفو، باید به ارزش‌های اخلاقی دعوت، و دیگران را به کارهای پسندیده و معروف تشویق کنیم؛

بی‌اعتنایی به جاهلان: گاهی بحث کردن یا مقابله با افراد نادان، فقط وقت و انرژی را هدر می‌دهد. بهترین کار بی‌اعتنایی به رفتارها و حرف‌های جاهلانه است.

این آیه‌الگوی کامل از رفتار پیامبرانه است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در تمام زندگی خود، نمونه عینی این دستورها بودند. گذشت ایشان از آزارهای قریش، هدایتشان به سوی حق، و بی‌توجهی به جاهلان به ساختن جامعه‌ای سالم و انسانی انجامید. رهبر معظم انقلاب اسلامی در این باره می‌فرماید: «عاقل‌ترین مردم کسی است که بیشتر از همه با دیگران مدارا کند؛... زیرا که مدارای در جامعه آرامش را، یک زندگی راحت را برای همه فراهم می‌کند؛ برخلاف آن کسانی که دنبال سختگیری با این و آن هستند؛ که سر هر چیزی، سر هر نقطه کوچکی، سختگیری کردن، اذیت کردن، بگومگو کردن این درست نقطه مقابل مداراست.»^۱

دل‌ها را به هم نزدیک کنیم

امروز، بیش از هر زمان دیگری، نیاز به این آموزه قرآنی احساس می‌شود. در دنیایی که پر از تنش‌های اجتماعی، سیاسی و شخصی است، تنها با عفو، امر به معروف و بی‌اعتنایی به جاهلان می‌توان مسیر سعادت را هموار کرد. این آیه دعوتی است برای همه ما: با رفتار پیامبرانه، دل‌ها را به هم نزدیک‌تر کنیم و جامعه‌ای انسانی‌تر بسازیم.

۱. ترویج فرهنگ مدارا در جامعه

اگر در خیابان راننده‌ای بابی احتیاطی به ماشین شما برخورد کند، چه واکنشی نشان می‌دهید؟ آیا به جای عصبانی شدن و فریاد زدن، با آرامش با او صحبت می‌کنید و بدون بحث و درگیری، درباره خسارت وارده به توافق می‌رسید؟ مدارا به معنای رفتار توأم با احترام، صبر، درک و گذشت با دیگران است. این مفهوم شامل تحمل و پذیرش تفاوت‌ها، گوش دادن نظرها و احترام به عقاید دیگران است که باعث ایجاد فضایی مثبت و سازنده در روابط اجتماعی می‌شود. اگر فرهنگ مدارا در جامعه گسترش یابد و افراد با یکدیگر با احترام و محبت رفتار کنند و از خطاهای یکدیگر بگذرند، فضای جامعه هم‌دل می‌شود و افراد احساس امنیت و آرامش بیشتری خواهند کرد. به قول حافظ شیرازی:

آسایش دو گیتی تفسیر این دو حرف است

با دوستان مروت با دشمنان مدارا

البته این شعر بیشتر مربوط به روابط اجتماعی در زندگی روزمره است، وگرنه، با دشمن عنود و مستکبر که بنای سازش ندارد و دست از نیرنگ

و خراب‌کاری برنمی‌دارد، دستور قرآن همان «أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ» است، نه سازش و مدارا.

۲. خانه زیبا می‌شود

خانواده به عنوان نخستین نهاد اجتماعی، نقش بسیار مهمی در شکل‌گیری شخصیت افراد دارد. اگر والدین به فرزندان خود فرهنگ عفو و گذشت، مدارا و احترام را بیاموزند، این ارزش‌ها، ضمن آنکه خانواده را به محیط گرم و دلپذیر تبدیل می‌کند، در آینده نه‌چندان دور، به جامعه نیز منتقل می‌شود. برای مثال، اگر فرزندان با سهل‌انگاری، وسیله‌ای را در خانه خراب کرد، به جای سرزنش و تنبیه، با آرامش و سعه صدر او را ببخشیم. این عمل به فرزندان یاد می‌دهد که همه انسان‌ها ممکن است اشتباه کنند و مهم آن است که از آنها درس بگیرند.

خانواده‌ای که بر پایه مدارا و محبت بنا شده و فرهنگ مهربانی و گذشت، دعوت به خوبی‌ها و بی‌اعتنایی به ندانم‌کاری‌ها در آن رواج دارد، به گلستانی زیبا تبدیل می‌شود که در آن عشق و همدلی جریان دارد، و روشن است که خانه زیبا جامعه را زیبا و دل‌نشین می‌سازد.

۳. جذب حداکثری، دفع حداقلی

یکی از الزامات جذب حداکثری و دفع حداقلی توجه به فضایل اخلاقی است؛ همان‌گونه که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه اطهار علیهم السلام با اخلاق پسندیده، دل‌ها را به اسلام جذب می‌کردند. آیات قرآن و به‌ویژه آیه محوری درس اخلاق نیکو را از عوامل مهم جذب حداکثری می‌دانند و تأکید دارند که با تندخویی، کینه‌ورزی و خشونت امکان جذب افراد وجود ندارد.^۱

وقتی با دیگران با احترام و محبت رفتار می‌کنیم و از اشتباهات آنها

۱. برای نمونه، رک: سوره مبارکه آل عمران، آیه ۱۵۹.

می‌گذریم، این رفتار کریمانه و توأم با مدارا آنها را به فضایل اخلاقی سوق می‌دهد. برای مثال، اگر در مهمانی خانوادگی، یکی از افراد شما را با سخنی ناراحت کرده است، چنانچه شما با او با مهربانی و گذشت رفتار کنید و به جای کینه و انتقام، او را ببخشید، این رفتار نه تنها موجب بهبود رابطه شما می‌شود، بلکه دیگران را نیز به چنین رفتارهایی ترغیب می‌کند. از این رو، باید گفت عفو و گذشت و نادیده گرفتن اشتباهات دیگران و عدم سختگیری درباره افرادی که گرفتار خطا و نادانی شده‌اند، از عوامل جذب حداکثری است. البته حساب کسانی که از سر عناد یا به عمد و برای پیشبرد اهداف پلید، به دشمنی با اسلام برمی‌خیزند یا حاضر به کوتاه آمدن از مواضع نادرست خود نیستند، از این افراد جداست.

از امام صادق علیه السلام روایت است که فرمودند: **كُونُوا دُعَاةً لِلنَّاسِ بِغَيْرِ
الْأَسْتِثْمِ**^۱ «با چیزی غیر از زبانتان (یعنی با رفتار) مردم را به خوبی‌ها
دعوت کنید.»

جمع‌بندی

۱. گذشت، دعوت به خوبی‌ها و بی‌اعتنایی به نادان سه دستور کلیدی قرآن برای تعاملات اجتماعی است.
۲. عفو و گذشت جامعه را از کینه و دشمنی پاک می‌کند و به فرد آرامش روحی می‌دهد.
۳. علاوه بر عفو و گذشت، باید دیگران را به کارهای پسندیده و معروف تشویق کنیم.
۴. بی‌اعتنایی به نادان، جامعه را از تنش و درگیری دور می‌کند.
۵. برای داشتن جامعه‌ای متحد و پیوسته، باید فرهنگ مدارا و مهربانی را نشر دهیم.
۶. فرهنگ مدارا، عفو و گذشت و دعوت به خوبی‌ها را باید از خانواده آغاز کرد.
۷. گسترش فضایل اخلاقی از الزامات جذب حداکثری و دفع حداقلی است.

پرسش‌های درس

۱. سه دستور کلیدی قرآن برای بهبود تعاملات اجتماعی را نام ببرید.
۲. گسترش فرهنگ مدارا در جامعه چه تأثیری بر هم‌بستگی اجتماعی دارد؟
۳. از نظر رهبر معظم انقلاب، عاقل‌ترین فرد چه کسی است و چرا؟
۴. خانواده چه نقشی در ترویج فرهنگ عفو و گذشت در جامعه دارد؟
۵. از نظر قرآن، یکی از عوامل مهم جذب حداکثری چیست؟

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

خطاهای دیگران را ببخشیم، به کارهای پسندیده دعوتشان کنیم و از افراد نادان روی گردان باشیم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

- همین الان حداقل یک نفر را که ما را ناراحت کرده است ببخشیم؛ دوستی را که غیبتمان را کرده است یا...؛
- در جمع‌های خانوادگی یا دوستانه، رفتارهای موردپسند عرف و شرع مثل احترام به بزرگ‌ترها و کمک به نیازمندان را ترویج دهیم؛
- اگر با فردی جاهل یا بی‌ادب مواجه شدیم، به جای مشاجره یا مقابله، با آرامش از او فاصله بگیریم.

.....

.....

.....

.....

سوژه‌های سخن

خاطره شهید

پویانمایی

پادکست صوتی

تبیین آیه

درس دهم

اختلاف آفت پیروزی است

﴿وَلَا تَنْزِعُوا فَأْتَمَّشَلُوا وَتَذَهَبَ رِيحُكُمْ﴾

سوره انفال، آیه ۴۶

در شرایط جنگی مطیع محض خدا و رسول باشید
(و) با هم جرّ و بحث نکنید که روحیه‌تان را می‌بازید و
نیرویتان تحلیل می‌رود! به جای آن، مقاومت کنید
که خدا در کنار اهل صبر است.

سُورَةُ الْأَنْعَامِ

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَتزَعَوْا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ
 رِيحُكُمْ وَأَصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٤٦﴾ وَلَا تَكُونُوا
 كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطْرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ
 عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٤٧﴾ وَإِذْ زَيْنٌ
 لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَاهُمْ وَقَالَ لَأَغَالِبَ لَكُمْ أَيَّوْمَ مَن
 النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌّ لَكُمْ فَلَمَّا تَرَآتِ الْفِتْنَانَ نَكَصَ
 عَلَى عَقْبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنْكُمْ إِنِّي أَرَى مَا لَا
 تَرَوْنَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤٨﴾ إِذْ يَقُولُ
 الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ غَرَّ هَؤُلَاءِ دِينُهُمْ
 وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾ وَلَوْ
 تَرَى إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ
 وُجُوهَهُمْ وَأَدْبُرَهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٥٠﴾ ذَلِكَ
 بِمَا قَدَّمْت أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَمٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٥١﴾
 كَذَّابٌ أَالِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ
 فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٥٢﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی با مربی

قرآن کتاب زندگی است و از آنجا که زندگی بشر هیچ‌گاه خالی از صحنه‌های جنگ و درگیری نبوده، این کتاب آسمانی در آیات متعددی به مسائل جنگ نیز پرداخته است. در آیه محوری درس، خداوند در کشاکش نبرد با دشمن، سه دستور به مؤمنان می‌دهد: اول، اطاعت از خدا و رسولش (ابتدای آیه)؛ دوم، عدم اختلاف و نزاع در جبهه خودی؛ سوم، پایداری. این درس با برشمردن آسیب‌های تفرقه، بر ضرورت اتحاد و پیوستگی تأکید می‌کند و راهکارهایی را برای جلوگیری از نزاع در جامعه ارائه می‌دهد. جامعه سست و فشل جامعه‌ای نیست که مورد انتظار قرآن باشد. قرآن ما را متحد، یکپارچه و قوی می‌خواهد. بنابراین، تأکید دارد که از اختلافات منازعه‌برانگیز بپرهیزیم. پیام آیه این است که وقتی دشمنی آماده و سرسخت دارید، چرا دعوا می‌کنید؟ با اطاعت از «ولتی»، پرهیز از نزاع، و پایداری اتحاد خود را حفظ کنید. این راهکار قرآن برای غلبه بر هر دشمن قدرتمندی کارساز است؛ حتی اگر ابرقدرت باشد.

از قرآن آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. عوامل پیروزی در برابر دشمن را از منظر قرآن بشناسد؛
۲. با آسیب‌های اختلاف و نزاع در جامعه آشنا شود؛
۳. بر ضرورت اتحاد و پرهیز از تفرقه آگاهی یابد؛
۴. برخی راهکارهای جلوگیری از نزاع را فراگیرد.

اختلاف آفت پیروزی است

دوست دارد آبروداری کنیم، که جلو دشمن آن بگومگوهای خودمانی را کنار بگذاریم، که مثل سدی پولادین صف بکشیم و اختلاف‌هایمان را به روی خودمان نیاوریم. اگر این‌طور باشد، لابد آن توییت‌های دوبه‌هم‌زن، آن استوری‌های آدم خراب‌کن، آن مصاحبه‌های کینه‌توزانه را دوست ندارد. پس، لابد دلش نمی‌خواهد هر روز یک آدم تازه را از دایره خودی‌ها بیرون بیندازیم و مدام ته دل همدیگر را خالی کنیم. دوست دارد پشت هم بایستیم، مثل روزهایی که با همدلی خرمشهر را آزاد کردیم؛ دوست دارد دست‌های ما را در دست‌های هم ببیند؛ مثل امروز که با آزادی قدس فاصله‌ای نداریم، به شرط استقامت و پایداری.

اشکال بزرگ کار ما

چند قایق‌ران را تصور کنید که همه در یک قایق نشسته‌اند و آماده مسابقه‌ای مهم‌اند. مسابقه شروع می‌شود، اما به جای پارو زدن در یک جهت، هرکسی به سمتی پارو می‌زند: یکی می‌گوید باید به چپ برویم، دیگری به راست، و نفر سوم می‌خواهد قایق را در جا نگه دارد. نتیجه چیست؟ قایق از حرکت بازمی‌ماند، هماهنگی از بین می‌رود و در نهایت، شکست می‌خورند. این تصویر ساده بازتاب روشنی از پیام قرآن در آیه ۴۶ سوره انفال است:

﴿وَلَا تَنَارَ عُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَأَصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾.

[در شرایط جنگی مطیع محض خدا و رسول باشید و] با هم جر

بحث نکنید که روحیه تان را می‌بازید و نیرویتان تحلیل می‌رود.

به جای آن، مقاومت کنید که خدا در کنار اهل صبر است.

این آیه به ما هشدار می‌دهد که در میدان نبرد، دشمن فقط به قدرت اسلحه تکیه نمی‌کند. یکی از ابزارهای قوی او برای شکست دادن ملت ایجاد اختلاف و پراکندگی در میان آنهاست. خداوند متعال می‌فرماید هنگامی که دشمن را در میدان نبرد در برابر خود یافتید، گرداگرد ولیّ جامعه اتحاد و انسجام خود را حفظ کنید و با یکدیگر به کشمکش و اختلاف نپردازید، ثابت قدم و مستحکم بمانید و ترسی به خود راه ندهید. «اختلاف در درون، منازعه در درون، موجب فشل می‌شود. اگر منازعه کنیم، سرمسائل گوناگون، مسائل سیاسی، مسائل اقتصادی، مسائل شخصیتی، دست‌به‌یقه شویم، دشمن ما جری می‌شود.»^۱ «گاهی انسان تنازع‌هایی مشاهده می‌کند بین آحاد ملت یا بین بعضی مسئولین با یکدیگر یا بین مسئولین و آحاد ملت، غالباً پوچ... خیلی از این مناقشه‌ها و از این تنازع‌ها ناشی از حب به نفس و بی‌ملاحظگی و بی‌تقوایی و مانند اینهاست. اینها را باید کنار بگذاریم.»^۲

راز پیروزی و شکست

امیرالمؤمنین علیه السلام در خطبه قاصعه می‌فرماید: «به سرگذشت امت‌های گذشته نگاه کنید. چه عاملی موجب پیروزی آنها و چه عاملی موجب شکست آنها شد؟» حضرت علی علیه السلام پیروزی و شکست را می‌برند سر مسئله هم‌بستگی و عدم هم‌بستگی جامعه: **الْإِجْتِنَابُ لِلْفُرْقَةِ وَاللُّزُومُ لِلْأُلْفَةِ**.^۳ کدام

۱. بیانات امام خامنه‌ای در حرم رضوی، ۱۳۹۱/۱/۱.

۲. بیانات امام خامنه‌ای در حرم رضوی، ۱۴۰۱/۱/۱.

۳. نهج البلاغه، خطبه ۱۹۲.

جامعه می‌تواند مشکلاتش را رفع کند؟ جامعه‌ای که صدپاره نیست. چرا امروز دشمن صهیونیست به خود اجازه می‌دهد به مسلمانان مظلوم فلسطین و لبنان و سوریه حمله برد و به سایر دنیای اسلام چنگ و دندان نشان دهد؟ «اشکال بزرگی کار ما این است: از هم جداییم؛ متفرقیم. وقتی که متفرق هستیم، وقتی خیرخواه هم نیستیم، وقتی گاهی حتی بدخواه همدیگر هستیم، خب نتیجه همین است. اینجا هم باز قرآن صریح است. واقعاً در این مسائل زندگی بشر، ما هیچ نقطه‌ای مهم نداریم که قرآن در آن به صراحت ناطق نباشد.»^۱

تنها راه نابودی اسرائیل تشکیل امت به هم پیوسته اسلامی بدون اختلافات داخلی در رویارویی با این رژیم سفاک است.

۱. اختلاف با ما چه می‌کند؟

رودخانه وقتی به دریا می‌رسد که همه قطرات و جویبارهای آن به هم می‌پیوندند و خروشان و یک صدا به سمت دریا حرکت می‌کنند؛ اما اگر جوی‌ها از هم جدا شوند و هریک به جهتی بروند، رودخانه ممکن است خشک شود و هیچ وقت به دریا نرسد.

اختلاف و پراکندگی همین کار را با ما می‌کند. اگر به توصیه قرآن گوش ندهیم، اختلاف از درون ما را سست و فشل می‌کند، و از آن سو، دشمن نیز جری می‌شود و در نتیجه، شکستمان حتمی خواهد بود؛ مانند شکست مسلمانان در جنگ احد. تاریخ نشان داده که پیروزی با کسانی

۱. بیانات امام خامنه‌ای در دیدار مسئولان نظام و مهمانان کنفرانس وحدت اسلامی،

است که یکپارچه به میدان بیایند؛ همان گونه که امام علی علیه السلام خطاب به کوفیان فرمودند: شامیان بر شما غلبه پیدا خواهند کرد، به دلیل اجتماع و اتحادشان و تفرقه و اختلاف شما.

آسیب‌های اختلاف در جامعه، تنها به شکست در صحنه‌های نبرد خلاصه نمی‌شود. اختلاف و جر بحث می‌تواند آسیب‌های جدی به روابط اجتماعی و آرامش روانی ما وارد کند. دامن زدن به اختلافات حتی می‌تواند به اقتصاد کشور آسیب‌های جبران‌ناپذیری بزند؛ از کاهش سرمایه‌گذاری و تولید گرفته تا افزایش هزینه‌های اجتماعی و کاهش گردشگری و... این آسیب‌ها می‌تواند به رشد اقتصادی و کیفیت زندگی مردم لطمه وارد کند.

۲. راه‌های جلوگیری از نزاع در جامعه

اختلاف نظر در جامعه طبیعی است. به هر حال، سلیقه‌های مختلفی بین مردم وجود دارد، اما سؤال مهم این است که چه کنیم اختلاف نظرها به درگیری و نزاع تبدیل نشود؟

الف) اطاعت از ولی جامعه

اتحاد و عدم تنازع نیاز به امری مشترک و مرجع دارد که همه گروه‌ها حولش جمع شوند تا وحدت رقم بخورد. آیه محوری درس اطاعت از خدا و رسولش **«وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ»** را عامل اصلی وحدت و رفع اختلاف در جامعه معرفی کرده است. در واقع، اگر دستور ولی الهی که صحنه را مدیریت می‌کند، همواره مورد اتفاق مسلمانان باشد، در سایه دستورهای او و انسجام جامعه، پیروزی حاصل خواهد شد.

ب) عدم پیروی از هوای نفس

بسیاری از مناقشات اجتماعی و سیاسی ناشی از هوای نفس و تمایلات شخصی است. افرادی که به جای توجه به اصول اخلاقی و دینی،

۱. سوره مبارکه انفال، آیه ۴۶.

به خواسته‌های نفسانی خود مثل ریاست‌طلبی، کسب قدرت و منفعت شخصی توجه دارند، با تصمیم‌گیری‌های اشتباه به تنش و درگیری در جامعه دامن می‌زنند. بنابراین، عدم پیروی از هوای نفس و رعایت تقوای سیاسی از راه‌های جلوگیری از نزاع در جامعه است.

ج) احترام فراگیر به قانون

یکی از راه‌های مهم جلوگیری از نزاع در جامعه، احترام به قانون و تمکین در برابر آن است. وقتی قانون خط قرمز باشد و همه افراد به قوانین و مقررات احترام بگذارند، نظم، امنیت و آرامش در جامعه برقرار می‌شود و این موضوع از بروز تنش‌ها جلوگیری می‌کند.

د) ترویج فرهنگ گفت‌وگو در جامعه

گفت‌وگوهای سازنده و مثبت می‌تواند سوءتفاهم‌ها و تنش‌ها را در جامعه کاهش دهد. اینکه برای هر مسئله کوچک و پیش‌پاافتاده‌ای نزاع درمی‌گیرد، نشان می‌دهد آداب گفت‌وگو را نمی‌دانیم. باید یاد بگیریم در بیان نظر و احساس خود از توهین، پرخاش و افترا خودداری کنیم. برگزاری کارگاه‌های آموزشی در زمینه مهارت‌های ارتباطی، از جمله مهارت حل مسئله و مدیریت احساسات، می‌تواند به افراد کمک کند تا در مواجهه با چالش‌ها و اختلافات، به جای جر بحث و درگیری، به دنبال راه‌حل‌های مشترک و سازنده باشند.

ه) تمرکز بر دشمن واحد

تمرکز بر چالش مشترک می‌تواند افراد جامعه را به هم نزدیک کند و جلو بروز نزاع‌های درونی را بگیرد. وقتی افراد در برابر تهدید واحد قرار می‌گیرند، ممکن است اختلافات خود را کنار بگذارند و به همکاری با یکدیگر بپردازند.

و) پرهیز از موضوعات اختلاف‌برانگیز
برای جلوگیری از نزاع در جامعه، باید از مسائل اختلاف‌برانگیز، نظیر
جنجال‌های سیاسی، مسائل قومی و نژادی و برخی اختلافات فرهنگی
و مذهبی، پرهیز کرد؛ مسائلی که دامن زدن به آن می‌تواند باعث ایجاد
دوقطبی‌های کاذب در جامعه شود و نزاع و درگیری را افزایش دهد.

جمع‌بندی

۱. از نگاه قرآن، «اطاعت از ولی»، «پرهیز از اختلاف» و «پایداری» رمز پیروزی است.
۲. تفرقه ما را سست، دشمن را جری، و شکست را برای ما حتمی می‌کند.
۳. اختلاف، علاوه بر افزایش احتمال شکست در میدان نبرد، آسیب‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی جبران‌ناپذیری به ما وارد می‌کند.
۴. اطاعت از ولی، عدم پیروی از هوای نفس، احترام به قانون، ترویج فرهنگ گفت‌وگو، تمرکز بر دشمن واحد و پرهیز از موضوعات اختلاف‌برانگیز از راه‌های جلوگیری از نزاع در جامعه است.

پرسش‌های درس

۱. از منظر آیه محوری درس، رمز پیروزی مسلمانان چیست؟
۲. اختلاف درونی و تفرقه چه آسیب‌هایی دارد؟
۳. چهار مورد از راه‌های جلوگیری از نزاع در جامعه را نام ببرید.
۴. به اختصار توضیح دهید که ترویج فرهنگ گفت‌وگو چگونه می‌تواند مانع نزاع در جامعه شود.

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

در شرایط جنگی به شدت از نزاع و اختلاف درونی بپرهیزیم تا ضعیف نشویم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

❁ در محل کار یا خانواده، به جای دامن زدن به اختلافات کوچک، به دنبال راه حل‌های مشترک و سازنده باشیم؛

❁ اگر احساس کردیم نزاعی در حال شکل‌گیری است، به جای واکنش فوری، چند لحظه صبر کنیم، نفس عمیق بکشیم و از کلمات سازنده استفاده کنیم؛

❁ از انتشار مطالبی که باعث ایجاد ناامیدی و دودستگی و ضعف در برابر دشمن می‌شود به شدت خودداری کنیم.

..... ❁

.....

..... ❁

.....

سوزدهای سخن

خاطره شهید

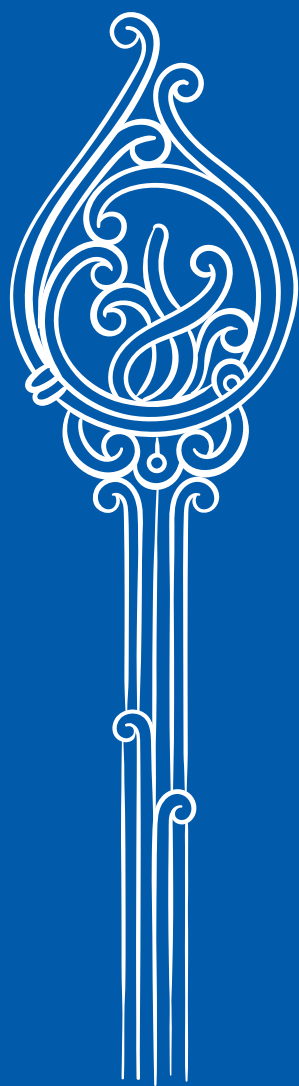
پویانمایی

پادکست صوتی

تبیین آیه

درس یازدهم

الگوی محبت و همدلی

﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ
عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ
بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾

سوره توبه، آیه ۱۲۸

به یقین، پیامبری به سویتان آمده است، از جنس خودتان! دیدن درد ورنجتان برایش سخت است، برای هدایت شدنناتان حرص و جوش می زند و در حق مؤمنان، دلسوز مهربان است.

سُورَةُ التَّوْبَةِ

يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ
 وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً وَعَلِمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ
 ﴿١٢٣﴾ وَإِذَا مَا أَنْزَلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَن يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ
 هَذِهِ ءِيمَانًا فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا فَزَادَتْهُمْ ءِيمَانًا وَهُمْ
 يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ
 رِجْسًا إِلَىٰ رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿١٢٥﴾ أُولَٰئِكَ
 يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَّرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ
 ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ وَإِذَا مَا
 أَنْزَلَتْ سُورَةٌ نَّظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ هَلْ يَرِيكُمْ
 مِّنْ أَحَدٍ ثُمَّ انصَرَفُوا صَرَفَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ
 لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٢٧﴾ لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ
 عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ
 رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٨﴾ فَإِن تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ
 إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سُورَةُ التَّوْبَةِ

سخنی با مربی

آیه محوری درس تعدادی از ویژگی‌های برجسته اجتماعی پیامبر ﷺ را برمی‌شمارد؛ ویژگی‌هایی که به نوعی، ابزارهای تربیتی آن حضرت برای هدایت مردم بود؛ چنان‌که امام خمینی رحمته الله علیه معتقد بودند: «با هیچ چیز مثل بسط رحمت و رأفت و طرح دوستی و مودت، نمی‌توان دل مردم را به دست آورد و آنها را از سرکشی و طغیان بازداشت.»^۱

تلاش برای رفع نیازهای مردم و جامعه رکن اساسی سبک زندگی اجتماعی در اسلام است. جامعه ولایی جامعه‌ای است که مهربانی، خیرخواهی و همدلی در آن موج می‌زند و همین‌ها باعث آرامش و اتحاد جامعه می‌شود. پیام آیه این است: پیامبر برای شما دلسوز و مهربان است و در رفع مشکلات شما شب و روز نمی‌شناسد. شما نیز برای یکدیگر دلسوز و مهربان باشید و در رفع مشکلات یکدیگر تلاش کنید.

از قرآن آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. با برخی ویژگی‌های اجتماعی پیامبر ﷺ آشنا شود؛
۲. به نقش محبت و همدلی در انسجام جامعه آگاهی یابد؛
۳. وظیفه مسئولان جامعه را در برابر مردم بشناسد؛
۴. همدلی و مهربانی را محدود به مرزها نداند.

۱. موسوی خمینی، شرح حدیث جنود عقل و جهل، ص ۲۴۲.

الگوی محبت و همدلی

درباره‌اش نوشته‌اند: هیچ‌وقت برای خودش از کسی انتقام نگرفت. آزاردهندگان را می‌بخشید. اگر یکی از یارانش را سه روز پیاپی نمی‌دید، از حال او جویا می‌شد. اگر در سفر بود، برایش دعا می‌کرد، اگر در شهر بود، به دیدارش می‌رفت و اگر بیمار بود، از او عیادت می‌کرد. اهل ایراد گرفتن و ملامت کردن بیخودی نبود. نمی‌گذاشت کسی به پایش بلند شود، اما خودش مهمان‌هایش را تا آستانه در بدرقه می‌کرد. اگر با کسی دست می‌داد، دست خودش را زودتر نمی‌کشید. اگر با جمعی حرف می‌زد، نگاهش را بین آدم‌ها تقسیم می‌کرد. آدمِ دقت به جزئیات بود؛ آدمِ توجه به ریزه‌کاری‌ها. به دلیل همین‌ها هم بود که در دل مردم جا باز کرده بود. حالا بیا یک بار دیگر بنشینیم و خودمان را مرور کنیم که ما در خرده‌رفتارهایمان چه ربطی به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله داریم.

این است راه پیامبر صلی الله علیه و آله

ما برای چه به دنیا آمده‌ایم؟ برای بزرگ شدن. مهم‌ترین ویژگی آدم‌های بزرگ این است که دل‌هایشان بزرگ است؛ آن قدر بزرگ که قلبشان برای همه عالم می‌تپد. محبت و دلسوزی‌شان مرزهای خودخواهی را در هم می‌شکنند و از رنج همه مردم جهان ادیت می‌شوند؛ از مادری که وقتی

فرزندش بیمار است، خواب و خوراک ندارد، تب فرزند تب اوست و گریه فرزند دل او را می لرزاند و با اینکه خودش از فرط خستگی توان ایستادن ندارد، برای آرامش کودک، تمام توانش را به کار می گیرد تا آن امامی که در دل شب، کیسه ای بر دوش می گذارد و به خانه های فقرا غذا می رساند، بی آنکه کسی بداند او خلیفه مسلمانان است. برای او، گرسنگی یتیمان گرسنگی بچه های خودش است.

اما پیامبر ﷺ! و ما چه می دانیم کیست پیامبر ﷺ؟ پیامبری که نه تنها غم ها و سختی های مردم را می دیدند، بلکه آنها را با تمام وجود حس می کردند. این روحیه پیامبر ﷺ در آیه ۱۲۸ سوره توبه تجلی یافته است:

﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾.

به یقین، پیامبری به سویتان آمده است از جنس خودتان. دیدن درد ورنجتان برایش سخت است، برای هدایت شدنتان حرص و جوش می زند و در حق مؤمنان، دلسوز مهربان است.

«برای او رنج های شما دردآور است، سخت است؛ شما که رنج می کشید، پیغمبر از رنج شما رنج می برد. بلاشک، این مخصوص به مسلمان معاصر پیغمبر نیست؛ خطاب به عموم مؤمنین در طول تاریخ است؛ یعنی امروز اگر شما در فلسطین رنج می کشید، در لبنان، سوریه و یا میانمار، در نقاط گوناگون دیگر مسلمان ها رنج می کشند، بدانند این رنج، روح مطهر پیغمبر ﷺ را به رنج و زحمت درمی آورد. این خیلی مهم است. پیغمبر ما این جوری است... نقطه مقابل وضع دشمنان است: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةٍ مِّنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ﴾. ^۱ آنجا [برای] پیغمبر

۱. سوره مبارکه آل عمران، آیه ۱۱۸: «ای اهل ایمان، از غیر خودتان برای خود محرم راز نگیرید. آنان از هیچ توطئه و فسادى درباره شما کوتاهی نمی کنند. شدت گرفتاری و رنج و زبان شما را دوست دارند.»

اکرم عَلَيْهِ السَّلَامُ «عَزِيْزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ»، اینجا [برای دشمنان] «وَدُّوْا مَا عَنِتُّمْ»؛ رنج شما آنها را خوشحال می‌کند.»^۱

دل‌ها را فتح کنیم

اگر امروز بخواهیم از پیامبر عَلَيْهِ السَّلَامُ پیروی کنیم، باید درد و رنج مردم را درد و رنج خود بدانیم. کافی است چشم‌هایمان را به اطراف باز کنیم. شاید همسایه‌ای داریم که شب‌ها با غم اجاره‌خانه‌ای که نمی‌تواند بپردازد بی‌خواب است. یا کودکی که به دلیل نداشتن کفش مناسب، از رفتن به مدرسه خجالت می‌کشد. یا مادری که باید بین خرید داروی فرزندش و تهیه غذای روزانه، یکی را انتخاب کند. اگر امت اسلام مصائب مردم مظلوم فلسطین را مصائب خود می‌دید، چه بسا این رژیم غاصب سال‌ها پیش نابود شده بود. دلسوزی، رأفت و محبت نه تنها جامعه‌ای مستحکم و پرازهمدلی می‌سازد، بلکه دل‌ها را فتح می‌کند و ریشه ظلم را می‌خشکاند. این است راه پیامبر عَلَيْهِ السَّلَامُ.

۱. الگوی عالمیان

رسول اکرم عَلَيْهِ السَّلَامُ، به عنوان شخصیت انسانی بی‌بدیل، نه تنها الگوی حسنه مسلمانان، بلکه الگویی برتر برای تمام بشر در همه دوران‌ها هستند؛ شخصیتی مهربان و دلسوز که به انسان‌ها درس محبت و همدلی آموختند و در طول حیات پربرکتشان، از هیچ تلاشی برای رفع مشکلات مردم، از کمک به نیازمندان گرفته تا حمایت از یتیمان و بی‌پناهان، فروگذار نکردند. این دلسوزی و فداکاری ایشان را به الگویی برای همه انسان‌ها تبدیل کرده

۱. بیانات امام خامنه‌ای در دیدار مسئولان نظام و مهمانان کنفرانس وحدت اسلامی،

است. حکایتی که در ادامه می‌آید قطره‌ای از دریای مهربانی حضرت است: در مدینه، نوجوانی یهودی بود که به پیامبر ﷺ علاقه بسیاری داشت. آن نوجوان بسیاری از اوقات خدمت پیامبر ﷺ می‌رسید. چند روزی نیامد. پیامبر ﷺ سراغ او را گرفتند. گفتند یا رسول الله ﷺ، بیمار شده است. پیامبر ﷺ از این خبر ناراحت شدند و با تعدادی از اصحاب، به عیادت آن نوجوان یهودی رفتند.^۱

۲. مسئول باید خدمتگزار باشد

آیه محوری درس را به نوعی می‌توان منشور حکمرانی در نظام اسلامی دانست.

با توجه به آیه، مسئول در جامعه اسلامی باید:

مردمی باشد «مِنْ أَنْفُسِكُمْ»؛

درد مردم داشته باشد «عَرِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ»؛

شوق خدمت داشته باشد «حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ»؛

دلسوز و مهربان باشد «بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ»؛

و در یک کلام، برای رفع مشکلات مردم، با دل و جان، از هیچ کوششی دریغ نکند.

رسول اکرم ﷺ چنین بودند: ایشان از جنس مردم بودند و تمام وجودشان را عشق و علاقه به مردم و خدمت به آنان پر کرده بود و دیدن درد و رنج مردم برایشان بسیار سخت بود. از همین رو، برای رفع مشکلات مردم سر از پانمی شناختند. از نگاه ایشان، مشکل اصلی مردم گمراهی آنان بود و راه حل اصلی را هدایت به سوی ایمان و بندگی خدا می‌دانستند، و به همین دلیل برای هدایت مردم حرص و جوش فراوانی می‌خوردند و در برابر مؤمنانی که به راه حق گرویده‌اند بسیار مهربان و دلسوز بودند.

۱. طوسی، الأمالی، ص ۴۳۸.

البته این ویژگی‌ها تنها مخصوص مسئولان نیست، بلکه آحاد جامعه اسلامی باید این‌گونه باشند؛ زیرا همه ما مسئولیم. از نگاه اسلام، جامعه‌ای مطلوب است که مردم آن به یکدیگر عشق بورزند و در قبال مشکلات و درد و رنج هم‌وطنان خود، بی‌توجه نباشند.

۳. مهربانی مرز ندارد

برای مهربانی بهانه زیاد است: می‌توانیم نوبت‌مان را در صف نانوايي به مادری بدهیم که بچه‌به‌بغل برای گرفتن نان آمده، یا برای انجام کارهای خانه، کمک‌دست همسر یا پدر و مادرمان باشیم، یا به افراد مسن برای انجام کارهای روزمره‌شان کمک کنیم، یا برای هل دادن ماشینی که در جوی آب افتاده است، آستین بالا بزنیم و صدها مثال کوچک و بزرگ دیگر. اما از آن مهم‌تر، خدا دوست ندارد دایره مهربانی‌هایمان را محدود به مرزهای خودمان کنیم؛ خانواده من؛ محله من؛ شهر من؛ کشور من. او دوست دارد هر جا مسلمانی زندگی می‌کند و انسان دردمندی هست، آنجا وطن ما هم باشد و درد و رنج هر گروه از مسلمانان عالم، درد و رنج ما نیز محسوب شود. مهربانی مرز ندارد. چه فرقی دارد فلسطین باشد یا لبنان و سوریه و افغانستان؟ همین همدلی‌ها و همدردی‌هاست که اتحاد ما را رقم می‌زند.

مرزها سهم زمین‌اند و تو اهل آسمان
آسمان شام با تهران چه فرقی می‌کند؟
مرز ما عشق است و هر جا اوست آنجا خاک ماست
سامرا، غزه، حلب، تهران چه فرقی می‌کند؟

جمع‌بندی

۱. رسول اکرم ﷺ نه فقط الگوی مسلمانان، بلکه الگوی همه انسان‌ها ی‌ند.
۲. مردمی بودن، دانستن درد مردم و شوق خدمت داشتن و دلسوز و مهربان بودن از ویژگی‌های پیامبر ﷺ بود.
۳. با توجه به الگوی رفتاری پیامبر ﷺ، همه آحاد جامعه، به‌ویژه مسئولان، باید برای رفع مشکلات مردم، با دل و جان، از هیچ کوششی دریغ نکنند.
۴. رأفت و محبت جامعه را مستحکم و همدل می‌کند و ریشه ظلم را می‌خشکاند.
۵. همدردی‌ها و همدلی‌ها نباید محدود به مرزها باشد؛ مهربانی مرز ندارد.

پرسش‌های درس

۱. آیه محوری درس چه ویژگی‌هایی را برای پیامبر ﷺ ذکر می‌کند؟
۲. با توجه به الگوی رفتاری پیامبر ﷺ، مسئولان جامعه اسلامی باید چه ویژگی‌هایی داشته باشند؟
۳. محبت و مهربانی بر جامعه چه تأثیری دارد؟
۴. چرا همدلی نباید محدود به مرزها باشد؟

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ را که دلسوزترین انسان‌ها برای ما هستند بشناسیم و سیره ایشان را در زندگی مان جاری کنیم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

❁ درد دوست و فامیل و همسایه و ... را درد خود بدانیم و با صبوری گوش شنوایشان باشیم و برای رفع مشکلاتشان حتماً قدمی برداریم؛

❁ در سختی‌های زندگی مان، احساس تنهایی نکنیم و به یاد مهربانی‌های رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ با ما باشیم؛

❁ حداقل هفته‌ای یک بار برای همدردی با مؤمنان و مهربانی به آنها کاری انجام دهیم؛ مانند بازدید از بیمار، کمک به نیازمند یا حمایت از دوست در شرایط دشوار.

..... ❁

..... ❁

..... ❁

..... ❁

درس دوازدهم

رمز پیروزی‌های پی‌درپی

﴿فَأَسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ﴾

سوره هود، آیه ۱۱۲

پس همان‌طور که مأموریت یافته‌ای، ثابت‌قدم باش. کسانی هم که با تو رو به سوی خدا آورده‌اند، ثابت‌قدم باشند.

فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّمَّا يَعْبُدُ هَؤُلَاءِ مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا كَمَا يَعْبُدُ
 آبَاءَهُمْ مِنْ قَبْلُ وَإِنَّا لَمُوفُونَ هُمْ نَصِيبُهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ
 ١٠٩ ﴿١٠٩﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَأَخْتَلَفَ فِيهِ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ
 سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكِّ مِنْهُ مِرْيَبٌ
 ١١٠ ﴿١١٠﴾ وَإِنْ كَلَّا لَمَا لِيَؤْفَيْتَهُمْ رَبُّكَ أَعْمَالَهُمْ إِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ
 خَبِيرٌ ١١١ ﴿١١١﴾ فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا
 إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ١١٢ ﴿١١٢﴾ وَلَا تَرْكَبُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا
 فَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ
 لَا تُنصَرُونَ ١١٣ ﴿١١٣﴾ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَرُفُلًا مِّنَ
 اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبُنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرِي
 لِلذَّكِرِينَ ١١٤ ﴿١١٤﴾ وَأَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ
 ١١٥ ﴿١١٥﴾ فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُو بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ
 عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ وَاتَّبَعَ
 الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ١١٦ ﴿١١٦﴾ وَمَا
 كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَى بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ١١٧ ﴿١١٧﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی با مربی

استقامت در راه خدا دشوار نیست؛ بسیار دشوار است. از این رو، لازم است مرتب از آثار و برکات و شیرینی‌های استقامت سخن گفت و لحظه به لحظه پیروان حق را بر ادامه مسیر دل‌گرم کرد؛ همان کاری که قرآن انجام داده است و با جملات انگیزشی فراوان و بیان مکرر سرگذشت انبیای پیشین، به پیامبر ﷺ و مسلمانان روحیه داده است. پس باید برای تبیین ضرورت استقامت برای قرآن‌آموزان، از بیان حکایات عبرت‌آموز و مصادیق دریغ نکنیم.

یکی از مصادیق روشن استقامت در راه خدا که می‌توان مثال زد، پایداری حیرت‌انگیز ملت ایران و جبهه مقاومت است که پیروزی‌های شگرفی را برای آنان در این بیش از چهل سال پس از پیروزی انقلاب رقم زده است. کتاب صعود چهل‌ساله منبع بسیار خوب و موثقی برای این کار است. تبیینش با شما.

از قرآن‌آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. با مفهوم استقامت در قرآن آشنا شود؛
۲. نقش استقامت را در کسب موفقیت‌های زندگی درک کند؛
۳. با نمونه‌هایی از پایداری پیامبر ﷺ در برابر دشمنان آشنا شود؛
۴. با علم بر دشواری استقامت، آن را تکلیف الهی بدانند.

رمز پیروزی‌های پی‌درپی

تا پیش از رسیدن به نیل، همه‌شان ادعای ایمان داشتند. به حضرت موسی علیه السلام می‌گفتند حالا که ما را از چنگ فرعون نجات داده‌ای، تا هر جای عالم که بروی پاکارت هستیم. اما سفر که شروع شد و دشواری‌های مسیر را که چشیدند و چند قدم مانده به نیل که لشکر فرعون را پشت سر خودشان دیدند، ناگهان دست و دلشان لرزید. گفتند: نکند خدا ما را فراموش کرده باشد؟ گفتند: نکند ما را تنها گذاشته باشد؟

قصه حضرت موسی علیه السلام و پیروان ایشان قصه همیشه است. خدا آدم‌ها و ادعاهایشان را آرام آرام آن قدر الک می‌کند تا در آخر فقط واقعی‌ها باقی بمانند؛ همان‌ها که تا لحظه آخر شک به دلشان راه نمی‌دهند؛ همان‌ها که تا لحظه آخر استقامت می‌ورزند.

رمز طلای زندگی

همه ما، کم و بیش، کارهای ناتمامی در زندگی‌هایمان داریم. کاری را آغاز کرده‌ایم و وسط راه رها کرده‌ایم؛ درحالی‌که اثر بعضی از کارهای خوب، به این است که به سرانجام برسد؛ وگرنه، اثری نخواهد داشت؛ حتی گاهی ضررش بیشتر است. از بین همه مسلمان‌ها، عده‌ای از کوفیان نامه نوشتند که حسین، بیا. ما پای کار هستیم؛ ولی نامردی کردند؛ امام را جلو انداختند و خودشان پا پس کشیدند. اثر یک کار نیمه‌تمام می‌شود کربلا.

اما درمقابل، ورزش کاری را تصور کنید که از کودکی رؤیای کسب مدال طلای المپیک را در سر دارد. او سال‌ها از خواب و خوراک خود می‌زند، شکست می‌خورد، مصدوم می‌شود، اما هیچ‌گاه تسلیم نمی‌شود. سرانجام روزی، روی سکوی قهرمانی می‌ایستد. استقامت او رمز طلای زندگی‌اش شد.

راه استقامت

استقامت در برابر سختی‌ها مسیر موفقیت را هموار می‌کند. این اصل نه تنها در ورزش، بلکه در تمام عرصه‌های زندگی صدق می‌کند. خداوند متعال در سوره مبارکه هود، داستان تعدادی از انبیا علیهم‌السلام و ایستادگی آنان در مسیر مأموریت و مبارزات دامنه‌دارشان بر ضد شرک و کفر و انحراف را بیان می‌کند. سپس، به پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله و مؤمنان دستور می‌دهد:

﴿فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ﴾^۱

پس، همان‌طور که مأموریت یافته‌ای، ثابت‌قدم باش و کسانی هم که با تو رو به سوی خدا آورده‌اند، ثابت‌قدم باشند. می‌فرماید همه مسلمانان مأمورند که همراه پیامبر ایستادگی کنند و هرگز به سبب کثرت دشمنان و حملات شدید آنان، میدان را خالی نکنند. استقامت به معنای تلاش برای ایستادن و به تعبیر دیگر، به زانو درنیامدن، جوهره پیروزی است. هنگامی که ملتی راهی را آغاز می‌کند، «رسیدن به نتایج احتیاج دارد به استقامت در آن راه، به پیشرفت در آن راه، به متوقف نشدن میان راه.»^۲ «(باید ایستاد، باید ثبات به خرج داد، باید راه را گم نکرد، هدف را همواره در مقابل چشم داشت و به طور مستمر باید پیش رفت. اگر این شد، پیروزی‌ها پی‌درپی پیش خواهد آمد.»^۳

۱. سوره مبارکه هود، آیه ۱۱۲.

۲. بیانات امام خامنه‌ای در اجتماع مردم کنگاور، ۱۳۹۰/۷/۲۷.

۳. بیانات امام خامنه‌ای در دیدار مردم قم به مناسبت سالروز ۱۹ دی، ۱۳۹۰/۱۰/۱۹.

باید ایستاد

می‌گفتند کسی تکنولوژی‌اش را به ما نمی‌دهد. می‌گفتند تحریمیم. می‌گفتند ما از پیشش بر نمی‌آییم؛ اما تهرانی‌مقدم‌ها و رضایی‌نژادها و فخری‌زاده‌ها کوتاه نیامدند؛ چون این آیه را با پوست و گوشت و خون زندگی کرده بودند؛ چون می‌دانستند که خدا سرانجام راهش را نشان‌شان می‌دهد.

امروز نیز ما در زندگی فردی و اجتماعی با چالش‌های بسیاری مواجهیم؛ از مشکلات اقتصادی گرفته تا هجمه‌های فرهنگی و سیاسی، همه، نیازمند صبر و استقامت ماست. اگر از سختی‌ها نهراسیم و در مسیر حق ثابت قدم بمانیم، خداوند وعده پیروزی و آرامش را به ما داده است.

۱. دشواری استقامت در راه خدا

استقامت به معنای مقاومت و ایستادگی است که در فرهنگ قرآنی، بر راه راست حرکت کردن و منحرف نشدن معنا شده است.^۱ استقامت عموماً تلاش برای «حفظ نعمت» است که به مراتب از «کسب نعمت» دشوارتر است. طبیعی است که همیشه نگه داشتن و حفظ دستاوردهای پیروزی سخت‌تر از به دست آوردن آن است. برای مثال، ممکن است سربازان با یورش برقی آسا، سنگری را فتح کنند؛ اما نگه داشتن آن سنگر و مقاومت آنان نتیجه کار را مشخص می‌کند و از فتح آن، مهم‌تر و سخت‌تر است یا اینکه وزنه سنگین را ممکن است بسیاری بتوانند بلند کنند، اما تنها عده معدودی می‌توانند آن را برای مدت طولانی نگه دارند. مقاوم کسی است که بتواند وزنه را بلند کند و آن را ظرف مدت لازم نگه دارد و کارش را به اتمام برساند.

۱. راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، ص ۶۹۲.

در روایت است که هیچ آیه‌ای سخت‌تر از ﴿فَاسْتَقِمْ كَمَا أَمَرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ﴾ بر پیامبر ﷺ نازل نشد. از این رو، هنگامی که از آن حضرت پرسیدند: چرا به این زودی موهای شما سفید شد؟ پیامبر ﷺ پاسخ دادند: «سوره هود [و این آیه] مرا پیر کرد.»^۱

۲. الگوی کامل پایداری

رسول اکرم ﷺ اسوه کامل صبر و استقامت در راه خدا هستند که در عرصه‌های مختلف زندگی، لحظه‌ای در برابر دشمنان سستی و ناتوانی از خود نشان ندادند.

در ادامه، سه نمونه از پایداری آن حضرت را می‌خوانیم:

الف) پایداری در عرصه تبلیغ

در راه تبلیغ اسلام، با اراده‌ای خستگی‌ناپذیر، در مقابل آزار قریش و کارشکنی‌های سردمداران کُفر، مقاومت کردند و راه مقدس خویش را ادامه دادند و فرمودند: «اگر خورشید را در دست راست من و ماه را در دست چپ من بگذارند که دست از دعوت خویش بردارم، هرگز برنخواهم داشت.»^۲

ب) پایداری در عرصه اقتصادی

وقتی دشمنان در مکه بر آن شدند که آزار و شکنجه خود را بر پیامبر ﷺ و یاران ایشان سخت‌تر کنند و به وسیله «تحریم اقتصادی» آنان را در تنگنا قرار دهند، آن حضرت و یارانشان سه سال در ماجرای تاریخی «شعب ابی‌طالب» استقامتی ستودنی از خود نشان دادند.

بنا بر نقل تاریخ، فشار و سختگیری در آن محاصره به حدی رسید که مسلمانان با خوردن یک دانه خرما در شبانه‌روز، زندگی خود را می‌گذراندند و گاهی یک دانه خرما را دو نیم می‌کردند.^۳

۱. رک: طبرسی، مجمع البیان، ج ۵، ص ۱۹۹.

۲. بلاذری، انساب الأشراف، ج ۱، ص ۲۳۰.

۳. سبحانی، فروغ ابدیت، ج ۱، ص ۳۵۲-۳۵۴.

ج) پایداری در عرصه نظامی

مسلمانان در عموم جنگ‌ها، با وجود نفرت و تجهیزات کمتر، در سایه استقامت و رهبری حکیمانه رسول خدا ﷺ، به پیروزی‌های بزرگی دست می‌یافتند که موجب بهت و عبرت همگان می‌شد.

امیرالمؤمنین، علی رضی الله عنه، که خود نمونه باشکوهی از مجاهدت و پایداری در راه دین‌اند، درباره مقاومت و ایستادگی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در صحنه نبرد می‌فرمایند: «چون کارزار سخت و دشوار می‌شد، ما خود را به رسول خدا صلی الله علیه و آله نگاه می‌داشتیم [و به ایشان پناه می‌بردیم]؛ چنان‌که هیچ‌یک از ما به دشمن نزدیک‌تر از ایشان نبود.»^۱

۳. استقامت تکلیف است

از سید مقاومت، شهید سید حسن نصرالله (دبیرکل سابق حزب الله لبنان)، نقل است که می‌گوید: در جوانی خدمت امام خمینی رضی الله عنه رفتم و گفتم: جمعیت ما کم است؛ اسلحه نداریم؛ عُدّه و عُدّه نداریم؛ اما در مقابل ما، اسرائیل تا بن دندان مجهز است. من مقلد شما هستم. بفرمایید چه کنیم. امام خمینی رضی الله عنه فرمودند: به وظیفه تان عمل کنید. گفتم: وظیفه ما چیست؟ فرمودند: وظیفه شما «مقاومت» است.^۲

۱. نهج البلاغه، غرایب ۹، ص ۵۲۰.

۲. به نقل از: آقای قرائتی، درس‌هایی از قرآن با موضوع ویژگی‌های انقلاب اسلامی،

جمع‌بندی

۱. استقامت در برابر سختی‌ها رمز موفقیت در همه عرصه‌های زندگی است.
۲. استقامت در قرآن، به معنای بر راه راست حرکت کردن و منحرف نشدن است.
۳. استقامت تلاش برای «حفظ نعمت» است که از «کسب نعمت» دشوارتر است.
۴. پیامبر ﷺ اسوه کامل استقامت در راه خدا در عرصه‌های مختلف زندگی هستند.
۵. استقامت در راه حق تکلیف الهی است.

پرسش‌های درس

۱. رهبر معظم انقلاب رمز پیروزی‌های پی‌درپی را در چه چیزی می‌دانند؟
۲. استقامت در فرهنگ قرآنی چه مفهومی دارد؟
۳. چرا صبر و استقامت در راه خدا دشوار است؟
۴. سه نمونه از استقامت پیامبر ﷺ در عرصه‌های مختلف را ذکر کنید.

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

در مسیر حق همپای رسول خدا ﷺ ایستادگی کنیم و تسلیم سختی‌های مسیر و فشار دشمنان نشویم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

❁ در کارهای خوب مانند نماز خواندن و صدقه دادن و کمک به

دیگران خود را همراه رسول خدا ﷺ بدانیم و در انجام دادن آنها استمرار داشته باشیم؛

❁ به دلیل سختی‌های مسیر مقاومت و ضربات دشمن ناامید نشویم و به فکر سازش با دشمن نیفتیم؛

❁ مشکلات و سختی‌ها را طبیعت مسیر پیشرفت بدانیم و به جای ناامیدی، صبر و استقامت را تمرین کنیم، که این تنها راه جذب یاری خداست.

❁ .....

❁ .....

❁ .....

❁ .....

درس سیزدهم

شکر نعمت، نعمت افزون کند

﴿لَیْنِ شَکْرُتُمْ لَأَزِیْدَنَّکُمْ وَلَیْنِ
کَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِی لَشَدِیْدٌ﴾

سوره ابراهیم، آیه ۷

یادتان باشد که خداوند اعلام کرده: اگر شکر کنید، حتماً سرمایه وجودی تان را زیاد می‌کنم و اگر ناشکری کنید، مجازاتم خیلی شدید است.

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ
 إِذْ أَنْجَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ
 وَيَدْبِحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي
 ذَٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٦﴾ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ
 لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي
 لَشَدِيدٌ ﴿٧﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ إِنَّ تَكْفُرًا أَنْتُمْ وَمَنْ فِي
 الْأَرْضِ جَمِيعًا فَإِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٨﴾ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبُؤُا
 الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ
 مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ
 بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا
 بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ وَإِنَّا لَفِي شَكِّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٌ ﴿٩﴾
 * قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
 يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُخْرِجَكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ
 مُّسَمًّى قَالُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونَا
 عَمَّا كَانِ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَاقْتُونَا بِسُلْطَنِ مُبِينٍ ﴿١٠﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی با مربی

این درس، با محوریت آیه هفتم سوره ابراهیم، از دو منظر به موضوع شکرگزاری می‌پردازد: ادب الهی و ادب اجتماعی. شکرگزاری در برابر خداوند ادب الهی و «حق الله» است و قدردانی از افراد برای تلاش‌ها و خدماتشان، بعد اجتماعی شکرگزاری است و «حق الناس» محسوب می‌شود. بر اساس برخی روایات، اگر انسان از دیگران به خاطر الطافشان تشکر نکند، خدا او را در برابر نعمت‌های خود نیز شاکر به شمار نمی‌آورد. نکته دیگر لزوم توجه به بُعد جمعی شکرگزاری در کنار شکر انفرادی است که لازم است بر آن تأکید شود. ترویج روحیه شکر در جامعه، موجب همدلی و هم‌بستگی بیشتر میان مردم است و از شکل‌گیری امواج نارضایتی و خشونت در جامعه جلوگیری می‌کند.

از قرآن‌آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. با مفهوم شکر و مراتب آن آشنا شود؛
۲. پیامدهای شکرگزاری و ناسپاسی را بشناسد؛
۳. اهمیت فرهنگ قدردانی در خانواده را درک کند؛
۴. بر ضرورت ترویج روحیه شکرگزاری در جامعه آگاهی یابد.

شکر نعمت، نعمت افزون کند

در احوالپرسی‌ها، به سؤال دوم و سوم نرسیده، ناله‌ها و شکایت‌هایش شروع می‌شود. می‌گوید آن قدیم‌ها کسب‌وکار رونق بیشتری داشت. مثل حالا نبود که در دکانش مگس بپراند. دم عید که می‌شد، مشتری‌ها جلو مغازه‌اش صف می‌کشیدند و شب که می‌شد، با دخل پر به خانه می‌رفت. می‌گوید همه‌اش به دلیل خرابی بازار و وضع بد مردم است. اما یادش نیست که آن روزها هم وضع مردم چندان روبه‌راه نبود؛ حواسش نیست که آن روزها آدم شاکرتری بود و در احوالپرسی‌ها ذکر «الحمد لله» از زبانش نمی‌افتاد.

راز حال خوب جامعه

یکی از عوامل حال خوب دیدن دارایی‌هاست. دیدن دارایی‌ها مهم‌تر از داشتن دارایی است. چه بسا ما ندار نیستیم، اما به دلیل ندیدن دارایی‌های خودمان، حال خوبی نداریم. چرا بسیاری شاکی هستند؟ دلیل شکایت چیست؟ نداشتن نیست؛ ندیدن است. از خدا بخواهیم چشم نعمت بین به ما بدهد. بعد حال خوب سراغ ما خواهد آمد.

وقتی انسان خوبی‌ها و نعمات زندگی‌اش را دید، تازه، فرصت به شکرگزاری می‌رسد. همه ما در زندگی تجربه کرده‌ایم که قدردانی و شکرگزاری چگونه حال‌ها را خوب‌تر می‌کند. تصور کنید در محل کارتان، از همکاری یا مدیری که برایتان زحمت کشیده است تشکر می‌کنید. این قدردانی ساده

نه تنها روابط را گرم تر می کند، بلکه انگیزه بیشتری به همکاران می دهد تا به شما خوبی کند؛ یا در محیط خانواده، وقتی کودکی به جای شکایت از کمبودها، از زحمات والدینش سپاسگزاری می کند، نه تنها محبت بیشتری دریافت می کند، بلکه فضای خانواده نیز صمیمی تر می شود.

اما شکرگزاری، فقط به زندگی فردی محدود نیست. این اصل در زندگی اجتماعی و ملی نیز تأثیر عمیقی دارد. خداوند در آیه هفت سوره ابراهیم وعده داده است که شکرگزاری باعث افزونی نعمت ها می شود:

﴿لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ﴾.

اگر شکر کنید، حتماً سرمایه وجودی تان را زیاد می کنم و اگر ناشکری کنید، مجازاتم شدید است.

شکر یعنی شناخت نعمت ها و قدردانی قلبی، زبانی و عملی از آنها. «آفت اول ما این است که به نعمت توجه نمی کنیم. نعمت سلامت را جز بعد از مریض شدن و ناقص العضو شدن نمی فهمیم؛ نعمت جوانی را جز بعد از پیر شدن، درست تشخیص نمی دهیم؛ اشکال کار این است؛ نعمت امنیت را جز بعد از دچار شدن به ناامنی نمی فهمیم. مردم کوفه وقتی نعمت امیرالمؤمنین علیه السلام را فهمیدند که حجاج بالای سرشان آمد. مردم مدینه نعمت وجود امیرالمؤمنین و امام حسن علیه السلام را آن روز فهمیدند که مسلم بن عقبه بالای سرشان آمد، قتل عامشان کرد، زن هایشان را بی ناموس کرد، بعد هم گفت همه تان باید اقرار کنید که برده یزید هستید.»^۱

قدردان انقلاب باشیم

یکی از نعمت های بزرگ الهی نعمت انقلابی است که ما را از وابستگی و تحقیر نجات داد و مسیری برای استقلال و پیشرفت گشود. شکر این

۱. بیانات امام خامنه ای در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی،

نعمت، فقط به زبان نیست، بلکه دیدن و یادآوری دستاوردها، تلاش برای گسترش آنها و قدردانی از زحمات اقشار مختلف جامعه است. درمقابل، سیاه‌نمایی و نادیده گرفتن این پیشرفت‌ها موجب دلسردی و توقف حرکت جامعه خواهد شد. «اگر شکر کردیم، می‌ماند. اگر شکر نکردیم، گرفته می‌شود.»^۱ بیا بیدار شویم و با دیدن و بیان پیشرفت‌ها، قدردان نعمات الهی باشیم و در مسیر تقویت آنها گام برداریم.

۱. مفهوم شکر و مراتب آن

شکر در قرآن، به معنای یادآوری نعمت و اظهار آن است.^۲ تفسیر مجمع البیان شکر را ثناگویی نعمت، همراه با نوعی تعظیم معنا می‌کند.^۳ اما حقیقت شکر، تنها تشکر زبانی یا گفتن «الحمد لله» و مانند آن نیست، بلکه شکر دارای سه مرحله است:

الف) شکر قلبی نخستین مرحله شکر است که بر سه پایه آگاهی، توجه و ایمان استوار است؛ یعنی نعمت‌های خدا را بشناسیم (آگاهی)، آن را پیوسته یادآوری کنیم (توجه) و به بخشنده نعمت باور داشته باشیم (ایمان)؛

ب) شکر زبانی سپاسگزاری و ستایش زبانی از صاحب نعمت است؛ مثل گفتن «الحمد لله» یا «خدا را شکر». البته در روایات است که بهترین جمله برای شکر زبانی، گفتن این ذکر است: الحمد لله علی کل نعمه؛

۱. بیانات امام خامنه‌ای در دیدار بسیجیان، ۱۳۹۵/۹/۳.

۲. راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، ص ۴۶۱.

۳. طبرسی، مجمع البیان، ج ۱، ص ۵۵.

ج) شکر عملی آن است که در عمل از صاحب نعمت تشکر کنیم؛ یعنی ببینیم که هر نعمتی برای چه هدفی به ما داده شده است و آن را در هدف خودش صرف کنیم. برای مثال، باغی را در نظر بگیرید که در بخشی از آن، درختان به خوبی رشد کرده و به بار نشسته‌اند. باغبان با دیدن آن، توجه و رسیدگی‌اش را به آنجا بیشتر می‌کند؛ چون برای همین آنها را کاشته است. در واقع، آن درختان لیاقت و شایستگی خود را برای توجه بیشتر، در عمل نشان داده‌اند (تشکر عملی از باغبان). اما در بخش دیگر باغ، درختانی را می‌بیند که پژمرده شده‌اند؛ نه طراوتی دارند و نه میوه و بری. این کفران نعمت سبب می‌شود که باغبان به آنها بی‌مهری کند و در صورتی که این وضع ادامه پیدا کند، اره بر پای آنها بگذارد؛ چراکه بسوزند چوب درختان بی‌بر سزا خود همین است مر، بی‌بری را^۱

۲. فرهنگ قدردانی در خانواده

خانواده‌ای را تصور کنید که اعضای آن طبق رسم دیرینه، از خدمات و تلاش‌های یکدیگر قدردانی می‌کنند و این قدردانی هم به شکل‌های مختلفی است؛ گاهی با یک تشکر ساده یا یک جمله مثل «ممنون که در کنارم هستی»؛ گاهی با گذاشتن یک یادداشت محبت‌آمیز در کیف یا روی میز؛ گاهی با کمک به مادر در انجام کارهای خانه؛ گاهی با خرید یک شاخه گل یا هدیه کوچک. این فرهنگ زیبایی اسلامی نه تنها روابط خانوادگی را تقویت می‌کند، بلکه احساس محبت و امنیت را بین اعضای خانواده افزایش می‌دهد و محیط خانه را گرم و دلپذیر می‌کند.

نهادینه کردن فرهنگ قدردانی در خانواده نیازمند تلاش و برنامه‌ریزی است. یکی از راهکارها برگزاری جلسات قرآن خانوادگی است که در آن اعضای خانواده ضمن تلاوت قرآن، به بیان احساسات خود می‌پردازند و

۱. رک: مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۱۰، ص ۲۸۴.

از خدمات یکدیگر قدردانی می‌کنند. به عنوان مثال، می‌توان یک شب در هفته را به این موضوع اختصاص داد و در هر جلسه، همه افراد به نوبت از دیگران تشکر کنند. این کار نه تنها باعث تقویت روابط خانوادگی می‌شود، بلکه به اعضای خانواده یادآوری می‌کند که هریک از آنها چقدر برای بقیه مهم‌اند. خدا با این سپاسگزاری‌ها، در فراوانی را به روی این خانه باز می‌کند و آرامش و همدلی را به آنان ارزانی می‌دارد.

۳. جامعه شکرگزار و مثبت‌نگر

شکرگزاری ابعاد مختلفی دارد. مثلاً می‌تواند فردی باشد یا جمعی؛ همان‌گونه که بعضی از نعمت‌ها فردی‌اند و بعضی از نعمت‌ها جمعی و عمومی. برای مثال، سلامت نعمتی فردی است، اما نعمت‌هایی مثل امنیت یا بهداشت عمومی از نعمت‌هایی است که علاوه بر شکر فردی، به شکر جمعی نیز نیاز دارد. اینکه نیروی انتظامی جامعه را از شر مجرمان مصون نگه می‌دارد یا شهرداری پارک‌ها و بزرگ‌راه‌ها را برای رفاه عمومی افتتاح می‌کند یا نهادهای دولتی احکام اسلامی را در جامعه اجرا می‌کنند و... نعمت‌های عمومی‌اند که جامعه باید قدردان آنها باشد.

فرهنگ شکرگزاری در جامعه به معنای شناخت زحمات دیگران و احترام به آنها، از جمله خانواده، دوستان، همکاران و حتی نهادهای اجتماعی و دولتی است. قدردانی جمعی از نعمت‌ها، دستاوردها و تلاش‌های مشترک تأثیرات عمیق و مثبتی بر روابط اجتماعی و روحیه عمومی جامعه دارد.

جامعه شکرگزار جامعه‌ای مثبت‌نگر است که به جای پرداختن به مشکلات و برجسته کردن ضعف‌ها، به قوت‌ها توجه کند و برای حراست از دستاوردهایش و تقویت آنها، تمام تلاش خود را به کار بندد. چنین جامعه‌ای بر اساس آیه محوری، روزبه‌روز از نعمت بیشتری برخوردار می‌شود ﴿لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ﴾ و جامعه ناسپاس همان نعمت‌هایی را هم که دارد، از دست خواهد داد و روزبه‌روز گرفتارتر خواهد شد.

جمع‌بندی

۱. شکر شناخت نعمت‌ها و قدردانی قلبی، زبانی و عملی از آنهاست.
۲. از منظر قرآن، شکرگزاری باعث افزونی نعمت‌ها و کفران نعمت باعث عذاب است.
۳. انقلاب اسلامی نعمت بزرگی است که باید با یادآوری دستاوردهایش از آن قدردانی کرد.
۴. سیاه‌نمایی و نادیده گرفتن پیشرفت‌ها کفران نعمت است و موجب دلسردی و توقف حرکت جامعه می‌شود.
۵. فرهنگ قدردانی در خانواده روابط خانوادگی را تقویت می‌کند و محبت و همدلی را در خانه افزایش می‌دهد.
۶. جامعه شکرگزار به جای برجسته کردن ضعف‌ها، به قوت‌ها توجه می‌کند و برای تقویت آن تلاش خود را به کار می‌گیرد.

پرسش‌های درس

۱. مفهوم شکر را با ذکر مراتب آن بیان کنید.
۲. بر اساس آیه محوری درس، پیامد شکرگزاری و عدم آن چیست؟
۳. از نعمت بزرگ انقلاب اسلامی چگونه می‌توان قدردانی کرد؟
۴. جامعه شکرگزار چگونه جامعه‌ای است؟ دو ویژگی بارز آن را بیان کنید.

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

شکرگزار نعمت‌های او باشیم؛ چراکه شکرگزاری باعث افزونی نعمت‌ها خواهد شد و کفران نعمت باعث عذاب.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

- هر شب قبل از خواب، سه نعمت روزانه خود را یادداشت کنیم و برای هریک، به شیوه‌ای شکرگزاری کنیم؛ مثلاً شکر نعمت سلامتی با ورزش یا شکر نعمت خانواده با محبت به آنها؛
- از داشته‌های خود برای کمک به دیگران استفاده کنیم و به یاد داشته باشیم که شکر نعمت صرفاً زبانی نیست؛
- اگر در لحظه‌ای احساس کردیم چیزی نداریم، به یادآوری نعمت‌های کوچک زندگی مثل دیدن، شنیدن یا نفس کشیدن پردازیم.

.....

.....

.....

.....

درس چهاردهم

عدالت و احسان؛ همیشه و همه جا

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ
وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ﴾

سوره نحل، آیه ۹۰

خدا از سرِ مهربانی و مصلحت، به برقراری
عدالت در جامعه، به خیرخواهی برای مردم و
به بخشش به قوم و خویش فرمان می‌دهد.

الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَهُمْ عَذَابًا
فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ ﴿٨٨﴾ وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي
كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَجَعْنَا بِكَ
شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَبْيِينًا لِكُلِّ
شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٨٩﴾ *إِنَّ اللَّهَ
يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ
الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ
﴿٩٠﴾ وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ
بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ
اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِي نَفَضَتْ
غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا
بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَىٰ مِنْ أُمَّةٍ إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ
بِهِ ۗ وَيُبَيِّنُ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ
﴿٩٢﴾ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِن يُضِلُّ مَنْ
يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَلَسْتَ لَنْ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی با مربی

آیه محوری درس از آیات درخشان قرآن در حوزه سبک زندگی اجتماعی است که مسئولیت اجتماعی مسلمانان را یادآور می‌شود. گسترش عدالت و احسان در جامعه و آغاز آن از خانواده پیام اصلی درس است. لازم است مربیان گرامی در راستای حفظ نظام محتوایی آیات، بر نقش حیاتی دو عنصر عدالت و احسان در ایجاد همدلی و هم‌بستگی اجتماعی تأکید کنند.

نکته دیگر اینکه آیه محوری درس بی‌تردید نگاه‌های جهانی و تمدنی دارد که می‌توان با تحقق مفاد آن، دنیا را گلستان کرد. شرطش آن است که به دستورات عمل‌های آیه صرفاً فردی ننگریم، بلکه بعد اجتماعی آن را نیز در نظر بگیریم و تقویت کنیم. این نگاه را اواخر درس در بیان تفاوت رعایت عدالت و اقامه عدالت شرح داده‌ایم.

از قرآن‌آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. بر نقش زیربنایی عدالت و احسان در جامعه آگاهی یابد؛
۲. با منطق اسلام در خصوص فرهنگ نیکوکاری آشنا شود؛
۳. پیامدهای بی‌عدالتی در جامعه را بشناسد؛
۴. تفاوت رعایت عدالت را با اقامه عدالت دریابد.

عدالت و احسان؛ همیشه و همه جا

موقع شنیدن کلمه عدالت فقط یاد دادگاه می‌افتاد. می‌گفت این چیزها را باید از مابہتران رعایت کنند. ما که کاره‌ای نیستیم. اما حواسش نبود که لحظه به لحظه زندگی‌اش میدان عدالت بود: محبتش را چطور بین بچه‌ها تقسیم می‌کرد؟ از همسرش چه توقعاتی داشت؟ آیا به همان اندازه، خودش برای همسرش وقت می‌گذاشت؟ با همسایه‌ها چطور؟ حواسش بود که قبض مشترک آب را با انصاف محاسبه کند؟ در صف فروشگاه چه؟ مراقب بود که از کسی جلو نزند؟ عدالت و خوب بودن از همین مراقبت‌های کوچک شروع می‌شود. میدان‌های بزرگ زندگی آینه همین میدان‌های کوچک و روزمره‌اند.

عدالت و احسان پایه‌های استوار جامعه انسانی

صفی طولانی را در نظر بگیرید؛ صف نانوایی یا ایستگاه اتوبوس. اگر کسی بدون رعایت نوبت جلو بزند، بی‌نظمی و نارضایتی به وجود می‌آید. اما اگر همه به نوبت احترام بگذارند یا حتی فردی با بزرگواری جای خود را به فردی سال‌خورده بدهد، چه فضایی ایجاد می‌شود؟ هم نظم حفظ می‌شود و هم حس احترام و محبت میان مردم گسترش می‌یابد. این دو بُعد از رفتار، یعنی عدالت و احسان، شالوده یک جامعه سالم را تشکیل می‌دهند. قرآن می‌فرماید:

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ﴾^۱.

خدا از سرِ مهربانی و مصلحت، به برقراری عدالت در جامعه، به خیرخواهی برای مردم و به بخشش به قوم و خویش فرمان می‌دهد.

خداوند در این آیه، سه دستور مهم را بیان می‌کند: عدالت، احسان و بخشش به خویشاوندان. عدالت زیربنای جامعه‌ای است که در آن، حقوق همه افراد رعایت می‌شود. احسان، فراتر از عدالت، به معنای رفتار بزرگووارانه و خیرخواهانه است. درنهایت، توجه به نزدیکان نشانه تعهد اخلاقی و اجتماعی ما به خانواده و جامعه است.

گاهی عدالت به تنهایی کافی نیست. وقتی زلزله یا سیلی ویرانگر رخ می‌دهد یا دشمن غداری به جامعه‌ای حمله و بخشی از کشور را ویران می‌کند، اگر مردم در چنین شرایطی بخواهند در انتظار آن بنشینند که مثلاً مالیات‌های عادلانه و سایر قوانین عادی مشکل را حل کنند، امکان‌پذیر نیست. اینجاست که باید همه کسانی که دارای امکانات بیشتر از نظر نیروی فکری و جسمانی و مالی هستند دست به فداکاری بزنند و تا آنجا که در قدرت دارند ایثار کنند.

نیکی به همه

«امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود به همه نیکی کنید؛ چون **إِمَّا أَحْكُوكَ فِي دِينِكَ** **أَوْ شَبِيهَهُ لَكَ فِي خَلْقِكَ**؛^۲ یا برادر اسلامی توست یا به هر حال انسان است. منطق اسلام این است. ما می‌خواهیم به همه انسان‌ها خدمت کنیم، محبت کنیم؛ ما می‌خواهیم با همه انسان‌ها، با همه ملت‌ها، روابط دوستانه و محبت‌آمیز داشته باشیم؛ ما حتی با ملت آمریکا هم، با اینکه

۱. سوره مبارکه نحل، آیه ۹۰.

۲. نهج البلاغه، نامه ۵۳، عهدنامه مکتوب آن حضرت برای مالک اشتر نخعی.

دولت آمریکا دولت مستکبر و دشمن، بدخواه و کینه‌ورز نسبت به ملت ایران و نظام جمهوری اسلامی است، هیچ دشمنی نداریم. آنها هم مثل بقیه ملت‌هایند. آنچه نقطه مقابل نظام اسلامی است، استکبار است.»^۱

دو اصل جامعه زیبا

احسان و عدالت در نظام مفهومی قرآن، مکمل یکدیگرند. عدالت نظم را برقرار می‌کند و احسان جامعه را سرشار از مهر و انسانیت می‌سازد. امروز، ما بیش از هر زمان دیگری به این دو اصل نیاز داریم. بیا بیدار رعایت عدالت و احسان، جامعه‌ای بهتر و زیباتر بسازیم.

۱. پیامدهای بی‌عدالتی در جامعه

عدالت از ارکان اساسی هر جامعه است که به ایجاد نظم، آرامش و هم‌بستگی اجتماعی کمک می‌کند و فقدان آن، ضمن ویران کردن بنیان‌های اجتماعی و انسانی، پیامدهای دردناکی برای فرد و جامعه دارد. در ادامه به سه نمونه اشاره می‌کنیم:

نخستین پیامد نبود عدالت افزایش نابرابری و تبعیض است. وقتی عدالت در توزیع منابع، فرصت‌ها و حقوق افراد رعایت نشود، حس نارضایتی و خشم در میان افراد ایجاد می‌شود و تنش‌ها و درگیری‌های اجتماعی افزایش خواهد یافت؛

دومین پیامد کاهش اعتماد عمومی است. در جامعه‌ای که عدالت وجود ندارد، افراد به یکدیگر و به نهادهای اجتماعی و دولتی بی‌اعتماد

۱. بیانات امام خامنه‌ای در دیدار پنجاه‌هزار فرمانده بسیج سراسر کشور، ۱۳۹۲/۸/۲۹.

خواهند شد و این عدم اعتماد به کاهش مشارکت اجتماعی و سیاسی منجر می‌شود و هم‌بستگی اجتماعی را تضعیف می‌کند؛ سومین پیامد افزایش جرم و جنایت است. برخی افراد ممکن است به دلیل نارضایتی و احساس بی‌عدالتی، به رفتارهای غیرقانونی و خشونت‌آمیز روی آورند. این امر می‌تواند به افزایش جرم و جنایت و ناامنی در جامعه منجر شود و زندگی روزمره افراد را تحت تأثیر قرار دهد.

۲. رعایت عدالت یا اقامه عدالت؟

اهمیت عدالت بر کسی پوشیده نیست. خدا از ما می‌خواهد که در همه امور زندگی عدالت را رعایت کنیم و با انصاف باشیم؛ اما خداوند علاوه بر رعایت عدالت، از ما اقامه عدالت نیز خواسته است. به بیان ساده، ما غیر از رعایت عدالت در تعاملات فردی و روزمره، به اقامه عدالت در سطح جامعه نیز مکلف شده‌ایم و موظفیم از بروز ظلم و ناعدالتی در حق افراد دیگر نیز جلوگیری کنیم. البته هر دو مفهوم برای ایجاد یک جامعه سالم و پایدار ضروری است و باید به طور هم‌زمان به آنها توجه شود.

آنچه قرآن در حوزه عدالت از ما می‌خواهد، هم رعایت عدالت در بعد فردی است و هم اقامه عدالت در ابعاد اجتماعی؛ یعنی باید هم خودمان در تعامل با دیگران انصاف را رعایت کنیم هم در تلاش باشیم عدالت به نحو مطلوبی در جامعه اجرا شود و از بروز ظلم و بی‌عدالتی در حق دیگران جلوگیری کنیم.

۳. از نیکی‌های روزمره تا جامعه جهانی

توصیه قرآن برای گسترش فرهنگ عدالت و احسان در جامعه این است که از نزدیک و نزدیک‌تر آغاز کنیم: ﴿وَابْتِئَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ﴾؛ یعنی از خانواده آغاز

۱. (و بخشش به خویشاوندان.)

کنیم، بعد همسایه و... تا برسیم به جامعه انسانی و جهانی. این کار را می‌توانیم از عادت‌های روزمره تمرین کنیم. مثلاً در خانواده یا محل کار، مسئولیت‌ها را عادلانه تقسیم کنیم تا هیچ‌کس احساس نکند که بار بیشتری را به دوش می‌کشد. در بحث‌ها و تصمیم‌گیری‌ها، به نظر‌ها و دیدگاه‌های همه گوش کنیم و آنها را در نظر بگیریم. اگر کالایی برای فروش داریم، قیمت‌ها را منصفانه تعیین کنیم. در انتقاد کردن، جانب انصاف را رعایت کنیم و با زبان گزنده، کسی را دلسرد نکنیم. اگر همسایه در جابه‌جایی وسایل به کمک نیاز دارد، درنگ نکنیم. موقع رفتن به فروشگاه، از پیرزن همسایه پرسیم چیزی نیاز ندارد. به کودکان در انجام تکالیف مدرسه و یاد گرفتن مهارت‌های جدید کمک کنیم. حتی به حیوانی که در خیابان دنبال غذا می‌گردد چیزی بدهیم. اگر همکارمان در کارش به مشکل برخورد کرده است، به او کمک کنیم و تجربیاتمان را در اختیارش بگذاریم. کتاب‌های قدیمی را برای استفاده دیگران به کتابخانه یا مراکز آموزشی هدیه بدهیم.

جمع‌بندی

۱. عدالت و احسان زیربنای جامعه سالم است: عدالت نظم و آرامش را تأمین می‌کند و احسان محبت و همدلی را گسترش می‌دهد.
۲. منطق اسلام نیکی به همه است؛ زیرا مردم، یا هم‌کیش ما هستند یا ممنوع ما.
۳. افزایش نابرابری و تبعیض، کاهش اعتماد عمومی و افزایش جرم و جنایت از پیامدهای بی‌عدالتی در جامعه است.
۴. «رعایت عدالت» به مفهوم رفتار منصفانه در تعاملات شخصی و «اقامه عدالت» به معنای تلاش برای عدالت اجتماعی در جامعه، هر دو، از وظایف مسلمانان است.
۵. توصیه قرآن برای گسترش فرهنگ عدالت و احسان در جامعه این است که از خانواده آغاز کنیم و برای آن مرز قائل نشویم.

پرسش‌های درس

۱. دو عامل زیربنایی جامعه سالم را نام ببرید و نقش هریک را به اختصار توضیح دهید.
۲. بر اساس فرمایش امیرالمؤمنین علیه السلام منطق اسلام در خصوص نیکوکاری و خدمت به انسان‌ها چیست؟
۳. سه مورد از پیامدهای بی‌عدالتی در جامعه را ذکر کنید.
۴. توصیه قرآن برای گسترش فرهنگ نیکوکاری در جامعه چیست؟

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

عدالت را رعایت کنیم، فراتر از آن احسان کنیم و به نزدیکان خود توجه و محبت ویژه داشته باشیم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

- ❁ فراتر از عدالت، احسان را تمرین کنیم؛ مثلاً با بخشش خطای دیگران یا کمک به کسی که شاید هیچ انتظاری از ما ندارد؛
- ❁ فهرستی از خویشاوندانی را که به حمایت مالی یا معنوی نیاز دارند تهیه کنیم و برای هریک از آنان گامی مثبت برداریم؛ مانند زنگ زدن، دیدار یا کمک مالی؛
- ❁ در تصمیم‌گیری‌ها، همیشه خود را جای طرف مقابل بگذاریم تا عادلانه‌تر و مهربان‌تر عمل کنیم.

..... ❁

..... ❁

..... ❁

..... ❁

درس پانزدهم

آیین مهرورزی

﴿وَأَاتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ
وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا﴾

سوره اسراء، آیه ۲۶

حَقِّ قوم و خویش و فقیر و درراه مانده را
ادا کن و در زندگی ابداً ریخت و پاش نکن.

سُورَةُ الْأَنْعَامِ

مَن كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ
 جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصَلُّهَا مَذْمُومًا مَّدْحُورًا ﴿١٨﴾ وَمَن أَرَادَ
 الْآخِرَةَ وَسَعَى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَئِكَ كَانَ
 سَعْيُهُم مَّشْكُورًا ﴿١٩﴾ كَلَّا تَمُدُّ هَؤُلَاءِ وَهَؤُلَاءِ مِن
 عَطَاءِ رَبِّكَ وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴿٢٠﴾ انظُرْ كَيْفَ
 فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَلِلْآخِرَةِ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ
 تَفْضِيلًا ﴿٢١﴾ لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَّخْذُومًا
 ﴿٢٢﴾ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا
 يَبْلِغْنَ عَلَيْكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا
 أَوْفٍ وَلَا تَنْهَرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾ وَأَخْفِضْ لَهُمَا
 جَنَاحَ الذَّلْمِ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي
 صَغِيرًا ﴿٢٤﴾ رَبِّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ إِن تَكُونُوا صَادِقِينَ
 فَإِنَّهُ وَكَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا ﴿٢٥﴾ وَعَاتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ
 وَالْمَسْكِينِ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبْدِرْ بَدْرَ بَدِيرًا ﴿٢٦﴾ إِنَّ الْمُبْدِرِينَ
 كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيْطَانِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا ﴿٢٧﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی بامربی

این درس، همچون درس پیشین، تصویری از نگاه اجتماعی قرآن است. قرآن کمک به نزدیکان و نیازمندان را در راستای برقراری عدالت اجتماعی و رفع تبعیض، از تکالیف مسلمانان می‌داند و از تعبیر «حق» استفاده می‌کند: «وَأْتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ...». براین اساس، مهربانی از نظر قرآن تکلیف و مسئولیت اجتماعی است و کسی نباید برای کمکی که می‌کند منت بگذارد و نیازمندی را بیازارد.

غرض آیه محوری درس انتشار فرهنگ نیکوکاری و مهرورزی در جامعه است، برای رسیدن به جامعه همدل و یکپارچه. آیه نشان می‌دهد که رفع تبعیض، برقراری عدالت اجتماعی و کاهش فقر در جامعه از اهداف اساسی قرآن است. امر به نیکوکاری به نوعی پشتیبانی از افراد ضعیف جامعه است که از خانواده و نزدیکان آغاز می‌شود و به سایر نیازمندان می‌رسد و تا ابعاد جهانی امتداد می‌یابد.

از قرآن آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. با برخی تکالیف اجتماعی اسلام آشنا شود؛
۲. کمک به نیازمند را تکلیف خود بداند؛
۳. بر ضرورت پرهیز از اسراف و تبذیر آگاهی یابد؛
۴. نقش نیکوکاری در ایجاد همدلی و هم‌بستگی جامعه را درک کند.

آیین مهرورزی

مثلاً یک پیمان‌ه به برنج شام امشبمان اضافه کنیم و بی‌بهره بفرستیمش دم‌خانه عموجان. مثلاً بی‌سروصدا مدارک مامان‌جان را برداریم و بدون اینکه به خودش بگوییم، آن کار اداری پرزحمتش را انجام دهیم. مثلاً صبح جمعه، در غلغله‌ناوایی، یک بربری اضافه هم برای همسایه‌مان بخریم تا لذت صبحانه روز تعطیل را از دست ندهد. دهه‌شصتی‌ها احتمالاً بهتر یادشان است: آن قدیم‌ترها اسم این کارها «مهربانی» نبود؛ وظیفه بود. عمو و دایی و عمه و خاله به گردن آدم حق داشتند، درست مثل هم‌کلاسی و همشهری. با آن مراقبت‌ها و محبت کردن‌ها دنیا جای بهتری برای زندگی بود. نبود؟

حقوقی که فراموش شده

کودکی را تصور کنید که در شب سرد زمستانی، با لباس‌های کهنه، کنار خیابانی پرزرق‌وبرق ایستاده است و با حسرت، به ویتترین مغازه‌ای نگاه می‌کند. مردی از مغازه بیرون می‌آید، دستش پر از بسته‌های خرید است و بدون کوچک‌ترین توجهی، از کنار کودک می‌گذرد؛ صحنه‌ای که قلب انسان را می‌فشارد. حال اگر این کودک به جای حسرت، از حمایت اطرافیانش بهره‌مند بود، آیا جامعه‌ای پر از آرامش و همدلی ساخته نمی‌شد؟

خداوند در آیه ۲۶ سوره اسراء ما را به رعایت حقوق خویشاوندان، فقرا و درراه ماندگان سفارش کرده است:

﴿وَأْتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تَبْذُرْ تَبْذِيرًا﴾!

حق قوم و خویش و فقیر و درراه مانده را ادا کن و در زندگی
ابدأ ریخت و پاش نکن.

تصور کنید هنگامی که برای ازدواج جوانی از فامیل یا برای تهیه جهیزیه نوعروسی قدمی برمی داریم، چه تأثیری بر دل‌ها می‌گذاریم و چه پایه‌های محکمی برای هم بستگی خانوادگی می‌سازیم؟

حق دادنی است

آیه به ما می‌گوید نه تنها قوم و خویش حقی به گردن ما دارند، بلکه نیازمندان و درراه ماندگان نیز حقی بر گردن ما دارند و توجه به این حقوق، پایداری عدالت اجتماعی را تضمین می‌کند. اگر در جامعه‌ای افراد خود را در برابر یکدیگر بی‌مسئولیت بدانند، شکاف طبقاتی افزایش می‌یابد و تفرقه جای همدلی را می‌گیرد؛ اما اگر هر فرد سهمی از درآمد خود را برای رفع نیاز محرومان کنار بگذارد، جامعه‌ای شکل می‌گیرد که در آن هیچ‌کس محتاج نخواهد ماند.

در ادامه آیه محوری درس، خداوند از اسراف و تبذیر نهی می‌کند. خرج‌های بیهوده، مثل تجمل‌گرایی در خریدها یا برگزاری مراسم پرهزینه، می‌تواند منابعی را هدر دهد که می‌توانست زندگی افراد زیادی را متحول کند. «در روایت دارد که کسی میوه‌ای را خورد و نیمی از میوه ماند، آن را دور انداخت. امام به او نهیب زد که اسراف کردی. چرا انداختی؟ در روایات ما هست که از دانه خرما استفاده کنید؛ تا این حد. خرده‌های نان را استفاده کنید. آن وقت در هتل‌ها مهمانی بگیرند و به یک عده‌ای مهمانی بدهند؛

۱. سوره مبارکه اسراء، آیه ۲۶.

بعد هر چه که غذا ماند، به بهانه اینکه بهداشتی نیست، توی سطل آشغال بریزند. این مناسب یک جامعه اسلامی است؟ این جوری می شود به عدالت رسید؟ باید خودمان را اصلاح کنیم.»^۱

آینده روشن است اگر...

تصور کنید در جامعه ای زندگی می کنیم که افراد حقوق خویشاوندان و نیازمندان را ادا می کنند و از اسراف می پرهیزند. در چنین جامعه ای، دیگر کودکی با حسرت کنار خیابان نمی ایستد و همه با امید و آرامش، آینده ای روشن را می بینند. این آیه دعوتی است به مهربانی و مسئولیت پذیری. بیایید این مسئولیت الهی را جدی بگیریم و دنیایی زیباتر بسازیم.

۱. مهربانی برکت دارد

بخشش در راه خدا از دست دادن نیست؛ به دست آوردن است. کسی تا به حال با مهربانی کردن، فقیر نشده است. این فکر که اگر از مالمان ببخشیم، تنگ دست می شویم، وسوسه ای شیطانی بیش نیست. از هر دستی بدهی، از همان دست و بلکه بزرگ تر می گیری. قرآن وعده داده است که اگر چیزی را در راه خدا انفاق کنید، خدا عوضش را خواهد داد و جایش را پر می کند.^۲ زمانی که پول یا وقت خود را در اختیار نیازمندی قرار می دهیم، درحقیقت، این عمل سرمایه گذاری در آینده ای است که خداوند به آن برکت خواهد داد. تاجری که بخشی از درآمدش را به فقرا هدیه می کند نه تنها

۱. بیانات امام خامنه ای در دیدار زائران و مجاوران بارگاه حضرت علی بن موسی

الرضا علیه السلام، ۱۳۸۸/۱/۱.

۲. سوره مبارکه سبأ، آیه ۳۹.

از نظر روحی آرامش می‌یابد، بلکه در تجارتش هم برکت خواهد دید و کسب و کارش رشد می‌کند.

نیکوکاری گنجی است که در دنیا و آخرت، برای انسان برکت به ارمغان می‌آورد. نگاهمان به مهربانی، از دست دادن نباشد؛ به دست آوردن باشد. در روایت است روزی پیامبر ﷺ گوسفندی قربانی کردند و غیر از کتف، همه گوشت آن را بین فقرا تقسیم کردند. یکی از همسران آن حضرت گفت: «از این گوسفند تنها کتف آن باقی مانده است»؛ اما آن حضرت پاسخ دادند: «تمام آن گوسفند [که در راه خدا انفاق شد] باقی مانده است، مگر کتف آن که برای خودمان نگه داشتیم.»^۱

۲. نیکوکاری تکلیف است

قرآن در آیه محوری درس، برای سفارش درباره نیازمندان، از «حق» صحبت می‌کند: «وَأْتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ»؛ حق خویشاوند، حق فقیر، حق درراه مانده. مفهومش این است که مهربانی و کمک به دیگران از نظر قرآن، نه صرفاً عمل نیکو، بلکه تکلیف و مسئولیت اجتماعی است. خدای متعال خواسته است جامعه اسلامی، همدل و قوی باشد. برای همین یاری‌رسانی به دیگران را به عنوان حق، بر مسلمانان تکلیف کرده است تا همه به آن ملزم باشند؛ چراکه رعایت همین حقوق است که جامعه را سالم و سرپا نگه می‌دارد. جامعه‌ای که بیمار باشد و تبعیض و بی‌عدالتی در آن بیداد کند، توانایی انجام تکالیف خود را ندارد؛ همان‌طور که انسان بیمار نمی‌تواند کارهای روزمره‌اش را انجام دهد و با مشکلات و چالش‌ها دست و پنجه نرم کند. چنین جامعه‌ای نمی‌تواند برای عدالت اجتماعی قیام کند، نمی‌تواند در برابر مستکبران و زورگویان بایستد و از حق مستضعفان دفاع کند.

۱. ترمذی، سنن الترمذی، ج ۴، ص ۶۴۴.

۳. پس حکومت چه می‌کند؟

وقتی درباره لزوم کمک به نیازمندان صحبت می‌کنیم، حتماً این سؤال را از گوشه مجلس شنیده‌اید که بعضی‌ها می‌گویند: «پس دولت چه می‌کند؟» پاسخ روشن است: قرآن می‌گوید کمک به نیازمند وظیفه همه است: دولت و ملت ندارد. دولت‌ها وظیفه دارند با سیاست‌ها و برنامه‌های خود برای رفع مشکلات مردم اقدام کنند؛ اما در بسیاری از مواقع به دلیل محدودیت‌های مالی، اداری و... نمی‌توانند تمام نیازهای افراد را در زمان کوتاه برطرف کنند. برای مثال، هنگام وقوع زلزله‌های شدید، دولت‌ها ممکن است نتوانند به سرعت نیازهای اولیه مردم زلزله‌زده را از قبیل غذا، دارو و سرپناه برآورده کنند. بنابراین، نیروی عظیم مردمی باید به میدان بیاید و با همدلی و مشارکت در کنار دولت، برای رفع مشکلات نیازمندان تلاش کند. باید از دولت‌ها مطالبه کرد، اما نمی‌توان به این بهانه که رفع مشکلات معیشتی وظیفه دولت است، به مسئولیت اجتماعی خود بی‌توجه بود. بی‌توجهی به مشکلات دیگران ضمن تضعیف هم‌بستگی، شکاف‌های اجتماعی را افزایش می‌دهد و جرم و خشونت را در جامعه دامن می‌زند. در این صورت، دودش در چشم همه می‌رود.

جمع‌بندی

۱. قرآن کریم کمک به نیازمند را از حقوق او برمی‌شمرد و مسلمانان را به رعایت آن مکلف می‌کند.
۲. خدا از اسراف و تبذیر نهی می‌کند و ما را از خرج‌های بیهوده، تجمل‌گرایی و... برحذر می‌دارد.
۳. بخشش در راه خدا برکت به دنبال دارد و خدا وعده داده است که جای آن را پر کند.
۴. جامعه اسلامی باید قوی و همدل باشد. برای همین، خداوند کمک‌رسانی به نیازمند را بر مسلمانان تکلیف کرده است.
۵. کمک به نیازمند وظیفه همه است. مردم هم موظف‌اند در کنار دولت‌ها برای رفع مشکلات معیشتی جامعه اقدام کنند.

پرسش‌های درس

۱. آیه محوری درس کمک به چه افرادی را سفارش کرده است؟
۲. چرا آیه هنگام سفارش درباره نیازمندان، از تعبیر «حق» استفاده می‌کند؟
۳. به نظر شما بخشش در راه خدا از دست دادن است یا به دست آوردن؟ به اختصار توضیح دهید.
۴. بر اساس منطق قرآن، کمک به نیازمندان وظیفه دولت است یا مردم؟

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

حقوق خویشاوندان، نیازمندان و درراه ماندگان را ادا کنیم و از اسراف بپرهیزیم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

🕌 کمک به خویشاوندان یا نیازمندان را حق آنان بدانیم، نه لطف خودمان؛

🕌 به جای خریدهای غیرضروری یا مصرف‌گرایی، بخشی از هزینه‌هایمان را برای کمک به افراد نیازمند صرف کنیم؛

🕌 وقتی سفر می‌رویم، همیشه آماده کمک به کسانی باشیم که ممکن است در راه دچار مشکل شده باشند.

..... 🕌

.....

..... 🕌

.....

سوژه‌های سخن

خاطره شهید

پویانمایی

پادکست صوتی

تبیین آیه

درس شانزدهم

راز دوست داشتنی بودن

﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا﴾

سوره مریم، آیه ۹۶

خدا مهر و محبت مسلمانانی را که کارهای
خوب می‌کنند، در دل‌ها می‌اندازد.

سُورَةُ هُودٍ

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ
الرَّحْمَنُ وُدًّا ﴿٩٦﴾ فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ
الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا ﴿٩٧﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمُ
مِّن قَرْنٍ هَلْ يُحْسِبُ مِنْهُمْ مِّنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ﴿٩٨﴾

سُورَةُ طٰهٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

طه ﴿١﴾ مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْءَانَ لِتَشْقَى ﴿٢﴾ إِلَّا تَذْكِرَةً
لِّمَن يَخْشَى ﴿٣﴾ تَنزِيلًا مِّنْ خَلْقِ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتِ الْعُلَى ﴿٤﴾
الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى ﴿٥﴾ لَهُ وَمَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي
الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى ﴿٦﴾ وَإِن يُجْهَرُ بِالْقَوْلِ
فَإِنَّهُ وَيَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى ﴿٧﴾ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ
الْحُسْنَى ﴿٨﴾ وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى ﴿٩﴾ إِذْ رَأَىٰ نَارًا
فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّي آتِيكُم مِّنْهَا بِقَبَسٍ
أَوْ آجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ﴿١٠﴾ فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَمْوَسَىٰ ﴿١١﴾ إِنِّي
أَنَارُ بكَ فَخَلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِأَلْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٢﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی با مربی

نیاز به محبوبیت در ذات انسان است. انسان به طور فطری، دوست دارد مهم باشد و دیگران تحسینش کنند. اتفاقاً همین غریزه است که اگر درست به کار گرفته شود، انسان را به سمت کمالات معنوی سوق می‌دهد؛ اما اگر از مسیر خود منحرف شود، انسان را در دام شهرت‌طلبی گرفتار می‌کند. (به تفاوت دقیق شهرت و محبوبیت در بخش پایانی درس توجه کنید.)

موضوع درس از موضوعات کاربردی در سبک زندگی اجتماعی است که از اهمیت بالایی، به ویژه برای جوانان و نوجوانان، برخوردار است. خدا دوست دارد انسان‌های باایمان و صالح را محبوب کند تا فضایل اخلاقی همیشه در چشم مردم باشد و جامعه به آن ترغیب شود؛ و این از سنت‌های الهی است. خلاصه درس این است که راز محبوبیت کار خالصانه برای خداست. به قول پهلوان بی‌مزار، شهید ابراهیم هادی، «کار را باید برای خدا انجام دهیم تا پیش خدا و اولیای خدا محبوب باشیم».

از قرآن آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. راز محبوبیت پایدار را از نظر قرآن بشناسد؛
۲. تفاوت شهرت و محبوبیت را درک کند؛
۳. با مفهوم شهرت‌طلبی و دیدگاه اسلام درباره آن آشنا شود؛
۴. انگیزه خدمت خالصانه در او ایجاد شود.

راز دوست‌داشتنی بودن

نکند برای قوز بینی‌ام از من خوششان نیاید؟ نکند به دلیل قد کوتاهم مرا به جمع خودشان راه ندهند؟ نکند بعد از دیدن موجودی حسابم، مرا پس بزنند؟ نکند...؛ نکند.... اینها دل‌شوره‌های کسی است که «دوست‌داشتنی» بودن را به نگاه آدم‌های دوروبرش گره می‌زند و هنوز نمی‌داند فرمول محبت در این دنیا چطور کار می‌کند. به هر دری می‌زند تا شبیه توقعات بقیه شود، هزار جور جان می‌کند تا راهی به دلشان باز کند، اما هر بار به در بسته می‌خورد؛ غافل از اینکه اکسیر محبت در دست‌های دیگری است؛ غافل از اینکه مسیر «دوست داشتن» از راه دیگری می‌گذرد.

سرّ محبوبیت پایدار

تصور کنید فردی را که در یک محله «امین محله» شناخته می‌شود؛ کسی که همه با خیال راحت اموال یا اسرارشان را به او می‌سپارند؛ چون می‌دانند هرگز خیانت نمی‌کند. یا پزشکی که با وجود خستگی، نیمه‌شب خود را به بالین بیمار می‌رساند و برای نجات جان او، از هیچ تلاشی دریغ نمی‌کند. این افراد، تنها با رفتارهایشان، دل‌ها را تسخیر می‌کنند. امانت‌داری، شجاعت، ایثار و گذشت، همچون نیروی مغناطیسی، قلب‌ها را به سوی آنها جذب می‌کند.

اما آیه ۹۶ سوره مریم، حقیقتی بالاتر از این را به ما نشان می‌دهد. این آیه به سزای دستیابی به محبوبیت پایدار و عمیق و همه‌جانبه اشاره می‌کند که عبارت است از «ایمان به خدا» و «عمل صالح»:

﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا﴾.

خدا مهر و محبت مسلمانانی را که کارهای خوب می‌کنند، در دل‌ها می‌اندازد.

کسانی که با خدا پیوند دارند و رفتارشان برای رضای اوست، خود خداوند محبتشان را در دل‌های دیگران قرار می‌دهد؛ محبتی که گذرا نیست، بلکه پایدار و عمیق است.^۱

دلخوشی‌های ناپایدار

برخی گمان می‌کنند زیبایی، ثروت، شهرت یا قدرت کلید محبوبیت است، درحالی‌که زیبایی پایدار نیست و عادی می‌شود و ثروت اغلب به جای محبت، حسادت می‌آفریند و توجه دیگران بیشتر معطوف به دارایی فرد است تا خود او، شهرت و قدرت نیز تنها توجهی سطحی و موقتی ایجاد می‌کنند. درنهایت، آنچه محبوبیت واقعی و پایدار می‌آفریند، ایمان و عمل صالح است.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله با امانت‌داری، شجاعت، ایثار و گذشت، دل‌های بسیاری را تسخیر کردند. قریشیان، با وجود دشمنی، ایشان را «محمد امین» نامیدند و امانت‌هایشان را به حضرت سپردند. در جنگ احد، با وجود زخمی شدن، با دلسوزی فرمودند: «خدایا، قوم مرا هدایت کن؛ زیرا آنان نمی‌دانند.» همین اخلاق کریمانه جامعه‌ای پراکنده را به امتی واحد و متحد تبدیل کرد.

۱. مَنْ أَصْلَحَ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ أَصْلَحَ اللَّهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ أَصْلَحَ أَمْرَ آخِرَتِهِ أَصْلَحَ اللَّهُ لَهُ أَمْرَ دُنْيَاةٍ (نهج البلاغه، حکمت ۹۸).

راز محبوبیت امام خمینی رحمة الله عليه

این وعده الهی در دوران معاصر نیز جاری است. «امام خمینی رحمة الله عليه این خصوصیات را داشت: انسانی بود شجاع، باحکمت و باتدبیر، پارسا و پرهیزکار و دل بسته به خدای بزرگ، دل باخته به ذکر الهی؛ امام مردی بود ظلم ستیز. با ظلم کنار نمی آمد، با ظلم مبارزه می کرد، حامی مظلوم، استکبارستیز؛ امام مردی بود عدالت خواه، طرفدار مظلومان، حامی مظلومان؛ اهل صداقت، با مردم صادق بود، با مردم همان جوری سخن می گفت که دل او بود و احساس قلبی او بود؛ با مردم صادقانه رفتار می کرد؛ در راه خدا اهل مجاهدت بود، آرام نمی نشست، دائم در حال مجاهدت بود. ... هرکسی با این خصوصیات باشد، دل ها به سمت او جذب می شود. اینها همان عمل صالحی است که خدای متعال می فرماید: ﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا﴾. این وعده الهی است؛ این محبت ها هم محبت های الهی است؛ محبت های تبلیغی و تحمیلی و تلقینی نیست؛ کار خداست.»^۱ حالا انسان سز محبوبیت سید حسن نصرالله ها و حاج قاسم ها و حججی ها و حاج همت ها را می فهمد.

۱. محبوب آسمان شو

چرا انسان دوست دارد محبوب باشد؟ به گفته روان شناسان، این خواسته ریشه در غریزه «آرزوی مهم بودن» دارد که هر انسانی به طور غریزی، دوست دارد مهم باشد. برخی تمام تلاش خود را می کنند تا در بین زمینی ها محبوب شوند و برای به دست آوردن آن، به راه های گوناگون متوسل می شوند،

۱. بیانات امام خامنه ای در مراسم سی امین سالگرد رحلت امام خمینی رحمة الله عليه، ۱۴/۳/۱۳۹۸.

حال آنکه هرکس همتش را متمرکز کند بر اینکه محبوب خدا و اولیای خدا باشد، خداوند او را محبوب زمینیان نیز می‌کند. برای نمونه، شهید مدافع حرم، محسن حججی را مثال می‌زنیم؛ جوان مخلصی که به قول رهبر معظم انقلاب، حجت خداوند در مقابل چشمان همگان شد. یکی از مبلغان در خاطره‌ای می‌گوید: «در اصفهان حسینی‌ه‌ای است که در طول سال، چهل روز در آن روضه برگزار می‌شود. یکی از افرادی که مخلصانه در آن برنامه خدمت می‌کرد، شهید محسن حججی بود. مسئول حسینی‌ه می‌گوید می‌خواستیم از بین داوطلبان، تعدادی را برای خدمت در مراسم انتخاب کنیم. محسن که آمد از قیافه و رفتارش فهمیدیم که آدم مناسبی است. شهید حججی برای خدمت در حسینی‌ه داوطلب شد، اما به مسئول حسینی‌ه گفته بود من فقط دو چیز از شما می‌خواهم: یکی اینکه پشت صحنه باشم و دیده نشوم، و دیگر اینکه هر چی کار سخت هست به من بدهید.»^۱

شهید حججی نمی‌خواست دیده شود، اما خدا چنان نام او را بلند کرد که تشییع جنازه‌کم نظیری برایش گرفته شد و نامش در بین مجاهدان و آزادگان عالم ثبت شد. آری، آنان که برای دیده شدن کار نمی‌کنند، خدا کارشان را می‌بیند.

۲. شهرت یا محبوبیت؟

بعضی‌ها ممکن است محبوبیت را در دیده شدن ببینند. همین که در چشم باشند، خیال می‌کنند محبوب هستند. گمان می‌کنند شهرت محبوبیت است یا حداقل محبوبیت می‌آورد؛ اما حقیقت چیز دیگری است. «شهرت» به معنای آوازه، معروفیت و نام‌آوری است و «محبوبیت» در معنای محبوب بودن، پسندیده شدن و مورد مهر و محبت واقع شدن به کار می‌رود.^۲

۱. به نقل از حجت‌الاسلام احمد لقمانی در برنامه سمت خدا.

۲. دهخدا، لغت‌نامه، ذیل واژه «شهرت».

شهرت به معنای شناخته شدن، لزوماً به معنای محبوبیت نیست. ممکن است فردی برای کارهای بدش شهرت پیدا کند. حتی محبوبیت به معنای عام^۱ همیشه ممدوح نیست. گاهی ممکن است افراد بدکار به چهره‌های مشهور و محبوب جامعه بدل شوند. بنابراین، شهرت و محبوبیت به خودی خود چیز خوب یا بدی نیستند؛ چه بسا افراد مشهوری که از شهرت خود در راه خدا و خدمت به خلق استفاده می‌کنند. آنچه مذموم است تلاش برای کسب شهرت و محبوبیت برای امیال نفسانی و دنیوی است که به اصطلاح «شهرت‌طلبی» نامیده می‌شود. شهرت‌طلبی یعنی اینکه انسان برای کسب اهداف مادی و دنیایی، مثل پول، مقام و قدرت کاری انجام دهد که مردم او را ببینند و نام او بر سر زبان‌ها بیفتد. شهرت‌طلبی (مقابل شهرت‌گریزی) با معنایی که گفته شد، با «اخلاص» در تضاد است.

۱. منظورمان آن محبوبیت الهی و پایداری‌ای نیست که آیه محوری درس از آن سخن می‌گوید و منشأ آن ایمان و عمل صالح است.

جمع‌بندی

۱. از نظر قرآن، «ایمان» و «عمل صالح» کلید محبوبیت پایدار است.
۲. پیامبر ﷺ با اخلاق کریمانه، جامعه پراکنده را به امتی واحد و متحد تبدیل کردند.
۳. خدمت به خلق و کار برای خدا در گمنامی، انسان را محبوب خدا می‌کند.
۴. تلاش برای کسب شهرت و محبوبیت، برای امیال نفسانی و دنیوی مذموم است.

پرسش‌های درس

۱. از منظر قرآن، راز محبوبیت پایدار چیست؟
۲. رهبر معظم انقلاب راز محبوبیت امام خمینی رحمته الله علیه را در چه ویژگی‌هایی می‌دانند؟
۳. شهرت چیست؟ تفاوت آن را با محبوبیت بیان کنید.
۴. چرا شهرت‌طلبی مذموم است؟

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

بدانیم ایمان و عمل صالح بذریعۀ محبت را در دل‌ها می‌کارد.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

همین الان یک عمل صالح برای خدا انجام دهیم؛ مثلاً کمک به

همسایه، لبخند به غریبه یا صدقه‌ای هرچند ناچیز؛

برای اصلاح رابطه خودمان با دیگران، رابطه خودمان با خدا را

اصلاح کنیم؛

برای جلب محبت دیگران، دست به کارهای ناپسند نزنیم.

.....

.....

.....

.....

سوژه‌های سخن

خاطره شهید

پویانمایی

پادکست صوتی

تبیین آیه

درس ہفدہم

با خدا باشیم، پیروزیم

﴿وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنْصُرُهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾

سورہ حج، آیہ ۴۰

و قطعاً خدا بہ کسانی کہ [دین] اورا یاری
می دهند یاری می رساند؛ مسلماً خدا نیرومند
و توانای شکست ناپذیر است.

أذِنَ لِلَّذِينَ يُقَتَّلُونَ بِإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ
 ﴿٣٩﴾ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِينِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا
 رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهَدَمَتْ
 صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدٌ يُذَكَّرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ
 كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ
 عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾ الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ
 وَآتَوْا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ۗ
 وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٤١﴾ وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ
 قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودٌ ﴿٤٢﴾ وَقَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ
 لُوطٍ ﴿٤٣﴾ وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكَذَّبَ مُوسَىٰ فَأَمَلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ
 ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٤﴾ فَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ
 أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ
 مُعْتَلَةٍ وَقَصْرِ مَشِيدٍ ﴿٤٥﴾ آقَلَمَ يَسِيرُونَ فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ
 لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۗ فَإِنَّهَا
 لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴿٤٦﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی با مربی

سنت‌های الهی یا قوانین قطعی آفرینش سرچشمه امید، آرامش و انگیزه‌اند. اینکه باور کنیم یاری خدا قطعی است و حتی اگر اسباب کوتاه باشد، او با امدادهای غیبی ما را یاری خواهد کرد، وجود ما را سرشار از امید و آرامش و انگیزه می‌کند.

آیه محوری درس از آیات انگیزشی درخشان قرآن است که دل مؤمنان را در برابر دشمنان قوت می‌بخشد و می‌گوید: با یاری خداوند اصلاً نگران نباشید و از سلاح و تجهیزات یا نفرات زیاد دشمن ترسی به دل راه ندهید؛ زیرا کسی مؤمنان را یاری می‌کند که با یاری او هیچ قدرت مادی و بشری، توان غلبه و پیروزی بر مؤمنان را نخواهد داشت.

مربیان گرامی توجه بفرمایید که مصادیق یاری خداوند، آنچه در متن درس آمده است یا آنچه خود در نظر دارید، به روشنی تبیین شوند تا در قرآن‌آموز، حس اعتماد به وعده الهی پیدا شود.

از قرآن‌آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. با مفهوم سنت‌های الهی و ویژگی‌های آن آشنا شود؛
۲. سنت الهی نصرت مؤمنان را بشناسد؛
۳. با برخی مصادیق تاریخی یاری خداوند آشنا شود؛
۴. مفهوم یاری کردن خدا و مصادیق آن را دریابد.

با خدا باشیم، پیروزیم

اگر کمی از ادبیات عرب سر در بیاوریم، احتمالاً بعد از خواندن این گونه آیه‌ها، بیشتر از اینکه خوشحال شویم، دلمان می‌گیرد و از دیدن آن همه «ل» و «ن» و «اِنَّ» خجالت می‌کشیم؛ از خواندن این همه ادات تأکید، شرم می‌کنیم؛ انگار که خدا ایمان ما را باور نداشته باشد؛ انگار که بخواهد با قسم و آیه دلمان را قرص کند؛ انگار که گفته باشد: «آهای بنده من، باور کن راستش را می‌گویم. باور کن وعده‌ام ردخور ندارد. بیا و روی قول من هم حساب کن که اگر مرا یاری بدهی، من هم حتماً و بدون شک تو را یاری خواهم داد.»

وعده خدا حتمی است

گروهی کوچک از جنگجویان، خسته اما امیدوار، در دشتی بی‌پایان صف‌آرایی کرده‌اند. در برابر آنها، ارتشی عظیم با زره‌های درخشان، تجهیزات پیشرفته و نفرات بی‌شمار قرار دارد. سکوتی سنگین بر میدان حاکم است، اما قلب‌های کوچک‌ترین لشکر سرشار از امید است؛ امید به قدرتی فراتر از تمام این تجهیزات و نفرات. آنان با یقین به وعده الهی ایستاده‌اند. کدام وعده؟ وعده‌ای که در آیه ۴۱ سوره حج تجلی یافته است:

﴿وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾^۱

و قطعاً خدا به کسانی که [دین] او را یاری می دهند یاری می رساند. مسلماً خدا نیرومند و توانای شکست ناپذیر است.

«خدای متعال در عالم طبیعت، در عالم انسان، قواعدی دارد، قوانینی دارد... یکی از این قوانین این است: ﴿وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ﴾؛ "هرکسی که خدا را نصرت کند، خدا او را نصرت می کند."»^۲

صحنه های یاری خدا

تاریخ را که ورق بزنی، پر است از این صحنه ها. جنگ بدر این تصویر را به واقعیت تبدیل کرد. ۳۱۳ مسلمان با دست های خالی و تجهیزاتی اندک و فقط یک نفر سواره نظام، در برابر لشکری سه برابر بزرگ تر از خود ایستادند. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله وقتی فراوانی دشمن و کمی تعداد مسلمانان را دیدند رو به قبله کردند و گفتند: اللَّهُمَّ أَنْجِزْ لِي مَا وَعَدْتَنِي.^۳ این دعای عاشقانه گره خورده با اعتماد به خداوند، پاسخی روشن یافت. مسلمانان در روز نبرد، بادل هایی مملو از ایمان و شجاعت، بر دشمن چیره شدند. این پیروزی، نه با تجهیزات، بلکه با نصرت الهی رقم خورد.

این وعده الهی در عصر ما نیز ملموس است. از واقعه طبس و شکست خوردن سربازان تادندان مسلح آمریکایی از شن های بیابان تا پیروزی های رزمندگان در جبهه های دفاع مقدس در مقابل هشتاد کشور دنیا و فتوحات رزمندگان حزب الله و فلسطین در مقابل دشمن ظالم صهیونیست، همگی مصداق بارز ﴿كَمْ مِنْ فِتْنَةٍ قَلِيلَةٍ عَلَبْتُمْ فَتَنَّهُ كَثِيرَةً يَأْذِنُ اللَّهُ

۱. سوره مبارکه حج، آیه ۴۱.

۲. بیانات امام خامنه ای در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضائیه، ۱۴۰۱/۴/۷.

۳. بحرانی، البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۵۹؛ «خدایا، وعده ای را که داده ای

عملی ساز.»

وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ^۱ بود. هیچ یک از این پیروزی‌ها بر اساس محاسبات مادی و با لحاظ کردن تجهیزات و نفرات طرفین درگیری نباید اتفاق می‌افتاد. ولی وقتی توان محدود ما در توان بی‌نهایت خداوند ضرب شود، دیگر چه جای نگرانی است؟ این همان منطق امیرالمؤمنین علیه السلام است که فرمودند: **أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ لَمْ يَكُنْ نَصْرُهُ وَلَا خُدْلَانُهُ بِكَثْرَةِ وَلَا بَقَلَّةِ وَهُوَ دِينُ اللَّهِ الَّذِي أَظْهَرَهُ وَجُنْدُهُ الَّذِي أَعَدَّهُ وَأَمَدَّهُ.**^۲

پیروزی قطعی است

این آیه ما را به این باور می‌رساند که نیروی خداوند قوی‌تر از هر قدرت ظاهری است: «[اگر] ما با خدا باشیم، در راه خدا باشیم، پیروزی، قطعی صد درصد است؛ هیچ تردیدی در آن نیست. یک جاهایی ما کوتاهی کردیم. خب، پیروزی به دست نیاوردیم. این بر اثر کوتاهی ماست؛ بر اثر بد عمل کردن ماست.»^۳

۱. سنت الهی نصرت مؤمنان

خدا برای اداره عالم، قوانینی دارد که قرآن کریم از آن با عنوان «سنت خدا» تعبیر می‌کند؛ مثل سنت آزمایش، سنت هدایت، سنت اتمام حجت و سنت استدراج.

سنت‌های الهی سه ویژگی بارز دارند:

۱. قطعیت (قطعی هستند و حتماً واقع می‌شوند)؛

۱. سوره مبارکه بقره، آیه ۲۴۹.

۲. نهج البلاغه، خطبه ۱۴۶: «(پیروزی و شکست اسلام به فراوانی لشکر و اندکی آن نبود. آن دین خداست که خدایش پیروز کرد و ارتش حق است که آن را مهیا کرد و یاری داد.)»

۳. بیانات امام خامنه‌ای در دیدار مردم قم، ۱۳۹۷/۱۰/۱۹.

۲. فراگیری (در هر زمان و مکان و برای همه برقرارند)؛

۳. تغییرناپذیری (تغییری در آنها واقع نمی‌شود).

درواقع، همه قوانین آفرینش به نوعی سنت‌های الهی‌اند. حتی اینکه آب تر است، آتش می‌سوزاند، خورشید نور می‌دهد و... همه اینها، قوانین و سنت‌های الهی‌اند. شناخت این سنت‌ها ضمن تقویت ایمان و اعتماد ما به خدا، به ما کمک می‌کند در تصمیم‌گیری‌های زندگی با امید و انگیزه از آنها بهره ببریم.

یکی از سنت‌های مهم و معروف خدا سنت نصرت مؤمنان است که آیه محوری درس به آن اشاره دارد. خداوند به طور قطعی وعده داده است که اگر کسی در هر زمینه‌ای، خدا را یاری کند، خدا نیز او را یاری خواهد کرد. برای مثال، اگر گروهی از مؤمنان در هر زمان و مکانی، در مقابل دشمنان خدا بایستند و از خود صبر و استقامت نشان دهند، خداوند حتماً به یاری آنان خواهد آمد و مؤمنان را در مقابل دشمنان دین خود یاری خواهد کرد و روشن است که وقتی خدای توانا برای دفاع از گروهی به میدان بیاید، طرف مقابل هر قدر هم امکانات و تجهیزات و اسلحه پیشرفته داشته باشد، نتیجه‌ای جز شکست و نابودی در انتظارش نخواهد بود.

۲. چگونه خدا را یاری کنیم؟

در آیه محوری درس، یاری خداوند مشروط شده است به اینکه مؤمنان خدا را یاری کنند: «وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ». سؤالی که به ذهن می‌رسد این است که منظور از یاری کردن خدا چیست؟ مگر خدایی که قوی و عزیز است، به یاری ما نیاز داد؟

پاسخ این است که یاری کردن خدا به معنای حمایت و پشتیبانی از اصول و ارزش‌های الهی است. این یاری به هیچ وجه به معنای نیاز خداوند به کمک ما نیست، بلکه به معنای عمل به وظایف دینی و انسانی‌مان و

تلاش برای گسترش عدالت و حقیقت در جامعه است.

یاری کردن خدا می‌تواند به شکل‌های مختلفی صورت گیرد؛ از جمله:

الف) جهاد با دشمنان دین

یکی از مصادیق بارز یاری کردن خدا جهاد با دشمنان خدا و دفاع از ارزش‌های الهی در عرصه‌های مختلف علمی، فرهنگی، نظامی و... است. در مواقعی که دین خدا تهدید می‌شود، جهاد در قالب دفاع از سرزمین، جان و مال مؤمنان و حفظ اصول اسلامی وظیفه دینی شناخته می‌شود. برای مثال، جنگ‌های پیامبر ﷺ در صدر اسلام در برابر دشمنان دین، نمونه‌ای از جهاد در راه خدا و یاری خداوند است.

ب) ترویج حق و عدالت

یکی از مصادیق یاری خدا تلاش برای ترویج حق و عدالت در جامعه است که شامل ایستادگی در برابر ظلم و فساد و حمایت از مظلومان نیز می‌شود. به عنوان مثال، اگر به فردی در جامعه ظلم شود و ما به حمایت از او بپردازیم، در واقع، در حال یاری خداوند هستیم که خواهان عدالت و انصاف است.

ج) دعوت به دین و اخلاق

یاری خدا همچنین به معنای دعوت به دین و ترویج ارزش‌های اخلاقی است. اگر ما برای آموزش و ترویج آموزه‌های دینی و اخلاقی در تلاش باشیم، در واقع در حال یاری خداوند هستیم. به عنوان مثال، معلمان و مبلغان دینی که به آموزش جوانان و نسل‌های آینده می‌پردازند در این راستا عمل می‌کنند.

د) کمک به نیازمندان

یاری خدا می‌تواند به معنای کمک‌رسانی به نیازمندان و فقرا باشد. خداوند در قرآن به ما دستور داده است که نیازمندان را یاری کنیم. براین اساس، افرادی که در زمان‌های سخت به کمک دیگران می‌شتابند و از مال و دارایی خود برای کمک به دیگران استفاده می‌کنند، در واقع در حال یاری خداوند هستند.

جمع‌بندی

۱. یکی از قوانین و سنت‌های قطعی خداوند سنت نصرت مؤمنان است.
۲. قرآن وعده داده است اگر کسی خدا را یاری کند، خدا نیز او را یاری خواهد کرد.
۳. تاریخ پر از صحنه‌های یاری خداوند به مؤمنان است.
۴. خداوند قوی‌تر از هر قدرتی است و به یاری کسی نیاز ندارد.
۵. یاری کردن خدا به معنای حمایت و پشتیبانی از اصول و ارزش‌های الهی است.

پرسش‌های درس

۱. «سنت‌های خدا» را تعریف کنید و سه ویژگی بارز آن را نام ببرید.
۲. سنت الهی نصرت مؤمنان را به اختصار شرح دهید.
۳. بر اساس فرمایش رهبر معظم انقلاب، پیروزی قطعی چه موقع اتفاق می‌افتد؟
۴. یاری کردن خدا چه مفهومی دارد؟ سه مورد از مصادیق آن را ذکر کنید.

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

مطمئن باشیم یاری خدا قطعی و حتمی است، به شرط اینکه دین او را یاری کنیم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

- در برابر تهدیدات دشمن سرتاپا مسلح نترسیم و با یاد این آیه، امیدوار و مستحکم، به یاری دین خدا و مستضعفان عالم ادامه دهیم؛
- تمام‌قد به جبهه مقاومت کمک کنیم؛
- برای کمک به دین، هر روز حداقل یک اقدام کوچک انجام دهیم؛ مثلاً نشر یک مطلب قرآنی، دعوت یک نفر به نماز یا حتی یادآوری یک ارزش دینی؛
- در زندگی روزمره، با اخلاق و رفتار خود، الگوی مؤمن واقعی باشیم تا دیگران به دین جذب شوند.

.....

.....

.....

.....

درس هجدهم

ازدواج و استحکام جامعه

﴿وَأَنْكِحُوا الْأَيَّتَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ
مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا
فُقَرَاءَ يُعْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾

سوره نور، آیه ۳۲

برای زنان و مردان مجرد و همچنین، بردگان و کنیزانی
که صلاحیت ازدواج دارند، مقدمات ازدواج را فراهم
کنید و ازدواجشان دهید. اگر دست خالی و تنگ دست
هستند، خدا از سر بزرگواری بی نیازشان می‌کند.

وَأَنْكِحُوا الْأَيْمَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ ۚ
يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُعْزِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢﴾
وَلَيْسَتَعَفِيفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّىٰ يُعْزِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۗ
وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَبِتُوهُمْ إِنْ
عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا وَءَانُوهُمْ مِّن مَّالِ اللَّهِ الَّذِي ءَاتَاكُمْ وَلَا تُكْرِهُوا
فَتَيْتَكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصَّنَا فَاتَّبَعُوا ۗ عَرَضَ الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا وَمَن يُكْرِهِنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِن بَعْدِ إِكْرِهِنَّ غَفُورٌ رَّحِيمٌ
﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُّبِينَاتٍ وَمَثَلًا مِّنَ الَّذِينَ خَلَوْا
مِن قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢٤﴾ اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ
الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ
لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ
نُّورًا عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ ۗ وَضَرِبَ اللَّهُ الْأَمْثَلَ
لِلنَّاسِ ۗ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٥﴾ فِي بُيُوتِ أَذُنَ اللَّهِ أَن تَرُفَعَ
وَيَذَكَرَ فِيهَا أَسْمُهُ وَيُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْعُدْوِ وَالْأَصَالِ ﴿٢٦﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی بامربی

ترویج ازدواج در جامعه از وظایفی است که نه تنها حاکمیت، بلکه همه مؤمنان در جامعه اسلامی بر آن مکلف شده‌اند. ازدواج ضامن سلامت و جوانی جامعه است و جامعه را از آفات عدیده‌ای محفوظ می‌دارد. آیات و روایات اسلامی بر مسئله ازدواج، به‌ویژه ازدواج در جوانی، تأکید دارند. به نظر می‌رسد از بین موانع ازدواج، موانع فرهنگی نقش اول را داشته باشند. البته موانع اقتصادی بسیار مهم‌اند، اما آنچه به نظر مهم‌تر می‌رسد، موانع فرهنگی در حوزه باور و ذهنیت افراد است که متأسفانه بسیاری از جوانان را از اقدام برای ازدواج منصرف می‌کند. برای نمونه، مسئله فقر مانعی اقتصادی است که ممکن است برخی واقعاً درگیر آن باشند، اما ترس از فقر بیشتر مانع فرهنگی است تا اقتصادی. برای همین خداوند در آیه محوری درس تضمین صریح درباره آن داده است. یکی دیگر از موانع فرهنگی این باور ذهنی است که برخی معتقدند باید پیش از ازدواج، همه امکانات از قبیل شغل، مسکن، ماشین و سایر وسایل زندگی فراهم باشد تا به ازدواج اقدام کنند یا این باور که ازدواج مانع تحصیل است. شما چه فکر می‌کنید؟

از قرآن آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. با راهکار قرآن برای پاک‌سازی جامعه آشنا شود؛
۲. برخی موانع ازدواج را بشناسد؛
۳. بر نقش ازدواج در استحکام و هم‌بستگی جامعه آگاهی یابد؛
۴. با برخی آسیب‌های تأخیر در ازدواج آشنا شود.

ازدواج و استحکام جامعه

آن شب زیر آن برف غیرمنتظره، خیره به گنبد حضرت معصومه علیها السلام، گریه کرده بود. یاد ده سال پیش افتاده بود که روبه‌روی همین گنبد، ناامید از معجزه‌ها، با حضرت معصومه علیها السلام قرار خصوصی گذاشته بود: بی‌خیال ازدواج خودش، واسطه ازدواج جوان‌ترها شود؛ حالا که خودش ناکام شده است، لااقل کام دیگران را شیرین ببیند. تمام این ده سال را پشت سر ذوق عروس‌ها لبخند زده و بغض کرده بود، بی‌آنکه کسی از دلش خبر داشته باشد. حالا... در این شب جادویی... در کنار مردی ایستاده بود که مثل برف آن شب، معجزه غیرمنتظره خدا بود.

راهکاری الهی برای پاک‌جامعه

چه بسیار جوانانی که با امید و رؤیا سال‌ها به زندگی مشترک فکر می‌کنند، اما با دیوارهای بلند بی‌توجهی و موانع سنگین مواجه می‌شوند؛ جوانانی که گاه، نه توان مالی برگزاری مراسمی ساده را دارند و نه کسی را که قدمی برایشان بردارد. در همین حال، اطراف‌یانی هستند که اگر کمی به نیازها و رؤیاهای این جوانان توجه می‌کردند و دستی برای یاری‌شان دراز می‌کردند، مسیر زندگی این جوانان تغییر می‌کرد. خداوند در آیه ۳۲ سوره نور ما را به این مسئولیت خطیر آگاه می‌سازد:

﴿وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾.

برای زنان و مردان مجرد و همچنین بردگان و کنیزانی که صلاحیت ازدواج دارند، مقدمات ازدواج را فراهم کنید و ازدواجشان دهید. اگر دست خالی و تنگ دست هستند، خدا از سر بزرگواری بی نیازشان می‌کند.

این دستور الهی، تنها خطاب به خانواده‌ها نیست، بلکه همه مؤمنان، دستگاه‌های فرهنگی، اجرایی و حاکمیتی مسئول‌اند. خداوند از ما نمی‌خواهد که برای پاکی جامعه به دنبال تصمیمات پیچیده باشیم، بلکه راهکاری روشن پیش روی ما قرار داده است: «به ازدواج درآوردن جوانان مجرد.» این اقدام نه تنها راهی برای آرامش فردی، بلکه راهبردی اجتماعی برای ساخت امتی مقاوم و پیروز است. خدا حتی نگرانی‌های مالی را نیز پاسخ می‌دهد: ﴿إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾. «ممکن است جوان الان هم امکانات مالی مناسبی نداشته باشد، اما ان شاء الله بعد از ازدواج خدای متعال گشایش می‌دهد.»^۱

ازدواج را آسان کنید

اصرار بر باورها و رسوم غلط ازدواج، مانند شروط غیرمنطقی، هزینه‌های اضافی و سختگیری در مهریه و جهیزیه، جوانان را از مسیر صحیح اطفای امیال طبیعی، به سمت ناهنجاری‌ها سوق می‌دهد. این رفتارها بی‌اعتنایی به دستور الهی است و این چنین است که پناه بر خدا، ما نیز در لغزش‌ها و گناهان آن جوانان شریکیم. «من همین جا به پدرها و مادرها تذکر می‌دهم؛ من خواهش می‌کنم و تقاضا می‌کنم از شماها که یک خرده امکانات ازدواج را آسان کنید. پدر و مادرها سختگیری می‌کنند. هیچ سختگیری لازم

۱. بیانات امام خامنه‌ای در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۴/۴/۲۰.

نیست.)^۱ «چرا سن ازدواج در کشور ما بالا رفته؟ مگر جوان هفده ساله، هجده ساله، نوزده ساله احتیاج ندارد به اطفای نیاز جنسی و غریزه جنسی؟... ما نباید تصور بکنیم که حتماً بایستی یک نفری یک خانه، ملکی، داشته باشد، یک شغل درآمد داری داشته باشد، بعد ازدواج بکند. نه. ﴿إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾. این قرآن است [که] با ما دارد این جور حرف می زند.»^۲ «البته موانع اقتصادی بخشی از مشکل است. عمده موانع فرهنگی است: عادت‌ها، تفاخرها، تکاثرها، چشم‌وهم‌چشمی‌ها، تجمل‌طلبی‌ها. اینهاست که یک مقدار نمی‌گذارد آن کاری که باید انجام گیرد، صورت پذیرد.»^۳

اگر جامعه‌ای می‌خواهد در برابر دشمنان خود مقاوم باشد، باید از درون قوی و مستحکم باشد. این استحکام درونی با حمایت از تشکیل خانواده و تلاش و همکاری برای ازدواج جوانان که پایه اصلی جامعه‌اند، به دست می‌آید.

۱. ازدواج رمز جوانی جامعه

ازدواج رمز جوانی و پویایی جامعه است. این جامعه جوان است که می‌تواند با امید و انگیزه و نیروی جوانی، چالش‌ها را یکی پس از دیگری بردارد، در مقابل ظلم بایستد و حتی به یاری مظلومان عالم برخیزد. برعکس، جامعه

۱. بیانات امام خامنه‌ای در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۴/۴/۲۰.

۲. بیانات امام خامنه‌ای در دیدار اعضای همایش ملی «تغییرات جمعیتی و نقش آن در تحولات مختلف جامعه»، ۱۳۹۲/۸/۶.

۳. بیانات امام خامنه‌ای در جمع دانشجویان و اساتید دانشگاه صنعتی امیرکبیر،

پیر و فرتوت توانایی ایستادن روی پای خود را هم ندارد و در برابر مشکلات، به راحتی کمر خم می‌کند.

ازدواج با ایجاد خانواده‌های جدید و افزایش نرخ تولد، باعث جوانی و طراوت جامعه می‌شود و ساختار جمعیتی را قوی می‌کند. جوانی جمعیت به معنای نیروی کار فعال، افزایش رشد اقتصادی و تقویت روابط اجتماعی است. از سوی دیگر، نسل جوان با انرژی و خلاقیت خود، باعث نوآوری و پیشرفت در عرصه‌های مختلف می‌شود. جامعه با جمعیت جوان قادر است با سرعت بیشتری به تغییرات جهانی واکنش نشان دهد و در مسیر رشد و پویایی اجتماعی حرکت کند.

۲. ازدواج و موفقیت در زندگی

ازدواج باعث رشد و شکوفایی استعدادها و کلید گنج موفقیت‌های بزرگ در زندگی است. بسیاری از مردان و زنان نامدار در طول تاریخ، پیشرفت‌ها و موفقیت‌های شگرف خود را در زندگی، مدیون ازدواج و همراهی‌های همسران خود دانسته‌اند. برای نمونه، علامه طباطبایی رحمته‌الله علیه تفسیر المیزان را مدیون تلاش‌های همسر خود می‌دانست. ایشان همواره از همسرش به عنوان زنی صبور و شکیبایاد می‌کرد و می‌گفت: «این زن بود که مرا به اینجا رساند. او شریک من در کارهای علمی است و هرچه نوشته‌ام، نصفش مال این خانم است.» به سبب همین تلاش‌ها و همراهی‌ها بود که علامه به همسرش علاقه ویژه‌ای داشت؛ به گونه‌ای که دختر علامه می‌گوید: «پدرم بی‌نهایت به همسرش عشق می‌ورزید؛ به طوری که بعد از فوت ایشان، بسیار گریه می‌کرد و مدام بر سر مزارش حاضر می‌شد.»^۱

۱. برگرفته از مصاحبه سرکار خانم نجمه سادات طباطبایی، همسر شهید قدوسی و دختر علامه طباطبایی رحمته‌الله علیه.

۳. آفات تأخیر در ازدواج

چرا قرآن بر مسئله ازدواج این همه تأکید دارد؟ اگر نگاهی به آسیب‌های تأخیر ازدواج بیندازیم، دلیل این تأکید قرآن را بهتر متوجه می‌شویم.

تأخیر در ازدواج جوانان آسیب‌های فردی و اجتماعی فراوانی دارد. یکی از این آسیب‌های مهم افزایش تنهایی و انزوا در میان جوانان است که می‌تواند به بروز مشکلات روانی مانند افسردگی و اضطراب منجر شود. همچنین، با کاهش نرخ ازدواج، تعداد خانواده‌ها کاهش می‌یابد و این امر می‌تواند به کاهش نسل و پیری جمعیت، که معضل جدی آینده ماست، منجر شود. علاوه بر این، تأخیر در ازدواج می‌تواند به افزایش روابط غیررسمی و نامشروع منجر شود که این خود به بروز مشکلات اجتماعی و فرهنگی عدیده‌ای، از جمله افزایش طلاق و ناپایداری خانواده‌ها، دامن می‌زند. جامعه‌ای که جوانان آن اعم از پسر و دختر، امکان ازدواج برایشان فراهم نباشد و سن ازدواج در آن جامعه بالا برود، به طور طبیعی به معضلات اخلاقی و فرهنگی مبتلا می‌شود و جوانان آن جامعه ممکن است به جای دغدغه جهاد و پیشرفت، به مسائل غیراخلاقی روی آورند. دیگر آنکه تأخیر در ازدواج می‌تواند به کاهش هم‌بستگی اجتماعی و روابط خانوادگی منجر شود؛ زیرا خانواده‌ها به عنوان واحدهای اصلی جامعه، نقش مهمی در ایجاد ارتباطات و همکاری‌های اجتماعی دارند.

جمع‌بندی

۱. راهکار قرآن برای پاک‌سازی جامعه ترویج ازدواج آسان است.
۲. موانع فرهنگی نظیر تفاخرها، تکاثرها و چشم‌وهم‌چشمی‌ها در کنار موانع اقتصادی از موانع اصلی ازدواج است.
۳. ازدواج باعث استحکام درونی جامعه می‌شود و جامعه را مقاوم می‌کند.
۴. ازدواج رمز جوانی و پویایی جامعه است.
۵. ازدواج باعث رشد و شکوفایی و موفقیت‌های بزرگ در زندگی است.
۶. تأخیر در ازدواج آسیب‌های فردی و اجتماعی فراوانی دارد.

پرسش‌های درس

۱. راهکار قرآن برای پاک‌نگه داشتن محیط جامعه چیست؟
۲. از نظر مقام معظم رهبری، عمده موانع ازدواج چه مواردی است؟
۳. تأثیرات ازدواج بر جامعه را به اختصار شرح دهید.
۴. تأخیر در ازدواج چه آسیب‌های اجتماعی دارد؟

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

به ازدواج افراد مجرد، چه در خانواده و چه در جامعه، کمک کنیم و فقر را مانعی برای ازدواج ندانیم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

🕯 در خانواده و فامیل، افراد مجرد را شناسایی کنیم و برای تسهیل

ازدواج آنها قدمی برداریم؛

🕯 اگر توان مالی داریم، در تأمین هزینه‌های ازدواج افراد نیازمند

مشارکت کنیم؛

🕯 وگرنه، با فرهنگ‌سازی، ازدواج آسان و بدون تجملات را ترویج

دهیم و اگر تجربه‌ای داریم، در اختیار جوانان بگذاریم.

..... 🕯

..... 🕯

..... 🕯

..... 🕯

سوژه‌های سخن

خاطره شهید

پویانمایی

پادکست صوتی

تبیین آیه

درس نوزدهم

خانواده الگوی همدلی

﴿رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ
أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا﴾

سوره فرقان، آیه ۷۴

خدایا، کاری کن که همسران و بچه‌هایمان
چشم‌وچراغ و مایه عزت ما باشند و
ما را الگوی خودمراقبان کن.

سُورَةُ الرَّحْمٰنِ

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ
الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ
يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَعَفُ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدُ
فِيهِ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا
فَأُولَئِكَ يَبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ
غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٠﴾ وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ
إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾ وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا
بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾ وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِرُوا بِآيَاتِ
رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ
رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا
لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾ أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا
وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا نَجِيَّةً وَسَلَامًا ﴿٧٥﴾ خَالِدِينَ فِيهَا
حَسَنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾ قُلْ مَا يَعْبَأُكُمْ رَبِّي
لَوْلَا دَعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سُورَةُ الشُّجَرٰةِ

سخنی با مربی

خانواده نهاد اجتماعی کوچکی است که در نگاه قرآن اهمیت ویژه‌ای دارد و اولیای الهی بر آن تأکید بسیاری داشته‌اند. این درس خانواده را الگوی همدلی و هم‌بستگی دانسته است. این همدلی و هم‌بستگی می‌تواند به جامعه نیز سرایت کند؛ چراکه برآیند ضعف‌ها و قوت‌های مجموع خانواده‌ها در جامعه نمودار می‌شود. جامعه از سلول‌های خانواده تشکیل شده است و تا خانواده اصلاح نشود، جامعه به صلاح نخواهد شد. این درس با محوریت آیه ۷۴ سوره فرقان بر آن است که دورنمایی کلی از خانواده خوب و الگو ارائه دهد؛ خانواده‌ای که آرزوی بندگان خالص خداست: عشق و محبت میان‌شان جاری است، همدلی و همکاری در آن موج می‌زند و تلاش‌شان برای سعادت خانواده همیشگی است.

از قرآن آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. با برخی ویژگی‌های خانواده خوب آشنا شود؛
۲. نقش خانواده را در شکل‌گیری جامعه درک کند؛
۳. به اهمیت همدلی و همکاری در خانواده پی ببرد؛
۴. در برابر سرنوشت خانواده احساس مسئولیت کند.

خانواده الگوی همدلی

آن زن‌ها و بچه‌های شکست‌ناپذیری که دیدی، آن چهره‌های محکم و مصممی که نمی‌توانستی چشم از آنان برداری، ثمره دعای آن مجاهدانی بودند که در قنوت نماز شب‌هایشان ذکر این آیه از زبانشان نمی‌افتاد که همسران و فرزندان‌شان نه فقط چشم‌های خودشان، که چشم سرزمین زیتون‌ها را هم روشن کرده بودند، که نه تنها پا پس نکشیدند، بلکه به اسطوره‌ها و الگوهای ایستادگی تبدیل شدند. دفعه بعد که از خدا برای بچه‌هایت فقط فلان رتبه کنکور و استخدام در فلان شرکت دولتی را خواستی، به دعاهای دیگری هم فکر کن. شاید چشم‌روشنی واقعی جای دیگری باشد.

دعا برای خانواده خوب

دغدغه اصلی‌ات چیست؟ چه چیزی شب‌ها فکرت را به خود مشغول می‌کند؟ آرزوهایت چیست؟ آیا اولویت‌هایت را درست انتخاب کرده‌ای؟ قرآن کریم با دعاهایی که از زبان بندگان خاص خدا نقل کرده است، به ما می‌آموزد که دغدغه‌ها و اولویت‌هایمان چه باید باشد؛ چراکه دعاهای افراد عمیق نگاه و بلندای آرمان انسان را مشخص می‌کند. یکی از این آیات زیبا آیه ۷۴ سوره فرقان است:

﴿وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا
لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا﴾.

خدایا، کاری کن که همسران و بچه‌هایمان چشم و چراغ و
مایه عزت ما باشند و ما را الگوی خودمراقبان کن.

این آیه تصویری روشن از آرزوی بندگان خالص خدا را به ما نشان
می‌دهد. آنها دائماً از خدا می‌خواهند که خانواده‌شان، یعنی همسران و
فرزندانشان، مایه روشنایی چشم‌ها و دل‌هایشان شوند؛ خانواده‌ای که
نه تنها برای خودشان، بلکه برای دیگران نیز الگو باشد. «خانواده خوب
یعنی زن و شوهری که با هم مهربان باشند، با وفا و صمیمی باشند و به
یکدیگر محبت و عشق بورزند، رعایت همدیگر را بکنند و مصالح همدیگر را
مهم و گرامی بدانند. اولادی که در آن خانواده به وجود می‌آید، نسبت به
او احساس مسئولیت کنند و بخواهند او را از لحاظ مادی و معنوی، سالم
بزرگ کنند؛ از لحاظ مادی و معنوی او را به سلامت برسانند. چیزهایی به او
یاد بدهند، به چیزهایی او را وادار کنند، از چیزهایی او را بازدارند و صفات
خوبی را در او تزریق کنند. چنین خانواده‌ای اساس همه اصلاحات واقعی
در یک کشور است.»^۱

فروپاشی خانواده در غرب

با سبک زندگی زاییده عصر مدرن، «آن چنان فساد و بی‌بندوباری در غرب
به وسیله آزادی زنان به راه افتاد و رواج پیدا کرد که خود متفکران غربی
را دچار وحشت کرد... با بی‌بندوباری، با اشاعه فساد و فحشا و با آزادی
بی‌قید و شرط معاشرت زن و مرد، بنیان خانواده متلاشی شد.»^۲ از دهه
شصت میلادی به این سو، تعداد ازدواج‌ها تقریباً نصف شده و طلاق‌ها

۱. بیانات امام خامنه‌ای در خطبه عقد، ۱۳۷۷/۹/۱۲.

۲. بیانات امام خامنه‌ای در دیدار جمعی از زنان، ۱۳۷۶/۷/۳۰.

بیش از ۲۵۰ درصد رشد داشته است.^۱ تعداد افرادی که تنها زندگی می‌کنند و مشکلاتشان به حدی زیاد شده است که در بریتانیا و ژاپن وزارت تنهایی راه‌اندازی کرده‌اند.^۲

نقشه راه خانواده

در دنیایی که بسیاری از خانواده‌ها از هم گسیخته‌اند، این آیه توجه‌مان را به خانواده معطوف می‌کند. این دعا، فقط یک خواسته زبانی نیست، بلکه نقشه راهی برای ما ترسیم می‌کند. خانواده‌ای که «قُرَّةَ أَعْيُنٍ» باشد، نیازمند تلاش و همدلی اعضای آن است. همسرانی که یکدیگر را در مسیر بندگی یاری می‌کنند، والدینی که با عشق و حکمت، فرزندانشان را تربیت می‌کنند و فرزندانی که احترام و محبت را سرلوحه رفتارشان قرار می‌دهند این آرزو را محقق می‌سازند.

۱. خانواده خوب جامعه را می‌سازد

خانواده به عنوان نخستین نهاد اجتماعی، نقش بسیار مهمی در شکل‌گیری جامعه دارد. خانواده ارزش‌ها، باورها و رفتارهای انسانی را به نسل‌های آینده منتقل می‌کند. این انتقال فرهنگی و اجتماعی تأثیر عمیقی بر شکل و ساختار جامعه دارد.

1. <https://www.unifiedlawyers.com.au/blog/global-divorce-rates-statistics/>
2. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5851382/>
<https://people.acciona.com/organizational-culture/ministry-loneliness>
<https://www.gov.uk/government/publications/employers-and-loneliness/employers-and-loneliness>

خانواده خوب محیطی امن و محبت‌آمیز برای اعضا فراهم می‌کند. در چنین فضایی، کودکان یاد می‌گیرند چگونه با دیگران ارتباط برقرار کنند و به دیگران احترام بگذارند. این مهارت‌ها باعث می‌شود آنها در آینده شهروندان مسئولی در جامعه باشند. اگر کودک در خانواده‌ای با ارزش‌های همدلی و همکاری بزرگ شود، در بزرگسالی نیز به این ارزش‌ها پایبند خواهد بود و در مجموع، جامعه‌ای سالم و همدل خواهیم داشت.

علاوه بر این، والدین الگوی فرزندان هستند و با رفتارهای خود، به آنها نشان می‌دهند که چگونه باید با چالش‌ها و مشکلات زندگی مواجه شوند. این الگوها می‌تواند شامل مسئولیت‌پذیری، صداقت و کار گروهی باشد. مثلاً خانواده‌ای که فرزندان را به شرکت در فعالیت‌های اجتماعی، فرهنگی و خیریه تشویق می‌کند، نسلی را تربیت می‌کند که مسائل جامعه برایش اهمیت دارد؛ یا خانواده‌هایی که به جمع‌های مذهبی و از جمله برگزاری جلسات قرآن اهمیت می‌دهند، ضمن باور به دین را در نهاد فرزندان خود بارور می‌کنند، به آنان فرصت می‌دهند که با تقویت مهارت‌های ارتباطی، برای تعاملات اجتماعی بهتر آماده شوند.

۲. همدلی و همکاری در خانواده

در خانواده همدل، اعضای خانواده برای انجام کارهای خانه، وظایف را بین خودشان تقسیم می‌کنند؛ وقتی یکی از فرزندان در انجام تکالیف مدرسه مشکل دارد، سایر اعضای خانواده به او کمک می‌کنند؛ هنگام بیماری یکی از اعضا، بقیه در انجام کارهای روزمره، کنار او هستند و... همه اینها نشان از روحیه همدلی، همکاری و مسئولیت‌پذیری در خانواده دارد.

خانواده اجتماع کوچکی است که نیازها و مسائل آن جز با همکاری میان اعضا، به سامان نمی‌رسد. همکاری بین اعضای خانواده، علاوه بر اینکه باعث می‌شود بار و زحمت اداره خانواده تنها بر دوش پدر و مادر

سنگینی نکنند، فرزندان را نیز مسئولیت‌پذیر و با اعتماد به نفس بار می‌آورد و آنان را برای پذیرش مسئولیت‌های اجتماعی در آینده آماده می‌کند.

۳. تلاش برای سعادت خانواده

یکی از مسئولیت‌های ما در قبال خانواده، تلاش برای سعادت خانواده است. به طور قطع، کسی که در برابر خانواده احساس محبت و دل‌بستگی دارد و خودش را در قبال سرنوشت خانواده مسئول می‌داند، اگر انحراف یا کاستی در رفتار خانواده خود مشاهده کرد، با دلسوزی و ملاحظت، حداکثر تلاشش را برای اصلاح آن به کار می‌گیرد و به تعبیر قرآن، خانواده‌اش را از آتش دوزخ محافظت می‌کند: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا»^۱ و وقتی رفتار ما در خانه به گونه‌ای باشد که دیگر اعضای خانواده را به کارهای خیر ترغیب کند و آنان را از کارهای ناپسند بازدارد، این بهترین نوع خیرخواهی برای سعادت خانواده است. از امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام نقل است هنگامی که این آیه نازل شد، مردم گفتند: ای رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، چگونه خود و خانواده‌مان را از آتش نگاه داریم؟ رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمودند: «خودتان کار خیر انجام دهید و آن را به خانواده خود نیز یادآور شوید (امر به معروف و نهی از منکر). پس، آنان را بر اساس اطاعت خدا تربیت و تأدیب کنید.»^۲ خانواده‌ای که این‌گونه به مسائل اعتقادی و فرهنگی اهمیت می‌دهد و در رفت‌وآمدهای خانوادگی رعایت محرم و نامحرم را می‌کند و حواسش به رزق حلال خانواده است و در یک کلام، سعادت خانواده برایش دغدغه است، می‌تواند این آرزو را داشته باشد که خانواده‌اش برای او «قُرَّةَ أَعْيُنٍ» باشد.

۱. سوره مبارکه تحریم، آیه ۶: «(ای کسانی که ایمان آورده‌اید، خود و خانواده‌تان را از آتش دوزخ حفظ کنید.)»

۲. ابن حیون، دعائم الإسلام، ج ۱، ص ۸۲.

جمع‌بندی

۱. بندگان خالص از خدای خواهند که خانواده‌شان الگو و مایه افتخارشان باشد.
۲. خانواده خوب با هم مهربان و صمیمی هستند و رعایت حال همدیگر را می‌کنند.
۳. در زندگی غربی، بی‌بندوباری و آزادی ارتباط زن و مرد بنیان خانواده را متلاشی کرد.
۴. خانواده خوب با انتقال ارزش‌ها، باورها و رفتارهای انسانی به نسل آینده، تأثیر عمیقی بر شکل و ساختار جامعه دارد.
۵. همدلی و همکاری برای رفع مشکلات خانواده، مسئولیت ما در قبال خانواده است.
۶. کسی که در برابر خانواده خود احساس محبت و دل‌بستگی دارد، خود را در قبال سرنوشت خانواده مسئول می‌داند.

پرسش‌های درس

۱. بر اساس آیه محوری درس، دعای بندگان خاص خدا چیست؟
۲. از نظر رهبر معظم انقلاب، خانواده خوب چه ویژگی‌هایی دارد؟
۳. درباره نقش خانواده در شکل و ساختار جامعه به اختصار توضیح دهید.
۴. دو مورد از مسئولیت‌های ما در قبال خانواده را نام ببرید.

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

از او بخواهیم فرزندانی شایسته و خانواده‌ای پرمحبت و الگو برای دیگران داشته باشیم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

- هر روز در قنوت نماز همین آیه را بخوانیم و برای صلاح و رشد خانواده‌مان دعا کنیم و بدانیم که برای تربیت نسل آینده، باید اهل دعا به درگاه الهی باشیم؛
- برای رشد و تربیت فرزندانمان زمان بیشتری اختصاص دهیم و برایشان الگوی عملی باشیم؛
- در روابط خانوادگی، با محبت و مهربانی، فضای آرامش و دوستی ایجاد کنیم.

.....

.....

.....

.....

سوزة‌های سخن

خاطره شهید

پویانمایی

پادکست صوتی

تیین آیه

درس بیستم

افتادگی بلندت می‌کند

﴿تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ
عُلُوقًا فِي الْأَرْضِ وَلَا فُسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾

سوره قصص، آیه ۸۳

بله، سرای آخرت را نصیب کسانی می‌کنیم که در
جامعه نه می‌خواهند برتری جویی و قلدری کنند
و نه فساد و خراب‌کاری. عاقبت نیک هم برای
خودمراقبان است.

سُورَةُ الْقَصَصِ

قَالَ إِنَّمَا أوتيتُهُ وَعَلَى عِلْمٍ عِنْدِي أَوَلَمْ يَعْلَم أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ
 مِنْ قَبْلِهِ مِنْ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا
 وَلَا يُسْئَلُ عَنْ دُونِهِمْ الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾ فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ
 فِي زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا
 مِثْلَ مَا أُوتِيَ قُرُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ الَّذِينَ
 أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَدَّكُم ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِمَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ
 صَالِحًا وَلَا يُلْقَاهَا إِلَّا الصَّادِقُونَ ﴿٨٠﴾ فَخَسَفْنَا بِهِ
 وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ
 اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنتَصِرِينَ ﴿٨١﴾ وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَتَّوْا
 مَكَانَهُ بِأَلْمَاسٍ يَقُولُونَ وَيَكُنَّ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ
 يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَوْ لَا أَنْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا
 وَيَكُنَّا لَهُ وَلَا يَفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٢﴾ تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا
 لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ
 ﴿٨٣﴾ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا
 يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی با مربی

جامعه ایمانی که با روحیه جهادی، خود را برای رویارویی با دشمن و پیروزی بر او آماده می‌کند، بیش از دیگران نیازمند رعایت اخلاق و آداب اسلامی است تا هم خود را بسازد و هم انس و الفت بیشتری در میان افراد جامعه برقرار کند. یکی از رذایل اخلاقی که از موانع اصلی نزدیک شدن دل‌ها در جامعه به شمار می‌رود، روحیه برتری‌جویی و سلطه‌گری در تعامل با دیگران است.

این روحیه که ریشه در تکبر و خودبرتربینی دارد، موجب فساد و تباهی جامعه است. کسانی که چنین روحیه‌ای دارند همواره خود را طلبکار دیگران می‌بینند و از همه افراد جامعه توقع دارند که در خدمت آنان باشند و برای خود هیچ وظیفه‌ای در قبال دیگران احساس نمی‌کنند. قرآن کریم در آیه محوری درس، این‌گونه افراد را محروم از نعمت‌های آخرت می‌داند و آخرت را تنها از آن کسانی می‌داند که در زمین به دنبال برتری‌جویی و فساد و تباهی نباشند.

از قرآن‌آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. با مفهوم برتری‌جویی و مصادیق آن آشنا شود؛
۲. پیامدهای فردی، خانوادگی و اجتماعی برتری‌طلبی را بشناسد؛
۳. راهکار قرآنی درمان برتری‌جویی را یاد بگیرد.

افتادگی بلندت می‌کند

آن دنیا مال کسانی است که اینجا موقع حرف زدن صدایشان را بالا نبرند، که بیخودی به هر مناسبتی از خودشان تعریف نکنند، که برای یک میز بالاتر، صندلی را از زیر پای بقیه نکشیدند. آن دنیا مال کسانی است که هرچه آوازه نامشان بیشتر پیچید، خاکی‌تر و باصفا تر و خودمانی‌تر شدند؛ که هرچه بیشتر ثمره دادند، شاخه‌هایشان افتاده‌تر شد؛ که هرچه اسمشان بیشتر سر زبان‌ها افتاد، کمتر از خودشان حرف زدند؛ همان‌ها که نه در چشم‌هایشان خبری از آن نگاه‌های عاقل اندر سفیه است و نه در کلامشان نشانی از منم‌منم‌های خود برترینانه.

عاقبت نیک سهم کیست؟

در شهری که هرکس خود را بالاتر از دیگران می‌بیند و هرگز احساس مسئولیتی در برابر دیگران ندارد، چه اتفاقی می‌افتد؟ مدیری که در محل کار، تنها به منافع شخصی خود فکر می‌کند و وقتی دیگران نیاز به کمک دارند، او مشغول چیدن نقشه‌ای برای ارتقای موقعیت خودش است، یا تاجری که در شرایط سخت اقتصادی، به جای کمک به مردم یا حفظ قیمت منصفانه، به فکر احتکار کالا و سود بیشتر خودش است روحیه برتری طلبانه و خودخواهانه‌ای دارند که نه تنها اعتماد دیگران را از بین می‌برد، بلکه باعث فساد و فروپاشی اجتماعی می‌شود. قرآن در این زمینه هشدار می‌دهد:

﴿تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا
وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾^۱

سرای آخرت را نصیب کسانی می‌کنیم که در جامعه، نه می‌خواهند برتری جویی و قلدری کنند و نه فساد و خراب‌کاری. عاقبت نیک هم برای خودمراقبان است.

خداوند پس از شرح ماجرای قارون در سوره قصص، نمونه‌ای از برتری جویان تاریخ که به جای کمک به محرومان و نیازمندان، زندگی خود را به اشرافیگری و تفاخر گذراند و سرانجام در زمین فرورفت، می‌فرماید: عاقبت نیک برای کسانی است که به دنبال برتری جویی و فساد نیستند.

تکبر به خاک می‌اندازد

تکبر، یکی از صفات ویرانگر، ریشه بسیاری از انحرافات تاریخ بشر است. ابلیس که سال‌ها در صف عبادت‌کنندگان خدا بود، به واسطه تکبر و خودبرتربینی نه تنها عبادات گذشته‌اش را از دست داد، بلکه به سرسخت‌ترین دشمن حق تبدیل شد. همیشه تاریخ، جبهه مقابل پیامبران و صالحان را مستکبران تشکیل می‌دادند؛ آنان که با تکیه بر ثروت، قدرت یا موقعیت اجتماعی خود، پیام حقیقت را نمی‌پذیرفتند و آن را تهدیدی برای جایگاه خود می‌دانستند.

راه درمان تکبر

اما برای رهایی از این صفت ویرانگر، چه باید کرد؟ امام خمینی رحمته الله علیه راهکاری ساده و عملی ارائه می‌دهند:^۲ با نفس خود مقابله کنید و برخلاف میل نفسانی عمل کنید. اگر نفس می‌خواهد در صدر مجلس بنشیند، باید عامدانه از آن اجتناب کرد. اگر از مجالست با فقرا یا انجام کارهای ساده

۱. سوره مبارکه قصص، آیه ۸۳.

۲. موسوی خمینی، شرح چهل حدیث (اربعین حدیث)، ص ۹۶.

دوری می‌کند، باید آگاهانه به این امور روی آورد. این گام‌های کوچک در فروتنی می‌تواند راهی بزرگ به سوی اصلاح نفس و جامعه باشد.

امروز، نیز ما در زندگی فردی و اجتماعی مان باید این معیار الهی را به کار بگیریم. آیا در تصمیم‌گیری‌های روزمره، به جایگاه و منافع دیگران توجه می‌کنم یا فقط به فکر خودم هستم؟ آیا تا به حال شده است که در موقعیتی، احساس کنم بهتر از دیگران هستم؟ چگونه با این احساس برخورد کرده‌ام؟ آیا در زندگی‌ام، رفتار یا نشانه‌ای از تکبر وجود دارد که نیاز به اصلاح داشته باشد؟ نخستین گام برای اصلاح آن چیست؟

۱. برتری جویی ممنوع

اگر دوست داریم مدام دیگران را تحقیر کنیم؛
اگر به نظرها و احساسات دیگران بی‌اعتنا هستیم؛
اگر در هر موقعیتی سعی داریم نظر خود را بر دیگران تحمیل کنیم؛
اگر ضعف‌ها و اشتباهات دیگران را با تمسخر بیان می‌کنیم؛
اگر تمایل داریم مدام لباس یا ظاهر خود را به رخ دیگران بکشیم؛
اگر تحمل انتقاد را نداریم و واکنش تند به آن نشان می‌دهیم؛
و اگر....

اینها رگه‌های خودبرتربینی است که ممکن است در وجود همه ما باشد. اگر چنین است، باید زنگ خطر را به صدا درآوریم؛ زیرا تکبر از همین چیزهای ساده و روزمره آغاز می‌شود و به فساد و تباهی و استکبار روی زمین می‌رسد.

خودبرتربینی به معنای احساس و اعتقاد به برتری خود نسبت به

دیگران است. افراد خودبتربین خود را در موقعیت‌های مختلف، بالاتر از دیگران می‌بینند و به همین دلیل ممکن است در تعاملات اجتماعی، رفتارهایی از خود نشان دهند که موجب آزار دیگران شود.

درباره اینکه چرا بعضی‌ها خودشان را بالاتر از دیگران می‌بینند، می‌توان گفت که این روحیه ریشه در تکبر دارد. غفلت از آخرت و توجه بیش از حد به امور مادی و دلخوش بودن به برخی ویژگی‌های ظاهری چون زیبایی، پول و مقام باعث بروز تکبر و خودبتربینی در انسان است.

رعایت تقوا در همه ابعاد زندگی، چه تقوای فردی و چه تقوای سیاسی و اجتماعی، راهکاری است که قرآن در پایان آیه محوری درس بر آن تأکید دارد: ﴿وَأَعِظُكُمُ لِلتَّقْوَىٰ﴾^۱. تقوا باعث می‌شود انسان به یاد آخرت بیفتد و دنیا را مرحله‌ای گذرا برای رسیدن به زندگی جاوید بداند و دریابد که در برابر خداوند، هیچ‌کس بر دیگری برتری ندارد.

۲. پیامدهای خودبتربینی در جامعه

خودبتربینی و ویروس مهلکی است که اگر گسترش یابد، آسیب‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی جبران‌ناپذیری به دنبال خواهد داشت. از نظر فردی، این روحیه می‌تواند منجر به انزوا، تنهایی و عدم ارتباطات سالم شود. افراد خودبتربین دوستان و همکاران خود را از دست می‌دهند و در نتیجه، دایره اجتماعی آنان محدود می‌شود.

فردی را تصور کنید که مدام در خانواده، خواهر یا برادرش را تحقیر می‌کند و به او می‌گوید: «تو هیچ‌وقت نمی‌توانی کارها را به خوبی من انجام دهی» یا شخصی که در بحث‌های خانوادگی، هیچ‌اعتنایی به نظرهای همسرش ندارد و فقط حرف خودش را می‌زند، این افراد با این روحیه برتری‌جویانه، علاوه بر تخریب اعتماد به نفس دیگران، تنش و نارضایتی را

۱. سوره مبارکه قصص، آیه ۸۳.

در خانواده دامن می‌زنند. اگر در خانواده‌ای، روحیه تکبر و خودبرتربینی حاکم باشد، روابط در آن خانواده سست می‌شود و صمیمیت و همدلی از آن خانه می‌رود و چه بسا این وضعیت باعث فروپاشی خانواده شود. همین بلا در مقیاس بزرگ‌تر بر سر جامعه می‌آید.

اولین آسیب اجتماعی برتری‌جویی تفرقه و جدایی در جامعه است. این روحیه ضمن ایجاد گروه‌های مختلف و تفرقه در میان افراد، نارضایتی و تنش‌های اجتماعی را دامن می‌زند و در نهایت، به کاهش هم‌بستگی اجتماعی منجر می‌شود؛ ضمن آنکه برتری‌جویی باعث می‌شود افراد به جای همکاری و همیاری، به رقابت منفی با یکدیگر بپردازند و این رقابت ناسالم روحیه همکاری و همدلی در میان افراد را کاهش می‌دهد و در نتیجه، جامعه‌ای با روابط ضعیف و ناپایدار ایجاد می‌کند.

جمع‌بندی

۱. از منظر قرآن، عاقبت نیک برای کسانی است که به دنبال برتری جویی و فساد نیستند.
۲. روحیه برتری جویانه اعتماد دیگران را از بین می‌برد و باعث فساد و فروپاشی اجتماعی می‌شود.
۳. تکبر ریشه بسیاری از انحرافات تاریخ بشر است.
۴. ابلیس با وجود سال‌ها عبادت، به دلیل تکبر و خودبرتربینی از درگاه حق رانده شد.
۵. خودبرتربینی به معنای احساس و اعتقاد به برتری خود نسبت به دیگران است.
۶. خودبرتربینی آسیب‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی جبران‌ناپذیری دارد.

پرسش‌های درس

۱. قرآن در سوره قصص کدام شخصیت را به عنوان مصداق برتری جویی مثال می‌زند؟
۲. حضرت امام خمینی رحمته‌الله‌علیه برای درمان تکبر چه راهکاری پیشنهاد می‌دهند؟
۳. خودبرتربینی را تعریف کنید و بگویید چرا بعضی خودشان را بالاتر از دیگران می‌بینند.
۴. قرآن در آیه محوری درس، چه راهکاری را برای درمان برتری جویی ذکر می‌کند؟
۵. پیام‌های اجتماعی خودبرتربینی را به اختصار شرح دهید.

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

از برتری طلبی و فساد دوری کنیم و تقوا را محور زندگی خود قرار دهیم تا عاقبت به خیر شویم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

❖ خود را برتر از دیگران ندانیم و در رفتار و گفتار، فروتنی را تمرین کنیم؛

❖ در برابر موفقیت دیگران، حسادت نکنیم و برای پیشرفتشان دعا کنیم؛

❖ برای پیشرفت خود، دست به تخریب دیگران نزنیم؛

❖ برای عاقبت به خیری در هر کاری، تقوای الهی را در آن کار رعایت کنیم.

..... ❖

..... ❖

..... ❖

..... ❖

سوزة های سخن

خاطره شهید

پویانمایی

پادکست صوتی

تبیین آیه

درس بیست و یکم

پای عهدت بمان

﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا
اللَّهَ عَلَيْهِمْ فَمِنْهُمْ مَّن قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ
مَّن يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا﴾

سوره احزاب، آیه ۲۳

در میان مؤمنان، رادمردانی هستند که بر سر عهدشان با خدا (برای فرار نکردن از میدان جنگ)، صادقانه ایستادند. برخی شان شهید شدند و برخی منتظر شهادت اند. اینان به هیچ وجه تغییر عقیده ندادند.

سُورَةُ الْأَحْزَابِ

مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَّن
 قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَّن يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾ لِيَجْزِيَ
 اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِن شَاءَ أَوْ
 يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٢٤﴾ وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ
 كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا وَكَفَىٰ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ
 الْقِتَالَ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا ﴿٢٥﴾ وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِّن
 أَهْلِ الْكِتَابِ مَن صَيَّصِيهِمْ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ
 فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَنَأْسُرُونَ فَرِيقًا ﴿٢٦﴾ وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ
 وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضًا لَّمْ تَطْعُوهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ
 شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢٧﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكِ إِن كُنْتُمْ تُرِيدْنَ
 الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعَنَّ وَأَسْرَحَنَّ
 سَرًا حَاجِمِيًّا ﴿٢٨﴾ وَإِن كُنْتُمْ تُرِيدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالذَّارَ
 الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾
 يٰ نِسَاءَ النَّبِيِّ مَن يَأْتِ مِنكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبِينَةٍ يُضَعَفْ
 لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی با مربی

این درس با محوریت آیه ۲۳ سوره احزاب، درباره وفاداری به عهد الهی گفت و گو می‌کند. این آیه، که بر اساس روایات گوناگون در شأن حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام است، بر یکی از مصادیق بارز عهد الهی که پایداری در میدان نبرد است تأکید دارد. عهد اقسام گوناگونی دارد و شامل عهد خدا با انسان، عهد انسان با خدا و عهد انسان‌ها با یکدیگر می‌شود. بر اساس مکتب اسلام، وفای به همه اقسام عهد بر مسلمان لازم است.

این درس الگوها و مصادیقی را در زمینه پایداری ارائه می‌دهد؛ چراکه ملت مقاوم و مجاهد همواره نیازمند الگوهایی است و ایستادگی تا آخرین نفس سرلوحه کارش است و بر عهد خویش با خدا صادقانه وفادار است و تا آخرین قطره خون در راه آرمان‌های الهی تلاش می‌کند.

از قرآن آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. به لزوم پایبندی به عهد و پیمان پی ببرد؛
۲. با اقسام عهد و مصادیق آن از منظر قرآن آشنا شود؛
۳. مفهوم وفای به عهد را دریابد؛
۴. با برخی پیامدهای اجتماعی عهدشکنی آشنا شود.

پای عهدهت بمان

می‌بینی که؟ حتی خود خدا هم می‌گوید فقط بعضی از آدم‌های باایمان این شکلی‌اند که می‌شود روی همه وعده‌هایشان حساب باز کرد، که می‌توان به دست دوستی‌شان اعتماد کرد، که پای قول و قرارهایشان را با خون خود امضا می‌کنند. می‌بینی که؟ برای رسیدن به اینجا به چیزی بیشتر از نماز و روزه احتیاج داری؛ به چیزی بیشتر از آنچه در رساله‌ها و توضیح‌المسائل‌ها آمده است؛ همان چیزی که بعضی‌ها مرام و معرفت صدایش می‌زنند و بعضی‌ها شرف و بعضی‌های دیگر غیرت؛ مثل مرام و معرفت شاهرخ ضرغام‌ها و شرف باقری‌ها و غیرت همت‌ها؛ مثل استواری حاج قاسم‌ها و استقامت هنیه‌ها و مردانگی سنوارها.

شرایط دشوار جنگ احزاب

دشوارترین شرایطی را در نظر بگیرید که همه چیز ضد شماست: دشمن از هر سو فشار می‌آورد و امیدی به کمک از جایی نیست. این وضعیت به خوبی ماجرای جنگ احزاب را توصیف می‌کند؛ جنگی که در آن، دشمنان اسلام با تمام توان و تجهیزاتشان دست به دست هم دادند و تا یک قدمی مدینه آمدند تا مسلمانان را از بین ببرند. شرایط به قدری سخت بود که قرآن این موقعیت را این‌گونه توصیف می‌کند: ﴿إِذْ جَاءُوكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ

وَإِذْ رَأَعْتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ». دشمن از همه سو هجوم آورد، نگاه‌ها حیران شد و دل‌ها به گلویشان رسید. قرآن می‌فرماید این موقعیت، موقعیت امتحان است: «هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زَلْزَالًا شَدِيدًا»؛^۱ (آنجا بود که مؤمنان آزمایش شدند و تکان سختی خوردند.)

در این محاصره شدید، جایی که امیدها کم‌رنگ می‌شود، قرآن دو گروه را معرفی می‌کند: منافقان و مؤمنان. منافقان، مایوس و ناامید، شروع به یأس پراکنی کردند: «مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا». ادعا کردند که وعده‌های خدا و پیامبر فقط امیدهای کاذب بوده است. اما در مقابل، مؤمنان حقیقی با دیدن لشکر احزاب گفتند: «هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا»؛^۲ (این همان است که خدا و رسولش به ما وعده داده‌اند؛^۳ و خدا و رسولش راست گفته‌اند؛ و این موضوع جز بر ایمان و تسلیم آنان نیفزود.)

ایستادگی تا آخرین نفس

سرانجام جنگ احزاب سه هیچ به نفع مسلمانان تمام شد؛ اما روسیاهی به زغال ماند. خدا این امت مقاوم را جلو چشم ما می‌گذارد و از ما می‌خواهد این‌گونه رفتار کنیم. بعد قرآن می‌فرماید:

«مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَن قَضَىٰ حَاجِبَهُ
وَمِنْهُمْ مَن يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا».^۴

در میان مؤمنان مردانی هستند که بر سر عهده‌ی که با خدا بستند صادقانه ایستاده‌اند. بعضی پیمان خود را به آخر

۱. سوره مبارکه احزاب، آیه ۱۱.

۲. سوره مبارکه احزاب، آیه ۲۲.

۳. به عنوان نمونه، سوره مبارکه بقره، آیه ۲۱۴.

۴. سوره مبارکه احزاب، آیه ۲۳.

بردند [و در راه او شربت شهادت نوشیدند]، و بعضی دیگر در انتظارند؛ و هرگز تغییر و تبدیلی در عهد و پیمان خود ندادند. از بین این جامعه مؤمن مقاوم یک عده پای عهدشان ایستادند و ایستادگی کردند تا پای جان و یک عده منتظر شهادت هستند و خط و مسیر خودشان را تا آخر حفظ می‌کنند. «وقتی پیمان با خدا و معاهده‌ای که دل‌های مؤمن با خدا بسته‌اند صادقانه باشد، همه کارها پیش خواهد رفت؛ همه مشکلات برطرف خواهد شد.»^۱

الگوی وفاداران

این آیه در شأن امیرالمؤمنین علیه السلام است: هم منتظر شهادت بودند، هم تا پای جان بر عهدی که با خدا بسته بودند، محکم ایستادند و ایستادگی کردند. امروز، جبهه مقاومت در شرایط جنگ احزاب است و فرماندهان آن، مثل سید حسن نصرالله و یحیی سنوار، به این امام اقتدا کرده‌اند.

۱. اقسام عهد در قرآن

«عهد» در لغت، به معنای حفظ چیزی و نگهداری از آن است^۲ و در اصطلاح، به پیمان‌ها و قول و قرارهایی گفته می‌شود که برای انجام دادن یا ندادن کاری، بین دو یا چند نفر بسته می‌شود.

عهد را می‌توان به سه قسم کلی تقسیم کرد:

الف) عهد خدا با انسان

مهم‌ترین نوع عهد از منظر قرآن، عهد و میثاقی است که خداوند با

۱. بیانات امام خامنه‌ای در دیدار اقشار مختلف مردم، ۱۳۹۵/۵/۱۱.

۲. راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، ص ۵۹۱.

انسان بسته است. قرآن کریم از این عهد با تعبیر «عهد الله» (عهد الهی) یاد کرده و در آیات متعدد، نظیر آیه محوری درس، مسلمانان را به وفاداری به آن سفارش می‌کند. خداوند تصریح دارد که انسان بر اساس فطرت پاک انسانی و تعالیم دین الهی، متعهد است تنها خدا را بپرستد و تنها از او اطاعت کند و از پیروی شیطان و هوای نفس دوری گزیند و اولیای الهی را تبعیت کند و در برابر طاغوت و مستکبران بایستد.^۱

براین اساس، فردی که به فرمان ولی، در میدان نبرد با دشمنان خدا پایداری می‌کند و سختی‌ها را به جان می‌خرد یا شخصی که در شرایط سخت اقتصادی، به صدقه دادن و کمک به نیازمندان ادامه می‌دهد یا شخصی که هر روز چند آیه از قرآن را می‌خواند و در معانی آن تفکر می‌کند، همه در حال وفای به عهد خویش با خداوند هستند.

ب) عهد انسان با خدا

گاهی انسان با خدای خود عهد می‌بندد که فلان کار خیر را انجام دهد یا از فلان کار ناشایست بپرهیزد؛ مانند اینکه می‌گوید: «با خدا عهد می‌بندم که نمازم را اول وقت بخوانم» یا «عهد می‌بندم در مجالس گناه شرکت نکنم». عمل به چنین عهدهایی، مانند عمل به «نذر» و «قَسَم»، لازم است.

ج) عهد انسان‌ها با یکدیگر

نوع دیگری از عهد مربوط است به عهد و پیمان‌هایی که انسان‌ها با یکدیگر منعقد می‌کنند؛ نظیر پیمان‌های حقوقی، تجاری، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی. این پیمان‌ها نیز اقسام گوناگونی دارد و از قول و قرارهای روزمره گرفته تا پیمان‌های بین‌المللی را شامل می‌شود.

۲. چرا باید به عهد خود وفادار باشیم؟

«وفای به عهد» به معنای عمل کردن به پیمان و پایبندی به قول و

۱. برای نمونه، سوره مبارکه یس، آیه ۶۰-۶۱.

قرارهایی است که انسان با خود، خدا یا دیگران منعقد کرده و درمقابل، «نقض پیمان» یا «عهدشکنی» قرار دارد که به معنای عمل نکردن به مفاد پیمان است.

قرآن کریم انسان را در برابر همه عهد و پیمان‌هایش مسئول می‌داند. در آیات و روایات اسلامی، به صورت گسترده بر لزوم وفای به عهد تأکید شده و پیمان‌شکنان به سختی نکوهش شده‌اند؛ چراکه بسیاری از پیوندهای اجتماعی و روابط اقتصادی و سیاسی در جامعه بر اساس عهد و پیمان و قول و قرارهای دوطرفه استوار می‌شود. اگر به عهد و پیمان‌ها عمل نشود، اساس جامعه و اعتماد عمومی فرومی‌ریزد و هرج و مرج جامعه را فرامی‌گیرد.

از سوی دیگر، لزوم وفای به عهد در سرشت و فطرت انسان‌ها نهاد شده است و هر انسانی آن را مانند خوبی عدالت و زشتی ظلم، بدون نیاز به دلیل و برهان درک می‌کند و می‌پذیرد. به همین دلیل، در میان تمام اقوام و ملل، چه دارای دین و چه بیگانه با دین، پایبندی به عهد و پیمان، فضیلتی بزرگ است و عهدشکنی خیانتی نابخشودنی به حساب می‌آید.

۱. «وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا» (سوره مبارکه اسراء، آیه ۳۴)؛ «به عهد خود وفا کنید که درباره عهد از شما سؤال می‌شود.»

جمع‌بندی

۱. اگر مؤمن در عهد با خدا صادقانه وفادار باشد، همه کارهایش پیش خواهد رفت.
۲. عهد از منظر قرآن به سه قسم است: عهد خدا با انسان، عهد انسان با خدا و عهد انسان‌ها با یکدیگر.
۳. عهد خدا با انسان این است که تنها خدا را بپرستد و تنها از او و اولیایش اطاعت کند و از پیروی شیطان و هوای نفس دوری‌گزیند و در برابر طاغوت و مستکبران بایستد.
۴. وفای به عهد به معنای عمل کردن به پیمان‌هایی است که انسان با خود، خدا یا دیگران منعقد کرده است.
۵. ایستادگی در میدان نبرد با دشمنان خدا مصداق بارز پایبندی به عهد الهی است.
۶. عهدشکنی اساس جامعه را فرومی‌ریزد و باعث هرج‌ومرج می‌شود.

پرسش‌های درس

۱. از دیدگاه رهبر معظم انقلاب، در چه شرایطی کارها پیش خواهد رفت و همه مشکلات برطرف خواهد شد؟
۲. اقسام عهد از دیدگاه قرآن را نام ببرید و یکی از اقسام آن را مختصر شرح دهید.
۳. آیه محوری درس به کدام یک از اقسام و مصادیق عهد اشاره دارد؟ به اختصار توضیح دهید.
۴. عدم پایبندی به عهد و پیمان چه پیامدهایی برای جامعه دارد؟

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

به عهدهایی که با خدا بسته‌ایم وفادار باشیم و در شرایط سخت آرمان‌هایمان را تغییر ندهیم و ثابت قدم بمانیم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

- هر روز با خودمان تجدید عهد کنیم. اگر عهدی با خدا بسته‌ایم، مثلاً ترک عادت بد یا انجام کاری نیکو، به آن پایبند بمانیم؛
- الگوی خودمان را شهدا قرار دهیم و از آنها بخواهیم که ما را در پایبندی به عهدها یاری کنند؛
- هفته‌ای یک بار یا حداقل ماهی یک بار به گلزار شهدا برویم و خاطره آنان را در ذهن خود زنده نگه داریم.

.....

.....

.....

.....

سوژه‌های سخن

خاطره شهید

پویانمایی

پادکست صوتی

تبیین آیه

درس بیست و دوم

حجاب حفظ می‌کند

﴿يَأْتِيهَا النَّبِيُّ قُلٌّ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ
الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلْبِيبِهِنَّ
ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ﴾

سوره احزاب، آیه ۵۹

پیامبر! به همسران و دخترانت و زنان مسلمانان
سفارش کن که با چادرها و روسری‌های بلند، خود را
کامل بپوشانند. این برای آنکه آنان را به پاک‌دامنی
بشناسند و اذیتشان نکنند، بهتر است.

سُورَةُ الْأَحْزَابِ

لَا جُنَاحَ عَلَيْهِمْ فِيءِ آبَائِهِمْ وَلَا أَبْنَائِهِمْ وَلَا إِخْوَانِهِمْ وَلَا
 أَبْنَاءَ إِخْوَانِهِمْ وَلَا أَبْنَاءَ أَخَوَاتِهِمْ وَلَا نِسَائِهِمْ وَلَا مَا مَلَكَتْ
 أَيْمَانُهُمْ ۗ وَأَتَّقِينَ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا
 ﴿٥٥﴾ إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
 ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٥٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ
 اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا
 مُّهِينًا ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ
 مَا كَتَبْنَا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿٥٨﴾
 يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ
 يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلْبِيبِهِنَّ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا
 يُؤْذِينَ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٩﴾ * لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ
 وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ
 لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٠﴾ مَلْعُونِينَ
 أَيُّمَّا ثَقَفُوا أَخِذُوا وَقْتِكُمْ بِهَا ۗ سُنَّةَ اللَّهِ فِي
 الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٦١﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی با مربی

حجاب از ارکان اساسی سبک زندگی اجتماعی در اسلام است که به لحاظ نمود عیان و ظاهری آن در جامعه، حساسیت‌های ویژه‌ای دارد. رعایت نکردن پوشش مناسب و به دنبال آن، رعایت نکردن حریم‌ها در ارتباطات، موجب گسترش فساد اخلاقی در جامعه و در نتیجه، انحراف جامعه مجاهد از مسیر جهاد و مقاومت است.

خداوند متعال دستور رعایت حجاب را در لابه‌لای آیات سوره احزاب، که به موضوع جهاد و مقاومت اختصاص دارد، صادر فرموده و این پیام روشنی دارد که نشان می‌دهد رعایت حجاب یکی از مصادیق بارز پایداری و استقامت بانوان در راه خداست.

نکته دیگر اینکه با وجود هجمه بی‌سابقه غرب به مسئله حجاب، «میل طبیعی زن به پوشش» و «بیان حکمت‌ها و زیبایی‌های حجاب»، به‌ویژه برای جوانان و نوجوانان، می‌تواند بسیاری از توطئه‌ها را خنثی و خاموش سازد.

از قرآن‌آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. با حکمت حجاب از منظر قرآن آشنا شود؛
۲. برخی پیامدهای بی‌حجابی در جامعه را بشناسد؛
۳. برخی کارکردهای چادر مشکی را که حجاب برتر است درک کند؛
۴. رعایت حجاب را مصداقی از پایداری و استقامت در راه خدا بداند.

حجاب حفظ می‌کند

دور از هیاهوهای توییتری و اینستاگرامی، دور از پروژه‌های ایران اینترنشنال و من‌وتو، دور از کج‌فهمی‌های آدم‌های اهل افراط و تفریط، با فطرت خودش که خلوت می‌کرد، به چادر مشکی مامانش حس دیگری داشت. جلو آینه که به چشم‌های خودش زل می‌زد، معصومیت صورت مامان را می‌دید. تعارف که نداشت: با همان چادر ساده، که آن طرفِ آبی‌ها «یک تکه پارچه» صدایش می‌زدند، کمتر سنگینی آن نگاه‌های مزاحم را احساس می‌کرد، کمتر از آن چشم‌های بی‌چشم‌ورو معذب می‌شد و بیشتر می‌توانست خودش باشد.

برای آرامش خودت

چرا در جامعه، شاهد دین‌گریزی و حتی دین‌ستیزی هستیم؟ چرا دشمن می‌تواند با مسئله‌ای مثل حجاب، جامعه را به تنش بکشانند و دوقطبی ایجاد کند؟ پاسخ به این پرسش‌ها پیچیده است و عوامل متعددی در آن نقش دارند؛ از تبلیغات گسترده بی‌حجابی گرفته تا تأثیرپذیری از رفتار برخی سلبریتی‌ها. اما یکی از دلایل مهم به مدل تبلیغ حجاب از سوی ما برمی‌گردد. چطور درباره حجاب صحبت می‌کنیم؟ معمولاً می‌گوییم: «حجاب را به خاطر خدا، پیامبر یا شهدا رعایت کنید.» در این مدل، فواید حجاب برای خود

فرد کم‌رنگ می‌شود؛ اما قرآن چگونه از حجاب سخن می‌گوید؟ خداوند با زبانی عقلانی و منطقی به منافع حجاب اشاره می‌کند:

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجِكُمْ وَبَنَاتِكُمْ وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ﴾^۱

ای پیامبر، به همسران و دخترانت و زنان مسلمانان سفارش کن که با چادرها و روسری‌های بلند، خود را کامل بپوشانند. این برای آنکه آنان را به پاک‌دامنی بشناسند و اذیتشان نکنند بهتر است.

چرا خداوند متعال نمی‌فرماید حجاب ارزش است یا بی‌حجابی ضد ارزش است؟ این آیه به جای تقابل ارزشی صرف، مستقیماً به نتایج و آثار حجاب اشاره می‌کند: حفظ کرامت و مصونیت از آزار و اذیت. آیا ما نیز هنگام تبلیغ حجاب، از این منافع سخن می‌گوییم؟ آیا تا به حال از تجربه‌های تلخ بی‌حجابی در جوامع غربی فیلم ساخته‌ایم و کتاب نوشته‌ایم؟ چقدر درباره خشونت‌ها، تجاوزها و انحرافات اخلاقی ناشی از بی‌حجابی کتاب خوانده‌ایم و با دخترانمان با بیانی منطقی صحبت کرده‌ایم؟

گاهی به آمارهای جوامعی که آزادی بی‌حدومرز را در پوشش تبلیغ کرده‌اند، حکمت این حکم الهی را روشن‌تر می‌کند. افزایش طلاق، فروپاشی خانواده، تجاوز و آزار جنسی، افسردگی و حتی خودکشی پیامدهای آشکاری هستند که بی‌توجهی به حریم‌ها به بار آورده است. این همان هدف شیطانی است که قرآن به ما هشدار می‌دهد: ﴿يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنزِعُ عَنْهُمَا لِيَاسَهُمَا﴾^۲. شیطان، این دشمن قسم‌خورده انسان، از همان ابتدا برای ضربه زدن به انسان، لباس او را نشانه گرفت تا شرم و حیا را از انسان بگیرد و او را به بدبختی بکشانند.

۱. سوره مبارکه احزاب، آیه ۵۹.

۲. سوره مبارکه اعراف، آیه ۲۷.

حجاب مصونیت است

حجاب، همان طور که قرآن تصریح دارد، برای آرامش و امنیت خود ماست. اگر این حقیقت ساده و عقلانی به درستی بیان شود، دیگری حجابی نشانه پیشرفت و روشن فکری نخواهد بود و بی حجابی چیزی جز بی عقلی جلوه نخواهد کرد؛ همان طور که قرآن می فرماید: «وَمَنْ يَرْغَبْ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ»^۱ «چه کسی از دین الهی و ابراهیمی روی گردان است، مگر کم خردان و کم عقل‌ها؟» مردمی پیروزند که به حقوق هم احترام بگذارند و وظایف اجتماعی شان را به درستی انجام دهند. حجاب بخشی از این مسئولیت اجتماعی است که جامعه را امن و آرام می سازد.

۱. منطق قرآن در مسئله پوشش

غنچه‌ای را تصور کنید که تا وقتی غنچه است، هیچ کس هوس چیدن آن را نمی کند، اما همین که حجاب خود را کنار گذاشت و باز شد، آن را خواهند چید. وقتی هم که چیدند، چند روزی ممکن است او را در جایی قرار دهند یا دست این و آن باشد، اما دیری نمی پاید که پژمرده و پریپ می شود و آن را در سطل زباله می ریزند. بانوان با حجاب هم مثل غنچه اند: هیچ کس دست طمع و تصرف به سمت آنها دراز نمی کند، اما همین که حجاب را کنار بگذارند، طمع دیگران به سمتشان حمله ور خواهد شد.^۲

این مهم ترین حکمت عقلانی حجاب است که قرآن نیز در آیه محوری درس بر آن تأکید دارد؛ یعنی حجاب با حفظ بانوان از دستبرد افراد آلوده، امنیت و آرامش آنان را تأمین می کند.

۱. سوره مبارکه بقره، آیه ۱۳۰.

۲. حائری شیرازی، تمثیلات، ص ۴۸.

حکمت دیگر حجاب این است که زیبایی های معنوی را نیز به زیبایی های زنان اضافه می کند. پاک دامنی، وقار، حیا، احترام و شخصیت از فضایل و زیبایی های معنوی است که حجاب آن را به بانوان هدیه می دهد. از سوی دیگر، حجاب برای حفظ طراوت و زیبایی زن بسیار مفید است. یک شیشه عطر را تصور کنید: تا زمانی که سر شیشه عطر بسته است، عطر داخل آن هم محفوظ خواهد بود، ولی به محض اینکه چند ساعتی سر شیشه برداشته شود، عطر داخل آن می پرد و شیشه خالی و بدون عطر می ماند و دیگر کسی به آن میلی ندارد. حجاب هم مانند سر شیشه عطر است: پوششی است که بوی خوش، زیبایی، حلاوت و طراوت زن را حفظ می کند و با برداشتن حجاب، آن زیبایی و حلاوت از بین می رود. رمز زیبایی و ماندگاری طراوت بانوان مسلمان هم همین حجاب است.^۱

۲. چرا چادر مشکی؟

حجاب از دیدگاه قرآن، پوششی است که با پوشاندن بدن زن و زینت هایش، او را از آزارها و آسیب ها محافظت کند. از این رو، در میان انواع پوشش، حجابی که بیش از همه پوشیدگی داشته باشد و میل و رغبت هوس بازان را دفع کند، «حجاب برتر» به حساب می آید.

از سوی دیگر، لازم است دو شرط در پوشش بانوان رعایت شود:

۱. تمام بدن را به جز صورت و دست ها تا مچ پیوشاند؛

۲. تنگ و چسبان و در نتیجه تحریک کننده نباشد.

«چادر مشکی» پوششی است که اهداف و حکمت های حجاب را آن گونه

که ذکر شد، تأمین می کند؛ زیرا چادر پوششی سرتاسری است که حجم بدن

۱. امام علی علیه السلام نیز در روایتی به این ویژگی حجاب چنین اشاره می کند: صَيَانَةُ الْمَرْأَةِ

أَنْعُمٌ لِجَالِهَا وَأَذْوَمٌ لِجَمَالِهَا (تمیمی الآمدی، تصنیف غر الحکم و درر الکلم، ص ۴۱۸)؛

(حجاب و پوشیدگی زن برای او بهتر است و زیبایی اش را پایدارتر می سازد.)

و برجستگی‌های آن را به خوبی می‌پوشاند و تحریک و انگیزش جنسی را در طرف مقابل به حداقل می‌رساند؛ به‌ویژه رنگ مشکی آن که به اعتقاد روان‌شناسان، مناسب‌ترین رنگ در کاهش برانگیختگی و تحریک است. به همین منظور، بانوان مسلمان ایرانی و زنان بسیاری از ممالک اسلامی از دیرباز، چادر را به عنوان حجاب برتر، برای حفظ حیا و پاک‌دامنی خود برگزیده‌اند و امروز نیز به عنوان فرهنگ، هویت اسلامی و ایرانی ما را تشکیل می‌دهد.

۳. حجاب پرچم است

اگر حجاب «یک تکه پارچه» است، چرا این قدر دشمنان از آن می‌ترسند؟ و چرا برای خراب کردنش، این همه هزینه می‌کنند؟ دلیلش این است که حجاب امروزه تنها پوششی ساده برای مصون ماندن از نگاه‌های آلوده نیست، بلکه به نماد پویا و اثرگذار سبک زندگی اسلامی تبدیل شده است. بانوان مسلمان با حجاب خود، ضمن به چالش کشیدن مظاهر توخالی، اما پرزرق و برق غرب، پیام سرزندگی در سایه عمل به فرمان‌های حیات‌بخش قرآن کریم را از هر کوی و برزن، به رخ جهانیان می‌کشند.

این حقیقتی است که «ریون کرکت» (ادوارد شرلی) صهیونیست، مسئول سابق شبکه جاسوسی سیا در ایران، در اظهار نظر جالبی به آن اذعان داشته است: «چادر نمادی است که وجود انقلاب را بر سر هر چهارراه به نمایش می‌گذارد. با چادر می‌توان این احساس را پدید آورد که انقلاب اسلامی هنوز زنده و جاوید است.»^۱

رعایت حجاب در چنین شرایطی، به طور قطع یکی از مصادیق بارز پایداری و استقامت بانوان مسلمان در راه خداست.

۱. «کشف حجاب به روش مدرن»، هفته‌نامه فیضیه، ۱۳۷۹/۱۱/۱۵، ص ۱.

جمع‌بندی

۱. حجاب از منظر قرآن، راهکاری برای محافظت از شخصیت زن و کرامت او در جامعه است.
۲. افزایش طلاق، فروپاشی خانواده، تجاوز و آزار جنسی، افسردگی و حتی خودکشی، پیامدهای آشکار بی‌حجابی در جامعه است.
۳. حجاب ضمن آراستن بانوان به زیبایی‌های معنوی، برای حفظ طراوت و زیبایی زن بسیار مفید است.
۴. «چادر مشکی» به دلیل تأمین کامل اهداف و حکمت‌های حجاب، به عنوان حجاب برتر شناخته می‌شود.
۵. حجاب در دنیای امروز، نماد پویا و اثرگذار سبک زندگی اسلامی در جهان است.
۶. حفظ حجاب برای بانوان، از مصادیق بارز پایداری و استقامت در راه خداست.

پرسش‌های درس

۱. حجاب برای بانوان، از دیدگاه قرآن چه حکمتی دارد؟
۲. بی‌حجابی در جامعه چه پیامدهایی در پی دارد؟
۳. سه مورد از حکمت‌های عقلی رعایت حجاب را نام ببرید.
۴. چرا چادر مشکی حجاب برتر نامیده می‌شود؟

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

حجاب را به عنوان سپری برای حفظ کرامت و امنیت انتخاب کنیم و آن را وسیله‌ای برای شناخت و مصونیت بدانیم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

- در سبک پوشش خود، توجه بیشتری به ارزش‌های الهی داشته باشیم و آن را نشانه‌ای از هویت دینی خود بدانیم؛
- درباره فلسفه حجاب و فواید آن برای خود و دیگران مطالعه کنیم و این آموزه را با زبانی دل‌نشین برای دیگران بازگو کنیم؛
- با بیان منطقی و مستند آسیب‌های بی‌حجابی در غرب، دیگران را به حجاب دعوت کنیم.

.....

.....

.....

.....

سوژه‌های سخن

خاطره شهید

پویانمایی

پادکست صوتی

تبیین آیه

درس بیست و سوم

بهترین را انتخاب کن

﴿فَبَشِّرْ عِبَادِ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ
الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ﴾

سوره زمر، آیه ۱۷ و ۱۸

به بندگان من بشارت بده؛ همان کسانی که
حرفها و تبلیغات گوناگون را با دقت می شنوند
و با تجزیه و تحلیل، دنبال بهترینش می روند.

قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿١١﴾ وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ
 أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٢﴾ قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ
 ﴿١٣﴾ قُلْ اللَّهُ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي ﴿١٤﴾ فَأَعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ
 قُلْ إِنْ الْحَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
 أَلَا ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١٥﴾ لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ
 وَمَنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ذَلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهَ بِهِ عِبَادَهُ وَيَعْبَادُونَ فَاتَّقُونِ ﴿١٦﴾
 وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَى
 فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ
 أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿١٨﴾
 أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُتَقَدَّمُ فِي النَّارِ ﴿١٩﴾
 لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ عُرفٌ مِّنْ فَوْقِهَا عُرفٌ مَّبِينَةٌ تَجْرِي
 مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَعَدَّ اللَّهُ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْمِيعَادَ ﴿٢٠﴾ أَلَمْ تَرَ
 أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنْبِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ
 يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ
 يَجْعَلُهُ حُطْلَمًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٢١﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی با مربی

این درس از مجموعه درس‌های حوزه سبک زندگی اجتماعی در اسلام است که به ما می‌آموزد موضعمان در برابر دیدگاه‌های مختلف و بعضاً مخالف در جامعه چه باید باشد.

یکی از ویژگی‌های جامعه اسلامی آزادی فکر و اندیشه است. در جامعه‌ای که اندیشه‌ها فرصت ظهور و بروز نداشته باشند، نوآوری و خلاقیت جای خود را به رکود و سستی می‌دهد و پیشرفت جامعه متوقف می‌شود. قرآن فضایی را برای جامعه اسلامی ترسیم می‌کند که همه بتوانند آزادانه نظر خود را بیان کنند (البته به شرطی که مخل به مبانی اسلام و حقوق دیگران نباشد) و دیگران با گوش دادن به آن بتوانند بهترین تصمیم را بگیرند.

آیه محوری درس مؤمنان را به شنیدن نظرهای گوناگون و بررسی دیدگاه‌های مختلف، برای انتخاب برترین نظر تشویق می‌کند. این فضا چه سودی برای جامعه اسلامی دارد؟ پاسخ این است که آزادی بیان و اندیشه از یک سو و آزادی تحقیق و انتخاب از سوی دیگر، بازار فکر و اندیشه را رونق می‌دهد و موجب دستیابی به بهترین ایده‌ها و اندیشه‌ها می‌شود و در نتیجه، جامعه‌ای پویا و زنده شکل خواهد گرفت.

از قرآن آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. با دیدگاه قرآن درباره شنیدن اقوال آشنا شود؛
۲. برخی الزامات خوب شنیدن را یاد بگیرد؛
۳. به برخی مهارت‌های انتخاب بهترین آگاهی یابد؛
۴. معیار تحلیل و سنجش اقوال مختلف را بشناسد.

بهترین را انتخاب کن

هیچ فکرش را می‌کردی که در فلان بحث سیاسی تند و تیز، محبوب‌ترین آدم پیش خدا، همانی باشد که بیشتر از همه ساکت است؟ که خیلی بیشتر از حرف زدن، گوش کردن را بلد است؟ که کمتر رگ گردنش ورم می‌کند و کمتر صورتش گر می‌گیرد و کمتر روی پیشانی‌اش قطره‌های عرق می‌نشیند؟ هیچ فکرش را می‌کردی که خدا در بحث‌های آتشین که دو طرف تا حد مرگ به جان هم می‌افتند، پشت سر هیچ‌یک از آنان نایستاده است؟ که بیشتر حواسش به آن آدم گوشه‌گیر آرامِ خونسردی است که با صبر و حوصله یکی یکی حرف‌ها را می‌شنود و با صبر و حوصله، یکی یکی به آنها فکر می‌کند و با صبر و حوصله بهترین‌هایشان را برمی‌گزیند؟

انتخاب بهتر ثمره هدایت الهی

در زندگی، همیشه با انتخاب‌هایی روبه‌رو هستیم: چه شغلی را برگزینیم؟ از چه منبعی برای یادگیری استفاده کنیم؟ یا حتی چگونه به مسائل اجتماعی و سیاسی واکنش نشان دهیم؟ در دنیای امروز و این هیاهوی اطلاعات و تبلیغات، تشخیص حقیقت و انتخاب بهترین‌ها مهارتی حیاتی است. اما چگونه می‌توان به این مهارت دست یافت؟ خداوند در قرآن، بندگان هدایت‌یافته خود را این‌گونه معرفی می‌کند:

﴿الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ﴾^۱

کسانی که حرف‌ها و تبلیغات گوناگون را با دقت می‌شنوند و با تجزیه و تحلیل، دنبال بهترینش می‌روند، کسانی‌اند که خدا دستشان را در زندگی گرفته است [و آنان همان مردم عاقل‌اند].

این آیه ما را به شنیدن دیدگاه‌های گوناگون و انتخاب بهترین راه دعوت می‌کند. شنیدن همه سخنان، اما گزینش برترین‌ها نشانه خردمندی و ایمان است.

«حرف هرکسی را، ولو آن کسی که حرف می‌زند جزو جریان شما و گروه شما و جبهه شما نیست، گوش کنید. اگر دیدید حرف درستی است، آن وقت ﴿فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ﴾. حکمت قرآنی را ملاحظه کنید: ﴿يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ﴾. باید استماع کرد. بعد هرچه بهتر است، انسان قبول کند؛ ولو آن بهتر از زبان کسی در بیاید که انسان او را دوست ندارد، قبول ندارد.»^۲

آزادی بیان برای شکوفایی اندیشه

آزادی اندیشه و بیان، در چهارچوب حفظ حقوق دیگران و با رعایت موازین شرعی، زیربنای این انتخاب‌های آگاهانه است. در جامعه‌ای که مردم بتوانند بی‌هراس از بیان نظرهایشان، دیدگاه‌های مختلف را بشنوند، فضایی برای شکوفایی فکری و اجتماعی ایجاد می‌شود. خداوند ما را به انتخاب دعوت می‌کند و این آزادی به رشد فردی و اجتماعی می‌انجامد. بیاییم هنر شنیدن و انتخاب بهترین‌ها را در زندگی مان تمرین کنیم. وقتی فرزندان صحبت می‌کند، با دقت گوش دهیم و او را به بازگو کردن همه جوانب ماجرا تشویق کنیم. این کار به او مهارت شنیدن و واکنش مناسب را می‌آموزد. همچنین، در مواجهه با اخبار و اطلاعات، پیش از پذیرش یا انتشار، تحقیق و منابع معتبر را بررسی کنیم.

۱. سوره مبارکه زمر، آیه ۱۸.

۲. بیانات امام خامنه‌ای در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۸/۴/۳.

بهترین کلام

اما چگونه می‌توان «بهترین» را تشخیص داد؟ شنیدن و تأمل کردن و بصیرت به خرج دادن کلید این هنر است. اما خداوند در چند آیه جلوتر، معیار تشخیص بهترین کلام را بیان می‌کند: ﴿اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانًا﴾؛^۱ «خدا بهترین سخن یعنی قرآن را فرستاده است؛ کتابی که آیه‌هایش هماهنگ‌اند و همدیگر را توضیح می‌دهند.» بهترین کلام قرآن است و هر کلامی که با قرآن مطابقت داشته باشد. پس، باید با قرآن زندگی کنیم تا قدرت تشخیص بهترین کلام را به دست آوریم.

۱. هنر خوب شنیدن

وقتی از ما انتقاد می‌کنند، چه واکنشی نشان می‌دهیم؟ کار عاقلانه آن است که به دقت به حرف منتقدان گوش دهیم و بدون واکنش تند، از نظرهای آنها برای بهبود عملکردمان بهره ببریم. حالا دانش‌آموزی را تصور کنید که برای انتخاب رشته، به نظرهای معلمان و مشاوران گوش می‌دهد و از تجربه پدر و مادر و دانش‌آموزان بالاتر استفاده می‌کند تا در پایان به تصمیم آگاهانه برسد؛ یا مدیری که در جلسه کاری، ایده‌ها و نظرهای کارشناسان را با دقت می‌شنود و بهترین دیدگاه را برای پیشرفت پروژه به کار می‌بندد و... اینها مصادیق روزمره «خوب شنیدن» است که قرآن ما را به آن توصیه می‌کند. هنر خوب شنیدن به معنای توانایی درک و فهم عمیق نظرها و احساسات دیگران است. خوب شنیدن به ما کمک می‌کند درک بهتری از دیدگاه‌های مختلف داشته باشیم. این مهارت، ضمن آنکه روابط شخصی ما را بهبود

می‌دهد، به ما کمک می‌کند از تجربیات و دانش دیگران بهره‌مند شویم و بهترین تصمیمات را بگیریم.

از سوی دیگر، گسترش فرهنگ خوب شنیدن در جامعه می‌تواند سوء تفاهم‌ها را کم و دل‌ها را به هم نزدیک کند و باعث افزایش همدلی و هم‌بستگی اجتماعی شود. وقتی افراد به حرف هم گوش می‌دهند، می‌توانند به درک بهتری از یکدیگر برسند و در نتیجه، همکاری و همیاری بیشتری در جامعه شکل می‌گیرد.

البته برای خوب شنیدن، باید به چند نکته توجه کنیم: اول آنکه به گوینده توجه کامل داشته باشیم تا به درک عمیقی از گفته‌های او برسیم. این مسئله شامل عدم قطع کردن صحبت‌های دیگران و نشان دادن علاقه به گفته‌های آنان می‌شود؛ دوم اینکه با پرسشگری و طرح سؤالات مرتبط و روشن، درک بهتری از نظرهای آنها پیدا کنیم و منظورشان را بهتر دریابیم؛ سوم اینکه برای خوب شنیدن، باید از قضاوت‌های سریع پرهیزیم و به نظرهای دیگران با ذهنی باز بنگریم، هرچند مخالف دیدگاه ما باشد.

۲. چگونه به بهترین انتخاب برسیم؟

انتخاب بهترین قول همیشه کار ساده‌ای نیست. قبول کنیم که در بسیاری از اوقات، تأمل در دیدگاه‌های مختلف و تجزیه و تحلیل آنها، کار هرکسی نیست و نیاز به تخصص و مهارت ویژه‌ای دارد. برای رسیدن به مهارت انتخاب بهترین‌ها از بین دیدگاه‌های مختلف، طی کردن مراحل ضروری و راه‌گشاست:

الف) گوش دادن فعال: به دقت به نظرها و دیدگاه‌های دیگران گوش دهیم. بکوشیم بدون قضاوت اولیه، تمام اطلاعات را دریافت کنیم؛
ب) تعیین معیار: برای تحلیل هر سخنی، باید ملاک و معیار داشته باشیم؛ معیاری که بر اساس آن بتوانیم انتخاب‌های خود را ارزیابی کنیم.

همان‌گونه که پیش‌تر گفته شد، بهترین معیار کلام خداست و هر کلامی که با قرآن مطابقت داشته باشد؛

ج) تحلیل و بررسی: پس از شنیدن نظرها، با تفکر و تأمل، آنها را بر اساس معیارهای اصلی تحلیل کنیم، قوت‌ها و ضعف‌های هر دیدگاه را بفهمیم و ببینیم کدام‌یک از آنها با ارزش‌ها و اهداف همخوانی دارد؛

د) تحقیق و مطالعه: برای درک بهتر موضوع، به منابع معتبر مراجعه کنیم. مطالعه کتاب‌ها، مقالات و نظریات کارشناسان می‌تواند به ما کمک کند دیدگاه‌های مختلف را بهتر بشناسیم؛

ه) مشورت با دیگران: با افرادی که به آنها اعتماد داریم درباره نظریات مختلف صحبت کنیم. گاهی، دیدگاه‌های دیگران می‌تواند به ما کمک کند تا بهترین انتخاب را داشته باشیم؛

و) تجربه شخصی: از تجربیات خود و دیگران استفاده کنیم. گاهی، بهترین انتخاب‌ها از طریق تجربه‌های گذشته به دست می‌آید.

با دنبال کردن این مراحل می‌توانیم به مهارت انتخاب بهترین‌ها از بین دیدگاه‌های مختلف دست یابیم. البته این فرایند نیاز به زمان و تمرین دارد، اما با استمرار و تلاش می‌توانیم به این مهارت ارزشمند برسیم.

جمع‌بندی

۱. مسلمان باید تحمل شنیدن سخنان مختلف و حتی مخالف را داشته باشد و دارای سعه صدر باشد.
۲. پیروی از بهترین قول ثمره هدایت الهی است.
۳. قرآن به ما می‌گوید به خوب بودن قانع نباشیم، بلکه بهترین را دنبال کنیم.
۴. بهترین معیار برای انتخاب بهترین قرآن است و هر کلامی که با قرآن مطابقت داشته باشد.
۵. گسترش فرهنگ خوب شنیدن در جامعه باعث افزایش همدلی و هم‌بستگی می‌شود.
۶. انتخاب بهترین قول کار ساده‌ای نیست و نیاز به تخصص و مهارت ویژه‌ای دارد.

پرسش‌های درس

۱. آیه محوری درس شنیدن همه سخنان و پیروی از بهترین آنها را نشانه چه چیزی می‌داند؟
۲. بهترین معیار برای تحلیل دیدگاه‌های مختلف و انتخاب بهترین آن چیست؟
۳. فرهنگ خوب شنیدن چه فواید فردی و اجتماعی دارد؟
۴. برای خوب شنیدن به چه نکاتی باید توجه کنیم؟ سه مورد آن را بیان کنید.
۵. برای کسب مهارت انتخاب بهترین‌ها چه مراحل را باید طی کنیم؟

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

همه دیدگاه‌ها را بشنویم، اما بهترین را انتخاب کنیم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

• به جای قضاوت زود هنگام، با دقت به سخن انسان‌ها گوش کنیم؛
• پیش از تصمیم‌گیری، با افراد آگاه و متخصص مشورت، و
گزینه‌های مختلف را بررسی کنیم و به دنبال بهترین راه حل باشیم؛
• حتی از کسانی که با ما اختلاف نظر دارند، نکات مثبت را بیاموزیم
و در زندگی‌مان به کار ببریم.

.....

.....

.....

.....

سوژه‌های سخن

خاطره شهید

پویانمایی

پادکست صوتی

تبیین آیه

درس بیست و چهارم

از محبت خارها گل می شود

﴿ادْفَعِ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ
وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ﴾

سوره فصلت، آیه ۳۴

جواب بدی را با خوبی بده، آن هم با بهترین روش.
اگر این طور کنی، آن کسی که بین تو و او دشمنی
بوده است، یک دفعه مثل دوستی صمیمی می شود!

سُورَةُ فَصَّلَتْ

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبَّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ
 الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشُرُوا بِالْجَنَّةِ
 الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ مَنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
 وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهَى أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ
 فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نَزَّلْنَا مِن عَفُورٍ رَّحِيمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَنْ أَحْسَنُ
 قَوْلًا مِّمَّن دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ
 الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا تَسْتَوِ الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ
 بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ
 وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَمَا يُلْقِيهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقِيهَا
 إِلَّا ذُو حِظٍّ عَظِيمٍ ﴿٣٥﴾ وَإِنَّمَا نَزَعْنَاكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ
 فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٦﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ
 اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ
 وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ
 إِلَيْهِ تَعْبُدُونَ ﴿٣٧﴾ فَإِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْدَ
 رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْأَمُونَ ﴿٣٨﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی با مربی

این درس با محوریت آیه ۳۴ سوره فصلت، ﴿ادْفَعْ بِالَّذِي هِيَ أَحْسَنُ﴾، به یکی از موضوعات مهم سبک زندگی اجتماعی در اسلام توجه می‌کند و به نحوه برخورد با کسانی می‌پردازد که با ما مخالف‌اند و از سر نادانی برخورد بدی با ما داشته‌اند.

دین اسلام دین صلح و آشتی است و در نظر دارد با به حداقل رساندن دشمنی‌های کوچک، تنش‌های شخصی، کینه‌های بی‌ارزش روزمره و...، توجه جامعه اسلامی را بر موضوعات اصلی و اغماض ناپذیر متمرکز کند. قرآن می‌گوید واکنش سخت و شدید شما باید در مواجهه با دشمن سرسخت و زورگویی باشد که ظلم و کینه‌اش در برابر دین آشکار است، نه افرادی که از سر نادانی رفتارهای ناشایستی با شما داشته‌اند و احیاناً با دیدن واکنش‌های محبت‌آمیز شما جذب می‌شوند و تغییر روش می‌دهند.

از قرآن آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. با راهکار قرآن برای برخورد با رفتارهای ناشایست آشنا شود؛
۲. برخی آثار و نتایج گذشت و محبت به دیگران را بشناسد؛
۳. با برخی راهکارهای عمل به آیه محوری درس آشنا شود.

از محبت خارها گل می‌شود

چشم دیدنت را ندارد؟ جواب سلامش را گرم‌تر بده. پیش این و آن بدت را می‌گوید؟ تو خوبی‌هایش را برای بقیه تعریف کن. در سخت‌ترین روزهای زندگی‌ات، زیر پایت را خالی کرده است؟ تو در تنهایی‌هایش به دادش برس. سخت است؟ بسیار زیاد؛ بیشتر از آنچه فکرش را بکنی. کسی برای فداکاری‌های قهرمانانه‌ات هورا می‌کشد؟ به هیچ وجه. ولی به زحمتش می‌ارزد. به زحمتش می‌ارزد که تخم کینه را از خاک قلب یک انسان بیرون بکشی و برای همیشه بدر محبت را به جایش بکاری. به زحمتش می‌ارزد که یکی از خلیفه‌های خدا بر زمین را از جهنم نفرت و دشمنی نجات دهی.

فرصتی برای دوستی جدید

گاهی زندگی شبیه صحنه فیلم پیچیده می‌شود؛ جایی که آدم‌های مقابل ما برخلاف انتظارمان رفتار می‌کنند. شاید دوستی از روی حسادت، ما را برنجاند یا همسایه‌ای، بدون دلیل، کلامی تند و نیش‌دار بگوید. اولین واکنش طبیعی ما چیست؟ مقابله به مثل. اما آیا این روش نتیجه مطلوبی به همراه دارد؟

خداوند در قرآن، ما را به مسیری متفاوت دعوت می‌کند:

﴿ادْفَعِ بَالِيَّ هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ﴾^۱

جواب بدی را با خوبی بده؛ آن هم با بهترین روش. اگر این طور کنی، آن کسی که بین تو و او دشمنی بوده است، یک دفعه مثل دوستی صمیمی می شود.

این آیه ما را به رویکردی شگفت انگیز و الهی فرامی خواند؛ اینکه بدی را نه تنها با خوبی پاسخ دهیم، بلکه با بهترین روش ممکن. نتیجه؟ ﴿فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ﴾. حتی دشمنی ها می توانند به صمیمی ترین دوستی ها تبدیل شوند.

این آموزه قرآنی در زندگی روزمره بسیار کارآمد است. تصور کنید همکاری که همیشه در مقابل شما بوده است اشتباهی می کند. به جای انتقاد تند و به اصطلاح «تلافی کردن»، با ملایمت کمکش کنید تا مشکل را حل کند. احتمال دارد همین رفتار او را به حامی و دوست وفادارتان تبدیل کند. یا در خانه، وقتی فرزندان اشتباهی می کند، به جای عصبانی شدن، با آرامش راهنمایی اش کنید. این برخوردها معجزه می کند.

محبت معجزه می کند

سربازی که تازه از مرخصی برگشته بود، دوباره درخواست مرخصی کرد. وقتی مخالفت شد، به قدری عصبانی شد که به صورت شهید بروجردی سیلی زد؛ اما او با خنده گفت: «دست سنگینی داری. یکی هم این طرف بزن.» بعد با محبت او را به اتاق برد و برایش مرخصی نوشت. سرباز که از این رفتار شرمنده شده بود، مرخصی را نپذیرفت. مدتی بعد راننده و محافظ شهید بروجردی شد و یازده ماه بعد به شهادت رسید؛ اما هرگز به مرخصی نرفت. این آموزه قرآنی، فقط یک توصیه اخلاقی نیست، بلکه راهکاری هوشمندانه برای ساختن جامعه ای سالم و پیوندهای عمیق انسانی است.

سلول اصلی جامعه خانواده است که نیاز زیادی به این راهکار دارد. «وقتی محبت باشد، از محبت خارها گل می‌شود. اگر چیز ناخوشایندی هم در همسر وجود داشته باشد، وقتی محبت بود، آن چیزهای ناخوشایند به کلی رنگ می‌بازد و محبت همه چاله‌ها را صاف می‌کند.»^۱

این مسیر هرچند آسان نیست، نتایج شگفت‌انگیزی دارد. شاید همان کسی که روزی قلبمان را به درد آورده است، با رفتار کریمانه، به بهترین دوست صمیمی ما تبدیل شود. دنیا پر است از این فرصت‌ها.

۱. معجزه محبت در خانواده

همان‌گونه که ذکر شد، آیه «ادْفَعْ بِأَلَّتِي هِيَ أَحْسَنُ» به معنای مقابله با بدی‌ها با روشی نیکو و شایسته، و بلکه با بهترین شیوه است. این آیه، که دو فضیلت «عفو و گذشت» و «محبت» را یکجا در خود دارد، معجون مؤثر و بی‌نظیری است که می‌توان برای حل مسائل و اختلافات در بسیاری از عرصه‌های زندگی، به‌ویژه در محیط خانواده، از آن بهره جست.

خانواده‌ای را تصور کنید که به جای تلافی کردن و انتقام‌جویی، از شیوه‌های محبت‌آمیز و گذشت استفاده می‌کنند و به جای مقابله به‌مثل و دشمنی با یکدیگر، همدلی و همفکری را جایگزین می‌سازند. به طور قطع، با این رفتار فضایی پر از آرامش، صلح و محبت در خانواده حاکم می‌شود و روابط میان اعضا مستحکم‌تر و پایدارتر خواهد شد.

اگر فرهنگ محبت کردن به کسانی که به ما بدی کرده‌اند، در خانواده‌ای نهادینه شود، اختلافات خانوادگی به حداقل می‌رسد و عزیزان ما به بهترین

۱. بیانات امام خامنه‌ای در خطبه عقد، ۱۳۷۸/۱/۱۵.

دوستان ما تبدیل خواهند شد. در بسیاری از خانواده‌ها، دعاها و بحث‌ها بر سر مسائل کوچک، تبدیل به مشکلات بزرگ می‌شود؛ اما با اجرای این آیه، مشکلات به سرعت رفع می‌شوند. اعضای خانواده یاد می‌گیرند که به جای واکنش‌های تند، با آرامش و احترام با یکدیگر رفتار کنند و این امر به تدریج موجب ایجاد فضای امن و حمایتگر در خانه می‌شود. فرزندان در چنین فضایی است که مهربان، مسئولیت‌پذیر و اجتماعی بار می‌آیند و آینده جامعه را با نگرش مثبت و سازنده خود خواهند ساخت.

۲. چگونه بدی را با خوبی پاسخ دهیم؟

فرض کنید در موقعیتی قرار دارید که فردی به ناحق به شما ناسزا می‌گوید. چه واکنشی از خود نشان می‌دهید؟ اینکه فقط بتوانیم خودمان را کنترل کنیم، به معجزه شباهت دارد؛ چه برسد به اینکه بخواهیم با محبت هم با او رفتار کنیم. قبول دارید عمل به آیه «ادْفَعِ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ» سخت است؟ به هر حال، برای عملی کردن آیه، چند راهکار وجود دارد که می‌تواند به ما کمک کند:

الف) کنترل احساس

نخستین گام کنترل احساسات و واکنش‌های خودمان است. وقتی با رفتار بد دیگران مواجه می‌شویم، ممکن است احساس خشم یا ناامیدی در ما ایجاد شود؛ اما باید یاد بگیریم که این احساسات را مدیریت کنیم. به جای واکنش فوری، لحظه‌ای درنگ کنیم و به خود بگوییم که چگونه می‌توانیم به بهترین شکل پاسخ دهیم.

ب) حس همدلی

سعی کنیم خود را به جای دیگران بگذاریم و بفهمیم که ممکن است دیگران تحت فشار یا در شرایط دشواری باشند. به این فکر کنیم که شاید اگر ما هم جای آنها بودیم، همین واکنش را نشان می‌دادیم. این همدلی

می‌تواند به ما در کنترل احساساتمان کمک کند و ما را به جای قضاوت یا واکنش عجولانه، به سمت رفتار محبت‌آمیز سوق دهد.

ج) استفاده از جملات مثبت

در شرایط تنش و مواجهه با بدرفتاری دیگران، به جای استفاده از جملات انتقادی یا تند، سعی کنیم از جملات مثبت و تشویق‌کننده استفاده کنیم. این کار می‌تواند به کاهش تنش و ایجاد فضایی دوستانه کمک کند.

د) گفت‌وگو برای حل مسئله

اگر رفتار بدی از کسی مشاهده کردیم، به جای واکنش فوری، می‌توانیم با او صحبت کنیم و بکوشیم مشکل را رفع کنیم. این گفت‌وگو می‌تواند به درک متقابل و بهبود روابط کمک کند.

این راهکارها به ما کمک می‌کند که در ساختن جامعه‌ای سالم و به دور از تنش و درگیری سهیم باشیم و به ایجاد دنیایی بهتر و پراز محبت و دوستی کمک کنیم؛ مثل پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله که با محبت و مهربانی، دشمنی آن یهودی را که هر روز بر سرشان شکمبه گوسفند می‌ریخت، به دوستی تبدیل کردند.

جمع‌بندی

۱. قرآن می‌گوید بدی را نه تنها با خوبی، بلکه با بهترین روش ممکن پاسخ دهیم.
۲. پاسخ بدی را با خوبی دادن راهکاری هوشمندانه برای ساختن جامعه‌ای سالم و پیوندهای عمیق انسانی است.
۳. اگر به جای تلافی کردن، از شیوه‌های محبت‌آمیز استفاده کنیم، فضای خانواده پر از آرامش، صلح و محبت می‌شود.
۴. محبت و گذشت در پاسخ به رفتار ناشایست، تنش‌ها را کاهش می‌دهد و اختلافات خانوادگی را به حداقل می‌رساند.
۵. مدیریت احساسات، همدلی کردن، استفاده از جملات مثبت و گفت‌وگو برای حل مسئله از راهکارهای عمل به آیه محوری درس است.

پرسش‌های درس

۱. قرآن برای مقابله با رفتار ناشایست دیگران چه روشی را توصیه می‌کند؟
۲. عمل به آیه محوری درس چه تأثیری بر جامعه دارد؟ به اختصار شرح دهید.
۳. درباره نقش محبت و گذشت در برابر رفتار نابجای دیگران بر روابط خانوادگی توضیح دهید.
۴. برای عمل به آیه محوری درس چه راهکارهایی را پیشنهاد می‌کنید؟ دو مورد آن را به اختصار شرح دهید.

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

در مواجهه با بدی‌ها، به جای مقابله به مثل، رفتار کریمانه و ملایم داشته باشیم تا دشمنی‌ها تبدیل به دوستی شود.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

❶ خوبی کسی را بگوییم که پیش این و آن بدی مان را گفته است؛

❷ برای کسی دعا کنیم که به ناحق نفرینمان کرده است؛

❸ گرم بگیریم با کسی که در سختی‌ها تنهایمان گذاشته است.

..... ❹

..... ❺

..... ❻

..... ❼

سوژه‌های سخن

خاطره شهید

پویانمایی

پادکست صوتی

تیین آیه

درس بیست و پنجم

عقل را با عقل دیگر یار کن

﴿وَأْمُرْهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ﴾

سوره شوری، آیه ۳۸

آنچه نزد خداست از خوشی‌های زودگذر دنیا
بهتر است، اما مخصوص کسانی است که
کارهایشان را با مشورت پیش می‌برند.

سُورَةُ الشُّورَى

وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَمِ ﴿٣٢﴾ إِنْ يَشَاءُ يُسَكِّنِ الرَّيحَ
 فَيُظِلِّنْ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ
 ﴿٣٣﴾ أَوْ يُوقِفُهُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَنْ كَثِيرٍ ﴿٣٤﴾ وَيَعْلَمَ الَّذِينَ
 يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا مَا لَهُمْ مِنْ مَّخِصٍ ﴿٣٥﴾ فَمَا أَوْتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَّعْ
 الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ
 يَتَوَكَّلُونَ ﴿٣٦﴾ وَالَّذِينَ يَحْتَسِبُونَ كِبِيرَ الْأَثَمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَا
 غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ
 وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ
 الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾ وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا
 وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿٤٠﴾ وَلَمَنْ أَنْتَصَرَ
 بَعْدَ ظَلْمِهِ فَأُولَئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤١﴾ إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى
 الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَئِكَ
 لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٢﴾ وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ
 الْأُمُورِ ﴿٤٣﴾ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مَنْ بَعَدَهُهُ وَتَرَى
 الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأَوْا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٤﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی با مربی

مشورت یکی از اصول اساسی در زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی است که به ما کمک می‌کند تصمیمات بهتری بگیریم و روابط خود را تقویت کنیم. این درس با محوریت آیه ۳۸ سوره شوری، به اهمیت مشورت در امور اشاره دارد و نشان می‌دهد که برای دستیابی به همدلی و هم‌بستگی، تبادل نظر و همفکری ضروری است.

در زندگی فردی، مشورت می‌تواند به ما در رفع مشکلات و انتخاب‌های بهتر کمک کند. در خانواده، این امر موجب تقویت روابط و ایجاد فضایی صمیمی می‌شود؛ و در سطح اجتماعی، مشورت از سوی قرآن و سیره پیامبر ﷺ به عنوان الگوی حکمرانی معرفی می‌شود تا به ایجاد جامعه‌ای سالم و متعادل بینجامد؛ جامعه‌ای که در آن همه افراد احساس مشارکت و مسئولیت می‌کنند.

از قرآن آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. با دیدگاه قرآن درباره مشورت آشنا شود؛
۲. فواید و دلایل عقلی مشورت را بداند؛
۳. به نقش مشورت در ایجاد هم‌بستگی خانوادگی پی ببرد؛
۴. جایگاه مشورت در کار تشکیلاتی را بشناسد.

عقل را با عقل دیگر یار کن

از نشانه‌های مؤمن یکی هم این است که اهل تصمیم‌های هول هولکی نیست. صبور است و با ملاحظه؛ حرف‌های آدم‌ها را می‌شنود و سر حوصله به تک‌تکشان فکر می‌کند. اگر چیزی را نداند، از پرسیدن خجالت نمی‌کشد و اگر راهی را نشناسد، از راهنمایی گرفتن عارش نمی‌آید. اهل مشورت گرفتن است؛ چه در تصمیم‌های کوچک و چه در انتخاب‌های بزرگ. هیچ عشقی آن قدر کورش نمی‌کند که دلسوزی آدم‌های دوروبرش را نبیند و هیچ تصمیمی آن قدر به هیجان نمی‌آوردش که راهنمایی آدم‌های با تجربه را نادیده بگیرد. اگر از یک سوراخ دوبار گزیده نمی‌شود، برای همین اخلاش است و اگر مدام سرش به سنگ نمی‌خورد، از صدقه سر همین عادت‌هایش است.

مسیری روشن برای پیشرفت جمعی

در تیم فوتبال، بازیکنان تنها زمانی می‌توانند موفق شوند که با یکدیگر هماهنگ باشند. اگر هر بازیکن، بدون توجه به تاکتیک تیمی و مشورت با مربی، بازی خود را پیش ببرد، حتی بهترین‌ها نیز نمی‌توانند پیروز میدان شوند. در مقابل، تیم‌هایی که بازیکنانشان با یکدیگر همفکری می‌کنند، پاس‌های حساب‌شده می‌دهند و از ایده‌ها و استراتژی‌های جمعی پیروی می‌کنند، حتی با امکانات محدود نیز می‌توانند افتخار بیافرینند. این اصل ساده موفقیت در ورزش در زندگی اجتماعی نیز صادق است: بدون

همفکری و مشورت، پیروزی در میدان زندگی ممکن نیست. قرآن کریم این راهکار را در سطحی بالاتر برای جامعه ایمانی ارائه می‌کند:

﴿وَأْمُرْهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ﴾^۱

[آنچه نزد خداست از خوشی‌های زودگذر دنیا بهتر است،
اما مخصوص کسانی است که] کارهایشان را با مشورت
پیش می‌برند.

این آیه نه تنها توصیه اخلاقی، بلکه نقشه‌ای برای مدیریت جامعه و مدل حکمرانی است. «مؤمنین آنهایند که هر کاری می‌خواهند بکنند در بینشان شورایی می‌شود که پیرامونش مشورت می‌کنند؛ ... یعنی کار مؤمنین مشورت گرفتن بین خودشان است.»^۲ ما چقدر اهل کارهای جمعی هستیم با روش مشورت‌خواهی از یکدیگر؟ الان ساختار سیاسی، فرهنگی و اجتماعی ما این‌گونه است که همه کارها با مشورت همه مردم اتفاق بیفتد؟

با این آدم‌ها مشورت نکن

البته باید حواسمان باشد که با چه کسی مشورت می‌کنیم. «امیرالمؤمنین علیه السلام» در این زمینه هم توصیه دارند: لا تُدْخِلَنَّ فِي مَشُورَتِكَ بَخِيلًا... وَلَا جَبَانًا؛ با بخیل مشورت نکن. یعنی چه؟ یعنی کارشناست بخیل نباشد. چرا؟ برای خاطر اینکه اگر خواستی کمکی به کسی بکنی، این بخیل جلویت را می‌گیرد. می‌گوید که جیبت خالی می‌شود. با آدم ترسو مشورت نکن؛ از آدم بزدل نظر کارشناسی بگیر؛ برای خاطر اینکه هر کار بزرگی بخوای انجام بدهی، هر اقدام خوب و قدم بلندی بخوای برداری، تو را می‌ترساند که اگر این کار را بکنی، چنین می‌شود، چنان می‌شود.»^۳

۱. سوره مبارکه شوری، آیه ۳۸.

۲. طباطبایی، ترجمه تفسیر المیزان، ج ۱۸، ص ۹۳.

۳. بیانات امام خامنه‌ای در نخستین دیدار هیئت دولت چهاردهم، ۱۴۰۳/۶/۶.

راه پیروزی‌های بزرگ

مردمی که به فرمان «وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا»^۱ عمل می‌کنند و در فضایی سرشار از همدلی و برادری به رهنمود «وَأْمُرُهُمْ سُورَى بَيْنَهُمْ»^۲ پایبندند، با بهره‌گیری از همفکری و خرد جمعی، به همکاری و تعاون «وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى»^۳ دست می‌یابند و می‌توانند دستاوردهای بزرگی رقم بزنند.

۱. معجزه با هم فکر کردن

همفکری و مشورت در کارها یکی از اصول اساسی زندگی فردی و اجتماعی است که تأثیر شگفت‌انگیزی در پیشبرد امور دارد و به ما این امکان را می‌دهد که از تجربیات و دیدگاه‌های دیگران بهره‌مند شویم و تصمیمات بهتری اتخاذ کنیم.

قرآن کریم و آموزه‌های پیامبر اسلام ﷺ و اهل بیت علیهم السلام نیز به اهمیت مشورت تأکید دارند. در قرآن کریم، خداوند به مؤمنان توصیه می‌کند که در امور خود با یکدیگر مشورت کنند. این توصیه نه تنها به تقویت روابط اجتماعی کمک می‌کند، بلکه باعث می‌شود که افراد با دیدگاه‌های مختلف آشنا شوند و از نظرهای یکدیگر بهره‌برداری کنند. پیامبر اکرم ﷺ نیز در بسیاری از موارد به مشورت با یاران خود می‌پرداختند و این عمل را به عنوان روشی مؤثر در مدیریت امور معرفی کرده‌اند.

۱. سوره مبارکه آل عمران، آیه ۱۰۳: «همگی به ریسمان الهی چنگ بزنید و متفرق نشوید.»
۲. سوره مبارکه شوری، آیه ۳۸: «(و کارشان در میان خودشان بر پایه مشورت است.)»
۳. سوره مبارکه مائده، آیه ۲: «(در کارهای خوب و رعایت حقوق دیگران به همدیگر کمک کنید.)»

از طرفی، فواید و دلایل عقلی فراوانی برای مشورت کردن وجود دارد. مشورت استعدادها را شکوفا می‌کند و مانع استبداد و خودرأیی می‌شود. مشورت استفاده از عقل دیگران است و بهره‌گیری از این خرد جمعی، خطاها و اشتباهات را به حداقل می‌رساند. به قول مولوی:

عقل را با عقل دیگر یار کن
أمْرُهُم شُوری بخوان و کار کن

دیگر آنکه مشورت مانع حسادت دیگران می‌شود و حس مسئولیت‌پذیری و تعهد را در افراد افزایش می‌دهد. وقتی که افراد در تصمیم‌گیری‌ها مشارکت دارند، احساس می‌کنند که در نتیجه نهایی سهیم‌اند و این امر می‌تواند انگیزه بیشتری برای اجرای تصمیمات ایجاد کند.

۲. فرهنگ مشورت در خانواده

مشورت در زندگی خانوادگی مصادیق فراوانی دارد:

گاهی فرزندان برای تعیین رشته تحصیلی با والدین خود مشورت می‌کنند؛ گاهی اعضای خانواده برای برنامه‌ریزی تعطیلات با هم به مشورت می‌نشینند؛ گاهی ممکن است برای برگزاری جشن‌ها یا مراسم خانوادگی با هم همفکری کنند؛ یا حتی ممکن است برای انتخاب لباس مناسب برای یک مهمانی، نظر یکدیگر را جویا شوند و...

مشورت در خانواده برای ایجاد محیط صمیمی، همدل و پویا ضروری است. فرهنگ مشورت می‌تواند به تقویت روابط خانوادگی و ایجاد حس هم‌بستگی کمک کند. برای نهادینه کردن این فرهنگ، چند راهکار مؤثر وجود دارد:

نخستین گام ایجاد فضایی امن برای بیان نظرهاست. اعضای خانواده باید احساس کنند که می‌توانند نظرها و احساسات خود را بدون ترس از قضاوت یا انتقاد، بیان کنند؛

دومین راهکار برگزاری جلسات قرآن خانوادگی به طور منظم است. این جلسات می‌توانند به صورت هفتگی یا ماهانه برگزار شوند و فرصتی برای بحث درباره مسائل مختلف، برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها فراهم کنند؛ سومین نکته الگوسازی رفتار مشورتی توسط والدین و بزرگ‌ترهاست. وقتی که والدین در تصمیم‌گیری‌ها با یکدیگر مشورت می‌کنند و نظرهای یکدیگر را می‌شنوند، فرزندان نیز یاد می‌گیرند که این رفتار را در زندگی خود به کار ببرند؛

چهارمین نکته تقدیر از نظرها و ایده‌هاست. وقتی که اعضای خانواده نظرهای خود را بیان می‌کنند، باید تقدیر و تشویق شوند. این امر باعث می‌شود آنها احساس کنند نظرهایشان ارزشمند است و به بیان آنها ادامه دهند.

۳. اخلاق جمعی داشته باشیم

لازمه کار تشکیلاتی داشتن اخلاق جمعی و اهل مشورت بودن است. در دنیای امروز، با توجه به پیچیدگی‌های زندگی و چالش‌های مختلف، اهمیت مشورت و همفکری در کارهای جمعی بیش از پیش احساس می‌شود. مشورت به عنوان ابزار کلیدی، می‌تواند به بهبود کیفیت تصمیم‌گیری‌ها و افزایش کارایی در فعالیتهای گروهی کمک کند.

اولین نکته‌ای که باید به آن توجه کرد، این است که مشورت به اعضای گروه این امکان را می‌دهد که از تجربیات و دیدگاه‌های مختلف بهره‌مند شوند. هر فرد دارای دانش و تجربیات خاص خود است و با جمع‌آوری این تجربیات، گروه می‌تواند به تصویری جامع‌تر از موضوع دست یابد. این امر به ویژه در کارهای بزرگ و پیچیده که نیاز به تحلیل‌های دقیق و چندجانبه دارند، بسیار حائز اهمیت است.

دومین نکته تقویت حس مسئولیت‌پذیری و تعهد در اعضای گروه است. وقتی که افراد در تصمیم‌گیری‌ها مشارکت دارند، احساس می‌کنند که در نتیجه نهایی سهیم‌اند. این امر می‌تواند انگیزه بیشتری برای تلاش در راستای اهداف مشترک ایجاد کند و اعضای گروه را به همکاری و همیاری بیشتر ترغیب کند. در واقع، روحیه تشکیلاتی زمانی شکل می‌گیرد که هر فرد احساس کند که نقش مهمی در موفقیت گروه دارد.

سومین نکته افزایش همدلی و درک متقابل در میان اعضای گروه است. وقتی که افراد با یکدیگر مشورت می‌کنند، به درک بهتری از نیازها و خواسته‌های یکدیگر دست می‌یابند. این امر می‌تواند به کاهش تنش‌ها و اختلافات منجر شود و فضای گروه را به محیطی آرام و مثبت تبدیل کند. بدون داشتن روحیه تشکیلاتی، انجام منظم کارهای بزرگ میسر نیست. در واقع، کارهای بزرگ نیازمند هماهنگی و همکاری مؤثر بین اعضای گروه‌اند. اگر هر فرد به تنهایی عمل کند و از مشورت با دیگران خودداری کند، احتمال بروز اشتباهات و ناکامی‌ها افزایش می‌یابد.

جمع‌بندی

۱. بدون مشورت، پیروزی در میدان زندگی ممکن نیست.
۲. مشورت نه تنها توصیه اخلاقی از سوی قرآن، بلکه نقشه‌ای برای مدیریت جامعه و الگوی حکمرانی است.
۳. قرآن کریم و آموزه‌های پیامبر ﷺ و اهل بیت ائمه اطهار بر اهمیت مشورت تأکید دارند.
۴. فواید و دلایل عقلی فراوانی برای مشورت کردن وجود دارد.
۵. مشورت در خانواده، با تقویت روابط خانوادگی، محیط را صمیمی و همدل می‌کند.
۶. یکی از لوازم اصلی کار تشکیلاتی، اهل مشورت بودن است.

پرسش‌های درس

۱. از دیدگاه حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام، با چه کسانی نباید مشورت کرد؟
۲. چهار مورد از دلایل عقلی مشورت را نام ببرید.
۳. برای نهادینه کردن فرهنگ مشورت، چه راهکارهایی پیشنهاد می‌کنید؟
۴. جایگاه مشورت کردن در کار تشکیلاتی را به اختصار توضیح دهید.

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

در امور مختلف، به مشورت با دیگران اهمیت دهیم و تصمیمات را جمعی بگیریم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

- در خانواده یا محل کار، قبل از تصمیم‌گیری درباره مسائل مهم، نظر اعضای دیگر را هم جویا شویم؛
- به جای تحمیل نظر خود، فضایی برای تبادل آرا ایجاد کنیم؛
- در مشورت‌ها، به یاد داشته باشیم که هدف رسیدن به تصمیم درست است، نه صرفاً تأیید دیدگاه ما.

.....

.....

.....

.....

سوزدهای سخن

خاطره شهید

پویانمایی

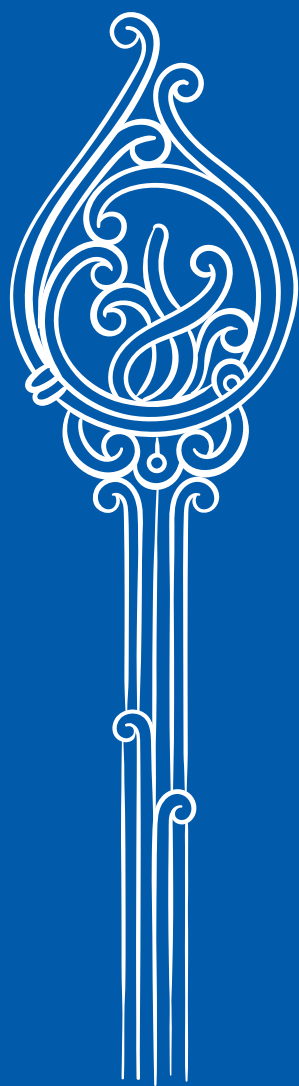

پادگست صوتی

تبیین آیه

درس بیست و ششم

سرسخت با دشمن، مهربان با یکدیگر

﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ
عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ﴾

سوره فتح، آیه ۲۹

محمد پیامبر خدا و همراهانش، در برابر دشمنان
بی‌دین سرسخت‌اند و با خودشان مهربان.

سُورَةُ الْفَتْحِ

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءَ بَيْنَهُمْ
تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ
فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْبَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي
الْإِنجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَفَازَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى
عَلَى سَوْفِهِ يُعْجَبُ الزَّرَّاعُ لِيَغْضِبَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ
ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٦٩﴾

سُورَةُ الْحُجُرَاتِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَقْدِمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا
اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١﴾ يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَرْفَعُوا
أصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ، بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ
لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢﴾ إِنَّ الَّذِينَ
يَعْزُضُونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ
اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَى لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ
يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی با مربی

این درس با محوریت آیه ۲۹ سوره فتح، «أَشِدَّاءَ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءَ بَيْنَهُمْ»، راهکار اتحاد و انسجام جامعه را از درون و برون بیان می‌کند. این آیه به مسلمانان می‌آموزد که در مقابل دشمنان، سخت و مقاوم باشند و در داخل جامعه، با یکدیگر با مهربانی رفتار کنند.

عمل به این آیه در ایجاد اتحاد و انسجام جامعه اسلامی تأثیر عمیقی دارد. هنگامی که مسلمانان در برابر تهدیدات، یکپارچه و محکم عمل کنند، ایجاد تفرقه توسط دشمن بین آنها ممکن نیست و وقتی در کنار هم باشند و با درک مشکلات یکدیگر، در برابر سختی‌ها و چالش‌ها از همدیگر حمایت کنند، پیوندهای اجتماعی تقویت و جامعه اسلامی به گروهی متحد و هم‌بسته تبدیل خواهد شد.

از قرآن آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. نحوه برخورد با دشمنان دین را بر اساس آیه «أَشِدَّاءَ عَلَى الْكُفَّارِ» فراگیرد؛
۲. مفهوم و مصداق رفتار بر پایه «رُحَمَاءَ بَيْنَهُمْ» را بشناسد؛
۳. با راهکارهای تحقق آیه محوری درس در جامعه آشنا شود.

سرسخت با دشمن، مهربان با یکدیگر

همراه محمد ﷺ باید شبیه ایشان باشد؛ شبیه ایشان که برای مردم مدینه از پدر مهربان‌تر بودند و برای مشرکان مکه از صاعقه بی‌امان‌تر؛ شبیه ایشان که در حق خود از تلافی و انتقام به سادگی چشم می‌پوشیدند و در حق مظلوم همچون دریایی طوفانی می‌خروشیدند. همراه محمد ﷺ باید مثل خود ایشان، آمیزه‌ای از رحم و خشم و مهر و قهر باشد؛ مثل آب که گاه سیراب می‌کند و گاه سیلاب می‌شود؛ مثل آتش که گرم می‌کند و می‌سوزاند؛ مثل خاک که می‌رویاند و می‌میراند. پای هریک که بلنگد، پای این همراهی هم خواهد لنگید.

دوبال پرواز امت

حضرت محمد ﷺ پیامبر خدایند و یارانشان نمونه‌هایی بی‌نظیر از امت مقتدر و مهربان‌اند. آنان که در میدان نبرد، استوار و شکست‌ناپذیرند و در میان خود، با مهر و عطوفت زندگی می‌کنند، الگویی روشن از جامعه‌ای ولایی و موفق را به نمایش می‌گذارند. این آیه شریفه هویت امت اسلامی را در دو واژه خلاصه می‌کند: صلابت در برابر دشمن و مهربانی در میان خود.

﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ﴾^۱

محمد پیامبر خداست و همراهانش در برابر دشمنان
بی‌دین سرسخت، و با خودشان مهربان‌اند.

برای درک این دو ویژگی، صحنه‌ای از تاریخ صدر اسلام را تصور کنید:
یاران پیامبر ﷺ در جنگ خیبر، قلعه‌های مستحکم یهودیان را در هم
می‌شکنند. علی علیه السلام که پرچم‌دار سپاه‌اند، با قدرت و صلابت، دروازه قلعه را
از جا می‌کنند؛ اما همین علی علیه السلام همیشه دست مهربان‌شان بر سر یتیمان
است. این همان ترکیب زیبای صلابت و رأفت است که امت اسلامی را
تمتایز می‌کند. یا به روزهای سخت شعب ابی‌طالب فکر کنید؛ جایی که
مسلمانان در محاصره شدید اقتصادی قرار داشتند. در آن دوران، پیامبر
اکرم صلی الله علیه و آله با وجود تمام سختی‌ها، دلداری و محبت‌شان را از کسی دریغ
نمی‌کردند. آنان که از غذای اندک خود به دیگران می‌بخشیدند، نمونه‌ای
از «رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» بودند.

الگوی زیست اسلامی

«زیست اسلامی یعنی چه؟ معنای چگونگی زندگی اجتماعی اسلامی
چیست؟ این را در قرآن و در نهج البلاغه و در روایات می‌شود پیدا کرد. در
این الگو، «لِيُقِيمَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ» وجود دارد، یعنی «عدالت»؛ در این الگو
«أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ» وجود دارد، یعنی «مرزبندی با دشمن»؛ در این الگو
«رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» وجود دارد، یعنی «مهربانی مؤمنین و مردم با یکدیگر»؛ اینها
خطوط اصلی است. ما از هر کدام از اینها که غفلت کرده باشیم و غفلت
بکنیم و زمین بماند، نقصی در الگوی زیست اسلامی به وجود می‌آید.»^۲

۱. سوره مبارکه فتح، آیه ۲۹.

۲. بیانات امام خامنه‌ای در دیدار مردمی در آستانه انتخابات ریاست جمهوری چهاردهم
در سالروز عید غدیر، ۱۴۰۳/۴/۵.

این ویژگی‌ها نه تنها در میدان جنگ، بلکه در زندگی روزمره مسلمانان نیز باید جاری باشد. تصور کنید در جامعه‌ای زندگی می‌کنید که افراد در برابر تهدیدهای دشمنان خارجی، همچون سدی مستحکم عمل می‌کنند، و در مسائل داخلی، اختلافات خود را با گفت‌وگو و محبت حل می‌کنند. چنین جامعه‌ای الگویی است که آیه شریفه توصیف می‌کند.

چراغ راه

امروز نیز این آیه چراغ راهی برای امت اسلامی است: در برابر دشمنانی که با توطئه‌ها و تحریم‌ها به دنبال شکستن عزت مسلمانان اند، باید صلابت نشان دهیم؛ در میان خود نیز با مهربانی، کمک به نیازمندان و رعایت انصاف، پایه‌های جامعه‌ای قوی و متحد را بنا کنیم. اگر این دو ویژگی در میان ما نهادینه شود، هیچ دشمنی نمی‌تواند بر ما غلبه کند و هیچ اختلافی نمی‌تواند ما را از هم جدا سازد.

۱. چه کنیم جامعه **﴿أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ﴾** شود؟

برای تقویت روحیه **﴿أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ﴾** در جامعه، ابتدا باید مفهوم و ابعاد این ویژگی را به درستی درک کنیم. **﴿أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ﴾** یعنی سختگیر و مقاوم در برابر دشمنان اسلام. این رفتار به معنای مبارزه و ایستادگی در برابر دشمنان دین و اصول اخلاقی است. برای نمونه، مقابله جدی با ظلم و فساد در هر جایی که باشد، از مصادیق **﴿أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ﴾** است. ایستادگی در برابر تهدیدات نظامی یا سیاسی بر ضد امت اسلامی، دفاع بدون اغماض از هویت دینی و فرهنگی در برابر حملات فرهنگی دشمن و...، همه، از مصادیق **﴿أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ﴾** هستند.

الف) آموزش و تربیت دینی

تقویت روحیه «أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ» ابتدا باید از طریق آموزش صحیح آغاز شود. مسلمانان باید مفاهیم جهاد، دفاع از حقوق مسلمانان، و مقابله با ظلم و فساد را به طور عمیق درک کنند. از طریق کتب دینی، سخنرانی‌ها و جلسات آموزشی می‌توان دانش دینی افراد را بالا برد و آنها را به وظایف خود در برابر دشمنان آگاه ساخت.

ب) تقویت روحیه جهاد در ابعاد مختلف

جهاد فقط به معنای جنگ نظامی نیست، بلکه جهاد علمی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی نیز مورد نظر است. مسلمانان باید در تمام این عرصه‌ها برای حفظ اصول اسلامی و مبارزه با ظلم و فساد تلاش کنند.

ج) حفظ وحدت اسلامی

برای تقویت روحیه «أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ» در جامعه، باید وحدت و انسجام میان مسلمانان، اعم از سنی و شیعه، در برابر دشمنان خارجی و داخلی حفظ شود. اختلافات مذهبی و سیاسی می‌تواند به تضعیف این روحیه منجر شود.

د) نشر ارزش‌های اسلامی

باید تلاش کنیم ارزش‌های اسلامی مانند صداقت، شجاعت، ایستادگی و دفاع از حقوق دیگران را در سطح جامعه گسترش دهیم. این ارزش‌ها می‌توانند روحیه «أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ» را در جامعه تقویت کنند و موجب رشد فردی و اجتماعی مسلمانان شوند.

۲. چه کنیم «رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» باشیم؟

ابتدا باید ببینیم «رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» به چه معنایی است و چه مصادیقی دارد؟ «رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» یعنی همدلی و کمک به یکدیگر در مشکلات و سختی‌ها و تلاش برای برقراری صلح و آشتی در جامعه. احترام به نظرها و عقاید

مختلف درون جامعه اسلامی، مشارکت در کارهای خیرخواهانه، همکاری در انجام فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی، نصیحت دوستانه و محبت‌آمیز به یکدیگر و... همه، از مصادیق «رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» هستند.

برای تقویت این الگوی رفتاری لازم است اقدامات مختلفی در سطح فردی، اجتماعی و فرهنگی انجام شود. در ادامه، به برخی از راهکارها می‌پردازیم:

الف) آموزش مهارت‌های ارتباطی

نخستین گام برای تقویت روحیه «رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» آموزش مهارت‌های ارتباطی مثبت است. باید در مدارس، دانشگاه‌ها و مراکز فرهنگی به افراد آموزش داده شود که چگونه در تعاملات خود با دیگران رفتار مهربانانه و همدلانه داشته باشند. این آموزش‌ها می‌تواند شامل گوش دادن فعال، ابراز همدلی، به اشتراک گذاشتن احساسات مثبت و احترام به نظرهای دیگران باشد.

ب) ترویج فرهنگ خدمت‌رسانی

یکی دیگر از راهکارهای تقویت این روحیه ترویج فرهنگ خدمت به دیگران است. وقتی افراد در جامعه متوجه شوند که خدمت به دیگران باعث افزایش محبت و هم‌بستگی می‌شود، انگیزه بیشتری برای انجام اعمال مهربانانه پیدا خواهند کرد.

ج) تقویت روابط خانوادگی

خانواده به عنوان اولین نهاد اجتماعی، نقش بسیار مهمی در ایجاد روحیه مهربانی و همدلی دارد. اگر در داخل خانواده‌ها محبت، احترام و تفاهم حاکم باشد، این ویژگی‌ها به راحتی در سطح جامعه گسترش خواهد یافت.

د) گسترش فرهنگ عذرخواهی

یکی از عواملی که می‌تواند در تقویت روحیه «رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» مؤثر باشد، ترویج فرهنگ عذرخواهی و پذیرش اشتباهات است. افراد باید یاد بگیرند که به جای سرزنش دیگران و قضاوت درباره آنان، به اشتباهات یکدیگر به عنوان فرصتی برای رشد و بهبود نگاه کنند. این امر باعث کاهش تنش‌ها و افزایش هم‌بستگی خواهد شد.

جمع‌بندی

۱. قرآن هویت امت اسلامی را در دو ویژگی «صلابت در برابر دشمن» و «مهربانی در میان خود» خلاصه می‌کند.
۲. منظور از «أَشْدَاءَ عَلَى الْكُفَّارِ» مبارزه و ایستادگی سرسختانه در برابر دشمنان دین و اصول اخلاقی است.
۳. منظور از «رُحَمَاءَ بَيْنَهُمْ» یعنی اینکه مسلمانان داخل جامعه با یکدیگر با همدلی و مهربانی رفتار کنند.
۴. با راهکارهایی مثل آموزش و تربیت دینی، تقویت روحیه جهاد در ابعاد مختلف، حفظ وحدت و نشر ارزش‌های اسلامی می‌توان روحیه «أَشْدَاءَ عَلَى الْكُفَّارِ» را در جامعه تقویت کرد.
۵. با آموزش مهارت‌های ارتباطی، ترویج فرهنگ خدمت‌رسانی، تقویت روابط خانوادگی و گسترش فرهنگ عذرخواهی می‌توان روحیه «رُحَمَاءَ بَيْنَهُمْ» را در جامعه گسترش داد.

پرسش‌های درس

۱. منظور از «أَشْدَاءَ عَلَى الْكُفَّارِ» را با ذکر مصادیق بیان کنید.
۲. «رُحَمَاءَ بَيْنَهُمْ» به چه معنایی است؟ سه مورد از مصادیق آن را ذکر کنید.
۳. برای تقویت روحیه «أَشْدَاءَ عَلَى الْكُفَّارِ» در جامعه چه راهکارهایی وجود دارد؟
۴. سه مورد از راهکارهای گسترش «رُحَمَاءَ بَيْنَهُمْ» در جامعه را بیان کنید.

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

در برابر دشمنان حق، استوار و قاطع باشیم و در میان خود، روحیه مهربانی و همدلی را تقویت کنیم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

🕊 به جای بی‌توجهی به دشمنی با حق، آگاهی خود را افزایش دهیم و اقدامات عملی برای ایستادگی در برابر دشمنان داشته باشیم؛
🕊 با همه مسلمانان عالم، به دنبال تقویت روحیه رحمت و محبت باشیم و هنگام اختلاف، به جای تفرقه، بر همدلی تمرکز کنیم.

..... 🕊
.....
..... 🕊
.....

سوژه‌های سخن

خاطره شهید

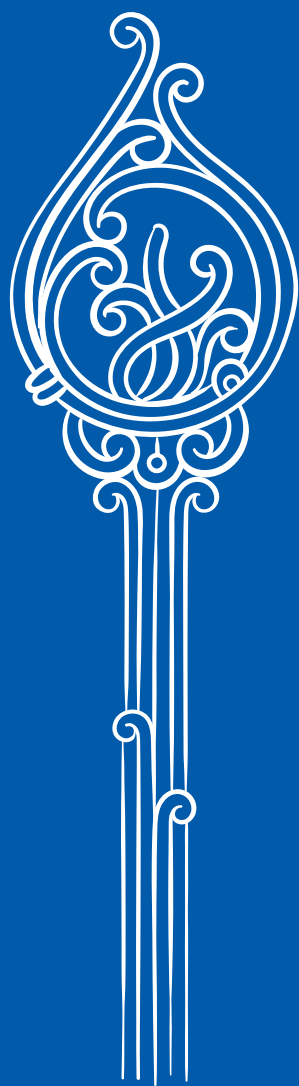
پویانمایی

پادکست صوتی

تبیین آیه

درس بیست وهفتم

برای عدالت قیام کن

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ
وَالْمِيزَانَ لِيُقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ﴾

سوره حدید، آیه ۲۵

ما پیامبرانمان را با دلیل‌های روشن فرستادیم. همچنین، کتاب‌های آسمانی را فرستادیم و دین را که معیار سنجش است تا مردم قیام به عدالت کنند. و آهن را (که در ساختن تجهیزات نظامی و غیرنظامی به درد می‌خورد)، آفریدیم.

سُورَةُ الْحَدِيدِ

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ
 وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ
 بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ
 بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ
 وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ
 وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَرِهِمْ
 بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ الْإِنجِيلَ وَجَعَلْنَا
 فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً وَرَهَابَنِيَّةً
 ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ
 فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا فَآتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ
 وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ
 وَآمِنُوا بِرُسُلِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا
 تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٨﴾ لَعَلَّ يَعْلَمَ
 أَهْلَ الْكِتَابِ الْأَقْدَرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ مِنَ فَضْلِ اللَّهِ وَأَنَّ
 الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی با مربی

این درس با محوریت آیه ۲۵ سوره حدید، به اهمیت «قسط» و «عدالت» در زندگی اجتماعی مسلمانان اشاره دارد. خداوند در این آیه نه تنها به مفهوم عدالت به عنوان اصل اساسی در اسلام می‌پردازد، بلکه بر نقش فعال مردم در برپایی و حفظ عدالت تأکید می‌کند و نشان می‌دهد عدالت یکی از ارکان سبک زندگی اجتماعی در اسلام و نیازمند همکاری و همیاری همه افراد جامعه است.

اصل دیگری که باید بر آن تأکید شود این است که برای گسترش عدالت در جامعه، باید از خانواده آغاز کرد؛ زیرا خانواده نخستین نهاد اجتماعی است که در آن ارزش‌های اخلاقی و انسانی شکل می‌گیرد.

از قرآن آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. با مفهوم عدالت از منظر قرآن آشنا شود؛
۲. اهمیت نقش مردم را در برپایی عدالت دریابد؛
۳. بر برخی پیامدهای ناعدالتی در جامعه آگاهی یابد؛
۴. نقش و جایگاه عدالت در خانواده را بشناسد.

برای عدالت قیام کن

آن ۱۲۴ هزار نفر را برای چه فرستاده بود روی زمین؟ چرا اسمشان را گذاشته بود ((رسول))؟ مگر قرار بود چه ((پیامی)) را برای ما بیاورند که باید ((پیامبر)) صدایشان می‌زدیم؟ انگار که خودش از قبل فکر همه این سؤال‌ها را کرده باشد، با همین تک‌جمله جوابمان را داده است: «لَيَقُومَنَّ النَّاسُ بِالْقِسْطِ»؛ تا مردم از اخلاق و رفتار این پیامبرها الگو بگیرند و خودشان برای برپایی عدالت مبارزه کنند؛ تا حتی اگر پیامبری در میانشان نباشد، بتوانند گلیمشان را از سیلاب فرعون‌ها و پهلوی‌ها و اسرائیل‌ها بیرون بکشند. این است آن یگانه پیامی که اگر شنیده باشیم، انگار صدای همه پیامبرها را شنیده‌ایم.

آرزوی پیامبران

شهری را تصور کنید که در آن همه با امید و آرامش زندگی می‌کنند. کشاورز، تاجر، دانشمند، و حتی کودکی که مشغول بازی است، همه، خیالشان راحت است که حقوقشان محفوظ است. هیچ‌کس از دست اندازی ظالم نمی‌ترسد و هیچ حقی در سایه فساد یا تبعیض پایمال نمی‌شود. این شهر مردمی است که نه تنها عدالت را ارزش می‌دانند، بلکه تحقق عدالت و پاسداری از آن را وظیفه حتمی خود می‌شمارند. کوچک‌ترین بی‌عدالتی آنان را برمی‌انگیزد و به ظلم و تعدی حساسیتی عمیق دارند. هرکس در این جامعه دیده‌بانی

است که اجازه نمی‌دهد حق پایمال شود یا ظالمی جرئت تعدی پیدا کند. در برابر بی‌عدالتی، همه یک صدا و محکم می‌ایستند؛ نه به سبب ترس از مجازات، بلکه به دلیل ایمان عمیق به ارزش عدالت. چنین جامعه‌ای آرمانی و دست‌نیافتنی نیست، بلکه تجسمی از این پیام الهی است که می‌فرماید:

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيُقُومَ
الْأَنسَ بِالْقِسْطِ﴾^۱

خداوند پیامبرانش را با دلایل روشن، کتاب آسمانی و میزان فرستاد تا مردم خودشان قیام به عدالت کنند.

مردم قیام کنند تا جهانی بسازند که در آن عدالت نه تنها هدف، بلکه مأموریتی است بر دوش همه انسان‌های آن. اما چون قسط و عدل کاسبی کسانی را که نانشان در بی‌عدالتی است کساد می‌کند، عدالت نیاز به پاسداری دارد و پاسداری نیاز به استحکام و قدرت. برای همین، خداوند در ادامه می‌فرماید: ﴿وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ﴾^۲ برای تحقق عدالت، تنها دلیل و معیار کافی نیست. خداوند آهن را نیز آفرید. آهن نمادی از نیرویی است که از عدالت حفاظت می‌کند؛ آهنی که هم برای ساخت ابزارهای جنگی هم برای سازندگی به کار می‌رود. باید برای عدالت جنگید.

این آیه می‌فهماند که در نگاه خداوند، قدرت مردم بسیار زیاد است. همان خدایی که فرمود: ﴿لَا يَكْفُفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾^۳ اینجا هم فرمود: ﴿لِيُقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ﴾؛ یعنی خدا این رسالت و آرمان خطیر و بزرگ را از ما مردم توقع دارد و تحققش را در وسع ما می‌بیند. «خداوند متعال به پیغمبرش می‌فرماید که ﴿هُوَ الَّذِي آتَاكَ بِنُصْرِهِ وَالْمُنِيبِينَ﴾^۴ خیلی مهم

۱. سوره مبارکه حدید، آیه ۲۵.
۲. سوره مبارکه حدید، آیه ۲۵.
۳. سوره مبارکه بقره، آیه ۲۸۶.
۴. سوره مبارکه انفال، آیه ۶۲.

است. خدای متعال مؤمنین را در ردیف نصرت خودش قرار می‌دهد... باید مردم بخواهند، مردم بیایند، مردم اقدام کنند.»^۱ دین می‌خواهد خود مردم را («قدرتمند») و («میدان‌دار») کند تا مردم خودشان در یک «حرکت جمعی» رشد کنند و قدرت پیدا کنند تا بتوانند مشکلات را حل کنند. این روش، تنها روش پایدار برای برقراری عدل در یک جامعه است.

۱. اگر عدالت نباشد...

عدالت در جامعه به معنای برقراری توازن و برابری و رعایت انصاف در روابط میان افراد و گروه‌هاست. این مفهوم شامل احترام به حقوق همه افراد، توزیع عادلانه منابع و فرصت‌ها و ایجاد فضایی است که در آن هر فرد بتواند به طور برابر از امکانات بهره‌مند شود. به عنوان مثال، در یک جامعه عادلانه، همه افراد باید به یک اندازه از خدمات آموزشی و بهداشتی برخوردار شوند. اگر یک گروه خاص از امکانات بیشتری نسبت به دیگران بهره‌مند شود، این نابرابری نشان‌دهنده عدم عدالت است یا اگر کارفرمایان به کارگران خود حقوق عادلانه و شرایط کاری مناسب ارائه ندهند، این عمل نقض عدالت است.

اگر در جامعه‌ای عدالت نباشد، سنگ روی سنگ بند نمی‌شود و عواقب وخیمی به دنبال خواهد داشت. اولین پیامد نبود عدالت در جامعه، ایجاد نابرابری و تبعیض است. اگر در جامعه حقوق افراد به طور نابرابر تقسیم شود، این تبعیض و نابرابری می‌تواند منجر به نارضایتی اجتماعی، تنش و درنهایت، خشونت شود.

۱. بیانات امام خامنه‌ای در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور، ۲۶/۱۰/۱۴۰۲.

دومین پیامد بی‌عدالتی کاهش اعتماد عمومی است. وقتی مردم احساس کنند که عدالت در جامعه برقرار نیست و حقوق آنها نادیده گرفته می‌شود، اعتمادشان به سیستم‌های قضایی و حکومتی کاهش می‌یابد و ممکن است باعث بی‌ثباتی و بحران‌های اجتماعی شود.

سومین پیامد نبود عدالت در جامعه تضعیف هم‌بستگی اجتماعی است. این امر می‌تواند به تفرقه و جدایی میان افراد جامعه منجر شود و در نهایت، انسجام اجتماعی را به خطر بیندازد و جامعه ضعیف می‌شود.

این پیامدها دلیل آن‌همه اهمیتی است که عدالت در آموزه‌های قرآنی دارد.

۲. نقش مردم در برپایی عدالت

آیه «لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ» در قرآن به اهمیت برقراری عدالت تأکید دارد و نشان می‌دهد که این وظیفه‌ای است که بر عهده خود مردم است. برقراری عدالت به دست خود مردم به آنها این امکان را می‌دهد که در شکل‌گیری سرنوشت خود نقش داشته باشند و از حقوق خود دفاع کنند و در این صورت، عدالتی پایدارتر و فراگیرتر در جامعه برقرار می‌شود.

اما مردم برای برقراری عدالت در جامعه، باید به چند اقدام اساسی و مؤثر توجه کنند:

نخستین گام آشنایی با معیارهای الهی و اصول عدالت است. مردم باید از آموزه‌های دینی و کتاب‌های آسمانی بهره‌برداری کنند تا مفهوم واقعی عدالت را درک کنند؛

دومین گام اتحاد و انسجام اجتماعی است که بر محور ولایت الهی جامعه شکل می‌گیرد. مردم باید با تبعیت از رهبر الهی و با همدلی و هم‌بستگی، به قدرت لازم برسند تا بتوانند برای برقراری عدالت قیام کنند؛ سومین گام تلاش برای شناسایی و برداشتن موانع عدالت است. در

این مرحله، باید مشکلات و نابرابری‌ها در جامعه شناسایی شوند و برای رفع آنها اقدامات لازم صورت گیرد؛

چهارمین گام ایستادگی در برابر ظالمان و مستکبران است. به طور قطع، یکی از موانع سرسخت در مسیر اجرای عدالت ظالمانی هستند که از شرایط موجود سود می‌برند. مردم باید با شجاعت و صلابت در برابر ظلم و ستم بایستند و از حقوق خود و دیگران دفاع کنند؛

درنهایت، پس از برقراری عدالت، مردم باید نظارت داشته باشند بر اجرای آن و از حقوق خود و دیگران حراست کنند. این نظارت می‌تواند از طریق مشارکت در انتخابات، پیگیری مسائل اجتماعی و همکاری با نهادهای مدنی انجام شود.

با این اقدامات مردم می‌توانند به تحقق عدالت در جامعه کمک کنند و به جامعه عادلانه‌تر دست یابند.

۳. عدالت را از خانواده آغاز کنیم

عدالت در خانواده به معنای برقراری توازن و انصاف در روابط میان اعضای خانواده است. وقتی عدالت در خانواده برقرار باشد، اعضا به راحتی با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند و در نتیجه، روابط خانوادگی قوی‌تر و سالم‌تری شکل می‌گیرد. برای مثال، اگر والدین به هریک از فرزندان به طور عادلانه توجه کنند، ارتباط میان فرزندان دوستانه‌تر و صمیمی‌تر می‌شود.

برای برقراری عدالت در خانواده، چند راهکار ساده را در نظر بگیریم:
الف) گفت‌وگو و ارتباط مؤثر: برقراری فضای باز برای گفت‌وگو میان اعضای خانواده بسیار مهم است. اعضا باید بتوانند احساسات و نیازهای خود را به راحتی بیان کنند و به نظرهای یکدیگر گوش دهند؛

ب) تقسیم عادلانه مسئولیت‌ها: والدین باید به طور واضح وظایف و مسئولیت‌ها را میان اعضای خانواده تقسیم کنند و از هر فرد انتظار داشته

باشند که به سهم خود در امور خانه مشارکت کند؛

ج) احترام به تفاوت‌ها: هر فرد در خانواده ممکن است نیازها و خواسته‌های متفاوتی داشته باشد. احترام به این تفاوت‌ها و تلاش برای برآورده کردن آنها می‌تواند به برقراری عدالت کمک کند؛

د) تشویق و حمایت: اعضای خانواده باید یکدیگر را تشویق کنند و در مواقع نیاز از یکدیگر حمایت کنند. این عمل باعث می‌شود که هر فرد احساس کند که در خانواده ارزشمند است و به او توجه می‌شود.

بازارعت این نکات می‌توانیم به تدریج عدالت را در خانواده برقرار کنیم و با ایجاد توازن و انصاف در روابط خانوادگی، به جامعه عادلانه‌تر دست یابیم.

جمع‌بندی

۱. قرآن می‌خواهد مردم قدرت یابند و در حرکتی جمعی، برای برقراری عدل در جامعه قیام کنند.
۲. گاهی برای برقراری عدالت، نیاز به سلاح و تجهیزات است.
۳. نبود عدالت در جامعه پیامدهای منفی از قبیل ایجاد نابرابری و تبعیض، کاهش اعتماد عمومی و تضعیف هم‌بستگی اجتماعی خواهد داشت.
۴. مردم برای برپایی عدالت ابتدا باید با اصول آن آشنا شوند و بعد با همدلی و هم‌بستگی و تبعیت از رهبران الهی، در برابر ظالمان و مستکبران بایستند و پس از برقراری عدالت، از آن حراست کنند.
۵. عدالت در خانواده روابط خانوادگی را قوی‌تر و سالم‌تر می‌کند.

پرسش‌های درس

۱. چرا قرآن در آیه محوری درس، به آفرینش آهن اشاره می‌کند؟
۲. قرآن معتقد است عدالت باید توسط چه کسی در جامعه برپا شود؟
۳. پیامدهای ناعدالتی در جامعه را نام ببرید.
۴. سه راهکار برای برقراری عدالت در خانواده ذکر کنید.

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

برای برقراری عدالت در جامعه تلاش کنیم و این را وظیفه خود و تمام افراد جامعه بدانیم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

- برقراری عدالت را از خود شروع کنیم. عادلانه حرف بزنیم و منصفانه قضاوت کنیم و... تا فرزندانمان هم عادل تربیت شوند؛
- در مواجهه با بی‌عدالتی، سکوت نکنیم؛
- چنان‌که اشتباهی کردیم و دیگران به صورت عادلانه ما را نقد کردند، با روی باز پذیرا باشیم.

.....

.....

.....

.....

سوژه‌های سخن

خاطره شهید

پویانمایی

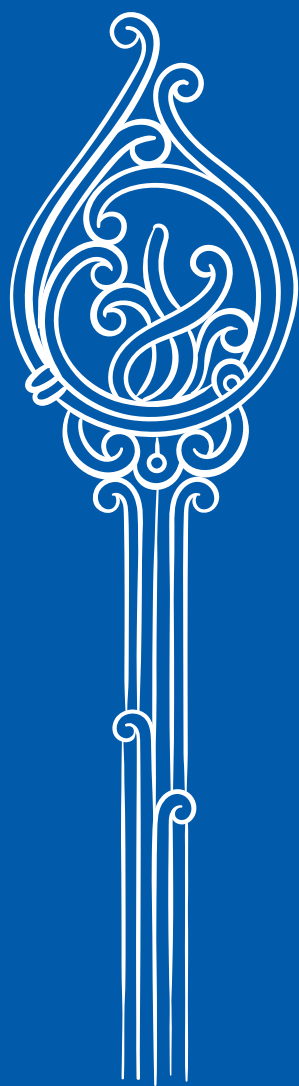

پادکست صوتی

تبیین آیه

درس بیست و هشتم

صف به صف برای خدا

﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ
صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَّرْصُومٌ﴾

سوره صف، آیه ۴

خداوند کسانی را که همچون سدی فولادین صف
می بندند و در راهش می جنگند، دوست دارد.

سخنی با مربی

این درس با محوریت آیه چهارم سوره صف، به بررسی اهمیت جهاد در راه خدا و ویژگی‌های مجاهدان می‌پردازد. این آیه به ما یادآوری می‌کند که خداوند مجاهدانی را که با نیت خالص و در حوزه‌های مختلف جهاد، از جمله جهاد علمی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی، تلاش می‌کنند دوست دارد. این درس بر اهمیت اتحاد و یکپارچگی در برابر دشمنان تأکید می‌کند. رمز پیروزی در هر عرصه‌ای، ایستادن صف به صف و همکاری با یکدیگر است. وقتی مسلمانان با همدلی و هم‌بستگی در برابر تهدیدات مشترک قرار می‌گیرند، می‌توانند به موفقیت‌های بزرگ دست یابند و به یاری مظلومان بشتابند.

پیام درس این است که با شناخت دشمن مشترک و اتحاد در صفوف، که استحکام درونی امت اسلام را در پی دارد، می‌توانیم به تحقق آرمان‌های بزرگ الهی و تحقق تمدن اسلامی در جهان امیدوار باشیم.

از قرآن آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. دلایل محبوبیت مجاهدان نزد خداوند را بشناسد؛
۲. ارزش اتحاد در صفوف مؤمنان را درک کند؛
۳. با برخی عرصه‌های جهاد آشنا شود.

صف به صف برای خدا

تا حالا به این فکر کرده ایم که خدا چه موقع‌هایی بیشتر از همیشه دوستان دارد؟ که در کدام روزها بیشتر خاطر ما بنده‌هایش را می‌خواهد؟ که در کدام وقت‌ها بیشتر از همیشه پز خلقت ما را به فرشته‌هایش می‌دهد؟ لازم نیست راه دوری برویم. خودش جوابمان را به ساده‌ترین شکل ممکن داده است: در آن روزها و شب‌ها که شانه به شانه هم می‌جنگیم؛ فارغ از اینکه دشمن مشترکمان زلزله بم یا سیل خوزستان یا حتی سال‌های سخت کرونا باشد؛ فارغ از اینکه بند پوتین‌هایمان را برای به خاک مالیدن بینی داعش سفت کنیم یا اسرائیل.

مجاهدان محبوب خدایند

پیش از نبرد، همه شعار می‌دهند: «ما آماده‌ایم»؛ اما وقتی صدای طبل جنگ بلند می‌شود، بسیاری عقب‌نشینی می‌کنند. این فاصله عمیق میان حرف و عمل، از هر شمشیری برنده‌تر است و می‌تواند پایه‌های جامعه را ویران کند. شاید شما هم دیده باشید؛ مدیری که قول می‌دهد مشکلات را رفع کند، اما در لحظه عمل عقب‌نشینی می‌کند یا دوستی که وعده کمک می‌دهد، اما در زمان نیاز غایب است. این تناقض نه تنها اعتماد را از بین می‌برد، بلکه در نگاه خداوند، گناهی بزرگ و منفور است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

لَمْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ * كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ^۱.

اما در مقابل، خداوند دوستدار آن مؤمنانی است که در مسیر مبارزه برای او نه تنها شعار می دهند، بلکه همچون صفی فولادین در میدان مبارزه حاضر می شوند:

﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُيُوتٌ مَرْصُوصَةٌ﴾^۲.

خدا کسانی را که همچون سدی فولادین صف می بندند و در راهش می جنگند دوست دارد.

این تصویر زیبا وحدت و استحکام را نشان می دهد. جامعه ای که افرادش به تعهدات خود عمل می کنند و در برابر سختی ها و سیلاب ویرانگر دشمنان همچون سدی بی نقص و بدون شکاف ایستادگی می کنند نه تنها مورد محبت خداوند قرار می گیرد، بلکه الهام بخش دیگران نیز خواهد شد. این وحدت در میدان مبارزه، شرط پیروزی است. اما تاریخ بارها شاهد نتیجه تلخ خلاف این تصویر بوده است. امیرالمؤمنین علیه السلام با حسرت به یاران شان می فرمودند: «به خدا قسم، سپاه معاویه به زودی بر شما غلبه خواهد کرد؛ زیرا آنها در یاری کردن باطل خود وحدت دارند و شما در دفاع از حق متفرقید.»^۳

عامل وحدت آفرین

مبارزه با دشمن مشترکی که سال هاست دست به جنایات هولناک ضد مسلمانان زده، یکی از عوامل مؤثر وحدت بخش میان امت اسلامی است. همین قدرت وحدت آفرین است که دشمنان اسلام را به طراحی نقشه های

۱. سوره مبارکه صف، آیه ۲-۳.

۲. سوره مبارکه صف، آیه ۴.

۳. وَإِنِّي وَاللَّهِ لَأَطْنُّ أَنَّ هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ سَيِّدُ الْوَنِّ مِنْكُمْ بِاجْتِمَاعِهِمْ عَلَيَّ بِاطْلِهِمْ وَتَفَرُّقِكُمْ عَنِّي حَقِّكُمْ (نهج البلاغه، خطبه ۲۵).

پیچیده و ادا داشته است. (کشورهای منطقه مراقب باشند. سیاست دشمنان این منطقه و دشمنان این مجموعه اسلامی ترساندن این کشورها از همدیگر است: دشمن موهوم درست کنند و دشمن اصلی را که استکبار است، کمپانی‌های متجاوز و متعددی و وابستگان آنها هستند، صهیونیست است در حاشیه نگه دارند.)^۱ اگر امت اسلام فریب این سیاست‌ها را نخورده بود و به جای درگیری‌های داخلی، دست در دست هم در برابر این غده سرطانی می‌ایستاد، امروز شاهد چنین وضعیتی تلخی نبودیم. اگر خدا مجاهدانی را دوست دارد که در برابر دشمن مثل بنیان مرصوص‌اند، این جمعیت‌های پراکنده را دوست ندارد. الان هم آثار خشم خدا و غضب الهی را در این جامعه چندمیلیاردی، با چشم خود می‌بینیم که نمونه آن تسلط گروه کوچک صهیونیست‌ها بر برخی سرزمین‌های اسلامی است.

۱. چرا خدا مجاهدان را دوست دارد؟

یک بار دیگر آیه محوری درس را بخوانیم: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُورٌ﴾. آیه می‌گوید خدا مجاهدان و رزمندگان را دوست دارد. اما چرا خداوند این افراد را دوست دارد؟ در واقع، چه ویژگی‌هایی آنها را محبوب خدا کرده است؟

پاسخ این سؤال در خود آیه است:

اولین دلیل فداکاری و ایثار مجاهدان است ﴿يُقَاتِلُونَ﴾. آنها با جان فشانی و از خودگذشتگی نشان می‌دهند که برای تحقق آرمان‌های بزرگ، حاضرند

۱. بیانات امام خامنه‌ای در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی،

هرگونه سختی و چالشی را تحمل کنند و حتی از جان و مال خود بگذرند؛ زیرا در جنگ (قتال) احتمال کشته شدن وجود دارد؛

دومین دلیل نیت خالص و هدف مقدس مجاهدان است ﴿فِي سَبِيلِهِ﴾. آنها در راه خدا و برای دفاع از حق و حقیقت می‌جنگند. این نیت خالص و هدف والا نشان‌دهنده ایمان عمیق آنها به خداوند و ارزش‌های الهی است و خدا این نیت‌ها را دوست دارد؛

سومین دلیل اتحاد و هم‌بستگی مجاهدان است ﴿صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنِيَانٌ مَّرْصُورٌ﴾. آیه با تعبیر «بنیان مرصوص» از آنها یاد می‌کند، که نشانگر استحکام و یکپارچگی صفوف آنان است. مجاهدان در کنار یکدیگر، با همدلی و همکاری، به مبارزه می‌پردازند و این اتحاد باعث می‌شود که قدرت و استقامت آنها افزایش یابد. خداوند این هم‌بستگی را دوست دارد؛ زیرا نشان‌دهنده روحیه جمعی و همکاری در راه حق است.

علاوه بر این، مجاهدان با عمل خود، الگوی دیگران می‌شوند. آنها نشان می‌دهند که چگونه می‌توان برای خدا، با ایمان و اراده قوی در برابر ظلم و ستم ایستادگی کرد و این مجاهد‌تشان الهام‌بخش دیگران خواهد شد.

با این ویژگی‌ها چرا خدا چنین مجاهدانی را دوست نداشته باشد؟

۲. بنیان‌های مرصوص جهاد در راه خدا

جهاد در راه خدا فقط به میدان رزم محدود نمی‌شود، بلکه مصادیق مختلفی دارد. از آیه محوری درس می‌توان برداشت کرد که خداوند صفوف متحد مؤمنان را در همه عرصه‌های جهاد دوست دارد؛ از جمله:

الف) جهاد علمی: تلاش در زمینه علم و دانش از مصادیق مهم جهاد است. مجاهدان عرصه دانش با تحقیق و پژوهش خود به گسترش علم و آگاهی در جامعه خدمت می‌کنند. خدا چنین افرادی را که با همفکری و

همکاری در پروژه‌های علمی، به دنبال رفع مشکلات اجتماعی و اقتصادی جامعه هستند، دوست دارد؛

ب) جهاد فرهنگی: تبیین و ترویج ارزش‌های اسلامی و مقابله با فرهنگ‌های بیگانه عرصه جهاد فرهنگی است. مجاهدان فرهنگی نیز که با همکاری و هم‌بستگی میان گروه‌های مختلف، سعی در ارتقای آگاهی عمومی و حفظ هویت اسلامی جامعه دارند محبوب‌خدایند؛

ج) جهاد اجتماعی: فعالیت در امور خیریه و تلاش برای رفع مشکل نیازمندان جهادی بزرگ در عرصه اجتماعی است که به ترویج همدلی و هم‌بستگی در جامعه می‌انجامد. قطعاً چنین مجاهدانی که با تشکیل گروه‌های داوطلبانه و همکاری با نهادهای اجتماعی، خالصانه به رفع مشکلات اجتماعی و اقتصادی مردم کمک می‌کنند، مورد عنایت خداوندند؛

د) جهاد اقتصادی: تلاش برای ایجاد اشتغال و بهبود وضعیت اقتصادی جامعه نیز مصداقی از جهاد در راه خداست. مجاهدان اقتصادی با راه‌اندازی کسب‌وکارهای کوچک و بزرگ و ایجاد هم‌بستگی و همکاری در بین افراد و گروه‌ها، به ایجاد فرصت‌های شغلی و بهبود معیشت مردم کمک می‌کنند که به طور قطع، فعالیت خالصانه آنان در این عرصه، مورد توجه خداست.

خلاصه آنکه جهاد در راه خدا به معنای تلاش در راستای تحقق ارزش‌های انسانی و الهی در جامعه است. مجاهدان در همه عرصه‌ها، با اتحاد و هم‌بستگی، به جامعه اسلامی و نسل‌های آینده خدمت می‌کنند. این تلاش‌ها نشان‌دهنده عشق و ارادت آنها به خداوند و آرمان‌های بزرگ انسانی است و به همین دلیل، همگی محبوب‌خداوند می‌شوند.

جمع‌بندی

۱. خداوند مؤمنانی را که در مسیر مبارزه برای او، با از خودگذشتگی، شانه به شانه یکدیگر تلاش می‌کنند دوست دارد.
۲. وحدت در میدان مبارزه، رمز پیروزی است.
۳. مبارزه با دشمن مشترک از عوامل مؤثر وحدت میان امت اسلامی است.
۴. جهاد عرصه‌های مختلفی دارد و خداوند صفوف متحد مؤمنان را در همه عرصه‌های جهاد دوست دارد.

پرسش‌های درس

۱. بر اساس آیه محوری درس، راز محبوبیت مجاهدان نزد خداوند چیست؟
۲. حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام دلیل غلبه سپاه معاویه را چه چیزی می‌دانستند؟
۳. از دیدگاه رهبر معظم انقلاب، سیاست دشمن برای ایجاد تفرقه میان امت اسلام بر چه محوری استوار بوده است؟
۴. بنیان‌های مرصوص جهاد، غیر از میدان جنگ، در چه عرصه‌های دیگری می‌تواند شکل گیرد؟ دو مورد آن را به اختصار شرح دهید.

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

همچون دیواری مستحکم و بدون شکاف در جبهه حق، با دشمن مبارزه کنیم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

🕌 در جمع‌های خانوادگی و اجتماعی، اختلافات جزئی را کنار بگذاریم

و برای اهداف مشترک همکاری کنیم؛

🕌 با شناخت دشمنان مشترک، به جای تفرقه، اتحاد و همدلی خود

را تقویت کنیم؛

🕌 با هماهنگی میان حرف و عمل، زمینه هرگونه شکاف در جبهه حق

را از بین ببریم.

..... 🕌

..... 🕌

..... 🕌

..... 🕌

سوژه‌های سخن

خاطره شهید

پویانمایی

پادکست صوتی

تبیین آیه

درس بیست و نهم

پاداش ایستادگی

﴿وَأَلِّوْا أَسْتَقْمُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً غَدَقًا﴾

سوره جن، آیه ۱۶

اگر در راه درست پایداری کنند، حتماً آنان را با آبی
گوارا و فراوان سیراب می‌کنیم.

وَأَتَا مَنَا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولَئِكَ
تَحَرَّوْا رَشَدًا ﴿١٤﴾ وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ﴿١٥﴾
وَالْوَالِدَاتُ يُغْضَبْنَ عَلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ كَارِهَاتُ لَهُمْ فَسَبُّهُنَّ
فِيهِ وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ﴿١٧﴾ وَإِنَّ
الْمَسْجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا ﴿١٨﴾ وَأَنْتُمْ لِمَا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ
يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا ﴿١٩﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعُوا رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ
بِهِ أَحَدًا ﴿٢٠﴾ قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ﴿٢١﴾ قُلْ إِنِّي
لَنْ يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا ﴿٢٢﴾ إِلَّا بَلَاغًا
مِّنَ اللَّهِ وَرِسَالَاتِهِ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ
خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ﴿٢٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَائِدَةً فَسَيَعْلَمُونَ
مَنْ أَضَعَفَ نَاصِرًا وَأَقْلَبَ عَدَدًا ﴿٢٤﴾ قُلْ إِنْ أَدْرَىٰ أَقْرَبٌ مَّا تَدْعُونِ
أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا ﴿٢٥﴾ عَلِيمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ
أَحَدًا ﴿٢٦﴾ إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ
يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا ﴿٢٧﴾ لِيَعْلَمَ أَنْ قَدِ ابْتَغُوا رِسَالَاتِ
رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَىٰ كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿٢٨﴾

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی بامربی

موضوع این درس استقامت در راه خداست، که طبق وعده خداوند در آیه محوری درس، پاداش فراوانی دارد.

در دنیای امروز، یکی از بحث‌های جدی جامعه دوگانه «سازش» یا «مقاومت» است، که لازم است در این مقایسه، برتری مقاومت به درستی برای قرآن‌آموزان تبیین شود.

سازش ممکن است در کوتاه‌مدت به نظر آسان‌تر بیاید، اما در واقع هزینه‌های جبران‌ناپذیری به همراه دارد. از سوی دیگر، مقاومت در برابر ظلم و ستم و زیاده‌خواهی دشمن نه تنها به حفظ ارزش‌ها و هویت ملی ما کمک می‌کند، بلکه در نهایت به نتیجه و پیشرفت باورنکردنی منجر می‌شود؛ زیرا خدا وعده یاری داده است. بنابراین، انتخاب مسیر مقاومت نه تنها بهتر است، بلکه هزینه آن نیز کمتر از سازش خواهد بود.

از قرآن‌آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. با فواید استقامت در راه خدا آشنا شود؛
۲. برخی خسارت‌های سازش در برابر دشمن را بشناسد؛
۳. در مقایسه میان سازش و مقاومت، برتری را با مقاومت بداند؛
۴. با برخی مصادیق سازش و مقاومت در تاریخ معاصر آشنا شود.

پاداش ایستادگی

مثل رودخانه‌ها که از دل سنگلاخی‌ترین دشت‌ها عبور می‌کنند و عاقبت به دریا می‌رسند، مثل ریشه‌ها که در دل سخت‌ترین سنگ‌ها فرومی‌روند و سرانجام سیراب می‌شوند، مثل نور که راه خود را حتی از بین تاریک‌ترین ابرها باز می‌کند، ایستادگی و استقامت هم روزی به شیرینی پیروزی ختم می‌شود. این نه جمله انگیزشی توخالی یا دلخوش‌کنک موقتی، که وعده خداست. باور نمی‌کنی؟ به مثال‌های کوچک و بزرگ دوروبرت نگاه کن: زندگی مشترک کدام آدم‌ها پایدارتر مانده است؟ کسب‌وکار چه کسانی بیشتر گرفته است؟ عزت و سربلندی بیشتر نصیب کدام ملت‌ها شده است؟ آنها که واداده‌اند یا آنها که تا آخر پای حرفشان ایستاده‌اند؟

تنها مسیر پیروزی

بعضی‌ها دعوی زرگری راه انداخته و دین را مقابل منافع قرار داده و دوگانه دین و دنیا را مطرح کرده‌اند. آنان این طور القا می‌کنند که دین‌داری به معنای گذشتن از منافع فردی و اجتماعی است. اما آیا واقعاً دین و منفعت‌طلبی در تضادند؟ حقیقت این است که دین انسان را به بهترین منافع و کم‌هزینه‌ترین مسیر هدایت می‌کند.^۱ دین‌داران واقعی نه تنها

۱. امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرمایند: «خداوند خلق را خلق کرد که آنها را مؤدب کند به آداب و اخلاق شریف. خدا دید که وقتی بخواهد مردم را مؤدب کند، باید برای آنها توضیح

منفعت طلبی را نفی نمی‌کنند، بلکه با پایبندی به اصول الهی، به دنبال منافع بزرگ‌تر و پایدارترند.

حالا بیایید به موضوعی عینی‌تر بپردازیم: منافع مقاومت در برابر سازش با دشمن چیست؟ ممکن است سازش در ظاهر برخی ضررها را کاهش دهد، اما شر دشمن را نمی‌توان با کوتاه آمدن از میان برداشت. تاریخ اثبات کرده است آن‌که در ازای امان‌نامه، به وعده‌های فریبنده دشمن دل می‌بندد، سرانجام روزی چوب این اعتماد ساده لوحانه را می‌خورد و آن‌که تا واپسین لحظه‌های مبارزه پای حق و حقیقت می‌ایستد، چشمش به صبح پیروزی روشن می‌شود. قذافی‌ها و صدام‌ها و حسنی مبارک‌ها دلخوش به همان وعده‌های دروغین زیر چکمه‌های بی‌اعتنایی دشمن لگدکوب شدند و حزب‌الله و انصارالله و حماس با همین ایستادگی‌ها و استقامت‌ها به این عزت و اقتدار رسیدند. خداوند در قرآن می‌فرماید:

﴿وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً غَدَقًا﴾^۱

اگر در راه درست پایداری کنند، حتماً آنان را با آبی گوارا و فراوان سیراب می‌کنیم.

«ماء غَدَق یعنی سیراب کردن از آب فراوان و آب زلال که مفسرین می‌گویند کنایه از حل همه مشکلات زندگی است.»^۲ استقامت، هم دنیا هم آخرت را آباد می‌کند.

استقامت به مقصد می‌رساند

امیر مؤمنان علیه السلام هشدار می‌دهند: «(به هیچ ملتی درون خانه خود حمله

دهد چه چیزی به نفعشان و چه چیزی به ضررشان است. خدا دید که می‌تواند

منافع ما را با امر و نهی به ما گوشزد کند.» (طبرسی، احتجاج، ج ۱، ص ۲۰۷).

۱. سوره مبارکه جن، آیه ۱۶.

۲. بیانات امام خامنه‌ای در ارتباط تصویری با مردم آذربایجان شرقی، ۱۳۹۹/۱۱/۲۹.

نمی‌شود، مگر اینکه دلیل شوند.)^۱ امروز، حمایت از جبهه مقاومت در غزه و لبنان نه تنها وظیفه‌ای انسانی و دینی است، بلکه از منافع ملی و امنیت ما نیز محافظت می‌کند. دشمن ما همان دشمن غزه و لبنان است. اگر در این جبهه کوتاه بیاییم، فردا مرزهای ما را هدف می‌گیرد.

اما چرا استقامت این قدر اهمیت دارد؟ مسیر حق همیشه آسان نیست. گاهی طوفان مشکلات، هجوم و سوسه‌ها یا خستگی و ناامیدی ما را به این فکر می‌اندازد که از مسیر خارج شویم، اما همین ایستادگی و مقاومت است که ما را به مقصد می‌رساند. اصلی‌ترین فایده مقاومت جذب یاری خداست: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ»؛^۲ (ای اهل ایمان، اگر به دین خدا کمک کنید، خدا هم کمکتان می‌کند و گام‌هایتان را محکم می‌سازد.)

۱. مقاومت بهتر است یا سازش؟

نقشه ایران را نگاه کنید. زمانی، ایران چون شیری قوی هیکل در منطقه، سرزمین‌های وسیعی را در تسخیر داشت، اما بر اثر بی‌کفایتی پادشاهانی چون شاهان قاجار و پهلوی و امتیازدهی آنان به قدرتهای بزرگ، بخش‌های وسیعی از کشورمان تکه‌تکه از دست رفت و نقشه ایران شبیه گربه فعلی شد. اینها نتیجه ملموس و عینی سازش است.

تاریخ معاصر پر است از مثال‌هایی از این دست. کشورهایی که در برابر تهدیدات خارجی تسلیم شدند، به تدریج استقلال و هویت خود را از دست

۱. نهج البلاغه، خطبه ۲۷.

۲. سوره مبارکه محمد، آیه ۷.

دادند. بسیاری از کشورها هم به دلیل سازش با قدرت‌های استعماری نه تنها منابع خود را از دست دادند، بلکه فرهنگ و هویت ملی خود را نیز تحت تأثیر تهاجم‌ها قرار دادند.

در عوض، ملت مسلمان ایران در جنگ تحمیلی هشت ساله، که می‌توان آن را جنگ جهانی صدام با ایران نامید، با مقاومت مثال‌زدنی خود، که البته هزینه‌های زیادی هم دربرداشت، حتی یک وجب از خاک مقدس وطن را به دشمن نداد، بلکه ضمن حفظ عزت و استقلال خود، موفقیت‌ها و پیشرفت‌های چشمگیری نیز به‌ویژه در صنایع نظامی به دست آورد.

درست است که استقامت در برابر دشمن هزینه‌هایی دارد، اما این هزینه‌ها در مقایسه با هزینه‌های سازش و تسلیم، به مراتب کمتر و تحمل‌پذیرتر است. وقتی جامعه یا فرد در برابر دشمن تسلیم می‌شود، نه تنها هویت، استقلال و ارزش‌های خود را از دست می‌دهد، بلکه به دشمن این پیام را می‌دهد که می‌تواند به راحتی بر او تسلط یابد. این تسلیم باعث افزایش ظلم و ستم قدرت‌های بزرگ می‌شود و به تضعیف روحیه و اعتماد به نفس جامعه می‌انجامد و در نهایت، زمینه‌ساز نفوذ بیشتر دشمن می‌شود.

۲. فواید استقامت در راه خدا

از منظر قرآن، پایداری و استقامت در راه دین معنای وسیعی دارد و تنها به میدان نبرد خلاصه نمی‌شود. استقامت در راه تبلیغ و ارشاد، استقامت در انجام وظایف و تکالیف دینی، استقامت در برابر گناه، استقامت در برابر وسوسه دوستان ناباب و... همه، از مصادیق پایداری و استقامت به شمار می‌آیند، که البته باید با نیت الهی و قصد قربت به خدای متعال همراه باشد. استقامت در برابر دشمن، یکی از اصول بنیادین در زندگی اجتماعی و سیاسی اسلام است که می‌تواند تأثیرات عمیق و مثبتی بر جامعه داشته باشد. آیه محوری درس، «وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقِينَهُمْ مَاءً غَدَقًا»

به ما یادآوری می‌کند که خداوند در ازای استقامت در راه او، نعمت‌های فراوانی به ما عطا خواهد کرد. این استقامت نه تنها در برابر دشمنان مادی، بلکه در برابر چالش‌های اجتماعی و فرهنگی نیز اهمیت دارد.

یکی از فواید اجتماعی استقامت ایجاد هم‌بستگی و اتحاد در میان اعضای جامعه است. وقتی مردم در برابر تهدیدات مشترک بایستند، احساس همدلی و هم‌بستگی بیشتری پیدا می‌کنند. این اتحاد می‌تواند به تقویت روابط اجتماعی و ایجاد جامعه قوی‌تر منجر شود، که در آن افراد به یکدیگر کمک می‌کنند و در برابر مشکلات می‌ایستند.

استقامت همچنین به تقویت هویت اسلامی و فرهنگی جامعه کمک می‌کند. وقتی افراد در برابر دشمنان و چالش‌ها استقامت می‌کنند، این امر باعث می‌شود ارزش‌ها و اصول اسلامی در جامعه حفظ و تقویت شود. این هویت قوی می‌تواند به نسل‌های آینده منتقل شود و به آنها انگیزه دهد در برابر چالش‌ها ایستادگی کنند.

علاوه بر این، استقامت در برابر دشمن می‌تواند به ایجاد فضای امن و پایدار در جامعه منجر شود. وقتی مردم در برابر تهدیدات بایستند، احساس امنیت و آرامش بیشتری در جامعه حاکم می‌شود و این مسئله به رشد و توسعه اجتماعی کمک می‌کند.

خلاصه آنکه استقامت در جنبه‌های مختلف زندگی، به ما این امکان را می‌دهد که به اهداف بلندمدت خود دست یابیم و در مسیر رشد و پیشرفت روزافزون قرار بگیریم.

جمع‌بندی

۱. طبق وعده قرآن، اگر در راه خدا استقامت کنیم، نعمت‌های فراوانی به ما ارزانی خواهد شد.
۲. هزینه مقاومت به مراتب کمتر از هزینه سازش است.
۳. اصلی‌ترین فایده مقاومت جذب یاری خداست.
۴. سازش در برابر دشمن باعث از دست رفتن هویت، استقلال و ارزش‌های جامعه می‌شود.
۵. از فواید استقامت حفظ هویت و استقلال جامعه و ایجاد هم‌بستگی و اتحاد میان اعضای آن است.

پرسش‌های درس

۱. با توجه به آیه محوری درس، نتیجه استقامت در راه خدا چیست؟
۲. از دیدگاه مقام معظم رهبری، «مَاءٌ عَذَقًا» در آیه محوری درس کنایه از چیست؟
۳. سازش در برابر دشمن چه خسارت‌هایی به بار می‌آورد؟
۴. سه مورد از فواید استقامت در راه خدا را نام ببرید.

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

در راه درست تسلیم موانع و سختی‌ها نشویم و استقامت کنیم و مطمئن باشیم آینده روشن است.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

- در روزهای سخت زندگی، این آیه را با خودمان زمزمه کنیم و امیدمان را از دست ندهیم؛
- از ناامیدی یا انتقاد و غرغری‌های بی‌ثمر بپرهیزیم؛
- امروز یکی از کارهای درستی را که به دلیل مشکلات و موانع رهاش کرده بودیم دوباره شروع کنیم.

.....

.....

.....

.....

سوژه‌های سخن

خاطره شهید

پویانمایی

بادکست صوتی

تبیین آیه

درس سیام

زبان‌ت را حفظ کن

﴿وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ﴾

سوره همزه، آیه ۱

وای بر هرکه کارش عیب‌جویی، بدگویی و
زخم‌زبان است!

سُورَةُ الْعَصْرِ

سُورَةُ الْعَصْرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَصْرِ ۝ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ۝ إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصُوا بِالْحَقِّ وَتَوَّصُوا بِالصَّبْرِ ۝

سُورَةُ الْعَصْرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَيَدُلُّ كُلٌّ هُمزَةً لَمْزَةً ۝ ١ ۝ الَّذِي جَمَعَ مَا لَا وَعَدَّدَهُ ۝ ٢ ۝ يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ ۝ ٣ ۝ كَلَّا لَيُنْبَذَتِ فِي الْحُطْمَةِ ۝ ٤ ۝ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطْمَةُ ۝ ٥ ۝ نَارُ اللَّهِ الْمَوْقَدَةُ ۝ ٦ ۝ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ ۝ ٧ ۝ إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّوَصَدَةٌ ۝ ٨ ۝ فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ۝ ٩ ۝

سُورَةُ الْفِيلِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الَّذِي تَرَكَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ۝ ١ ۝ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ۝ ٢ ۝ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ۝ ٣ ۝ تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ ۝ ٤ ۝ جَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ ۝ ٥ ۝

تلاوت آیه

مدرسه حفظ

سخنی بامربی

موضوع درس پایانی، با محوریت نخستین آیه از سوره مبارکه همزه، «وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ»، لزوم حفظ زبان و کنترل آن است. این آیه آفات زبان از جمله عیب جویی، تمسخر و زخم‌زبان را به شدت نکوهش می‌کند. مراقبت از زبان مسئله‌ای ضروری و اجتناب‌ناپذیر و البته بسیار دشوار و پیچیده است و عدم حفظ آن آسیب‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی فراوانی به بار می‌آورد. بدزبانی به هر ترتیبی که باشد، نه تنها به روحیه افراد آسیب می‌زند، بلکه همدلی و هم‌بستگی جامعه را نیز خدشه‌دار می‌کند. اصل بنیادین سفارش شده در قرآن این است که در جامعه ولایی، افراد باید از زبان یکدیگر در امان باشند و به جای آزار و اذیت، به تقویت و گسترش روابط انسانی و اجتماعی خود بپردازند. حفظ زبان و پرهیز از آفات آن، به ایجاد فضایی سالم و همدل در جامعه کمک می‌کند و موجب تقویت پیوندهای خانوادگی و اجتماعی می‌شود. بنابراین، ضروری است که به اهمیت کنترل زبان توجه کنیم و از آسیب‌های آن دوری گزینیم.

از قرآن‌آموز انتظار می‌رود پس از مطالعه این درس:

۱. با برخی مصادیق آفات زبان آشنا شود؛
۲. آسیب‌های فردی زبان را بشناسد؛
۳. به برخی آسیب‌های اجتماعی زبان آگاهی یابد.

زبان‌ت را حفظ کن

وای بر آن‌که در عروسی از غذای تالار بد می‌گوید و در عزا از صدای مداح؛ در تاکسی از قیمت دلار و سکه می‌نالد و در مهمانی از کسادبازار. وای بر آن‌که موقع دیدن آدم‌ها، اول چاقی و لاغری‌شان را سوژه می‌کند و بعد سلام و احوالپرسی می‌کند؛ که خار کوچکی را در چشم دیگران می‌بیند و شاخه را در چشم خودش نه؛ که حتی اگر زیر بار مسئولیتی برود، زیر بار کم‌کاری‌های خودش نمی‌رود و همه چیز را گردن حکومت قبلی و مجلس قبلی و دولت قبلی می‌اندازد. وای بر عیب‌جوهای همیشگی. وای بر غرغروهای ابدی.

زخم‌هایی که دیده نمی‌شوند

گاهی بی‌آنکه متوجه باشیم، یک جمله ساده، یک کلمه تمسخرآمیز یا حتی یک شوخی نابجا می‌تواند زخمی عمیق بر روح دیگران وارد کند؛ زخمی که شاید دیده نشود، اما آرام و پیوسته، دل‌ها را از هم دور و روابط را تخریب می‌کند. تصور کنید دوستی با شور و اشتیاق درباره ایده‌اش صحبت می‌کند، اما در پاسخ، فقط یک نگاه تحقیرآمیز یا خنده‌ای تمسخرآمیز دریافت می‌کند. چنین رفتاری نه تنها اعتماد به نفس او را از بین می‌برد، بلکه رابطه‌ای را که روزی بر پایه احترام و محبت بنا شده بود، به آرامی تضعیف می‌کند. قرآن کریم در نخستین آیه از سوره همزه، با یک لحن بسیار تند و بیدارکننده، ما را از عیب‌جویی، تمسخر و زخم‌زبان برحذر می‌دارد:

«وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ»

وای بر هر که کارش عیب جویی، بدگویی و زخم زبان است. این رفتارها مانند خنجری است که روابط خانوادگی و پیوندهای اجتماعی را می‌برد و به جای اتحاد، تفرقه می‌آفریند. جامعه‌ای که در آن افراد به جای همدلی و تقویت یکدیگر، به تمسخر، بدگویی و عیب جویی مشغول باشند، نمی‌تواند به وحدت و پیشرفت دست یابد.

مراقب زبان باشیم

نگاهی به اطرافمان بیندازیم: مادری که از ظاهر یا رفتار فرزندش در جمع عیب جویی می‌کند؛ مردی که جلو چشم فرزندان، دل همسرش را می‌شکند و خانمی که از شوهرش مثل آب خوردن عیب جویی می‌کند؛ دانش‌آموزی که برای اشتباهی کوچک، مورد تمسخر هم‌کلاسی‌هایش قرار می‌گیرد؛ یا آن فعال فضای مجازی که مدام دارایی‌های جامعه خودش را نمی‌بیند و برای پمپاژ خودتحقیری و ناامیدی در جامعه، با ذره‌بین فقط سراغ عیب‌ها می‌رود. چنین رفتارهایی چه بر سر دل‌ها و اعتمادها می‌آورد؟

«وقتی غیبت می‌کنید، دل خودتان را چرکین می‌کنید، دل مخاطبتان را چرکین می‌کنید... این کار زندگی را، روابط اجتماعی را از نظم صحیح خارج می‌کند.»^۱ عیب جویی و زخم زبان و «تهمت زدن به یک شخص گناه است؛ تهمت زدن به یک نظام اسلامی، به یک مجموعه، گناه بسیار بزرگ‌تری است.»^۲

زیبایی‌ها را ببینیم

چشم‌ها را باید شست، جور دیگر باید دید. خوشا به حال آنان که در

۱. سخنرانی تلویزیونی امام خامنه‌ای در پایان محفل انس با قرآن کریم، ۱۳۹۹/۲/۶.

۲. خطبه‌های نماز عید سعید فطر، ۱۳۸۸/۶/۲۹.

میان نقص‌ها، زیبایی‌ها را می‌بینند و بر زخم‌ها، مرهم می‌گذارند. بیایید کلماتمان را مانند دانه‌هایی گران بها در زمین دل‌ها بکاریم؛ دانه‌هایی که فردا درختی از محبت می‌شوند، سایه‌ای از احترام می‌گسترانند و گلستانی از عشق و امید می‌سازند.

۱. آفات زبان و نقش آن در فروپاشی جامعه

زبان ابزار قدرتمندی است که می‌تواند هم برای ساختن استفاده شود هم برای ویران کردن و از بین بردن. آفات زبان، همچون عیب‌جویی، تمسخر، زخم‌زبان و غیبت، از رفتارهای ناپسند اجتماعی هستند که نه تنها به روحیه و اعتماد به نفس دیگران آسیب می‌رسانند، بلکه با تضعیف روابط اجتماعی می‌توانند به تدریج جامعه را به فروپاشی نزدیک کنند.

وقتی افراد به عیب‌جویی و تمسخر یکدیگر می‌پردازند، بدبینی و عدم اعتماد در جامعه گسترش می‌یابد و تعاملات اجتماعی پر از تنش و درگیری می‌شود. در چنین فضایی، افراد به جای همدلی و همکاری، به دشمنی با یکدیگر مشغول می‌شوند.

خداوند در قرآن کریم در آیات متعددی، از جمله آیه محوری درس، «وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ»، به شدت این گونه آزارهای زبانی را نکوهش می‌کند و به ما هشدار می‌دهد که این رفتارها عواقب سنگینی به همراه دارند.

اگر انسان زبانش را حفظ نکند، علاوه بر اینکه غضب الهی برای اوست، آسیب‌های دیگری نیز متوجه او و جامعه خواهد شد. از جمله این آسیب‌ها می‌توان به تضعیف روابط خانوادگی و اجتماعی، از دست دادن اعتماد دیگران و ایجاد تنش و درگیری در جامعه اشاره کرد. چنین فردی به تدریج

خود را در انزوا قرار می‌دهد و از دوستی‌ها و ارتباطات مثبت اجتماعی محروم می‌شود. بنابراین، لازم است که هر فرد با خود آگاهی و مسئولیت‌پذیری، زبانش را حفظ کند و با پرهیز از آزار دیگران، به سهم خود در ایجاد جامعه‌ای سالم و همدل نقش داشته باشد.

۲. توصیه امام خمینی رحمته‌الله علیه درباره کنترل زبان

امام خمینی رحمته‌الله علیه، بنیان‌گذار کبیر جمهوری اسلامی، از شخصیت‌های بی‌نظیر دینی و سیاسی عصر ما هستند که بر کنترل زبان و از جمله عدم غیبت تأکید ویژه‌ای داشتند. از ایشان نقل است که روزی در جوانی، چند نفر از طلاب برای تفریح و بازی دنبال ایشان آمدند و امام با شرایطی دعوت آنها را پذیرفتند؛ از جمله اینکه هنگام اذان نماز اول وقت از آنها فوت نشود و دیگر اینکه در جمع آنها کسی غیبت نکند.

حضرت امام درباره حفظ زبان در کتاب شرح حدیث جنود عقل و جهل می‌نویسند: «اختیار زبان را داشتن و این مار سرکش را تحت اختیار درآوردن از بزرگ‌ترین هنرمندی‌هاست که کمتر کسی می‌تواند به آن موفق شود و اگر کسی دارای چنین قدرتی شد، از آفات و خطرات بسیاری در امان می‌ماند؛ چراکه زبان دارای آفات و خطرات بسیاری است.»^۱

نقل می‌کنند در ایام مبارزه با رژیم طاغوت که منزل امام در قم روزانه محل رفت‌وآمد بسیاری از علما، مبارزان و مردم از قشرهای مختلف بود، ایشان در جلسه‌ای، بسیار محکم به بعضی از حاضران گفتند: «راضی نیستم روی فرش این خانه بنشینید و غیبت مسلمانی را بکنید.»

جمع‌بندی

۱. قرآن به شدت ما را از عیب‌جویی، تمسخر و زخم‌زبان برحذر می‌دارد.
۲. زبان ابزار قدرتمندی است که می‌تواند هم برای ساختن هم برای ویران کردن استفاده شود.
۳. زبان اگر کنترل نشود، آفات و آسیب‌های بسیار خطرناکی دارد.
۴. آفات زبان، همچون عیب‌جویی، تمسخر، زخم‌زبان و غیبت، علاوه بر آسیب‌های فردی و خانوادگی، پیوندهای اجتماعی را نیز متزلزل می‌کند.

پرسش‌های درس

۱. آیه محوری درس کدام‌یک از آفات زبان را نکوهش می‌کند؟
۲. رهبر معظم انقلاب گناه کدام تهمت را از گناه تهمت به یک شخص بالاتر دانستند؟
۳. سه مورد از آسیب‌های فردی زبان را ذکر کنید.
۴. گسترش آفات زبان در جامعه چه تأثیری بر روابط اجتماعی دارد؟ به اختصار شرح دهید.

خداوند در این آیه از ما خواسته است که:

از عیب جویی، تحقیر دیگران و بدگویی دوری کنیم.

برای عمل به این آیه در زندگی می‌توانیم:

• دنبال عیب مردم نباشیم و به جای آن، ذره‌بین روی عیب‌های خود بیندازیم؛

• وقتی به عیب دیگران پی می‌بریم، به جای تمسخر، به دنبال راهی برای کمک به اصلاح آن باشیم؛

• در گفتار و رفتارمان، از زخم‌زبان و نگاه‌های تحقیرآمیز بپرهیزیم؛

• اگر در جمعی سخن از عیب دیگران شد، با مهربانی مسیر گفت‌وگو را تغییر دهیم یا از جمع خارج شویم.

.....

.....

.....

.....

سوژه‌های سخن

خاطره شهید

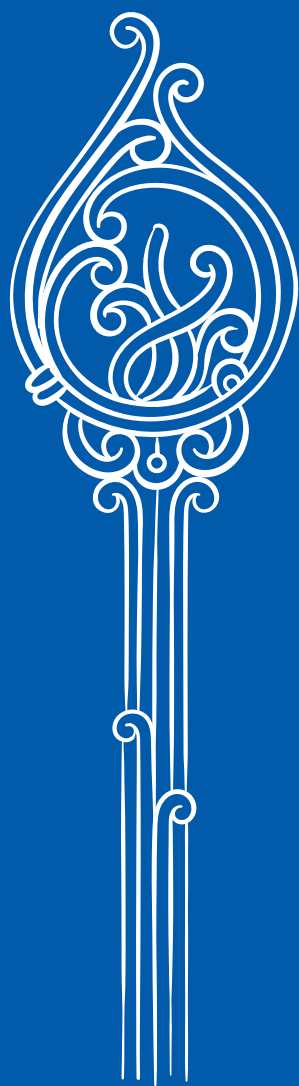
پویانمایی

پادکست صوتی

تبیین آیه

نظام مفهومی سی آیه

۱. پیوندهای اجتماعی در سبک زندگی قرآنی
۲. سبک زندگی قرآنی؛ رعایت حقوق و انجام وظایف در قبال یکدیگر
۳. سبک زندگی قرآنی؛ نفی ولایت طاغوت در همراهی با ولی الهی

امت پیروز؛ سبک زندگی قرآنی در روابط اجتماعی

اصلاح سبک زندگی مؤمنین در مدیریت روابط اجتماعی، شرط پیروزی امت اسلامی است. اگر امت اسلامی به سه اصل مهم پایبند باشد:

۱. ولایت، محبت و وحدت میان مؤمنین،
۲. عمل به وظایف و رعایت حقوق یکدیگر،
۳. نفی ولایت دشمنان و مقابله با طاغوت در رکاب ولی الهی،

بر اساس وعده الهی به پیروزی نهایی دست خواهد یافت.

۱. پیوندهای اجتماعی در سبک زندگی قرآنی

همان طور که کوهنوردان برای عبور از گردنه‌های سخت باید به هم متصل باشند، جامعه ایمانی مقاوم نیز باید با چنگ زدن جمعی به حب‌الله (آل عمران ۱۰۳) از تفرقه دوری کرده و وحدت را حفظ کند. در این فضای برادری و همدلی است که، مشورت و همفکری (شوری ۳۸) و تعاون و همکاری (مائده ۲) شکل می‌گیرد.

خانواده، به عنوان سلول اصلی جامعه، در این سبک زندگی، نقشی کلیدی دارد. مؤمنین برای همسر و فرزندان خود دعا می‌کنند تا آنان الگوی جامعه ایمانی شوند و مایه چشم‌روشنی باشند (فرقان ۷۴).

در مقابل، از هرگونه اختلاف و تنازع و برتری طلبی و بدزبانی دوری می‌کنند، چرا که می‌دانند این درگیری‌های درونی است که، جامعه را به ضعف و شکست می‌کشاند (انفال ۴۶). و برتری طلبی و فساد است که، مانع تحقق اهداف الهی می‌شود (قصص ۸۳) و عیب‌جویی و زخم‌زبان و بدزبانی پیوندها را سست می‌کند (همزه ۱).

در این سبک زندگی، مؤمنین رفتارهای بد دیگر مؤمنان را با نیکي پاسخ می‌دهند تا کینه‌ها و دشمنی‌ها، جای خود را به دوستی دهند (فصلت ۳۴) اهل بخشش هستند و درکنار دستور به خوبی‌ها، با جاهلان کریمانه برخورد می‌کنند. (اعراف ۱۹۹). در چنین فضایی، محبت و مهربانی در جامعه جریان می‌یابد و پیوندها محکم‌تر می‌شود (مریم ۹۶).

۲. سبک زندگی قرآنی؛ رعایت حقوق و انجام وظایف در قبال یکدیگر

جامعه مقاوم، همچون یک پیکر واحد است که در خوشی‌ها و سختی‌ها با هم همراه‌اند و نسبت به هم مهربان و دلسوزند (توبه ۱۲۸). مؤمنان با ایثار و گذشت، حتی از محبوب‌ترین دارایی‌های خود نیز می‌گذرند و آن‌ها را در راه خدا انفاق می‌کنند (آل عمران ۹۲).

دفاع از مظلومان و مستضعفان و مبارزه با ظالمان، وظیفه‌ای قطعی در این سبک زندگی است که جامعه ایمانی نباید از آن غفلت کند (نساء ۷۵). آن‌ها حقوق خویشاوندان، فقرا و نیازمندان را رعایت کرده و برای ازدواج جوانان مجرد اقدام می‌کنند (اسراء ۲۶؛ نور ۳۲).

عدالت و فراتر از آن، احسان، دو ستون اصلی سبک زندگی اجتماعی مؤمنان است (نحل ۹۰). در گفتار نیز عدالت را رعایت می‌کنند، حتی اگر به ضرر نزدیکانشان باشد (انعام ۱۵۲). در این جامعه، حریم‌های اخلاقی و اجتماعی مانند حجاب، برای حفظ سلامت اجتماعی مورد توجه قرار می‌گیرد (احزاب ۵۹).

با رعایت این اصول، فضای جامعه به سمت شنیدن سخنان مفید و اتخاذ تصمیمات درست پیش می‌رود (زمر ۱۸). سپاسگزاری و قدردانی از یکدیگر نیز موجب افزایش برکات و نعمات الهی می‌شود (ابراهیم ۷).

۳. سبک زندگی قرآنی؛ نفی ولایت طاغوت در همراهی با ولی الهی

تک تک مردم در امت اسلامی خود را مسئول اقامه قسط و عدل در زمین می‌دانند و زمانی می‌توانند عدالت و قسط را در جامعه برپا کنند که ولایت دشمنان را نفی کرده و سرسختانه در برابر آنان بایستند (حدید ۲۷). این ایستادگی در عین مهربانی درونی، با صلابت در برابر دشمن همراه است (فتح ۲۹).

در این سبک زندگی، مؤمنان دشمنی دشمنان اصلی، به خصوص یهودیان صهیونیست را جدی می‌گیرند (مائده ۸۲) و می‌دانند دشمن به هیچ وجه از آنان راضی نمی‌شود مگر آنکه آنان را کامل مطیع خود کند، و به استحاله هویتی بکشاند. (بقره ۱۲۰).

مقاومت در برابر دشمن، هرچند سخت و ناگوار باشد، خیرات و برکات فراوانی به دنبال خواهد داشت (بقره ۲۱۶).

برای مقابله با دشمن، وحدت و انسجام ضروری است و خداوند، مجاهدانی را که در صف واحد می‌جنگند، دوست دارد (صف ۴). این مبارزه گاهی با شهادت همراه است و شهدا، وفادارترین یاران خداوندند و گاهی با ثابت قدم ماندن و انتظار شهادت همراه است. (احزاب ۲۳).

امت اسلامی وقتی همراه ولی الهی، در مسیر الهی استقامت ورزد و سختی‌ها را تحمل کند، قطعاً در پناه یاری خداوند متعال، آینده‌ی روشن و پیروزی قطعی در انتظارش خواهد بود. (هود ۱۱۲؛ حج ۴۰؛ جن ۱۶).

این سبک زندگی مؤمنان در روابط اجتماعی، شاه‌کلید دستیابی به امت اسلامی متحد، قوی و پیروز است. هنگامی که میان مؤمنین ولایت

قرآنی شکل بگیرد و این پیوند را با عمل به وظایف و رعایت حقوق یکدیگر تقویت کنند، ساختار درونی جامعه مستحکم خواهد شد. چنین امتی می‌تواند در مسیر تحقق آرمان‌های والای قرآنی، ولع خدا را در مبارزه با مستکبران یاری دهد و با استقامت در این مسیر مشمول نصرت الهی گردد و به سعادت دنیا و آخرت نائل شود.

آیات پیوندهای اجتماعی در سبک زندگی قرآنی

جزء ۴ ﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا﴾ ۱۰۳ آل عمران

جزء ۲۵ ﴿وَأْمُرْهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ﴾ ۳۸ شوری

جزء ۶ ﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ
وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾ ۲ مائده

جزء ۱۹ ﴿رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا
قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا﴾ ۷۴ فرقان

جزء ۱۰ ﴿وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ﴾ ۴۶ انفال

جزء ۲۰ ﴿تِلْكَ الْأَذْءَارُ الْأَخْرَىٰ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ
عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فِسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾ ۸۳ قصص

جزء ۳۰ ﴿وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ﴾ ۱ همزه

جزء ۲۴ ﴿ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ
وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ﴾ ۳۴ فصلت

جزء ۹ ﴿خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾ ۱۹۹ اعراف

جزء ۱۶ ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا﴾ ۹۶ مریم

آیات رعایت حقوق و انجام وظایف در قبال یکدیگر

- جزء ۱۱ ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾ ۱۲۸ توبه
- جزء ۳ ﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾ ۹۲ آل عمران
- جزء ۵ ﴿وَمَا لَكُمْ لَأْتِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ﴾ ۷۵ نساء
- جزء ۱۵ ﴿وَأَتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبْدِرُوا تَبْدِيرًا﴾ ۲۶ اسراء
- جزء ۱۸ ﴿وَأَنكِحُوا الْأَيْمَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُعْغِنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾ ۳۲ نور
- جزء ۱۴ ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ﴾ ۹۰ نحل
- جزء ۸ ﴿وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ﴾ ۱۵۲ انعام
- جزء ۲۲ ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذِينَ﴾ ۵۹ احزاب
- جزء ۲۳ ﴿الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ﴾ ۱۸ زمر
- جزء ۱۳ ﴿لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ﴾ ۷ ابراهيم

آیات نفی ولایت طاغوت در همراهی با ولی الهی

- جزء ۲۷ ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ﴾ ۲۷ حديد
- جزء ۲۶ ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ﴾ ۲۹ فتح
- جزء ۷ ﴿لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدُوًّا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا﴾ ۸۲ مائده
- جزء ۱ ﴿وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصْرَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ﴾ ۱۲۰ بقره
- جزء ۲ ﴿وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ﴾ ۲۱۶ بقره
- جزء ۲۸ ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقْتَلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَانَهُمْ بَيْنَ مَرْصُوصٍ﴾ ۴ صف
- جزء ۲۱ ﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَن قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَن يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَلُوا تَبَدُّلًا﴾ ۲۳ احزاب
- جزء ۱۲ ﴿فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ﴾ ۱۱۲ هود
- جزء ۲۹ ﴿وَالْوَالِيسُ تَقِيْمُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقِيَهُمْ مَاءً عَذَقًا﴾ ۱۶ جن
- جزء ۱۷ ﴿وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنْصُرُهُ وَإِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ ۴۰ حج

منابع

منابع عربي

١. قرآن كريم.
٢. نهج البلاغه، تحقيق صبحى صالح، قم، مؤسسة دار الهجرة، ١٤١٤ق.
٣. ابن حيون، نعمان بن محمد، دعائم الإسلام، قم، مؤسسة آل البيت عليه السلام لإحياء التراث العربي، ١٣٨٣.
٤. بحراني، هاشم بن سليمان، البرهان في تفسير القرآن، قم، مؤسسة البعثه، مركز الطباعة والنشر، ١٤١٥ق.
٥. بلاذري، احمد بن يحيى، انساب الأشراف، قاهره، دار المعارف، ١٣٣٨.
٦. ترمذى، محمد بن عيسى، سنن الترمذى، قاهره، دار الحديث، ١٤١٩ق.
٧. تميمى الآمدى، عبدالواحد بن محمد، تصنيف غرر الحكم و درر الكلم، قم، دار الكتاب الإسلامى، ١٤١٥ق.
٨. راغب اصفهانى، حسين بن محمد، مفردات الفاظ القرآن، قم، ذوى القربى، ١٣٨٣.
٩. طبرسى، ابوعلی فضل بن حسن، تفسير مجمع البيان، بيروت، مؤسسة الأعلمی للمطبوعات، ١٤١٥ق.
١٥. طبرسى، احمد بن على، الاحتجاج على اهل اللجاج، مشهد، نشر المرتضى، ١٤٠٣ق.
١١. طوسى (شيخ طوسى)، محمد بن الحسن، الامالى، قم، دارالثقافه، ١٤١٤ق.
١٢. كلينى، محمد بن يعقوب، الكافى، تهران، دار الكتب الإسلاميه، ١٤٠٧ق.

منابع فارسی

۱۳. «کشف حجاب به روش مدرن»، هفته‌نامه فیضیه، ۱۳۷۹/۱۱/۱۵.
۱۴. حائری شیرازی، محمدصادق، تمثیلات، قم، معارف، ۱۳۹۹.
۱۵. حسینی خامنه‌ای، سیدعلی، طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن، تهران، صهبا، ۱۴۰۲.
۱۶. دهخدا، علی‌اکبر، لغت‌نامه، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۵.
۱۷. سبحانی، جعفر، فروغ ابدیت، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۵.
۱۸. طباطبایی، سیدمحمدحسین، ترجمه تفسیر المیزان، ترجمه محمدباقر موسوی همدانی، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۷۸.
۱۹. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الإسلامیه، ۱۳۷۴.
۲۰. موسوی خمینی، سیدروح‌الله، شرح چهل حدیث (اربعین حدیث)، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رضی‌الله‌تعالی‌عنه، ۱۳۹۲.
۲۱. موسوی خمینی، سیدروح‌الله، شرح حدیث جنود عقل و جهل، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رضی‌الله‌تعالی‌عنه، ۱۳۷۷.
۲۲. موسوی خمینی، سیدروح‌الله، صحیفه امام، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رضی‌الله‌تعالی‌عنه، ۱۳۸۹.

وبگاه‌ها

23. <https://farsi.khamenei.ir>
24. <https://gharaati.ir>
25. <https://people.acciona.com>
26. <https://www.gov.uk/government/publications/employers-and-loneliness/employers-and-loneliness>
27. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5851382>
28. <https://www.unifiedlawyers.com>